

Spredte Glimt

af

Sønderjyske Krigsfangers Hjemtransport paa dansk Køl
via danske Havne

efter Iste Verdenskrigs Afslutning i 1918

samt

Enkelte Indtryk

af

Modtagelsen af dem i Løbet af 1919/20
i danske Havne og Byer

alt

med Henblik paa
Afgivelse af Sønderjydernes Stemme i 1920

om

Slesvigs fremtidige nationale Tilhørsforhold.

A D V A R S E L !

Læs i k k e de efterfølgende Sider ud i eet Træk. -
Udvælg de Afsnit, paa umiddelbart kan fange ens Interesse. -

Søg derfor kun efter det eller de Emner, som umiddelbart kunde tænkes at indeholde nogle Oplysninger, med mulig Værdi for én. -
Som Vejledning for nævnte Sigte, kan man med nogen Fordel søge frem til relevante Afsnit i nedenstaaende Indholdsfortegnelse. -

Indholdsfortegnelse
(I -

Afsnit	Emne	Side (fra/til)
	Forord	1
	Indføring	2
1	Spredte - historisk prægede - Træk fra Tiden omkring 1919 herunder nogle Oplysninger om " <i>Det midlertidige Ministerium for sønderjyske Anliggender</i> ", om Flyvning og Minestrygning i Danmark.	3 - 5
2	Danmark som Republik ? herunder om <i>Syndikalisterne</i> og Mytterier paa <i>Orlogsværftet</i>	5 - 6
3	Krydseren <i>Valkyriens</i> Øvelsesperiode i Forsommeren 1919	6
4	Kort om <i>Valkyrien</i> og dets Rejse til de <i>dansk-vestindiske Øer</i> i 1917	7
5	Forberedelserne til <i>Valkyriens</i> Sommertogt til Norge i 1919	7 - 8
6	<i>Valkyriens</i> Besøg i <i>Kristania</i> (Oslo) fra den 18' Juni til den 21' Juni 1919	8
7	<i>Valkyriens</i> Togt til <i>Middelhavet</i> i Perioden 13' Juli til 6'Oktober 1919, dels som Uddannelse for Kadetter, dels - og vel navnlig - for at hjembringe sønderjyske Krigsfanger fra <i>Alexandria</i> i <i>Ægypten</i> og fra <i>Valetta</i> paa <i>Malta</i> .	8 - 12
7 A	Afsejling fra <i>Skagen</i> den 13' Juli, med Ankomst til <i>Leith</i> den 15' Juli 1919	9
7 B	Afsejling fra <i>Leith</i> den 18' Juli, med Ankomst til <i>Funchal</i> den 27' Juli 1919 og lidt om Opholdet dér. -	9 - 11
7 C	Afsejling fra <i>Funchal</i> 1' August, med Ankomst til <i>Gibraltar</i> den 4' August 1919, og lidt om Opholdet dér.	11 - 12
8	Afsejling fra <i>Gibraltar</i> den 5' August med Ankomst til <i>Alexandria</i> den 15' August 1919.	12
8 A	Lidt om " <i>Sorte Faar</i> " og andet " <i>Godtfolk</i> ".	12 - 13

Indholdsfortegnelse, - fortsat

II

Afsnit	Emne	Side (fra/til)
9	Opholdet i <i>Alexandria</i> fra den 14' til den 18' August 1919	13 - 17
9 A	De formelle/ceremonielle og selskabelige Forhold	14 - 15
9 B	Praktiske Spørgsmaal, herunder om Skibsforsyninger	16
9 C	Om de <i>sønderjyske Krigsfanger</i> og deres Forhold ombord paa Skibet.	16 - 17
10	Afsejling fra <i>Alexandria</i> den 18' August, med Ankomst til <i>Valetta</i> paa <i>Malta</i> den 23' August 1919	17
10 A	Om <i>Det kgl. danske Konsulat</i> i <i>Valetta</i> paa <i>Malta</i> .	17 - 18
10 B	Om de <i>sønderjyske</i> (og andre) <i>Krigsfanger</i> paa <i>Øen</i> samt om Problemer samt om Problemerne omkring Levering af Kul og Priserne derfor.	18 - 20
11	Afsejling fra <i>Malta</i> den 23' August, med Ankomst til <i>Gibraltar</i> den 28' August 1919	20
12	" <i>Marmelademytteriet</i> " den 30' August 1919	21
13	Afsejling fra <i>Gibraltar</i> den 29' August, med Ankomst til <i>Dartmouth</i> den 4' September, for Viderefart til <i>København</i> , Ankomst dertil den 10' September 1919. - Samt Oplysninger om div. Nedskydninger af Miner.	21 - 22
14	De "allersidste Sømil" til <i>København</i> , den 10' September. Om <i>Sønderjydernes</i> Modtagelse dér og de efterfølgende Festligheder	22 - 23 23
15	Om " <i>Middelhavscruiset's</i> Afslutning, herunder Generalrapporten	23 - 26
16	Om Krydseren <i>Hejmdals</i> forskellige Rejser til Udlandet i 1919, og om Forberedelserne dertil.	26 - 27
17	Afsejling fra <i>København</i> den 5' August, med Ankomst til <i>Hull</i> den 9' August Afsejling fra <i>Hull</i> den 12' August, med Ankomst til <i>Horsens</i> den 14' August Om Nedskydning af Miner Om Modtagelsen i <i>Horsens</i> den 14' August 1919	27 - 29 28 28 - 29
18	Afsejling fra <i>Horsens</i> den 16' August, med Ankomst til <i>Hull</i> den 19' August 1919 Afsejling fra <i>Hull</i> den 22' August, med Ankomst til <i>Fredericia</i> den 25' August 1919. Om Modtagelsen i <i>Fredericia</i> den 25' August 1919	29 - 31 30 - 31
19	Afsejling fra <i>Fredericia</i> den 28' August, med Ankomst til <i>Hull</i> den 31 - 34 3' September 1919 Afsejling fra <i>Hull</i> den 3' September, med Ankomst til <i>Korsør</i> den 6' September 1919	

		III
Indholdsfortegnelse - forsat		
Afsnit	Emne	Side (fra/til)
19	Om Modtagelsen i <i>Korsør</i> den 6' September 1919	32 - 34
20	Afsejling fra <i>Korsør</i> den 8' September, med Ankomst til <i>Rouen</i> den 14' September 1919. Afsejling fra <i>Rouen</i> den 17' September (via <i>Le Havre</i> den 18' September) med Ankomst til <i>Assens</i> den 21' September 1919. Om Modtagelsen i <i>Assens</i> den 21' September 1919	34 - 36 36
21	Afsejling fra <i>Assens</i> den 23' September, med Ankomst til <i>Gravesend</i> den 9' Oktober 1919 (via <i>Faaborg</i> den 24' September og i <i>Hull</i> i Dagene fra den 2' til den 8' Oktober) Afsejling fra <i>Gravesend</i> den 10' Oktober, med Ankomst til <i>Kerteminde</i> den 13' Oktober 1919. Om Nedskydning af Miner Om Problemer med Kulforsyning og Strejker i England Om Modtagelsen i <i>Kerteminde</i> den 13' Oktober 1919	37 - 40 38 38 39 - 40
22	“Løst og Fast” om <i>Hejmdals</i> Sejladser, herunder om “de sorte <i>Faar</i> ” Generalrapporten om Rejserne	40 - 42 41
23	Om <i>Ø.K.</i> og dets Skib <i>S/S St. Thomas (III)</i>	42 - 43
24	Om <i>Den Danske Legation</i> (Gesandtskab) i <i>Paris</i> i 1919 - 1920	43 - 44
25	Om <i>Ø.K.</i> 's <i>S/S Thomas</i> ' Rejser til <i>Frankrig</i> i 1919, som behandles hver Rejse for sig.	44 - 64
1' Rejse	Afsejling fra <i>København</i> den 19' Marts, med Ankomst til <i>Dunkerque</i> den 23' Marts 1919 Afsejling fra <i>Dunkerque</i> den 24' Marts, med Ankomst til <i>København</i> den 31' Marts 1919. Om Modtagelsen i <i>København</i> den 31' Marts 1919	45 - 46 46
2' Rejse	Afsejling fra <i>København</i> den 2' April, med Ankomst til <i>Dunkerque</i> den 6' April 1919- Afsejling fra <i>Dunkerque</i> den 9' April, med Ankomst til <i>Odense</i> den 13' April 1919. Om Modtagelsen i <i>Odense</i> den 13' April 1919	46 - 49 47 - 49
3' Rejse	Afsejling fra <i>København</i> (?) den 20' Maj, med Ankomst til <i>Dunkerque</i> den 24' Maj 1919. Afsejling fra <i>Dunkerque</i> den 24' Maj (?), med Ankomst til <i>Aarhus</i> den 1' Juni 1919. Om Modtagelsen i <i>Aarhus</i> den 1' Juni 1919 Om forskellige Problemer i Forbindelse med Løsladelse af de sønderjyske Krigsfanger, samt Omtale af andre Problemer. -	49 - 53 49 - 52 52 - 53
4' Rejse	Ukendt Afgangssted og Bestemmelsessted. - Men med Ankomst til <i>Randers</i> den 13' Juli 1919. Om Modtagelsen i <i>Randers</i> den 13' Juli 1919.	54 - 55 54 - 55.

		Indholdsfortegnelse	IV
Afsnit	Emne		Side (fra/til)
25 -	5' Rejse Afsejling fra <i>Randers</i> den 14' Juli, med Ankomst til <i>Rouen</i> den 18' Juli 1919. Afsejling fra <i>Rouen</i> den 19' Juli, med Ankomst til <i>Vejle</i> den 23' Juli 1919. Om Modtagelsen i <i>Vejle</i> den 23' Juli 1919		55 - 57 56 - 57
6'	Rejse Afsejling fra <i>Vejle</i> den 23' Juli (?), med Ankomst til <i>Rouen</i> den 28' Juli 1919- Afsejling fra <i>Rouen</i> den 28' Juli, med Ankomst til <i>Esbjerg</i> den 30/31' Juli 1919. Om Modtagelsen i <i>Esbjerg</i> den 31' Juli 1919.		57 - 58 101 - 103
7'	Rejse Afsejling fra <i>Esbjerg</i> den 31' Juli, med Ankomst til <i>Rouen</i> den 7' August 1919. Afsejling fra <i>Rouen</i> den 7' August, med Ankomst til <i>Esbjerg</i> den 11' August 1919, med Videretransport til <i>Ribe & Varde</i> . - Om Modtagelsen i <i>Esbjerg</i> den 11' August 1919 og i <i>Ribe</i> og i <i>Varde</i>		58 - 60 59 59 - 60 60
8'	Rejse Afsejling fra <i>København</i> den 23' August, med Ankomst til <i>Rouen</i> den 27' August 1919. Afsejling fra <i>Rouen</i> den 28' August, med Ankomst til <i>Svendborg</i> den 31' August 1919. Om Modtagelsen i <i>Svendborg</i> den 31' August 1919		61 - 64 63 - 64
26	Oversigt over efterfølgende Hjemtransporter i Løbet af Efteraaret 1919		64 - 66
27	Krydseren <i>Valkyriens</i> 2' Rejse Afsejling fra <i>København</i> den 19' November, med Ankomst til <i>Rouen</i> , den 13' December 1919, - via <i>Amsterdam - Rotterdam og Bordeaux</i> Afsejling fra <i>Rouen</i> den 16' December, med Ankomst til <i>Rudkjøbing</i> den 23' December 1919 Om Nedskydning af Miner Om Modtagelsen i <i>Rudkjøbing</i>		66 - 69 68 68 - 69
28	Postdamperen <i>Ægir's</i> Rejser mellem <i>Danmark</i> og <i>Flensborg</i> i August og September 1919 med sønderjyske Feriebørn (Rejser fra <i>Korsør-Nakskov</i> og <i>Kalundborg</i> til <i>Flensborg</i>)		69 - 72
29	Forskellige <i>danske</i> Skibes Deltagelse i Hjemtransporter fra Lande udenfor <i>Europa</i> . -		73 - 75
30	<i>D.F.D.S's S/S Moskov's</i> Rejse fra <i>Rouen</i> , med Afsejling derfra den 4' Februar 1920, med Ankomst til <i>Sønderborg</i> , den 8' Februar 1920		75 - 76
31	<i>D.F.D.S's S/S Primula</i> og <i>S/S Ficaria's</i> Rejser fra <i>Hull</i> i Marts 1920 : <i>S/S Primula</i> : Afsejling fra <i>Hull</i> den 12' Marts, med Ankomst til <i>København</i> den 15' Marts 1919.		77 - 84

		V.
Afsnit	Emne	Indholdsfortegnelse
		Side
32	Enkeltheder om Den Danske Delegations Rejse til <i>Paris</i> i Februar 1919	84 - 86
33	Salmonsens Konversationsleksikon fra 1920 om H.P. Hanssen, Nørremølle	86 - 87
34	Nogle af Arbejdsomraaderne indenfor "Det midlertidige Ministerium for sønderjydske Anliggender", - herunder : konkrete Sager vedrørende Enkeltpersoner	87 - 93 88 - 93
35	Navnelister over sønderjyske Krigsfanger fra forskellige Dele af Verden herunder : yderligere Oplysninger derom :	93 - 98 96 - 98
36	Oversigt over Hjemsejladser med div. Skibe fra andre Lande end <i>England</i> og <i>Frankrig</i>	98 - 99
37	Oversigt over Krydserne <i>Valkyriens</i> og <i>Hejmdals</i> Hjemsejladser fra <i>Ægypten</i> , <i>Malta</i> , <i>England</i> og <i>Frankrig</i> i 1919, tillige med <i>Ø.K.'s S/S St. Thomas</i> og <i>D.F.D.S.'s S/S Moskov</i> og <i>S/S Vidar</i> fra <i>Frankrig</i> og <i>England</i> i 1919/20	99 - 100 100 - 101
	Fortsættelse fra pag 58 af Beretning om <i>S/S St. Thomas'</i> Rejse fra <i>Rouen</i> til <i>Esbjerg</i> , i Dagene 28' til 30' Juli 1919	101 - 103
38	Nogle Oplysninger om <i>D.F.D.S.'s</i> Skibes Andele i Hjemtransporter efter Iste Verdenskrig af Krigsfanger, i Tiden November 1918 til Marts 1919 fra <i>Tyskland</i> til <i>Danmark</i> , <i>England</i> og <i>Frankrig</i> samt om <i>Ø.K.'s</i> Skibe i samme Mission	103 - 104 104
39	Om Slesvigeres Ansøgning om Arbejde i Danmark efter Genforeningen	104 - 105
40	Der handler lidt om Økonomi	105 - 106
41	Om Sønderjyders Rejser fra Kongeriget Danmark til Afstemning i Sønderjylland i Februar 1920	106 - 109
42	Nogle faa Linier om den <i>franske</i> Krydser, <i>La Marseillaise'</i> Tilstedeværelse i Afstemningsomraaderne	110 - 111
43	Enkelte Betragtninger over "lidt af hvert". - Og Resten til Papirkurven....!	111 - 114
44	En lille <i>Epilog</i>	114 - 115
	Endnu et P.S.	116

	Anvendte Forkortelser - i Hovedtræk - i alfabetisk Orden	VIII
	Kildefortegnelse :	
	A. Fortegnelse over <i>Rigsarkivets</i> Følgeskrivelser ved Arkivmateriale, fremsendt til <i>Ringkøbing</i> Bibliotek	VIII - a

	VI
B. Fortegnelse over Materiale, tilgaaet fra Biblioteker, Lokalhistoriske Arkiver, Privatpersoner o.a.	VIII- b-d
Fortegnelse over Avisudklip	IX- a-b
vedr. de omhandlede Skibe :	
A. : Fortegenlse af Skibene i Nummerorden	X - a - c *)
B. : Fortegnelse af Skibene i alfabetisk Orden	X - d - f)

Alfabetisk Fortegnelse - i Hovedtræk - af anvendte Forkortelser

anført Forkortelse	vedrører følgende :
A. AZ	Det danske Konsulat paa <u>Azoerne</u>
C. CA	Det danske Konsulat i <u>Canada</u>
CU	Det danske Konsulat paa <u>Cuba</u>
F. FI	Liste over Krigsfanger (" <u>Fangeliste</u> ")
Fm	(Det danske) <u>Forsvarsministerium</u>
H. H	vedrører Krydseren <u>Højmdal</u>
Hist	<u>historisk</u> prægede Dokumenter
J. Jm	(Det danske) <u>Justitsministerium</u>
K. KiD	Det danske <u>Konsulat</u> i <u>Dunkerque</u>
KiLH	Det danske <u>Konsulat</u> i <u>Le Havre</u>
KiR	Det danske <u>Konsulat</u> i <u>Rouen</u>
Kskb.F.	Beskrivelse (evt. med <u>Foto</u>) af et bestemt <u>Krigsskib</u>
Km	(Det danske) <u>Krigsministerium</u>
L. LiL	(Det danske) <u>Legation</u> (Gesandtskab) i <u>London</u>
LiP	(Det danske) <u>Legation</u> (Gesandtskab) i <u>Paris</u>
M. MM	(Det danske) <u>Marine</u> Ministerium
Mos	vedrører <u>S/S Moskva</u>
S. Sib	vedr. Krigsfangerne fra <u>Sibirien</u>
SjM	Det <u>Sønderjyske</u> Ministerium
	("Det midlertidige Ministerium for Sønderjyske Anliggender 1919-1920")
Skb.F.	Beskrivelse (evt. med <u>Foto</u>) af et bestemt (Handels-) <u>Skib</u> . -
U. Um	(Det danske) <u>Udenrigsministerium</u>
V. V	vedrører Krydseren <u>Valkyrien</u>
V II	vedrører Krydseren <u>Valkyriens 2'den</u> Rejse
Vidar	vedrører <u>S/S Vidar</u>
Æ. Ægir	vedrører <u>S/S Ægir</u> (Hjuldampere)
Ø. Ø	Økonomi

Kildefortegnelse

A.

Fortegnelse over Rigsarkivets Følgeskriver, bl.a. i Forbindelse med
 Fremsendelse af Arkivmateriale
 til Ringkøbing Bibliotek

RA's Dato	J.Nr.	Tekst vedr. :
		Udenrigsmin. Konsulatsarkiver vedr. Rouen : 1923-1941 - Aflev. 1955
		Fortegnelse fra Konsulatet i Le Havre over dets Arkiv, Aflev. 1960
		Fortegnelse fra Konsulatet i Bordeaux over det Arkiv - Aflev. 1968
30' Juni 2004	2003-642-431-5	Marineministeriet : Sekretariats- og Kommandokontoret : Kommandosager, lb.nr.126-136 (11 pk.)
10' Aug.2004	2003-642-431-6	FOARK 390.01 : Søværnets Officersskole, Varia pr .6
7'Sept. 2004	2003-642-431-7	Søværnets Skibsjournaler 1900-1969 - 310.08 vedr. Krydseren <i>Hejmdal</i> - 1919 - 4/8 - 18/10 - Pakke 3676 (3bd. og 1 pk.) samt vedr. Krydserkorvetten <i>Valkyrien</i> -1919 - 14/5 - 18/9 - Pakke 3673
27' Sept. 2004	2003-642-431-8	Det midlertidige Ministerium for Sønderjyske Anliggender prov.18 : Sønderjyske Krigsfangers hjemsendelse 1920-21 (1 pk.)
10' Nov. 2004	2003-642-431-9	Søværnets Skibsjournaler 310.8 : Nr. 3688 Krydseren <i>Valkyrien</i> 1919-20 (4 bd.)
8' Dec. 2004	2003-642-431-10	Marineministeriet.Sekretariats- og Kommandokontoret : Kommandosager pk. Nr. 131-136 (6 pk.)
3' Maj 2005	2003-642-431-11	2-0419 Paris, diplomatisk repræsentation : Hjemsendelse af slesvigske krigsfanger, aflev. 1939, pk.360 (1 pk.)
13' Sept. 2005	2003-642-431-12	Udenrigsministeriet. Ambassaden i London prov. 372,aflev. 1948 : Journalsag nr.7.T.19 Sønderjysk Fond m.m. (1 læg)
27' Oktb.2005	2003-642-431-15	Marineministeriet. Sekretariats- og kommandokontoret : Kommandosager 1848-1923 : 1919 pk.131-136 (6 pk.)
24' Nov. 2005	2003-642-431-16	London Konsulær Repræsentation 1421.Afelv.1921-38 : Korrespondance sager 1915-23, pk.1467-1468, 1919 (2 pk.)

Kildefortegnelse

B.

Fortegnelse over Materiale, tilgaaet fra
Biblioteker, Lokalhistoriske Arkiver, Privatpersoner o.a.

Den, i 2005	modtaget fra	Adresse	Beskrivelse af Materialet
	Assens Bibliotek	Korsvangscentret 5610 Assens - Tlf. : 6471 1460	Henvisning til nedennævnte fhv. Skoleinspektør Ths. Bruun.
27/8	fhv. Skoleinsp. Ths. Bruun	Thinggyden 28 5631 Ebberup Tlf. : 6474 1454	Hæftet "De russiske Krigsfange i Assens under Iste VerdensKrig" (ill.) samt div. Udklip vedr. <i>Hejmdals</i> Ankomst til Assens den 21/9-1919.
27/8	Viggo Hansen	Kildevænget 8 5610 Assens Tlf. 6471 4688	div. Avisudklip vedr. <i>Hejmdals</i> Ankomst til Assens den 21/9-1919.
8/9	Esbjerg Byhistoriske Arkiv v/ Fr.Gitte Schmidt	Torvegade 47 6700 Esbjerg Tlf. : 7616 3900	Avisudklip fra "Vestkysten" vedr. <i>S/S St. Thomas</i> Ankomst til Esbjerg den 10/8-1919
22/8	Lokalhistorisk Arkiv for Fredericia & Omegn v/Arkivleder, cand.mag. Jørgen Peder Clausager	Frederik III's Vej 6 7000 Fredericia Tlf. 7210 6970 arkiv@fredericiakom.dk	Avisudklip fra Fredericia Dagblad af 25/8-1919 om Krydseren <i>Hejmdals</i> Ankomst til Fredericia den 25/8-1919. -
4/10	Horsens Bibliotek Voksen-Afdelingen Byhistorisk Arkiv i Horsens	Tobaksgaarden 12 8700 Horsens Tlf. : 7629 2421 Søndergade 26 8700 Horsens Tlf. : 7561 0922	Avisudklip fra Horsens Folkeblad af 15/8-1919 om Krydseren <i>Hejmdals</i> Ankomst til Horsens den 14/8-1919
8/9	Kalundborgs Lokal- historisk Arkiv v/ Fr. Lise Høyrup	Volden 12 4400 Kalundborg Tlf. : 5951 4070	telefonisk Kontakt vedr. <i>S/S Ægirs</i> Rejse fra Kalundborg til Flensborg 4/9-1919
12/8	Kerteminde egnens Museer v/ Kurt Risskov	Strandgade 7 5300 Kerteminde Tlf. : 6532 3727	Avisudklip fra Kjerteminde Avis den 14 & 15/10- 1919 om Krydseren <i>Hejmdals</i> Ankomst til Kerteminde den 13/10-1919
3/11	Lokalhistorisk Arkiv i Korsør v/Fr. Kirsten Slot	Søbatteriet 11 Korsør 4220 kstl@korsorkom.dk Tlf. : 5837 3672	Avisudklip fra Korsør Avis 27 & 30' August og den 1'-6' & 8' September 1919 om Krydseren <i>Hejmdals</i> Ankomst til Korsør den 6/9-1919.

Den, i 2005	modtaget fra	Adresse	Beskrivelse af Materialet
4/8	Københavns Bymuseum v/Berit W. Jensen	Absalonsgade 3 1658 København V. Tlf. : 3321 0772 Skr.@kbhvmuseum.dk	div. Billeder (Fotografier) fra Foraaret 1919, bl.a. af italienske Krigsfanger
18/8	Nakskov Lokalhistorisk Arkiv v/Arkivleder Heidi Pfeffer	Jernbanegade 8 4900 Nakskov Tlf. : 5495 1545 nakskov.lokalarkiv@mail.tele.dk	ingen Oplysninger er fundet i Lolland-Falsters Social-Demokrat vedr <i>S/S Ægirs</i> Ophold i Nakskov den 27/8-1919. -
2/11	Stadsarkivet i Odense v/Bente Eskildsen J.Nr.19.0200G01 2005/00292	Klosterbakken 2 5000 Odense C. Tlf. : 6613 1372 stadsarkivet.bmf@odense.dk	Avisudklip fra Fyens Stiftstidende fra den 13-15/4 1919 i Forbindels med <i>S/S St. Thomas'</i> Ankomst til Odense den 13/4-1919
23/11	Randers Lokalhistoriske Arkiv v/Hr. John Jensen	Stemannsgade 2 8900 Randers Tlf. : 8712 2639 Lokalhistorisk-arkiv@khm.dk	Avisudklip fra Randers Amtsavis fra den 15/7-1919 vedr. <i>S/S St. Thomas'</i> Ankomst til Randers den 14/6-1919
8/9	Ribe Byhistoriske Arkiv v/Fru Margr. Melbye	Giørtz Plads 6760 Ribe Tlf. 7542 1700	ingen Oplysninger derfra er modtaget. - Fra Varde Lokal-Arkiv modtaget Avisudklip fra Ribe Amts Ribe Amts Tidende fra den 11'-12' og 1½3' August 1919 vedr. <i>S/S St. Thomas</i> Ankomst til Esbjerg den 10/8-1919 med Krigsfanger til Ribe og Varde
15/8	Byarkivet i Rudkøbing	Havnegade 7 5900 Rudkøbingog Tlf. : 6351 1175	Avisudklip fra Langelands Avis fra den 16'-19'-21' 23' December 1919 samt fra Langelands Folke-Blad den 18'-20'-33' og 23' December 1919 og fra Social-Demokraten fra den 23' Deemeber 1919 alt vedr. Krydseren <i>Valkyriens</i> Ankomst den 23/12-1919 til Rudkøbing. -
21/9	Svendborg & Omegns Byhistoriske Arkiv v/Fr. Bente Schwartz	Viebæltegaard Gruppemøllevej 13 5700 Svendborg Tlf. : 6221 0261	Avisudklip fra Sydfyens Tidende fra den 1/9-1919 og fra Svendborg Avis fra den 2/9-1919 vedr. <i>S/S St. Thomas'</i> Ankomst til Svendborg den 31/8-1919.
	Lokalhistorisk Arkiv i Sønderborg	Asylvej 1 6400 Sønderborg	ingen Oplysninger modtaget derfra.
23/9	Varde Lokalhistoriske Arkiv v/A.Bjerregaard Andersen	Raadhuset Torvet 7 6800 Varde Tlf. : 7522 3774	Avisudklip fra Vestjyllands Folkeblad fra den 5'-11'-12' og 13' August 1919, alt vedr. <i>S/S St. Thomas</i> Ankomst til Esbjerg den 10/8-1919 med sønderjyske Krigsfanger til Ribe og Varde.

Den, i 2005	modtaget fra	Adresse	Beskrivelse af Materialet
16/8	Vejle Byhistoriske Arkiv & Stadsarkiv v/ Arkivar, Fr. Karin Conradsen	Enghavevej 2 7100 Vejle Tlf. : 7583 4744 vba@vejle.dk	Uddrag fra Vejle Social-Demokrat fra den 19'-21'- 22'-23'-24 og 25 Juli 1919 samt et Skrift fra 1972 af Fredy Jensen og William Rosenkilde (Uddrag af Aviser fra Vejle i 1919 i Forbindelse med <i>S/S</i> <i>St. Thomas'</i> Ankomst til Vejle den 23/7-1919.
7/9	Lokalhistorisk Samling i Aarhus Leif Dehmits	Møllegade 1 8000 Aarhus C 8940 9235	Avisudklip fra Aarhus Stiftstidende fra den 15'-27' 31' Maj og 1'-2'-3' og 4' Juni 1919 i Forbindelse med <i>S/S St. Thomas'</i> Ankomst til Aarhus den 2/6-1919
c.15/12	Forlagsredaktør Mogens Rud	Højløkken 44 2800 Lyngby Tlf. : 4587 8493	"Historien om en Signet"
Juni 06	Redaktør Søren Thorsøe	Magnolievej 4 3450 Allerød Tlf. : 4817 5666	div. Oplysninger om D.F.D.S's Skibe

Ukomplet og ikke helt i kronologisk Orden :

Fortegnelse over Avisudklip
vedr. sønderjyske Krigsfangers Hjemtransporter efter 1ste Verdenskrig

den i 1918	Avis	Emne	Henvisnings-No.
9/11	Politiken	Kejseren formenes i dette Øjeblik at have frasagt sig Den tyske Kejserkrone	(Hist.)
11/11	do	Det sidste Skud i Verdenskrigen er affyret Løbeseddel : Vaabenstilstanden traadt i Kraft i Dag	(Hist.)
14/11	do	Voldsom Kamp paa Grøntorvet mellem Politiet og Syndikalisterne	(Hist.)
11/11	Nationaltidende	Vaabenstilstanden begyndte i Dag Kl. 11	(Hist.)
11/1	Nationaltidende	Hjemsendelse af de fremmede Soldater	(Afsnit 38)
den i 1919			
13/1	do	Hvad vore Marineflyvere har udrettet	(Hist.)
14/1	do	Billedrebus	(Lah)
vedr. : <i>S/S Primula's</i> Ankomst til København m.m.			
15/3	Nationaltidende	Velkommen hjem til Danmark	Prim 21
15/3	do	Sønderjyderne kommer først i Aften	Prim 22
16/3	do	Da Sønderjyderne kom hjem	Prim 23
17/3	do	Sønderjydernes første Dag i Danmark	Prim 24
17/3	do	Sønderjydernes Besøg i Hillerød	Prim 25
15/3	Berlingske Tidende	I Dag kommer Sønderjyderne	Prim 1
16/3	do	Billede af <i>S/S Primula</i>	Prim 2
16/3	do	Det første Stykke Sønderjylland tilbage til Danmark	Prim 3
17/3	do	Vore sønderjyske Gæsters Søndag	Prim 4
18/3	do	Med Sønderjyderne til Hillerød	Prim 5
15/3	Politiken	Sønderjyderne ventes i Dag	Prim 13
16/3	do	Da Sønderjyderne kom hjem til Danmark i Gaar	Prim 14
17/3	do	Sønderjydernes Søndag i Kjøbenhavn	Prim 15

den	Avis	Emne	Henvisnings-No.	
18/3	Nationaltidende	Paa Udflugt i Nordsjælland med Sønderjyderne	Prim	18
18/3	Berlingske Tidende	vedr. : <i>S/S Ficara's</i> Ankomst til København m.m. Det næste Hold Sønderjyder kommer hjem i Dag	Prim	6
19/3	do	Fra Sønderjydernes Ankomst i Gaar	Prim	7
20/3	do	Sønderjyderne i Studenterforeningen, Sønderjydske Krigsfanger hjemsendes fra Frankrig	Prim	8
21/3	do	Foto af Sønderjyderne i Rigsdagen - Hilsen fra Kongen - Luftpost mellem København og Aarhus ?	Prim	9
22/3	do	Delegationen om Sønderjylland - Endnu ventes ca. 1100 Fanger (til Aarhus og Odense)	Prim	10
22/3	do	Foto af Sønderjyderne i Roskilde Domkirke - De sønderjyske Soldaters Hjemrejse (beroligende Erklæring fra 9de Armékorps i Schwering) - En Fodboldkamp med Sønderjyderne	Prim	11
23/3	Berlingske Tidende	I Dag Kl. 12 Sønderjydernes Fodboldkamp med A.B.	Prim	11a
23/3	do	Den sønderjyske Fodboldkamp	Prim	12
19/3	Politiken	Endnu en stor Modtagelse af Sønderjyderne	Prim	16
19/3	do	da de 177 Sønderjyder kom i Gaar	Prim	17
18/3	Nationaltidende	" <i>Ficara</i> " med det andet Hold Sønderjyder ventes til København ved 11-Tiden i Dag	Prim	19
18/3	do	" <i>Ficari's</i> Ankomst med det andet Hold Sønderjyder	Prim	20

vedr. : *S/S St. Thomas'* Rejser

ad 1ste Rejse : fra Dunkerque til København (24/3-31/3 1919)

30/3	Nationaltidende	Sønderjyderne kommer i Morgen	S.Ths.I - 2
31/3	do	Det tredie Hold Sønderjyder kommer i Formiddag Ny engelsk Eskadre paa Københavns Red (med 6 navngivne Krigsskibe)	S.Ths.I - 3 (Hist.)
31/3	do	Med Sønderjyderne i Snestorm gennem Øresund	S.Ths. I - 4

ad 2den Rejse : fra Dunkerque til Odense (9/4 - 13/4 1919)

14/4	Fyens Stiftstidende	Sønderjyderne i Odense	S.Ths. II - 2
------	---------------------	------------------------	---------------

den	Avis	Emne	Henvisnings-No.
15/4	do	Sønderjydernes fredie Dag i Odense Velkommen (et Hyldestdigt) Officielt Program ved Sønderjydernes Besøg	S. Ths. II - 3
ad 3die Rejse : fra Dunkerque til Aarhus (24/5-1/6 1919)			
15/5	Aarhus Stiftstidende	De ventede Sønderjyder. De kommer først i Juni.	S.Ths. III - 2
27/5	do	Naar de kommer !	S.Ths. III - 3
1/6	do	Vore Sønderjyske Gæster	S.Ths. III - 4
2/6	do	Da Sønderjyderne kom til Aarhus	S.Ths. III - 5
3/6	do	Naar Danske Hjærter mødes under Dannebrog	S.Ths. III - 6
4/6	do	Afslutning og Afsked	S. Ths. III - 7
ad 4de Rejse : Fra Hull (?) til Randers (? - 13/7 1919)			
15/7	Randers Amtsavis	Festlighederne for Sønderjyderne i Gaar	S. Ths. IV - 2
ad 5te Rejse : fra Rouen til Vejle (19/7 - 23/7 1919)			
	tre lokale Aviser	Sammendrag fra Vejle Amts Avis, Vejle Amts Folke- Blad og Vejle-Socialdemokrat, udgivet i Februar 1972 af Fredy Jensen og William Rosenkilde under : De sønderjyske krigsfangers ankomst til Vejle på " Sct. Thomas" den 23.juli 1919	S. Ths. IV - 10
19/7	Vejle Social-Demokrat	Sønderjyske Krigsfanger til Vejle	S. Ths. V - 11
21/7	do	De sønderjyske Krigsfanger til Vejle	do
22/7	do	Sønderjyderne	do
23/7	do	Sønderjydernes Besøg	do
24/7	do	Sønderjydernes Ankomst	do
25/7	do	Sønderjyderne	Do
ad 6te Rejse : fra Rouen til Esbjerg (28/7 - 31/7 1919)			
31/7	Esbjerg Avis/Vestkysten	Sønderjyderne faar en overordentlig festlig Modtagelse	S. Ths. VI - 3
1/8	do	Sønderjydernes Dag	S. Ths. VI - 4
31/7	Vestjyllands-Socialdemokrat	Krigsfangernes Ankomst	S. Ths. VI - 5

den	Avis	Emne	Henvisnings-No.
		ad 7de Rejse : fra Rouen/Dunkerque til Esbjerg/Ribe/Varde (8-9/8 - 10/8 1919)	
11/8	Vestjyllands - Socialdemokrat	Krigsfangerne	S.Ths. VII - 12
5/8	Vestjyllands Folkeblad	Under Rubrik : Varde og Omegn : De sønderjyske Krigsfanger	S. Ths. VII - 13a
5/8	do	De sønderjyske Krigsfanger	S. Ths. VII - 13b
8/8	do	De sønderjyske Krigsfanger	S. Ths. VII - 14a
8/8	do	Foto af Krydseren <i>Hejmdal</i>	S. Ths. VII - 14b
12/8	do	Sønderjyderne	
13/8	Vestjylland Folkeblad	Sønderjyderne i Ribe Foto : Fra de sønderjyske Krigsfangers Besøg i Varde	S. Ths. VII - 15 S. Ths. VII - 16
11/8	?	Krigsfangerens Ankomst	S. Ths. VII - 17
11/8	Vestjysk Folkeblad	De sønderjyske Krigsfanger i Varde	S. Ths. VII - 18
11/8	Ribe Amtstidende	De sønderjyske Krigsfanger i Varde	S. Ths. VII - 19
12/8	do	Et Vers om : De sønderjyske Krigsfangers Besøg i Varde	S. Ths. VII - 20
12/8	do	Festen for Sønderjyderne	S. Ths. VII - 21
13/8	do	Tre Fotos fra : De sønderjyske Krigsfanges Besøg i Varde	S. Ths. VII - 22
1/9	Sydfyns Tidende	Svendborgs sønderjyske Dag	S. Ths. VIII - 23
2/9	Svendborg Avis	Svendborg Bys Fest	S. Ths. VIII - 24

vedr. H/S *Ægir's* Rejser fra danske Havne til Flensborg
i Tiden 27/8-6/9 1919

ad lste Rejse : fra Korsør/Nakskov til Flensborg (27/8-27/8 1919)

27/8	Vestlollands Avis-Naksov	De sønderjyske Børns Hjemrejse	Æ. 15
27/8	Lolland-Falsters Venstreblad Nakskov	De smaa Sønderjyders rejser	Æ. 16
27/8	Tidende for Nakskov-Maribo og Rødby	De sønderjyske Børns Afrejse	Æ. 17

den	Avis	Emne	Henvisnings-No.
		ad 2den Rejse fra Korsør til Flensborg (29/8 ? - 30/8)	
29/8	Korsør Tidende	De sønderjyske Børns Hjemrejse	Æ. 18
		ad 3die Rejse fra Kalundborg til Flensborg (4/9-4/9 1919)	
6/9	Korsør Avis	Postdampskibet "Ægir"	Æ. 19
Krydseren <i>Hejmdal's</i> Rejser til Udlandet i 1919			
		ad 1ste Rejse : fra Hull til Horsens (12/8-14/8 1919)	
15/8	Horsens Folkeblad	De sønderjyske Krigsfangers Ankomst til Horsens	H. - 22
15/8	Horsens Avis	Om do (Overskriften ulæselig)	H. - 22a
		ad 2den Rejse : fra Hull til Fredericia (22/8-25/8 1919)	
25/8	Fredericia Dagblad	De sønderjyske Krigsfanger	H. - 33a
		ad 3die Rejse : fra Hull til Korsør (3/9-6/9 1919)	
28/8	Korsør Tidende	De sønderjyske Krigsfanger <i>Inserat</i> : Til Genforeningslaanet	H. - 52a
30/8	Korsør Avis	De sønderjyske Fanger	H. - 52b
1/9	do	De sønderjyske Krigsfanger	H. - 52 c
6/9	do	De sønderjyske Krigsfangers Ankomst til Korsør	H. - 52d
8/9	do	Festlighederne for de sønderjyske Krigsfanger	H. - 52e
		ad 4de Rejse : fra Rouen til Assens (17/9 - 21/9 1919)	
13/1	Assens Amts Avis	Har De et Dannebrogflag ?	H.-71(a)
16/1	do	Det Sønderjyske Fond	H.-71(b)
6/3	do	Sønderjyske Krigsfanger (Der kommer 400 Mand hertil)	H.-7(c)
20/3	do	Sønderjyderne kan ikke rejse hjem	H.-71(d)
21/3	do	Oplevelser paa Blodmarkerne	H.-71(e)
22/3	do	Annonce : Ung Nordsleviger søger Plads	H.-71(f)
21/6	do	Ingen Afstemning i 3.Zone	H.-71(g)

den	Avis	Emne	Henvisnings-No.
7/8	do	Sønderjyske Krigsfanger til Assens ?	H.-71(h)
12/8	do	Sønderjyske Krigsfanger til Assens	H.-71(i)
15/8	do	Afstemningsforholdene i Sønderjylland	H.-71(j)
6/9	do	Indbydelse til Festmiddagen	H.-71(k)
12/9	Assens Amts Avis	De sønderjyske Krigsfanger	H.-71(l)
15/9	do	Krydseren <i>Hejmdal</i>	H.-71(m)
20/9	do	De sønderjyske Krigsfanger	H.-71(n)
23/9	do	Festen	H. -71(o)
24/9	do	Hjemkomnsten	H.-71(p)
26/9	do	Sønderjyderne faar Lov til at medtage 1000 Mark	H.-71(q)
ad 5te Rejse : fra Gravesend til Kerteminde (10/10-13/10 1919)			
14/10	Kjerteminde Avis	Sønderjydernes Ankomst til Kjerteminde	H.-98a
15/10	do	Det sønderjyske Besøg	H.-98b
ad Krydseren <i>La Marseillaise</i> Besøg i Sønderjylland i 1919			
ad Besøg i Aabenraa, den 25' August 1919			
25/8	Vestkysten, Syd- og Vestjylland	"La Marseillaise " i Aabenraa	Mars. - 5
27/8	Nationaltidende	"La Marseillaise" s Besøg i Sønderjylland	Mars .- 6
ad Besøg i Sønderborg, den 28' August 1919			
28/8	do	"La Marseillaise" i Sønderborg	Mars. - 7

Fortegnelse over omtalte Skibe i Nummerorden
A. - Handelsskibe

Bemærk : Mange Skibe omtales flere Steder, enten direkte, eller indirekte, f.Eks. i Aviser eller paa anden Vis og normalt angivet (kun) den første Gang i Redegørelsen.
Anvendte Forkortelser under "særlige Bemærkninger" vedr. Oplysninger om de resp. Skibe :

FF : *Frederik Friderichsens* : **Fortegnelse over Danske Damp- og Motorskibe 1819 - 1979**

H-S : *Handels- & Søfartsmuseets Samlinger paa Kronborg*

ØK : *Ole Stig Johansen* : **Ø.K.s Skibe (Forlaget Nautilus)**

DFDS : *Søren Thorsøe m.fl.* : **Ship development through 125 years (1866-1991)**

LLR : *Lloyds Register of Shipping 1920*

JFS : *Janes Fighting Ships fra 1906-07 og 1916 samt 1924*

Skb.F. - No.	Skibsnavn	Nation	anført paa Side/Afsnit	evt. særlige Bemærkninger :
1	Krydseren Valkyrien	DK	Afsnit 3 m.fl.	er anført som Kskb.F. 21
2	Krydseren Hejmdal	DK	Afsnit 16 m.fl.	er anført som Kskb.F. 20
3	S/S St.Thomas	DK	Afsnit 25 m.fl.	<i>ØK 104 & H-S</i>
(4)	Artilleriskibet Niels Iuel	DK	5	er anført som Kskb.F. 32
5	La Marseillaise	F	Afsnit 42 m.fl.	er anført som Kskb.F. 22
6	S/S Brisbane	Hong Kong	10	<i>LLR</i>
7	S/S Moskau (Moskov)	DK	10	<i>DFDS 216, H-S & LLR 21 144</i>
8	S/S Minsk	DK	10	<i>FF C/150 & LLR 20861</i>
9	S/S Flora	DK	10	<i>DFDS 192 & LLR 13 455</i>
10	S/S Mitau/Birma	DK	74	<i>ØK 28 & LLR 20 900</i>
10a	S/S Hova	GB	32	<i>LLR 15 957</i>
11	S/S Pylos	??	18	<i>LLR 23 997</i>
12	S/S Semiramis	I	19	<i>LLR 25 995</i>
13	S/S Horsens	DK	28	<i>DFDS 31 & LLR 15 930</i>
14	S/S Berlin	DK	40	<i>FF C/305 & LLR 08 608</i>
15	M/S Fionia	DK	45	<i>ØK 82 & LLR 13 379</i>
16	S/S Kong Haakon	DK	36	<i>DFDS 184 & LLR 18 006</i>
17	S/S Ægir	DK	41 - Afsnit 28	<i>H-S samt LLR 06 485</i>
18	S/S Tomsk	DK	65	<i>DFDS 197, H-S & LLR 28 366</i>
19	S/S Vidar	DK	65	<i>DFDS 217, H-S & LLR 29 361</i>
20	S/S Oscar II	DK	73	<i>DFDS 176, & LLR 22 594</i>
21	S/S Hellig Olav	DK	73	<i>DFDS 177, H-S & LLR 15393</i>
22	S/S Pocahontas	USA	73	<i>LLR 23 446</i>
23	S/S Niels Ebbesen	DK	104	<i>DFDS 160, FF A/52 & LLR 21 737</i>
24	S/S Fremad	DK	47	
25	S/S Baldur	DK	57	<i>DFDS 57, FF B/22 & LLR 08 101</i>
26	S/S Agnete	DK	63	<i>FF A/37 & H-S</i>
27	S/S A.L.B.	DK	63	<i>FF A/42 & H-S</i>
28	M/S Peru	DK		<i>H-S & LLR 23 325</i>
29	S/S Uffe	DK	58	<i>DFDS 241 & H-S</i>
30	S/S Arkansas	DK		<i>H-S</i>

Skb.F. - No.	Skibsnavn	Nation	anført paa Side/Afsnit	evt. særlige Bemærkninger :
31	S/S Phønix	DK		<i>H-S</i>
32	S/S Dania	DK		<i>DFDS 207, H-S & LLR 11 504</i>
33	S/S Nordhavet	DK		<i>LLR 21 889</i>
34	S/S A.P. Bernstorff	DK	103	<i>DFDS 210, FF A/26 & LLR 06 271</i>
35	S/S I.C. LaCour	DK	97-104	<i>DFDS 174 & LLR 23 759</i>
36	S/S Willochra	GB	74	<i>LLR 30 737</i>
37	S/S Fieldmarshall	GB	93	<i>LLR 13 345</i>
38	S/S Trafalgar	GB	93	<i>LLR 28 499</i>
39	S/S Persia	I	93	<i>LLR 23 205</i>
40	S/S Filog	?	98	ingen Oplysninger
41	S/S Odin	DK		<i>DFDS 193 & H-S</i>
42	S/S Primula	DK	Afsnit 31	<i>DFDS 137, FF A/54 & LLR 23 759</i>
43	S/S Sicilian	GB	5	<i>LLR 26 322</i>
44	S/S Ficaria	DK	Afsnit 31	<i>DFDS 136, FF A/61 & LLR 13 336</i>
45	S/S M.G. Melchior	DK	85	<i>DFDS 98</i>
46	S/S Meran	I	94	<i>LLR 20 599</i>
47	S/S Norma	F	94	<i>LLR 21 926</i>
48	S/S Manora	GB	96	<i>LLR 20 001</i>
49	S/S Devanha	GB	97	<i>LLR 11 735</i>
50	A/S Ambriz	P		<i>LLR 07 034</i>
51	S/S Kronprinz Wilhelm	?		<i>LLR 18 168</i>
52	S/S Nordlyset	DK		<i>LLR 21 898</i>
53	S/S Dronning Maud	DK	106	<i>DFDS 185 & FF A/45</i>
54	S/S Møen	DK	107	<i>DFDS 219</i>
55	S/S Freja	DK	106	
56	S/S Heimdæl	DK	106	
57	S/S Berlice	GB	111	Engelsk Hospitalsskib
58	S/S Orizha	RUS	111	
59	S/S Princess Matoika	USA	73	<i>LLR 23826</i>
60	S/S Thorseng	DK	69	<i>H-S</i>
61	S/S Express	DK	104	<i>DFDS 89 & FF G/7</i>
62	S/S C.P.A.Koch	DK	104	<i>DFDS 127 & FF A/1</i>
63	M/S Chile	DK		<i>ØK 100 , FF D/21 & H-S</i>
64	S/S Russia (= No. 65 ?)	Rus/DK	104	<i>ØK 52</i>
65	S/S Rossija (= No. 64 ?)	do		<i>ØK 52</i>
66	S/S St. Croix	DK	104	<i>ØK 105</i>
67	S/S Imperator Nicolai II (DK)			<i>ØK 74</i>
68	S/S Libau	DK	104	<i>ØK 62</i>
69	S/S Birma (se Nr.10)	DK	104	<i>H-S</i>
70	S/S Cimbria	DK	103	<i>DFDS 142 & FF A/13</i>
71	S/S Frederik VIII	DK	104	<i>DFDS 213 & H-S</i>

B. - Krigsskibe

Kskb.F. - No	Skibsnavn	Nation	anført paa Side/Afsnit	evt. særlige Bemærkninger :
1	Tejo	PL	10	Torpedobaad (1901/1907) - <i>JFS 1924 (Side 307)</i>
2	Calypso	GB	11	let Krydser (1917) - <i>JFS 1924 (Side 54)</i>
3	Dykkeren	DK	26	U-Baad - <i>JFS 1916 (Side 357)</i>
4	Dannebrog	DK	17	Kongeskib (1879) - <i>H-S & JFS 1924 (Side 139)</i>
5	Tancred	GB	28	Destroyer (1917) - <i>JFS 1924 (Side 70)</i>
6	Ran	DK	66	U-Baad (1915) - <i>JFS 1924 (Side 137)</i>
7	Triton	DK	66	U-Baad (1915) - <i>JFS 1924 (Side 137)</i>
8	Galathea	DK	66	U-Baad (1920) - <i>JFS 1924 (Side 137)</i>
9	Makrellen	DK	66	Torpedobaad (1916) - <i>JFS 1924 (Side 135)</i>
10	Springeren	DK	66	Torpedobaad (1916) - <i>JFS 1924 (Side 135)</i>
11	Støren	DK	66	Torpedobaad (1916) - <i>JFS 1924 (Side 135)</i>
12	Gueydon	F	66	Panserkrydser (1899) - <i>JFS 1924 (Side 159)</i>
13	Sandhurst	GB	66	Depotskib (1915) - <i>JFS 1924 (Side 84)</i>
14	Chattanooga	USA	66	Let Krydser (1903) - <i>JFS 1924 (Side 393)</i>
15	Gloire	F	66	Panserkrydser - <i>JFS 1916 (Side 223)</i>
16	König	D	105	Let Krydser (?) - <i>JFS 1916 (Side 145)</i>
17	Mainz	D	105	Let Krydser (1914) - <i>(JFS 1916)</i>
18	Lützou	D		Slagskib (1913) - <i>JFS 1916 (?)</i>
19	Pommern	D		Slagskib (1905) - <i>JFS 1906 (Side 233)</i>
20	Hejmdal	DK	5 - Afsnit 16	Krydser (1894/1909) - <i>JFS 1924 (Side 134)</i>
21	Valkyrien	DK	5 - Afsnit 7 m.fl.	Krydser (1888/1896) - <i>JFS 1906 (Side 335)</i>
22	La Marseillaise	F	3 - Afsnit 42	Krydser (1900) - <i>H-S & JFS 1924 (Side 159)</i>
23	Cormoran	D	74	
24	Carysfort	GB		Let Krydser (1914) - <i>JFS 1924 (Side 57)</i>
25	Seafire	GB		Destroyer (1918) - <i>JFS 1924 (Side 65)</i>
26	Seabear	GB		Destroyer (1918) - <i>JFS 1924 (Side 65)</i>
27	Seawolf	GB		Destroyer (1918) - <i>JFS 1924 (Side 65)</i>
28	Scotsman	GB		Destroyer (1918) - <i>JFS 1924 (Side 65)</i>
29	Shakespeare	GB		Destroyer (?) - <i>JFS 1924 (Side 62)</i>
30	Tiger	GB	16	Slagkrydser (1913) - <i>JFS 1924 (Side 39)</i>
31	Diana	DK	112	Inspektionsskib (1916) - <i>JFS 1924 (Side 139)</i>
32	Niels Iuel	DK	3	Artilleriskib (1918) - <i>JFS 1924 (Side 132)</i>

Fortegnelse over omtalte Skibe i alfabetisk Orden
(normalt anført med først angivne Sidetal)
 Der henvises til de særlige Bemærkninger, - angivet paa Side X - a.

A. Handelsskibe

	Skb.F.-No.	Skibsnavn (oftest S/S)	Nation	anført paa Side/Afsnit	evt. særlige Bemærkninger.
A.	26	Agnete	DK	63	formentlig vedr. Afsnit 7 B
	50	Ambriz	P		
	27	A.L.B.	DK	63	
	34	A.P.Bernstorff	DK	97-103	
	30	Arkansas	DK		
B.	25	Baldur	DK	57	
	57	Berlice	GB	111	
	14	Berlin	DK	40	
	69	Birma	DK	103	
	6	Brisbane	Hong Kong	10	
C.	62	C.P.A.Koch	DK	104	
	63	M/S Chile	DK		
	70	Cimbria	DK	103	
D.	32	Dania	DK		
	49	Devanha	GB	97	
	53	Dronning Maud	DK	104 - Afsnit 41	
E.	61	Express	DK	104	
F.	44	Ficaria	DK	74 - Afsnit 31	
	37	Fieldmarchall	GB	93 - 98	
	40	Filog	?	93	
	15	M/S Fionia	DK	45	
	9	Flora	DK	10	
	55	Freja	DK	106	
	71	Frederik VIII	Dk	104	
	24	Fremad	DK	47	
H.	56	Heimdal	DK	106	
	21	Hellig Olav	DK	71	
	13	Horsens	DK	28	
	10a	Hova	GB	32	
I.	35	I.C. LaCour	DK	104	i Forbindelse med Afsnit 38
	67	Imperator Nicolai II	(Rus/DK ?)		
K.	16	Kong Haakon	DK	36-Afsnit 41	
	51	Kronprinz Wilhelm	?		
L.	68	Libau	DK	104	

	Skibs-No,	Skibsnavn (normalt S/S)	Nation	anført paa Side/Afsnit	evt. særlige Bemærkninger
M.	48	Manora	GB	96	
	46	Meran	I	94	
	45	M.G. Melchior	DK	85	
	8	Minsk	DK	10	
	10	Mitau	DK	72	
	7	Moskov	DK	10 - Afsnit 30	
	54	Møen	DK	107	
N.	23	Niels Ebbesen	DK	104	
	33	Nordhavet	DK		
	52	Nordlyset	DK		
	47	Norma	F	94	
O.	41	Odin	DK		
	58	Oritzha	RUS	111	
	20	Oscar II	DK	71	
P.	39	Persia	GB	93	
	28	MS Peru	DK		
	31	Phønix	DK		
	22	Pocahontas	USA	71	
	42	Primula	DK	5 - Afsnit 31	
	59	Princess Matoika	USA	73	
	11	Pylos	?	19	
R.	64/65	Russia	DK	104	maaske identisk med S/S Rossija, tilhørende Ø.K.s russiske Afdeling
S.	12	Semiramis	I	12	
	43	Sicilian	GB	5	
	66	St.Croix	DK	104	
	3	St.Thomas III	DK	Afsnit 25	omtalt paa mange Sider iøvrigt
T.	60	Thorseng	DK	69	
	18	Tomsk	DK	65	
	38	Trafalgar	GB	93	
U.	29	Uffe	DK	58	
V.	19	Vidar	DK	63	
W.	36	Willochra	GB	72	
Æ.	17	Ægir	DK	41 - Afsnit 27	

B. - Krigsskibe :

	Kskb.F.-No.	Skibsnavn	Nation	anført paa Side/Afsnit	evt. særlige Bemærkninger, jfr. ogsaa Siderne X. c & d
C	2	Calypso	GB	11	Let Krydser
	24	Caryfort	GB		Let Krydser
	14	Chattanooga	USA	66	Let Krydser
	23	Cormoran	D	74	
D	4	Dannebrog	DK	17	Kongeskib
	31	Diana	DK	112	Inspektionsskib
	3	Dykkeren	DK	3	U-Baad
G	8	Galathea	DK	66	U-Baad
	15	Gloire	F	66	Panserkrydser
	12	Gueydon	F	66	Panserkrydser
H	20	Hejmdal	DK	5 - Afsnit 16	Krydser
K	16	König	D	105	Let Krydser (?)
L	22	La Marseillaise	F	3 - Afsnit 42	Krydser
	18	Lützou	D		Slagskib
M	17	Mainz	D	105	Let Krydser
	9	Markrellen	DK	66	U-Baad
N	32	Niels Iuel	DK	3	Artilleriskib
P	19	Pommern	D		Slagskib
R	6	Ran	DK	66	U-Baad
S	13	Sandhurst	GB	66	Depotskib
	28	Scotsman	GB		Destroyer
	26	Seabear	GB		Destroyer
	25	Seafire	GB		Destroyer
	27	Seawolf	GB		Destroyer
	29	Shakespeare	GB		Destroyer (?)
	10	Springeren	DK	66	Torpedobaad
	11	Støren	DK	66	Torpedobaad
T	5	Tancred	GB	28	Destroyer
	1	Tejo	P	10	Torpedobaad
	7	Triton	DK	66	U-Baad
V	21	Valkyrien	DK	5 - Afsnit 7 m.fl.	Krydser

FORORD

Under min Gennemgang af Arkivalier fra Det Kgl. Danske Konsulat i Valetta paa Malta for at finde Dokumenter, der havde Relationer til Forholdet mellem Kongeriget Danmark og Malteserordenen S.M.O.M., med særlig Henblik paa at søge Oplysninger om Den Danske Johanitterordens Status overfor den førstnævnte Orden, blev jeg bekendt med mange andre Dokumenter, der saa absolut ikke havde Relationer til min Opgave. -

Dokumenter, i Form af Skrivelser, Indberetninger, Korrespondancer m.m., berettede om den danske Krýdser *Valkyriens* Hjemførelse af sønderjyske Krigsfanger fra Alexandria i Ægypten og videre der fra til Valetta paa Malta, hvilket skete i Løbet af Sommeren 1919. -

Sønderjyder, der for manges Vedkommende havde været i tysk Krigstjeneste under andet Flag end deres eget. -
En grim Skæbne, hvor ikke alle kom levende tilbage, og hvor adskillige blev mærkede for Livet !

Det er disse Forhold, i videste Forstand, om Sønderjydernes Hjemrejse fra Udlandet paa forskellige danske Skibe, som hurtigt kom til at fange min Interesse, og som medførte Indsigt i virkeligt meget andet end netop *Valkyriens* Middelhavstogt i Løbet af Sommeren 1919. -

Ikke blot om Tidsbilledet umiddelbart efter Krigens Afslutning, men ogsaa om den store Indsats, som danske Skibe udførte med Transporter af Krigsfanger fra mange Nationer tilbage til deres respektive Hjemlande. -

De politiske Forhold i Danmark saavel som i Europa havde deres klare og naturlige Indflydelse, ikke mindst paa nationale Forhold, og dermed paa Europas Befolkning, og saaledes ikke mindst paa Krigsfangers Skæbne. -

Efterhaanden kom Tanken til mig, at en Sammenkædning af det Materiale, som jeg fik Kendskab til, muligvis kunde faa Interesse for *Genforenings- og Grænsemuseet* paa *Frederikshøj*, lige Nord for *Christiansfelt*, - nemlig ved den gamle *Kongeaagrænse* fra 1864 til 1920. -

Skulde nogen søge Oplysninger om Forfædres Hjemfærd fra det Fremmede som Krigsfanger i Aarene 1919-1920, og om hvem og paa hvilken Maade og Vilkaar, dette skete, saa kan man muligvis i det følgende finde enkelte gode Oplysninger, og de næste Linier saaledes skabe en Antydning af Relevans. -

Men lad det straks være sagt i denne Sammenhæng, at alt det følgende ikke er Resultat af en Forskers Arbejde, men en Fuskers, der ikke har sigtet paa at lave et Stykke "videnskabeligt Efterforskningsarbejde", men ganske enkelt er blevet fanget af noget, der ligger hans Hjerte nær :

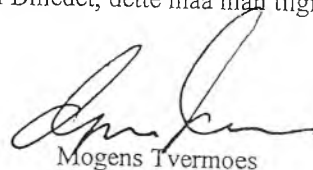
Sønderjylland, Den Kgl. Danske Marine og dansk Skibsfart

Der er mange - ja, virkelig mange Personer og Kredse - der har givet mig uvurderlige Oplysninger, og som har aabnet Porte, for ikke at sige Sluser, til yderligere Informationer og Kilder, af hvilke jeg har tilladt mig at forsyne mig rigeligt. En Angivelse af disse Personer og Institutioner o.a. vil man senere kunde finde en Fortegnelse over. -

Men jeg maa allerede hér give en særlig Tak til Museet paa *Frederikshøj*, fordi man dérfra gav Udtryk for Interesse for mine Tanker, og derved inspirerede mig til at dykke ned i alle de Arkivmapper, Skibsjournaler, Bøger og Aviser etc. etc., som jeg under Vejs har faaet Adgang til, og hvor mange Aktstykker i Fotokopi vedlægges nærværende Redegørelse, der søges gjort saa objektiv som vel muligt. -

At der saa nok ogsaa er kommet et Par mere subjektive Betragtninger ind i Billedet, dette maa man tilgive mig og se ganske bort fra !

Med samtidig Undskyldning fra

Mogens Tvermoes

Lodbjerg Hede paa Holmsland i 2006

I n d f ø r i n g

Som allerede antydnet i Forordet, er det Tanken i det følgende at fortælle lidt om sønderjyske Krigsfangers Hjemtransport ombord paa danske Krigs- og Handelsskibe, især fra Europa og Afrika, og om det store Arbejde, der i det Hele taget blev udført af mange danske og udenlandske Myndigheder. -

Ikke blot af Ministerier, Gesandtskaber, men tillige af et Utal af private Personer, kendte saavel som ukendte....

Med mange Detaljer vil jeg fortælle om Rollerne, som udførtes af "Fangetransportskibe", især af Krydserne *Valkyrien* og *Hejmdal*, hvor jeg navnlig vil komme ind paa *Valkyriens* Rejse i Forsommeren 1919 til *Kristiania (Oslo)*, som en forudgaaende Øvelse til dens egentlige Færd til Middelhavet. -

Om Østasiatisk Kompagnis (Ø.K.s) *S/S St. Thomas III's* mange Sejlture til Frankrig og England vil der ogsaa blive gjort Rede for, saavel som adskillige af D.F.D.S.s Skibe, der deltog i "Fangetransporterne", vil blive nævnte. -

Ganske aldeles udenfor det egentlige Emne berøres Sider af udenrigs- og indenrigspolitiske Forhold i Danmark just efter den 1ste Verdenskrigs Afslutning, idet disse var stærkt bestemmende for hele Spørgsmaalet om de sønderjyske Krigsfangers Hjemtransport. -

Og fristende har det været ogsaa at komme lidt ind paa Hverdagslivet i Danmark som bar Præg af en Del Uro, men dog med visse Fremskridt og gode Sider at fremvise, - vel især paa Kommunikationens Omraade. -

Adskillige Hændelser ombord paa og udenfor Skibene, gode som mindre gode, vil ogsaa blive antydnet. -

Beretninger om Sønderjydernes Ankomst til danske Havne bliver refereret i Uddrag fra Aviserne fra den Gang. -

Fristende havde det været at give en omfattende Omtale af de mange Personer, som fremstod som Datidens "Frontfigurer", som f.Eks. den kendte tyske Rigsdagsmand for Slesvig, *H.P. Hanssen*, *Nørremølle*, og den utrættelige Hjælper, Sømandspræsten *Troensegaard-Hansen*. - Men et Par Ord om bl.a. de to nævnte, vil man dog kunne finde. -

I Arkiverne, bl.a. fra *Det midlertidige Ministerium for sønderjyske Anliggender 1919-1920*, forefandtes mange Navnelister ("Fangerlister"), som vedlægges som Bilag, saa særligt interesserede (f.Eks. nogle, der har haft Familie eller Bekendte blandt de sønderjyske Krigsfanger) har Muligheder for fra Listerne at finde Navne og Enkeltheder, som muligvis ikke var kendte i Forvejen. -

Men en egentlig og alfabetisk Henvisning til opførte Navne er **ikke** blevet udarbejdet af mig. -

Maritimt Interesserede vil som Bilag kunne se Fotografier og/eller Specifikationer om de fleste af de omtalte Skibe. -

I et særligt Afsnit omtales den store Indsats, som (især) flere af D.F.D.S.s Skibe udførte i Forbindelse med allierede Krigsfangers Hjemtransport fra især Tyskland til deres resp. Hjemlande, - ofte blot via Danmark.

Det er med velberaadet Hu, at mange Datoer og Henvisningsnumre til Bilag er anført i forkortet Form. -
Se hér Fortegnelsen over de anvendte Forkortelser. -

Jeg har bestræbt mig paa at give et lille Indtryk af Indholdet af Bilagene, hvorved bemærkes, at disse findes i Form af Foto-Kopier af de originale Dokumenter. -

Hvorefter jeg klart maa sige og gentage :

Redegørelsen egner sig - saa absolut ikke - til en Gennemlæsning "fra A til Z" !

Læs kun de Afsnit, som umiddelbart kunde tænkes at fange ens Interesse. -
Indholdsfortegnelsen kunde hér være til nogen Hjælp i saa Henseende. -

Afsnit I

Spredte - historisk prægede - Træk fra Tiden omkring Aar 1919

Forud for en egentlig Beskrivelse af Hjemtransporten af de sønderjyske Krigsfanger paa bl.a. den danske Marines Skibe, skønner jeg det formaalstjenligt kort at berøre den nævnte Tidsperiode, hvor meget den Gang var anderledes end i Dag. Det politiske Klima, nationalt og internationalt, var naturligvis præget af den just afsluttede Verdenskrig med alle de Omvæltninger, denne havde medført i Europa, for ikke at sige : i hele Verden. - Dette være sig i bl.a. økonomiske og sociale Henseender. - Og de politiske Forhold gjorde, at mange gamle Statsstyreformer kom under Forandring. -

Datidens, - set med Nutidens Øjne og Indstilling - betragtelige langsommelige Kommunikation medførte, at Beslutningsprocessen (bl.a. om Ansvarspaatagelse) blev lagt ud i Begivenhedernes Centrum. -

En udsendt Gesandt/Minister (i Dag normalt benævnt som Ambassadør) kunde derfor ikke den Gang (som ej heller i Dag...) betegnes som "et glorificeret Kontorbud"... - De udsendte Embedsmænd, Skibschefer o.m.a. havde de facto en større Tyngde af *selvstændigt og personligt Ansvar* end i Dag, hvor man kan *maile hjem* og losse Ansvaret højere op.

Den 11' November 1918, efter Sigende Kl. 11 Formiddag, underskrev i en Spisevogn, indrangeret i *Compiègne-Skoven*, Ven og Fjende en Vaabenstilstandsafteale, der udløste Tavshed paa Krigsskuepladserne, men samtidigt uhyre mange praktiske Spørgsmaal for alle m.H.t. at faa de stakkels Soldater og Krigsfanger bragt tilbage til deres Hjem. -

Krigen, der jo havde raset paa mange Kontinenter og Verdenshave havde kostet Millioner af dræbte og saarede Soldater, Søfolk og civile Personer og lagt Byer og Landskaber øde. - Med negative Resultater, der rakte langt ind i Fremtiden. - Ja, vel næsten indtil 2den Verdenskrigs Udbrud i September 1939. -

Ja, Europakortet fik nye røde Grænsestreger, ofte som et Resultat af den amerikanske Præsident *Wilson's Dokument i 14 Punkter*, omhandlende *Folkenes Selvbestemmelsesret i national Henseende*. -

Disse "14 Punkter" blev et Udgangspunkt for den Afstemning, der fandt Sted i 1920 i Slesvig. - En Begivenhed, der satte Sind i Bevægelse hos alle i den Landsdel, som efter Nederlaget i 1864 var kommet under fremmede Herrer. Forholdene for Slesvigere, der siden 1864 fik Rettigheder og Forpligtelser overfor nye Magthavere, herunder at udføre Militærtjeneste i Fredstid, og i *Krigstid*..... stod for at kunne blive ændrede via en Folkeafstemning. -

Men uagtet disse nye Perspektiver, som vitterligt ikke var saa daarlige, saa skabte de i 1918 store og konsekvensfyldte Problemer for Regering og Befolkning i Danmark saavel som det, vi i Dag benævner som Nord- og Sydslesvig..- Intenst arbejdedes med Tanken om Folkeafstemning i hele tre Zoner i Slesvig.

Som Hjælp til at løse Problemerne blev der nedsat en international "Grænsekommision", som blev bragt til Flensborg af det franske Krigsskib, *La Marseillaise*, (*Kskb.F.22*) og Hovedkvarter opslaaet paa *Hotel Flensburger Hof*. -

I hele den politiske Del deltog naturligvis den danske Rigsdag (Landsting og Folketing) og Regeringen, ledet af Statsminister C.T. Zahle, med *Erik Scavenius* som *Udenrigsminister*. -

Hurtigt blev det klart, at Oprettelse af et selvstændigt Ministerium i Tilknytning til Statsministeriet var en bydende Nødvendighed. - Et Ministerium til at haandtere saavel de politiske som praktiske Spørgsmaal, der naturligt maatte følge af den nye Situation omkring Slesvig, hvilket Ministerium blev benævnt som

Det midlertidige Ministerium for sønderjyske Anliggender

Dette Ministerium (forkortet til *SjM*) blev oprettet den 30' Juni 1919 med *H.P. Hanssen*, Nørremølle, som Minister uden Portefeuille (*SjM.1*). -

Om hele denne Epoke kan henvises til en righoldig Litteratur, bl.a. ogsaa til Rigsarkivet under det i Generalregistratur 0018 nævnte, med særlig Henvisning til Guide II pag. 480. - Om Ministeriets Arbejdsomraade, se senere. -

Men indtil det nævnte Ministeriums Oprettelse blev de mange politiske Spørgsmaal styret gennem Statsministeriet, som via Udenrigsministeriet (forkortet til *UM*) fik en Strøm af Informationer. -

Saaledes ogsaa fra den danske Gesandt i *Paris*, Kammerherre *Bernhoft*, som i sin lange Indberetning af 10' Maj 1919 (*Hist. 1*) til *UM*, videresendt til Forsvarsministeriet (forkortet til *FM*) (*Hist. 2*) lod skinne igennem de politiske Problemer, der maatte forudses ved Afholdelse af en Afstemning i den sydligste Del, - den saakaldte "3die Zone". - Fra dansk Side laa maaske nok i Baghovedet den kætterske Tanke, at maaske ikke alle Slesvigere ville ønske sig til Danmark, kun ledet af den dybeste Hengivenhed for vort Land. - Hvad vel næppe kunde fortænkes, naar det drejede sig om de siden 1864 "indvandrede" (forflyttede ?) tyske Embedsmænd o.a., som kom syd fra, - fra f.Eks. Prøjsen. - Men naturligvis, - andre Motiver kunde da foreligge, og Regeringen indrettede sig da ogsaa derefter. - Iøvrigt fremsatte den franske Regering et Krav for Frigivelse af sønderjyske Krigsfanger i fransk Fangeskab, at der blev afgivet en Erklæring om *Fangernes rette Sindelag*", hvad den danske Regering naturligvis ikke kunde imødekomme, og Kravet blev da ogsaa frafaldet (*Hist. 3*)

Mere specifikke Oplysninger omkring Afstemningerne blev givet den 10' Maj 1919 i Gesandts Indberetning, sendt fra *UM* den 15' Maj (*Hist. 4*), til Marineministeriet (*MM*), som iøvrigt altid hurtigt blev orienteret om politiske Forhold.-

Man kan nu spørge, hvorvidt der dog ikke i Krigens Kølvannd fulgte noget godt ? - I alt Fald *Opfindsomhed* ? Ogsaa for det Gode ? - Jo, saavidt som Teknik, Industri og Lægekunsten gjorde (nødvendigvis....) hurtige Fremskridt. - En stærk Udvikling af Færdselsmidler fandt Sted og Vejnettet blev opbygget og forbedret. - Flyvning var kommet ud af sit Svøb, og i Danmark hurtigt opdelt i civil og militær Lufttrafik. - Og den sidste opdelt i *Hærens Flyvekorps* (med landbaserede Maskiner), og til Marinen henførtes Flyvebaadene under *Undervands- og Flyvebaads afdelingen*. - En Opdeling, der bestod i mange Aar, og som faktisk havde sin faglige Begrundelse. - Det danske Flyvevaaben blev først realiseret i Maj 1950 som en selvstændig Vaabenenhed. -

Den militære og civile Udvikling af Luftfart gik iøvrigt i Begyndelsen Haand i Haand, og Generalstaben gik ved sin Skrivelse af 29/1-1919 (*Hist. 5*) ind i Problematiken, idet Krigsministeriet (*KM*) - (kært Barn har mange Navne....) - tillod Militærets Flyvere at foretage Forsøg med Postflyvninger fra København til Stege og Ringsted, jfr. *FM*'s Skrivelse af 21' Januar 1919 til Ministeriet for offentlige Arbejder (*Hist. 6*), fulgt op med en Bevilling paa 200.000 Kr. (i 2003 svarende til ca. 4,5 Mill. Kr.) til saadanne Forsøg (*Hist. 7*). -Om de (lave) Lønninger : se (*Hist. 8*).....

Beklagelige Uheld hen ad Vejen (rettere : ude paa Vandet (*Hist. 9*) maatte forekomme.- Men en foreløbelig Rapport til *MM* (*Hist. 10*) af 10' Juli 1919 talte om, at alt foregik godt og regelmæssigt. - Iøvrigt anmodede *MM* om en ordentlig Telefonforbindelse fra Flyvebaadsafdelingen til Københavns Hoved(telefon)central, jfr. Skr.af 12' Juni (*Hist. 11*). - En 100 HK *Curtis Skoleflyvebaad* (No. 8), blev af Premierløjtnant. *Thiele* indfløjet omk. den 17' Juni (*Hist. 10a*) og befundet i god flyvedygtig Tilstand. - Farten angivet til 95 Km/T, med en Stigeevne til 1.000 Meter paa 15 Minutter. - Sekondløjtnant *O.D.B. Andersen* maatte i tre Dage gennemgaa en Helbredsundersøgelse, som han bestod (*Hist. 11a*). -

Ruteflyvning i Danmark ? -Justitsministeriet (*JM*) gav ved sin Skrivelse af 14' August 1919 til *Det Danske Luftfartsselskab* (D.D.L., en Del af det senere SAS), med Adresse i Vimmelskafte 41 i København, Tilladelse til at en Flyvemaskine med engelsk Besætning (2 Militærpiloter, 2 Mekanikere, 1 Observatør og 1 Falskærmsoperatør) fløj fra London via Amsterdam til *Staden* (København) skulde følge en lige Linie fra *Køge* over *Køgebugt* og *Kalvebod Strand* frem til Hærens Flyveplads ved Kløvermarksvejen ude paa Amager, - naturligvis under Iagttagelse af div. Told - og andre Bestemmelser. - Herunder naturligvis, at Fotografiapparater ikke maattet medtages ! (*Hist. 11b*). -

Jo, Lufttrafikken over Danmark blev faktisk hurtigt temmelig problemfyldt, saa *JM* traadte til med div Regulativer (*Hist. 12*), hvoraf bl.a. fulgte, at *JM*, den 6' Maj 1919 kunde meddele en vis OBL *Hermann von Göring* Tilladelse til Flyvning til *København*, hvad samme Person tillod sig, og bl.a. fløj over det Hotel, han boede paa : *Klampenborg Badehotel*. - Imidlertid knækkede Propellen i ca. 2500 Meters Højde, men det lykkedes alligevel for ham at nødlande paa Fælleden ved Ingeniørkasernen ved Lyngbyvejen i København. - Stor Opstandelse . ! (*Hist. 13*). - Bemeldte Person og en anden tysk Flyver fik iøvrigt senere Tilladelse til Flyvning *hér til Staden*. (*Hist. 14 & 15*) med en tysk Landflyvemaskine, og det samme gjaldt for den engelske Kaptajn *Cockerill* (*Hist. 15a*) Derimod fik Postbaadsfører *Th.Nielsen* fra *Nyord* ikke Tilladelse til som Passager at foretage en Tur med en af Marinens Flyvebaade, saadan som ansøgt af Sagfører, cand.jur. *Rud, Madsen* i Stege. - (*Hist. 15b*) - Havde monstro samme *Th.Nielsen*, nogle Visioner om Luftbefordring af Breve til danske Smaaøer ? -

5.

Alle disse mange Side- (og Luft-)spring omkring Flyvning i Danmark just efter Krigen er gjort for helt at glemme enhver Form for Tanke om Tilbagesendelse af Krigsfanger ad Luftvejen... !. - Og da slet ikke i Danmark !

Hvorefter vi kan komme tilbage til den danske Marine og dens Problemer. -

Under hele Krigen havde den danske Flaade været med til at opretholde en stærk og vel respekteret dansk Neutralitet. Men de aktuelle og fremtidige Forhold krævede naturligvis Nytænkning med Modernisering og Fornyerelser, og sidste Skud paa Linien blev Kystforsvarsskibet *Niels Juel* (*Skb.F.4*), sænket i *Isefjorden* af Tyskerne den 29' August 1943. -

Paatrængende var Minerydning, - paa Havet saavel som paa de danske Strande. - Især paa den jyske Vestkyst. -

Hvortil kom Problemer med Opbevaringen/Destruering af Krigsefterladenskaber. (*Hist.16*). -

Farefuldt for Helbred og Liv var Arbejdet, hvor f.Eks. Baadsmand Nr. 65, *A.E.Persson*, paa sin, viste det sig, allersidste Opgave, omkom i Forbindelse med en Minesprængning. - Hans, hos Skomageren i Oksbøl just for 65 Kr. (i 2003 : ca. 1.385 Kr.) just indkøbte nye Vinterstøvler blev (naturligvis) ubrugelige. - Forstaaelse for det økonomiske Tab i den Anledning havde til Fulde Mine-Stationsofficeren i Esbjerg, som den 22' August 1919 henstillede til *MM*, som en Opmærksomhed overfor Enken, at Ministeriet afholdt denne Udgift. (*Hist.17*). -

Jo, drivende Miner lurede overalt paa Havene, og det var paa disse, at den søværts Hjemtransport af Krigsfangerne skulde ske. - Dygtig og opmærksom Udkig, og højere Magters Bevaagenhed, hindrede Mineulykker med disse Fanger.

Den sædvanlige Uddannelse af Marinesoldater, Befalingsmænd (Kadetter/Officerer), Teknikere og Flyvere fandt vel i et vist Omfang Sted under Krigen, men næppe i samme Omfang som før denne, hvor Sommer- og Vintertogter hørte sig til, bl.a. med Henblik paa Opretholdelse af vores Suverænitet over bl.a. de Dansk-Vestindiske Øer indtil 1917.

Krydseren *Hejmdal* (*Skb.F.-2*) var saaledes paa sit Vintertogt i Middelhavet i 1908, hvor den bl.a. assisterede paa bedste Maade efter Jordskælvet den 28' December 1908 paa Sicilien, nær Messina. -

Som Led i Nyuddannelse af Marines Folk kom Krydseren *Valkyrien* (*Skb.F-1*) paa Tale, - dette ikke mindst med Henblik paa Hjemtransport af sønderjyske Krigsfanger fra Østafrika. - Blandt andet om dette vil det følgende omhandle.

Men først bør et maaske besynderligt Spørgsmaal besvares hér i

Afsnit 2.

Danmark som Republik ?

For bedre at forstaa nogle af de Begivenheder, som *Valkyrien* kom ud for i 1919, kastes forinden et Blik paa Situationen i hele Europa, som afspejlede sig i mange Forhold ogsaa i Danmark. -

I Tyskland som i Rusland var der Optøjer blandt Marinesoldaterne. - Ja, hele Europa prægedes af Uro med Strejker, Mytterier etc. - Og Danmark, vel især København, oplevede f.Eks. *Syndikalist-Optøjerne* i November 1918 (*Hist. 18 & 19*). - Optøjer, der ligefrem havde revolutionære Undertoner. - Kom *Valkyrien* til at mærke en Snert deraf ?

I Maj 1919 var *Valkyrien* paa Togt i danske Farvande med Kadetter paa praktisk Uddannelse. - Den 28' Maj blev Bladet SOLIDARITET (*Hist.20*) uddelt. - Med den manende Overskrift :

“SØENS ARBEJDERE ! - ANVEND EDERS MAGT !”

Utvivlsomt møntet paa *Valkyrien*, stod der en Artikel i nævnte Blad med følgende Overskrift :

HVAD VIL DER SKE ?

*Det ulmer ombord paa den danske Flaade.
Officererne kan ikke længere stole paa Mandskabet.*

Var der noget om Snakken ? - Noget, om bl.a. det, der ogsaa stod skrevet om Kosten ?

Valkyriens Chef, Kommandør *Hector Kiær*, indberettede derom den 30' Maj til *MM* (*Hist.21*) i Forbindelse med fem Landlovsdage frem til den 9' Juni, idet han samtidigt gav Udtryk for det uforenlige i at give yderligere Landlov. -

Hvilket maa ses paa Baggrund af følgende Forklaring : "...enkelte faste Folk og Reserveunderofficerer begyndte at møde for sent efter Nat- og Landlov". - Her tænkes maaske paa, at fem Værnepligtige mødte 1½ til 5 Timer for sent i Aarhus, og tre Værnepligtige udeblev ved *Munkebjerg*, hvor Skibet laa opankret. - De dukkede ikke senere op. -

Og m.H.t. det, der blev antydnet om Maden ? - Om Orme i en *Blodbudding*....?!? (*Hist.22*). -

Jovist var der noget om Snakken. - Nærlig vedrørende den Ret, der var blevet serveret paa Søværnets Kasserne. - Hvilket gav Bladet Anledning til at skrive en Beretning derom (*Hist.23*) med følgende Overskrift :

MYTTERI paa ORLOGSVÆRFETET
Marinesoldater nægter at lystre Ordre og afsynger Internationale.

Sagen blev indberettet af Løjtnant *N.Garp* til Kommandanten (*Hist.24*), og optaget meget seriøst af Næstkommanderende *Hertz* ved Søværnets Kasserne, som sender et Par af Ormene til mag.scient. *T.H. Ditlevsen* (*Hist.25*) paa Universitetets Zoologiske Museum i Nørregade 10 i København, - hvor der i min Ungdom i Kælderen befandt sig "*Kannibalkøkkenet*"; - min Tids Studenterkantine, og hvor ud fra der opsteg de særeste ikke-lugtefrie Dampe....! Magisteren konkludere roligt (*Hist.26*), at den ene Orm var en almindelig "Melskruppe" (*Tenebrio molitor*), og den anden var en (ubestemmelig) Larve af en Sommerfugl, der ligesom Melorme lever i Korn, Mel og Gryn ! - Altsaa alt i alt : ingen Fare paa Færde ! - Og Sagsbehandleren, Lt. *N.Garp* konkluderede sin Redegørelse med bl.a. denne lakoniske Bemærkning : "Jeg undersøgte Affaldstønderne og fandt kun meget faa Madrester af Blodbuddingen, hvilket tyder paa, at Folkene har spist den med god Appetit." (*Hist.24*). -

At hele Sagen - i den aabenbart lidt "nervøse" Situation - passerede Bordene hos Generalauditøren, Chefen for Orlogsværftet og Kontraadmiralen - nævnes blot hér i Forbifarten. (*Hist.27 & 28*). -

Og hele denne Atmosfære af "Uorden" har utvivlsomt sat sig fast i Baghovedet paa Kommandør *Kiær* i Forbindelse med Planlægningen af det forestaaende Togt til sydlige Farvande, og antydningvis er der blevet taget Højde derfor. - Saa Svaret paa dette Afsnits stillede Spørgsmaal blev - som bekendt - til et

NEJ ! - Ingen Republik Danmark. -

Danmark forblev et Kongerige, som et Aars Tid derefter blev forøget i Areal og Befolkning. --

Afsnit 3.

Lidt om *Valkyriens* Øvelsesperiode i Forsommeren 1919

Efter saaledes at have givet et meget lille Indtryk af den "historisk prægede Baggrund" bør der nu berettes noget mere om de Skibe, der deltog i Fangetransporterne, hvor - som stærkt antydnet - Krydseren *Valkyrien* tog sin Part af Slæbet. Om dets Indsats foreligger der mange Oplysninger i Rigsarkivet, som har dannet Grundlag for det følgende Afsnit. -

Kommandoen over Skibet blev hejst den 14'Maj 1919, hvorefter Skibet sejlede rundt paa Øvelser i danske Farvande frem til den 16' Juni med 11 Officerer, 39 Kadetter og 6 Aspiranter. (*V.1*)

Blandt Kadetterne befandt sig to Brødre med Prinsetitler : daværende *Kronprins Frederik* og *Prins Knud*. -

De mange praktiske Øvelser til Søs efterfulgte den teoretiske Uddannelse paa Søofficersskolen. -

Set paa den Baggrund sejlede *Valkyrien* i Løbet af Sommeren som Kadetskib, følgende et passende Tidsskema (*V.2*) og Sejlplan (*V.3*). - Og Skibet deltog saaledes bl.a. i Øvelser med U-Baade og *med Svanen* (*V.4*). -

En lille Episode kan iøvrigt i Forbifarten omtales, nemlig et Fund af en forsejlet Pose, gjort af *Løvenørn* omkring den 2' Juli 1917. Posen indeholdt 506 Stk. Kobbermønter, - formentlig hidrørende fra *Nordsøslaget* den 31' Maj 1916.-

Hvilket blev meddelt *MM* af *Valkyriens* Næstkommanderende *A.G. Topsøe-Jensen* den 29' August 1919 (*V.4a*). -

Dyre Skydeøvelser i Randers (*V.5*) og Smaa problemer omkring nogle Reparationer hørte sig ogsaa til (*V.6 & 7*) -

En Rapport om Øvelsesforløbet af et "U-Baadsangreb" blev den 2' Juli indsendt til Chefen for Undervandsbaadstationen i København (*V.8*). -

Afsnit 4.

Valkyrien, - hvilket Skib var det egentligt ?
Samt et Par Bemærkninger om *De Dansk-Vestindiske Øer*.

Om Skibet meddeler det engelske Opslagsværk, *JANE's Fighting Ships 1906-07* paa Side 335 følgende :
Bygget i 1888, færdigudrustet i 1890 og moderniseret i 1896. - 3020 Tons - beam : 42½ Fod, største Dybdegaaende 18 feet - Kulbeholdning 496 Tons - 2 Skruer og med en Besætning paa 300 Mand. -
Armeret med 12 Stk. Kanoner af forskellige Kaliber, 10 Stk. lettere Armering samt 5 Stk. Torpedorør. -
Og med Tilføjelse : at den var et for den Tid godt Skib, og stadig velsejlende. -

Og lad os ikke glemme i Forbifarten, at *Valkyrien*, under et 18 Maaneders langt Togt, ledet af Kommandør *Konow*, var det eneste danske Orlogsfartøj, som i 1917 deltog i Ceremonierne i Forbindelse med Danmarks Overdragelse af *De Dansk-Vestindiske Øer* til U.S.A. (*Hist.29*)

Beslutningen om Overdragelse (Salget) af Øerne skabte iøvrigt store politiske Diskussioner i Danmark. -
Og Følelserne i Forbindelse med hele denne Problematik var ikke smaa og svage (*Hist.30-31 & 32*). -
Finansminister *Edv.Brandes* (Broder til Forfatteren *Georg Brandes*) skulde have givet Udtryk om det ufattelige i, at *Verdenskrigen* skulde kunne rive det lille danske Tag af en vestindisk Negerhytte... -
Ligesaa kan bemærkes, at *Valkyriens* Besætning ved Overdragelsesceremonien havde været meget berørt og bevæget ved at se *Dannebrog* blive sænket, og *Stars og Stripes* hævet derude paa *Sct. Thomas*. - Noget, som passer overens med det, som en af mine tidligere Medarbejdere fortalte mig, - med Taarer i Øjnene ! -

Afsnit 5.

Lidt om Forberedelserne til *Valkyriens* Sommertogter

Valkyriens forskellige Sommertogter i 1919 var en god praktisk Uddannelse til Søs af Kadetterne som Forskole for det forestaaende Togt til Middelhavet. - Et Togt, som sammen med Krydseren *Hejmdals* Virke i 1919, gav begge Skibe deres særlige Plads i Marinens Historie. - Værdsat i allerhøjste Grad af virkelig mange sønderjyske Krigsfanger. -

Forberedelserne og Indretningen af *Valkyrien* til de forestaaende Rejser kunde ikke gøres fra Lørdag til Mandag. -
At kunne underbringe ca. 300 Mand og fremskaffe al nødvendig øvrig Udrustning og Undervisningsmateriale (*V.9*) krævede, at flere Kabaler gik op. -

Alle, ogsaa Officerer og Befalingsmænd havde vel et rimeligt Krav paa passende Underbringelse, og i saa Henseende blev et af Kommandør *Kiær* udarbejdet Forslag (*V.10*) indsendt til højere Instanser med en fin Tegning af, hvorledes de forskellige Lukaf'er kunde fordeles. - Men naturligvis : ikke alle kunde blive lige tilfredse med de givne Forhold, og en Ansøgning (*V.11*) blev indsendt af nogle Underofficerer af 2' Klasse vedr. enkelte Forbedringer, bl.a. om en afsondret Plads fra deres (underordnede) Folk. - Et Forslag, der var begrundet i, at det kunde være svært for Ansøgerne i det ene Øjeblik at være Kammerat med deres Underordnede, og næste Øjeblik være deres Overordnede. -
Spørgsmaalet blev foreslaaet løst ved at der blev opsat et Bord dér, hvor Underofficererne havde deres Kjøjepladser og med et Tæppe skabe en Form for "privacy". -
Ansøgningen blev nægtet med den Begrundelse, at de paagældene Underofficerer var *Baksformænd*, og dermed ansvarlige for god Opførsel og almindelig Opsyn med de underordnede, naar de *skaffede* (spiste). - Dog fik de Ret til at spise ved særlige Borde sammen med deres Overordnede (Officerer o.a.). - (Men hvad saa med "Opsynspligten"...?)
Lad mig tilføje, at Prinserne - saavidt det kan skønnes - fik hver sit Lukaf. - I alt Fald til at begynde med.
Og Skafningen ? - Utvivlsomt sammen med deres Kadetkammerater. -

Ogsaa Spørgsmaalet omkring Vagtfordelingen blev løst paa Grundlag af Forslag af 4' Juli (*V.12*) fra Chefen til *MM*, og accepteret af Admiral *Evers* den 11' Juli (*V.13*), ligesom Indtagelse af Forsyninger og andre Forberedelser foregik rutinemæssigt, herunder Leje af Glas og Porcelain til 24 Personer fra "*Service magasinet og Orlogsværftet*". -

8.

Et Solsejl i hele Skibets Længde blev ogsaa rekvireret. - Men m.H.t. Leje af Porcelainet m.m. (V.14) opstod der efter Kontraktens Underskrift nogle Problemer omkring Erstatningssatserne (V.15), hvilke Spørgsmaal nok blev løste. Af sikkerhedsmæssige Grunde blev skarp Ammunition bragt over Land. - Og noget saa vigtigt som Rekvisitioner af 100 Sæt Ernæringskort og Flæskekort samt 200 Stk. Bytte-Brødkort og Bytte-Smørkort blev ejheller glemt, og Posten til Skibet behørigt og i god Tid omadresseret paa *Købmagergades Posthus* (V.16). -

Deviationsundersøgelser (Kompasseretning) fandt Sted, og Lørdag Morgen den 17' Maj, var *Valkyrien* saa klar til at sejle ud paa sine Sommertogter, hvoraf et blev indledt Mandag den 16' Juni Kl. 6 om Morgenen, hvor Kursen blev sat mod *Kristiania* (Oslo) med Ankomst dertil Tirsdag den 17' Juni Kl. 10 Formiddag. Og som Kadetter fulgte altsaa *Kronprins Frederik* og hans Broder, *Prins Knud*. -

Afsnit 6.

Valkyriens Besøg i Kristiania fra Onsdag den 18' Juni til Lørdag den 21' Juni 1919.

Nogle særlige Specialkort over *Kristiania Fjord* (Oslo Fjord) ledte *Vakyrien* vel i Havn. -

Det særlige ved Besøget var, at den norske Kong Haakon var Broder til den danske Konge, *Christian den X.* - altsaa *Kronprins Frederiks* og *Prins Knuds* Farbroder. -

Af Kommandørens Indberetning til MM af 22' Juni (V.17) fremgaar det, at han i Spidsen for Skibets Officerer og Prinserne allerede Dagen efter blev tilsagt til kongelig Frokost paa *Bygdø*. -

Et Etikettespørgsmaal opstod af Kongens Forespørgsel, hvorvidt Prinserne maatte bo hos ham, medens Skibet laa i Havn. - Tilladelsen blev selvfølgelig givet, med den Tilføjelse, at naar Prinserne gik fra Borde, betragtedes de som kongelige Højheder, og ikke efter deres charge i Marinen, - altsaa som Kadetter (V.18). -

En pædagogisk Bemærkning fra Kommandør *Kiær* om, at særlig Kronprinsen kunde have Udbytte af paa egen Haand at optræde som dansk Tronfølger, kan passende anføres hér. -

Lørdag den 21' Juni besaa Kongen Skibet, hvilket tog 4 Timer, hvorefter han blev budt paa Frokost sammen med Officererne og de kongelige Prinser. -

Derefter var der Middag for den danske Minister (Gesandt),- i Dag benævnt som Ambassadør -, den kommanderende Admiral o.m.a. - Og Kadetterne fik Lov til at indbyde unge Damer til en lille Dans fra Kl. 7 til Kl. 10 Aften,. - Hvertill kan oplyses, at der i Kadetternes Uddannelse indgik bl.a. Undervisning af en kgl. Balletdanser i Dans, - ikke i Ballet. - De ca. 70 Gæster blandede sig efter Middagen med de unge Mennesker, og Aftenen udviklede sig til en usædvanlig fornøjelig Fest, der sluttede i en smuk patriotisk Stemning for alle. - Og Kommandør *Kiær* fastslog :” at Kadetterne og Besætningens Optræden hele Tiden havde været mønsterværdig, og at Skibets Besøg utvivlsomt hos den jævne Befolkning havde skabt Glæde”. -

En nøjere Redegørelse for de forskellige officielle Besøg fremgaar af den danske Gesandts Indberetning af 28' Juni 1919 til UM (V.19). - Og Omkostningerne ved Bepisningen ? - Kaptajn *Topsøe-Jensen* anmodede den 9' Juli (V.20) MM om at faa refunderet i alt 500 Kr., idet Frokosten beløb sig 198 Kr., Middagen for Admirealen og den danske Legation med Damer kostede 152 Kr. - Middagen i Officersmessen for Personer, der havde udvist Kadetterne Gæstfrihed, beløb sig til 150 Kr. - Og hér kan erindres, at 1 Kr. i 1919 svarer til 21,30 Kr. i Aar 2003 (V.20a og Ø.1) - Togtet har utvivlsomt været en god Øvelse for Skib og Mandskab forinden dens vigtige Mission, som berettes i

Afsnit 7.

Valkyriens Togt til Middelhavet i 1919 Hjembringelse af Sønderjyder fra Fangenskab i bl.a. Afrika

hvorom berettes i følgende Afsnit :

7 A :	Sejladsen fra <i>Skagen</i> , Søndag den 13' Juli til <i>Leith</i>
7 B :	Sejladsen fra <i>Leith</i> , Fredag den 18' Juli til <i>Funchal</i>
7 C :	Sejladsen fra <i>Funchal</i> , Fredag den 1' August til <i>Gibraltar</i>

Afsnit 7 A.

Afsjelling fra *Skagen*, Søndag den 13' Juli 1919, med Ankomst til *Leith*, Tirsdag den 15' Juli.

Den 13' Juli afsjelede *Valkyrien* fra *Skagen*, og ankom til *Leith* om Tirsdagen den 15' Juli Kl. 11 Eftermiddag (altsaa Kl. 23), britisk Sommertid, og Ankomsttelegram afsendt den 16' Juli til *MM* (V.21). -

Skibet udgik oprindeligt fra København, hvor der saadan set ikke var de store Ceremonier. -

Paa Vejen ude i *Kattegat* opstod imidlertid Problemer med "Aspirant af den studerende Retning", *J.C.N.Christensen*, som efter Skibsoverlæge *Riisagers* Ordre blev indlagt paa *Skagens* Sygehus med Hjerterproblemer (V.22). -

Efter Udskrivning fik Patienten 50 Kr. til Dækning af Rejseomkostninger tilbage til København. -

Ifl. Chefens Rapport til *MM* af 18' Juli (V.23), havde der været stormende Kuling paa Vejen over *Nordsøen*, hvorfor Farten maatte nedsættes til 4 Knob, idet samtidigt bemærkedes, at "Skibet arbejdede godt (altsaa : gyngede godt og grundigt), og at Turen var god for Kadetterne og Lærlingene". -

Den 16' Juli stod den engelske Atlanterhavsflaade ud fra *Leith*, og Admiralens Flag blev behørigt saluteret med 17 Skud, der lige saa behørigt blev besvaret. -

Skibet skulde indtage Kul, hvilket var et stort (og dyrt) Spørgsmaal at faa løst, men til alt Held gav den danske Minister *Castenschiold* i London (*Lil*) Tilladelse til Køb af de dyre Kul. - Og erindres maa det, at Krigen havde medført et stort Forbrug af Kul. - Og tomme var Lagrene ogsaa i England. - Hvortil kom Problemer med at faa Kullene ombord, hvilket for de 100 Tons Vedkommende maatte ske pr. Haandkraft (i Sække og Kurve), og hvormed den danske Besætning gav sit Løft, - og efter Sigende : at de to Prinser deltog i Arbejdet, - paa lige Fod med andre. -

En Brand udbrød iøvrigt i forreste Styrbords Overkulkasse; - en Brand, der lykkeligvis blev slukket "ved Paasprøjtning af Vand". - Aarsagen kunde have været, at Kassen var blevet malet med noget Tjære eller Asfalt, hvilket alt sammen gav Anledning til nærmere Undersøgelse.... ! -

Regningen for Kul, Proviant m.m. beløb sig til 1597 £, eller 718.650 Kr., (idet 1 £ svarer til ca. 450 Kr. i Aar 2003), at betale til d'Herrer *William Mathwin & Son* i *Leith*. -

Chefen og de to Prinser samt den danske Konsul aflagde iøvrigt et vellykket Besøg hos *Provosten* (Borgmesteren i *Leith*), hvilket Besøg blev gengældt. -

Afsjelling Fredag den 18' Juli Kl. 6 Em., og Telegram afsendt til *MM* (V.24). -

Dog uden Matros *J.A.E.H.*, der var rømt fra Skibet. - Det stod for Autoriteterne uklart, hvorvidt bemeldte var af dansk eller tysk Nationalitet, idet Navnet *Hoffmann* indicerede tysk Herkomst. - Han blev straks eftersøgt af Politiet og senere fundet i *Gool* og indsat i Fængsel indtil den 28' Juli. - Alt ifl. Rapport af 25' Juli fra Konsulen i *Leith* til *UM* (V.25). - Med D.F.D.S.'s Skib, *Primula* (*SkbF.5*) blev han hjemsendt til Danmark fra *Hull* ifl. *UMs* Skrivelse af 5' August (V.27) D.F.D.S. blev af *UM* betalt med 6 Kr. (V.26), svarende til i Dag ca. 130 Kr. (Dæksplads-Pris ?). -

Afsnit 7 B.

Afsjelling fra *Leith*, Fredag den 18' Juli 1919 med Ankomst til *Funchal*, Søndag den 27' Juli.Og lidt om Opholdet paa *Madeira*.

Om Rejsen til *Madeira* henvises til Kommandør *Kiærs* Indberetning af 29' Juli (V.28) til *MM*, og hvorfra der kan berettes, at *Valkyrien* den 20' Juli Kl. 12,30 befinder sig ud for *Dover*, og at der afsendes et Telegram derom til *MM*, med Bemærkning, at Vinden var stiv fra sydvest, men at alt var vel (V.29), og Passagen af *Cap Villano* blev ligeledes telegrafisk meddelt Ministeriet (V.30). -

Det nævnte Forbjerg maa have været ved *Coruna* (Pos. : 043,10 N.-009,13 W) og ikke det ved *Viscaya* værende Forbjerg (Pos. : 043,26 N - 002,56 W). -

Den næste Dag, Kl. 04,45, blev der lagt Tøj i Blød, og medens Skibet befandt sig i *Biscayen* blev Køjeme luftede, og 55 Minutter blev anvendt til Undervisning i militær Anstand. -

Medens Skibet den 24' Juli befandt sig i *Atlanterhavet*, blev Solsejlene sat, men der blev ogsaa taget *precaution* mod et truende Tordenvejr. - Og om Søndagen, den 27' Juli, var der Parade, Inspektion og Gudstjeneste, og Kl. 16,00 stod *Valkyrien* ind i *Funchal Bugt*, afgivende 21 Skud. - Som naturligvis blev besvaret ! -

Et "arrived well-Telegram" blev den 28' Juli afsendt til *MM* (V.31), og det sædvanlige Høflighedsritual gennemført. Ogsaa overfor den i Havnen liggende portugisiske Torpedogjager *Tejo* (*Kskb.F.1*), paa 530 Tons, bygget i 1902. -

Den danske Konsul, *C.Cossart*, var bortrejst, men hans Søn, *B.C.Cossart*, repræsenterede Faderen og skulde iøvrigt have udvist en meget stor Velvilie og ydet god Hjælp til Skibet. -

Valkyrien viste sig iøvrigt at være det første Orlogsfartøj udenfor *Ententen*, der havde "hilst det portugisiske Flag paa *Madeira* efter Sejren". - Og "for hvilket han var den danske Regering meget taknemmelig", - udtrykt gennem en Tolk af den kun portugisisk talende Guvernør. - Erindres maa det i denne Forbindelse, at Formaalet med Besøget paa Øen ikke var et "Høflighedsbesøg", men Afhentning af sønderjyske Fanger, hvilket viste sig at blive vanskeligt nok. -

Hr. H.F.Lorenzen fra *Rinkenæs pr. Graasten* anmodede den 20' Juni 1919 ærede *Hr.Hanssen* (V.32) om at være behjælpelig med Løsladelse af Sønnen, *Hans Lorenzen*, fra Civilfangenskabet paa *Terceira* af Sønnen, hvor Sønnen var interneret i Lejren ved *Byen Angra do Heroismo*. - *Hans Lorenzen* var født den 21/1-1887 i *Rinkenis*, og havde været Styrmand paa *S/S Brisbane* (*SkbF.6*) fra *Austral-Line* paa Rejse fra *Hamborg* og *Indien* til *Azorerne*, da *Portugal* traadte ind i Krigen. - En Anmodning derom var iøvrigt allerede den 12' Maj 1919 af *UM* blevet sendt til den danske Gesandt i *Lissabon*, hvilket *UM* underrettede *SjM* om den 4' Juli (V.33). -

Frigivelse af Sønderjyder blev først klaret den 20' August, hvor Legationen i *Paris* (*LiP*) telegrafisk havde meddelt *UM*, at den portugisiske Regering havde givet Tilladelse til, at alle de internerede sønderjyske Krigsfanger kunde frigives, hvilket *UM* underrettede *SjM* om ved sin Skrivelse af 20' August (V.34). -

Fangerne, i alt ca. 10 Mand ifl. en Navneliste fra Gesandtskabet i *Lissabon*, var blevet internerede i den førnævnte Lejr, *Angro de Heroismo* (V.35), hvilket blev bekræftet af Guvernørens militære Stab i *Funchal*. -

Den 25' August blev den danske Generalkonsul i *Lissabon*, *C.F.Binto Basso*, af *UM* anmodet om at være Sønderjyderne behjælpelig med at finde Skibslejlighed tilbage til Danmark (V.36). -

Og Generalkonsulen blev ogsaa anmodet af Kommandør *Kiær* ved Brev af 4' August, afsendt fra *Gibraltar*, om at foranledige de nødvendige Dokumenter fremskaffet for Afhentning af Fangerne omkring den 25' August i Forbindelse med *Valkyriens* Tilbagerejse til Danmark via *Gibraltar* (V.37), hvilket dog ikke blev Tilfældet, idet Tilbagereisen skete direkte fra *Gibraltar*. -

Hele Sagen blev kompliceret af, at der paa det Sted, hvor Sønderjyderne skulde opholde sig, ikke var nogen dansk konsular Repræsentation, hvorfor det nævnte Brev af 4' August blev sendt til den danske Generalkonsul i *Lissabon*.

For dog at færdiggøre Problematikken omkring Sønderjyderne paa *Azorerne*, saa meddelte *UM* den 8' September, at Generalkonsulen i *Lissabon* havde oplyst, at tolv Krigsfanger den 2' September sejlede fra *Lissabon* via *Tyne* til *Kjøbenhavn* (V.38) med D.F.D.S.s *S/S Moskou* (*SkbF.7*), og de resterende 10 Sønderjyder ville ifl. Skrivelse af 15' September fra Generalkonsulen, paa Foranledning af det portugisiske Krigsministerium, blive indskibet paa en portugisisk Damper til *Lissabon*, for derfra at blive afskibet ved førstkommande Lejlighed til Danmark (V.39). -

Iøvrigt oplystes *UM* af Generalkonsulen, at fem frigivne Sønderjyder befandt sig ombord paa D.F.D.S.s *S/S Minsk* (*Skb.F.8*), der var afgaaet fra *Lissabon* den 1' Oktober, hvilket blev meddelt *SjM* den 2' Oktober (V.40). -

Og den 26' November skriver *UM* til *SjM* (V.41), at 11 sønderjyske Krigsfanger var blevet hjemsendt med hhv. D.F.D.S.s *S/S Minsk* og *S/S Flora* (*SkbF.9*), mod Betaling af 1910,56 Ecs. -

Der havde iøvrigt været nogle Problemer omkring Identificationen af 2-3 Sønderjyder, og hvorom der blev sendt et Par Telegrammer fra *Angra* til *København* (V.42). -

En Anmodning fra Generalkonsulen om at faa refunderet 1308,75 Esc. til Dækning af Udgifterne i Forbindelse med Hjemsendelsen af Sønderjyderne er utvivlsomt blevet imødekommet. -

Men hvad er det hele værd uden Mad og Drikke....? - Naturligvis maatte der ogsaa paa *Madeira* have været Mangel paa Mad, dér just efter Krigen. - Dog næppe paa Stedets Vin ! -

Takket være Hjælp fra en fg. dansk Konsul og med Imødekommelse fra Guvernørens Side, blev der opnaaet Tilladelse til Indkøb af 400 Kg. Hvedemel (1 sh pr. Kg.) og 100 Kg. saltet Smør (4 sh, 7d. pr. Kg.) - Disse Forsyninger, og i Haab om Tilladelse til Køb af 1600 Kg. Mel i *Gibraltar*, ansaa Kommandør *Kiær* denne Side af Sagen for klaret. - M.H.t. Øl, saa var den helt gal ! - Situationen forventedes afhjulpet ved Indkøb af algiersk Rødvin i *Gibraltar*. - Altsaa, - samme klassiske Problematik : Mangel paa Brød ? : Spis Kager ! - Mangel paa Øl ? : Drik Vin !

En Forklaring paa Provianteringsproblemerne giver Kommandør *Kiær* i sin Rapport af 5' August (V.49) ved at paa-pege, at Skibet fra *København*, p.G.a. Varenes ringe Holdbarhed i Varmen, kun var blevet udprovianteret frem til ca. den 25' August. - Dybfryserteknikken var nok ikke rigtigt blevet gængs ! - Hertil kom, at Besætningen var blevet forøget med 12 Mand, og fremover forventedes Tilgang af yderligere ca. 100 Personer. - Et Antal, der blev væsentligt højere.

Kommandøren undlod ikke at henvise til en "venlig" Artikel i Bladet *Socialdemokraten*", Nr. 131 af 12' Maj 1919, med Overskriften "*Sundhedsfarlige Forhold paa Valkyrien*". - Han antydede samtidigt, at Artiklen maaske kunde være skrevet af et Besætningsmedlem. -

Det blev anset for muligt at indrette Beboelsesforholdene paa Skibet paa betryggende Maade, og det samme gjaldt m.H.t. Besætningens Beklædning. - Men Problemer med Forsyning af Køjer, Madrasser og Tæpper, naar "Fangerne" til sin Tid kom ombord, kunde klart forudses. -

En Løsning derpaa kunne blive at lægge de ældste Kadetter (i alt ca. 40 Stk.) paa Dørken paa dertil indkøbte Tangmadrasser. - Om dette ogsaa gjaldt de kgl. Prinser, det foreligger der intet oplyst. -

Oprindeligt var det Tanken, at Skibet skulde afsejle omkring den 1ste August fra *Madeira* til *Bordeaux*, formentlig for at afhente Krigsfanger, hvorfor den derværende danske Konsul den 27' Juli (V.43) blev anmodet om at skaffe Kajplads, og - om muligt - et mindre Kvantum Kul. - Allerede den 14' Juli havde *UM* anmodet *MM* derom, foranlediget af en Henvendelse fra den danske Gesandt i *Paris* (*LiP*) om Problemer i Tilfælde af et forventet Ophold i *Bordeaux*. - Paa dette Tidspunkt mente man, at Opholdet ville strække sig fra den 9' August til den 14' August (V.44), - men det er jo ikke altid, at Tingene gaar som en vis gejstlig Herre prædiker !. -

Konsulen i *Bordeaux* fik et Telegram (V.45) om, at *Valkyrien* ikke kom dertil. - Ogsaa *MM* blev telegrafisk (V.46) underrettet om, at Skibet Fredag den 1ste August ville sejle til *Gibraltar* for at indtage Kul, for derefter i *Port Said* at afhente Fanger, (hvilket ikke blev Tilfældet), og det samme paa *Malta* og paa *Azorerne* (hvad ejheller blev Tilfældet) for saa at indtage paa Tilbagevejen Kulforsyninger i *Gibraltar* og i *Darmouth*. - Post skulde sendes til *Gibraltar* (V.47), hvilket altsammen blev godkendt af *UM* ifl. Brev af 6' August (V.48). -

Jo, Kommandør *Kiær* forstod sig utvivlsomt paa Kunsten at læse et Søkort, at føre Skib og sørge for Mad-, Kul-, Vin-, og Madforsyninger, samt Posten. - Hvilket turde fremgaa af hans Indberetning fra *Gibraltar* af 5' August (V.49). -

Afsnit 7 C.

Afsejling fra *Funchal*, Fredag d. 1' August 1919, med Ankomst til *Gibraltar*, Mandag den 4' August.
Og lidt om Opholdet i *Gibraltar*

Den 1' August forlod *Valkyrien Funchal Bay*, og ankom til *Gibraltar* den 4' August Kl. 14,45, hvor 21 Skud blev afgivet, bl.a. til Ære for den britiske lette Krydser, *Calypso* (*Kskb-2*) bygget i 1917. - Om Rejsen fra *Funchal* til *Gibraltar*, se Kommandørens Rapport af 5' August (V.49). - Ankomsttelegram blev naturligvis afsendt til *MM* (V.50). - Allerede fra *Leith* blev *Lil* telegrafisk anmodet om at undersøge Mulighederne for Indtagelse af Kul i *Gibraltar* (V.51), hvilket af Gesandten pr. Telegram til *UM* blev bekræftet paa Baggrund af Accept fra det britiske *Foreign Office*. - Men forudsat, at den danske Regering "*make there own arrangements for supply coal from commercial stocks*" i *Gibraltar* saavel som i *Darthmouth* (V.52). - Og som sagt, saa gjort. -

Efter Forsyning af Kul og Vin og Urene stillet tilbage, fik Fyrbøder og Maskinbesætning *Punch*. -

Den danske Konsul paa Malta, Mr. *W. Gollcher*, R.a.D., blev den 4' August informeret om *Valkyriens* Ankomst til Malta ca. den 20' August for at afhente nogle *Danish subjects*, - former *German subjects* - from *Slesvig* (V.53). -

Et Problem opstod i *Gibraltar*, idet frivillig Lærling, *Ulf Hertz*, Søn af kgl. Hofjuvelerer *P. Hertz*, Købmagergade 34 i København, maatte indlægges paa Civilhospitalet p.G.a. Lungebetændelse (V.50), om hvilket Faderen blev underrettet af Kommandøren (V.54). - Patienten fik iøvrigt Instruks om, hvordan han skulde forholde sig efter Udskrivningen med Henblik paa Hjemrejse til Danmark (V.55), idet Konsulen da ville være ham behjælpelig. -

Ogsaa Konsulen blev ved samtidigt Brev af 4' August (V.56) orienteret om Sagen. -

Man forudsaa dog, at unge *Hertz* kunde komme tilbage til Skibet i Forbindelse med *Valkyriens* Hjemrejse og Genanløb af *Gibraltar*, hvilket formodedes at ville ske omkring den 25' August. -

Afsnit 8.

Afsejling fra *Gibraltar*, Tirsdag den 5' August 1919, med Ankomst til *Alexandria*, Fredag den 15' August.

Den 5' August om Eftermiddagen sejlede *Valkyrien* ud i *Middelhavet* efter Afsendelse af Telegram til *MM* (V.57), med samtidig Oplysning om, at *Hertz sickness* continuing normal. -

Den danske Konsul i *Port Saïd* (V.58) blev ogsaa informeret om Skibets Ankomst dertil den 14' August for "at afhente Fanger", og samtidigt bede *Mathiasen* (?) om at arrangere Indtagning af 150 Tons Kul. -

Ligeledes den 5' August faar Konsulen et Telegram fra *Gibraltar* (V.59) om, at *Valkyrien*- med Beklagelse -ville anløbe *Alexandria* i Stedet for *Port Saïd*, med samtidig Anmodning om at annullere Indkøbet af Kul. -

Og herom blev *MM* underrettet (V.60). -

Den danske Konsul i *Alexandria* blev telegrafisk underrettet (V.61) om *Valkyriens* Anløb omkring den 15' August for "Afhentning af Fangerne", og samtidigt indtage 150 Tons Kul. -

Ja, hver Ting til sin Tid, men lige nødvendigt alt sammen.....!

Afsnit 8 A.

Lidt om "sorte Faar" og andet Godtfolk.

Medens *Valkyrien* nu stille og roligt pløjede sig Vej øst paa, bør berøres et ikke helt uvigtigt Problem : *Disciplinen* ! Gennemlæsning af bl.a. Skibsjournalerne antyder, at der ombord ikke kun var "hvide Engle". -

Adskillige Gange stod anført : "Arrestanten løslodes Kl...fra Arresten og indsattes igen Kl..." - "Dæksture"...?

I alt Fald maa det nok erkendes, at "*Kriminaliteten*" florerede i relativ høj Grad. -

Saaledes kan anføres Oplysning af 2' Juli (V.62) om tre Straffe, der skulde afsones paa Skibet. -

Og de pønale Reaktioer bar ikke Nutidens Fløjlsandsker. -

Baggrunden for den markant højere "Kriminalitet" bør ses paa Baggrund af den Tids strenge Opfattelse af Brud paa skrevne saavel som uskrevne Regler om *Lov & Orden*. -

I Betragtning bør tages de ofte trange Forhold, som Besætningen som Helhed levede under, herunder de smaa Rumforhold, de hygiejniske Faciliteter, Heden og Varmen og de mange Fremmede, som kom til at sejle med Skibet. -

Folk, ofte med ingen eller kun ringe maritim Baggrund. -

Hvortil kom de korte Landorlov og kun faa Muligheder "for at strække Benene". -

Ydermere kom den jernhaare og ofte bydende nødvendige "*Mandstugt*", som maatte opretholdes (efter de gamle Traditioner) under Krigsforhold. - Disse var ikke saadan lige at faa ud af de befalingshavendes Sind, Krop og Mund. -

Hertil kom givetvis Indflydelsen af de sociale og politiske Forehold, der den Gang raadede i Danmark og i Europa, kort Tid efter en træls og lang Krigsperiuode. - Reaktioer, der havde sat sit alvorlige Præg hos alle Mennesker. -

Men naturligvis maatte der herske klar og streng, men retfærdig Disciplin, de ganske særlige Forhold taget in mente, og hvorunder *Valkyrien* skulde udføre sin Mission. -

At "Synderne" fik *Bisiddere* fremgaar bl.a. om Tilsigelse den 2' Juli (V.63) af Pl. *Bundesen* og Baadsmænd *Fancke* til et Krigsforhør under Ledelse af Kaptajn *Topsøe-Jensen*. -

Saa "*Kæft-Trit-Retning*"-*Devisen* maatte og skulde overholdes, - dog paa tilbørlig Vis !

Hvilke var saa Forbrydelserne, deres Art og Konsekvenser ?

Aldrig tilgivelig er *Rømning*. - Og helt uantagelig, naar dette sker i udenlandsk Havn. -

Saaledes omtalte Matros *J.A.H.H.*, der udeblev i *Leith* den 18' Juli (*V.25*), og anholdt i *Gool* efter Kommandør *Kiær*s Anmodning i Skrivelse af 9' September (*V.64*). -

Hans Skyldbog, Beklædnings- og Oplysningsbog og øvrige "Efterladenskaber" blev sendt til ham den 9' September (*V.65*) samt Udskrift af Justitsprotokollen. - Strafadmaalingen er mig ubekendt. - Bemeldte var iøvrigt én af Officerer og Mandskab "uønsket" Person, saa det har været en Lettelse for alle at blive fri for ham paa den videre Sejlads. -

Og *N.K.N.*, tilkommanderet Orlogsværftets Kasserne, som ved Aalborg Ekstra-Rets (?) Dom af 31/1-1919, dømt for Tyveri og Bedrageri med 30 Dages Fængsel paa sædvanlig Fangekost, blev efter Hjemsendelsen fra Tjenesten overgivet til Københavns Politi til yderligere Afsoning (*V.66*). -

Straffelister for Mandskabet (*V.67*) omtaler Syndernes Forseelser og Sanktionerne mod dem. - Straffene kunde gaa fra Irettesættelse over Kvarterarrest til ensom Arrest, til mørk Arrest paa enten alm. Kost eller indskrænket Kost og frem til almindeligt Fængsel paa Vand og Brød. -

I denne Forbindelse skal klart bemærkes, at alle de Tiltalte under "Krigsrettens" Behandling havde Bisiddere, nemlig Medlemmer af Officers-/Befalingsmandskorpset og Menige (*V.68*). - Formentlig alle med "Taleret"/Forsvar. -

Ogsaa overfor Kadetterne blev der udøvet streng Disciplin (*V.69*). -

1½ Minuts Forsinkelse efter en Spadserertur kostede den ellers saa præcise Kadet *B.A.G.W.* Sletning af Listen over præcise Kadetter. -

Der maa vitterligt have været strafværdige Problemer ude paa Søen, hvilket Kommandør *Kiær*s Indberetning, skrevet ude paa Atlanten den 2' September, kunde tyde paa, idet der henvises til Overtrædelse af Straffeloven for Krigsmagten, og hvor der anmodes om Sagsbehandling ved Søetaternes kombinerede Ret efter Ankomsten til København. -

Sagsbehandling og Sanktionerne mod de i alt 19 Tiltalte kunde vel ej heller ordnes ude i rum Sø (*V.69a*) !

Men : *de hvide Lam* ? - Hvad med dem ?

F.Eks. de fire Værnepligtige Menige (2 Koksmater, 1 Bødker og 1 Sygepasser), som havde udført extra-ordinært Arbejde for *Passagererne fra Fangelejrene i Ægypten og paa Malta*. -

De nævnte (og andre) fik lidt extra i Lønningsposen (*V.70*) - og Hoved Nr. 199, *P.J. Schack*, modtog saaledes en Dusør paa 50 Kr for forøget Arbejde ved Madtilberedning til Skibets 156 *Passagerer*, - "udført ofte under vanskelige Forhold til fuld Tilfredshed" (*V.71*). -

Om særligt Prinsernes Opførsel henvises til enkelte Bemærkning fra Skibschefen. - De var faktisk gode....

MM blev anmodet om et 25% Tilskud til Messen til Bordpenge for 9 Officerer o.a. fra Fangelejrene i Ægypten og paa Malta, henset til den lange Tid, de var blevet bospist i Messen, hvor de blev betragtet som en Del af Besætningen. -

Og efter disse mange Sidespring, som sin Vis (og dog....) intet har med *Valkyriens* egentlige Mission at gøre, kommer vi nu frem til Hovedopgaven :

Afhentning af de sønderjyske Krigsfanger, især fra Østafrika. -

Afsnit 9

Om Opholdet i *Alexandria* fra Torsdag den 14' til Mandag den 18' August 1919

Kl. 8,15, den 14' August, kom Lodsens ombord paa *Alexandria Rhed*, hvor der blev afgivet 21 Skud til Ære for det ægyptiske Flag., og Kl. 10,05 blev Anker kastet i *Alexandrias* Havn. -

Telegram om vel Ankomst blev afsendt (afleveret til Afsendelse) den 14' August (*V.73*) og modtaget i *København* via *London* den 15' August (*V.74*). -

Rejsen var foregaaet paa normal Vis, men maatte dog ifl. *Gibraltars Marinestab* forlænges med ca. 50 Sømil p.G.a. et større Minefelt ud for *Tunis*, fra *Keith Reef* og ned langs *Siciliens* Sydkyst. -

I Indberetningen fra Kommandøren den 15' August til *MM (V.75)* fra *Alexandria*, blev det oplyst, at man i *Gibraltar* havde faaet 240 Tons Newcastlekul til en Pris af 111sh,6 p. pr. Tons f.o.b., men at Skibet maatte trimmes af egen Besætning, som derfor modtog 1 sh 6 p. pr. Tons. -

Man havde været tilfreds med de dér indkøbte Varer, men algiersk Rødvind maatte erstattes med en udmærket spansk til en Pris af 63 Øre pr. Liter, svarende til ca. 13,50 Kr. i 2003. - Smør kunde ikke opdrives, hvorfor man i Stedet fik indkøbt 250 Kg. *spiseligt* Margarine. -

Indberetningen af 15' August -i Kladdeform-(*V.75*) sammenholdt med Indberetningen af 23' August fra *Malta (V.76 & 77)* giver et Billede af Opholdet i *Alexandria*. -

Men for at faa lidt System i det Hele, vil Opholdet blive beskrevet i tre Afsnit :

- A) : De formelle, ceremonielle og selskabelige Forhold.
- B) : De praktiske Spørgsmaal vedr. Skibets Forsyninger etc.
- C) : Om de sønderjyske Krigsfanger

idet der dog først skal henvises til *UM's* Skrivelse af 14' Juli 1919 til *SjM (V.78)*, hvoraf fremgaar (noget uklart), at de i den vedføjede Fortegnelse over div. Krigsfanger, herunder dem i *Ægypten* og paa *Malta*, kunde hjemføres paa et af D.F.D.S.s Skibe, *Mitau (Skbf 10)*. - Men som bekendt, blev disse Krigsfanger ført hjem paa *Valkyrien*. -

Og i Arkiverne fra *SjM* fandtes en anden Liste (*V.79*) over Fangerne fra *Ægypten*. -

Hvorom alting var, saa meddelte Kommandør *Kiær* i sit Afsejlingstelegram til *MM*, dateret i København den 19' August (*V.80*), at 121 Fanger var kommet ombord paa Skibet. - Saa nu til :

ad A) : *Forholdene omkring Form og Ceremoniel*

En Gennemlæsning af Indberetningen efterlader et klart Indtryk af, at Kommandør *Kiær* og hans Stab alle kunde mere end deres Fadervor og gaa paa et Skibsdæk og paa bonede Gulve. -

De kunde ogsaa fornemme Situationer, hvor Diplomati skønnedes nødvendig. - Ja, i det Hele taget opføre sig som rette danske Søofficerer af den Tids Skole. - Hvilket naturligvis og fuldt ud ogsaa gjaldt Prinserne, der uden Tvivl fandt god Støtte hos Kommandøren og de øvrige Officerer. -

Nævnt er, at *Valkyrien* afgav de normerede 21 Salutskud til Ære for det ægyptiske Flag. -

Men et saadant Flag havde man ikke i al Hast faaet med hjemme fra, hvorfor et ægyptisk Flag lynhurtigt blev syet paa det engelske Orlogsværft i *Gibraltar*. - Og en ret saa pinibel Situation afværget. -

Ægypten ? - Hvad var det for et Land - stats- og folkeretsligt set ?

Af særdeles gode Grunde skal jeg ikke komme for tæt ind paa en Besvarelse af dette Spørgsmaal. -

Dog kan det vel siges, at Landet havde været stærkt afhængig af *Tyrkiet*. - Og afløst af Tilknytning til *U.K.* -

Den 19' December 1914 blev den tyrkiske Khediv afsat af Englænderne, og *Ægypten* blev derefter en Vasalstat under engelsk Protektion indtil 1924, hvor Landet blev erklæret for selvstændigt. -

Nok Selvstændighed, - jo vist. - Men en Selvstændighed, behæftet med Modificationer.

I alt Fald : *Ægypten i 1919* : utvivlsomt en Hvepsere og et Eldorado for Intriger og Gnidninger. -

Naturligvis skulde de sædvanlige Høflighedsvisiter afvikles under behørig Hensynstagen til, at der blandt Besætningen fandtes to kongelige Prinser, som efter dansk og Skibets Skik i det Store og Hele utvivlsomt blev behandlet paa Skibet paa lige Fod "som de andre". - Noget, der sikkert gav Anledning til Undren/Forundring i et Land, hvor *Rang og Stand* spillede en meget stor Rolle. -

Ikke uinteressant er den danske Generalkonsuls Indberetning til *UM* af 24' August om *Valkyriens* Besøg, som blev videresendt til *MM (V.81)* den 17' September, og hvoraf det ogsaa fremgaar, at *H.H. Sultanen af Ægypten*, kort efter Skibets Ankomst, sendte sin Overkammerherre ud til *Valkyrien* for at byde Prinserne velkommen. -

Besøget, som den 15' August Kl. 15 blev gengældt af Prinserne (*delvis efter Opfordring*), behørigt ledsaget af den danske Generalkonsul, *Veldebo Hersom*, Kaptajn *Ackermann* og Kommandør *Kiær*. - *H.H. Sultanen* modtog de kgl. Prinser i "Ene-Audiens". -

Under Audiensen lod en Antydning sig skinne igennem fra Overkammerherrens Side, hvorvidt der bestod Muligheder for et Genbesøg af *H.H. Sultanen* paa Skibet. -

Med fuld Respekt og ved Anvendelse af det Sprog, som maatte være nødvendig i den givne Situation, fik Kommandør *Kiær* givet Udtryk for, at Prinsernes Tilstedeværelse i Ægypten ikke skulde betragtes som værende paa en officiel Mission, at udrette ved det ægyptiske Hof, men at Prinserne ganske enkelt var danske Søkadetter under Uddannelse.

Det fremgaar klart af Rapporten, at Kronprins Frederik betragtede alle "Initiativerne" fra Sultanens Side som Udslag af den yderste Elskværdighed, og at et eventuelt Genbesøg af Sultanen paa Skibet ville være en venlig, men overflødig Ulejlighed for ham, da Kronprinsen jo ikke var udsendt af H.M. Kongen eller fra Danmark i særlig Mission. -

Disse Signaler blev da opfattet korrekt af de ægyptiske Autoriteter, men Kommandør *Kiær* lader dog ane, at Sultanen personligt nok var lidt skuffet over ikke at være kommet saadan lidt ud og se noget andet end hans eget Palads. -

Rapporten slutter med : "Besøget blev opgivet". -

Baggrunden for Ønsket om et Besøg ombord mente Kommandøren evt. kunne ligge i, at Forholdet, de engelske og ægyptiske Myndigheder imellem, ikke var lige hjerteligst, og at Ægypterne maaske ville benytte Lejligheden med den skete Ankomst af to kgl. Prinser at udøve og udvise en særlig Form for Selvstændighed i Forbindelse med Aktiviteter i Retning af Repræsentation og Ceremoniel. -

Et saadant uroligt Farvand ville Kommandøren naturligvis helst undgaa at sejle ud i. -

At *H.H.Sultanen* viste stor Venlighed overfor Prinserne, om dette kan der ikke drages Tvivl. -

Af den fg. Generalkonsuls just omtalte Indberetning af 24' August til *UM (V.75)* gives en særdeles levende Beretning om Ceremoniel i *Alexandria*, set fra Diplomatiets Synsvinkel, udmundende i Konklusionen om, at Besøget var en Succes, saavel for Skib som Besætning som for Ægypterne. - Hvortil kan føjes, at Konsulen den 19' August blev modtaget af Sultanen i privat Audiens for at takke ham for al den Opmærksomhed, der var blevet givet *Valkyrien* under dets Ophold. -

Rette Formaal med Besøget/Missionen i Ægypten : de sønderjyske Krigsfangers Hjemfart ?

Ja, hvad med denne Side af Sagen ? - Næppe nok bemærket....!

Den næstfølgende Dag, den 16' August, blev Sultanens Automobil stillet til Raadighed for Prinserne for at køre dem og Kaptajn *Ackermann* til et (Heste-?)Væddeløb, hvor de blev placeret i Sultanens egen Loge i Selskab med Overkammerherren, der repræsenterede Sultanen. - Kommandøren var p.G.a. "Inspektion af Fangerne i Lejren" forhindret i selv at komme til Stede. - Under Væddeløbet blev der iøvrigt serveret en Anretning for Selskabet. -

Ved Garden Party'et i den danske Generalkonsuls Hjem samme Aften, med Deltagelse af høje engelske og ægyptiske Embedsmænd og den danske Koloni i *Kairo* og *Alexandria*, fik Overkammerherren og Kommandøren "glattet ud", hvad ud skulde glattes, og alt endte i Fryd og Gammen. - Alle, ogsaa de medinviterede Kadetter og Officerer fra Krydseren, fik en god Dans til Tonerne fra Krydserens 4-Mands Musikkorps. -

Som Konklusion : den Aften kunde det fastslaaes, at alt i alt blev det til en stor Succes !

Endelig kan det nævnes, at Generalkonsulen inviterede *Valkyriens* Officerer og den danske Koloni i *Alexandria* til Middag, - gengældt med en Frokost hos Kommandøren den næste Dag. -

Skibet skulde være afsejlet den samme Dag, den 17' August Kl. 15, men p.G.a. Maskinproblemer blev Afrejsen udsat, og Gæsterne forblev ombord til Middag i Messen, under hvilken, paa fineste Maade, Kommandøren udtrykte, at dette Samvær var livligt og "tjente maaske til Udjævning af lidt Klikkefordom, enkelte imellem....", og med Tilføjelse, at Tilkendegivelser fra Danskerne om, at Besøget med de kongelige Højheder havde støttet deres Position i Ægypten. -

I Flugt kan bemærkes, at den øvrige Besætning utvivlsomt ogsaa har haft deres Fornøjelser. - I alt Fald kom tre Mand ikke tilbage fra Landlov Kl. 22,30, men først næste Dags Morgen Kl. 0140. -

Generalkonsulen blev takket særdeles meget for den store Assistance i Forbindelse med Løsning af de mange Opgaver, der havde været, som han havde ydet alle Parter. - Og med Kommandørens Bemærkning : "at hans Position blandt de udsendte fremmede Konsuler og hans Stilling overfor saavel de engelske som de ægyptiske Myndigheder er god" - ja, saa bør dette lange Afsnit afsluttes. -

ad B) : *De praktiske Spørgsmaal vedr. Skibets Forsyninger etc.*

Planen var oprindeligt, at der skulde indtages 200 Tons Waleskul til 230 sh pr. Tons. -
 Begrebet Strejke var ikke ukendt i *Ægypten*, og Kularbejderne hindrede Losningen af Kullene. -
 En Strejkes Varighed er uberegnelig, hvorfor Kommandøren besluttede sig til at kontakte den stedlige kommanderende Admiral, den engelske Kontraadmiral *Pelly*, om Sikring af Levering af 150 Tons Kul paa *Malta* af den engelske Regerings Beholdning, hvilken Ordning faldt paa Plads. -
 Hvorom alting var, saa blev der leveret 50 Tons Kul, som med frivillig Hjælp blev losset ombord.
 Kulleverandøren blev nødsaget til at betale 10 sh pr. Tons til Mandskabet, som fik hver 1 £ for at arbejde strengt i Hede fra Kl. 8 om Morgenen til Kl. 10 om Aften - Betalingen var de tilfredse med.... -
 Den 14' August indberettede Marineoveringeniør *R. Jensen*, at der (atter) var udbrudt Brand i bagbords forreste Kulkasse, hvilken Brand dog hurtigt blev slukket (med Vand...?). - Ilden Opstaaen skønnedes at være som tidligere. -

Med Henblik paa det Forhold, at Krydseren nu skulde indskibe og huse yderligere ca. 120 ny "Passagerer", blev der forfærdiget og indkøbt 122 Madrasser, stoppede med Bomuld, og anvendelige til Køjer og til at lægge paa Dørken. -
 Pris : ca. 1 sh pr. Stk. (i 2003 : ca. 22,50 Kr....). -
 Den danske Hjælpekomité havde forsynet "Fangerne" med Uldtæpper og Sejldugsko og paa anden Vis hjulpet dem. -
 Og for denne store Hjælp (og Besparelse for Skibet...) blev Komitéen da ogsaa i Forbindelse med den før omtalte Selskabelighed takket hjerteligt. -
 Herudover ydede omtalte Admiral *Pelly* (kendt som Chef for Slagkrydseren *Tiger* (KSkb.F.25), bygget i 1914, under Træfninger i Nordsøen under Krigen), stor Assistance til *Valkyrien* under dennes Ophold i Alexandria. -

Med de antydede Maskinproblemer, blev Skibet gjort sejklar til Afsejling Kl. 2 Søndag Morgen den 18' August, og "Fangerne" ført ombord paa egne Fartøjer, hvorefter Kursen blev sat mod *Malta*. -

Valkyriens Besøg havde ikke været helt gratis for Generalkonsulatet, hvilket fremgaar af Skrivelse af 1' Juli 1920 til UM fra *Det midlertidige Ministerium for sønderjyske Anliggender* (SJM), som tilsendte UM (V.82) et Beløb paa 717,88 Kr. (svarende til 15.290,85 Kr. i 2003), til Dækning af Generalkonsulatets Udgifter. -

Og lad os saa herefter se lidt paa det, det drejede sig om for **Alvor** :

ad C) : *om de sønderjyske Fanger*

Disse var efter deres Tilfangetagelse blevet anbragt i forskellige Fangelejre, sidst ved *Heliopolis*. -
 P.G.a. Faren for Forsinkelser (Jernbanestrejker) blev de med de engelske Myndigheders Tilladelse i Natten mellem den 15' og 16' August overført med Jernbane derfra til en Lejr, *Sidi Bisher*, ved *Alexandria*. - I denne Lejr blev de mødt af Kommandøren, der fik opgivet Antallet til først 113 Personer, senere forøget med 6 Personer fra andre Lejre. -
 Regnestykket med at finde frem til det rigtige Antal har haft sine Vanskeligheder, men sluttede med 121, jfr. Ordlyden af det afsendte Afrejsetelegram (V.80). -

Læg vel mærke til : de blev modtaget som *Passagerer*, ikke som *Fanger*. -
 Af disse var 5 Officerer samt 2 Ingeniørkadetter, der alle indgik i Officersmessen. - De 11 civile og de 103 militære "Fanger" indgik i den almindelige Skibskost. - Og med Held havde de engelske Myndigheder og den førnævnte Hjælpekomité gjort deres til, at "Fangernes" personlige Udrustning var nogenlunde i Orden. -
 Og selv saa de raske ud og velklædte tillige, bortset fra enkelte Mangler, som Skibet kunde afhjælpe. -

Hvem var de saa, disse nye Passagerer ? - Kommandør *Kiær* skriver i sin Rapport, at (kun) ca. 1/3 er dansktalende, Resten tysktalende og tysksindede, med ringe Tilknytning til Slesvig og Danmark. - Alle mulige Kneb var blevet anvendt for at frigøre sig fra Fangenskabet. - Forstaaeligt nok ! -
 De fleste af de "tysksindede" kom da ogsaa fra 3die Zone (og sydligere...), hvilket forklarer meget. - Men det skal anføres, at de alle som én udviste den største Taknemmelighed for den Hjælp, de modtog. -

Kommandøren ansaa en Udskibning i "kongerigske" Havne som noget betænkelig, og skønnede det allerbedst, om Udskibningen kunde ske i Havne nærmest Sønderjylland, som f.Eks. *Aabenraa* eller *Flensborg*, der jo stadig var tyske Byer, og derved undgaa altfor mange "patriotiske Forviklinger" i Forbindelse med Modtagelserne. -

De fleste af Sønderjyderne havde kæmpet en Guerillakrig i Tysk-Østafrika under Ledelse af den formidabel dygtige *Paul von Lettow-Vorbeck (V.82a & 82b)*, født den 30' Marts 1870 i *Saalois*. - Han havde i 1900 kæmpet i *Kina*. - Udnævnt i Tiden 1911-1914 til tysk Øverstbefalende i *Camerun* og ved Krigens Udbrud i *Østafrika*, hvor han til sin Raadighed kun havde ca. 3000 *hvide* Soldater og ca. 11.000 *Indfødte*, med hvilke han førte en indædt, men rosværdig "civiliseret" Kamp imod 350.000 *britiske, belgiske og portugisiske* Styrker. - En "Kattens Leg med Musen", der endte med Opgivelse af Kampen den 18' November (maaske først den 25' November 1918) med sine da kun 1.100 *farvede* og ca. 159 *hvide* Soldater, hvoraf vistnok flere var Sønderjyder. - Han blev én af Fjende og Ven højt agtet Officer. -

At indlogere de mange nye Passagerer blev et Problem for Skibet og dets Besætning. - I Rapport af 15' August (V.77) oplyses, at hele Besætningen blev indlogeret udenfor Skibets egentlige Banjer, som blev overladt til de nye Passagerer. - En "Instruks for Passagerbakkerne" blev udarbejdet med Angivelse af Tidspunktet for *Udpudding, Skafning, Styrtebad og Vask, Skafning, Baksmonstring, Bakstørn, Frihed/Arbejde* samt, naar der blev pebet *Syge til Dokteren*" (V.77a). -. Af Instruksen fremgik det ogsaa, hvad hver Mand fik udleveret af Beklædningsgenstande og Spisebestik, Haand - klæder, samt en (Hænge-?)Køje, Madras og Uldtæppe, foruden 1 Skjorte og Overtrækstøj. - *Intendanten* (fra *Butleriet paa Forbanjerne*) kunde udlevere Pibe, Tobak, Cigaretter, Brevpapir (gratis Postbesørgelse) og Konvolutter samt Sæbe. - Underofficererne blev forflyttede, og 12 Kadetter fandt Soveplads i Chefens Spisekahyt. - Dæksbesætningen blev anbragt i Underofficersmessen og i det forreste Torpedorum. -

Selvsagt kom alle til at lide under disse Forhold, men trods alt gled Tingene, som de skulde. - Trængslen og Varmen gav Panderynker hos Lægerne for Sygdomme, som f.Eks. Maveproblemer, Anginaepidemi og andet, ligesom Malariaanfald hærgede voldsomt. - For at forebygge Sygdomme, blev alle nye Passagerer undersøgt af Lægerne, og deres Tøj udskiftet med Beklædning fra Skibet, og eget Tøj sendt til Vask og Udluftning. - Naturligvis anbefalede Lægerne en hurtig Hjemrejse, herunder Undladelse paa Tilbagereisen at anløbe *Azorerne* for Afhentning af maaske 12 Personer. - En Omvej, der ville have medført betydelige Meromkostninger og Ulempe for alle de sammenstuede Mennesker paa Skibet. - Saa Rejsen til *Azorerne* blev opgivet. -

Afsnit 10.

Afsejling fra *Alexandria*, Mandag den 18' August 1919, med Ankomst til *Malta*, Lørdag den 23' August.

Om det relativ korte Ophold paa *Malta* er der faktisk et Par Ting, der bør berettes om paa selvstændig Vis, hvorfor Emnet vil blive omtalt i to Dele :

- A) : om det danske Konsulat i *Valetta*
- B) : om de sønderjyske Krigsfanger

Valkyrien stod ind i *Grand Harbour* med Lods Kl. 0700, som gik fra Borde Kl. 0820, og Ankomsttelegram modtaget i *MM* den 24' August (V.83). -

Kl. 11 ankom den danske Konsul, og han blev modtaget med de obligate 7 Skud. - Derefter fulgte de sædvanlige Høflighedsbesøg hos Øens Guvernør o.a., og alt det rutinemæssige Ceremoniel gik i Gang. -

ad A) : *Det danske Konsulat i Valetta paa Malta*

hvorfra der i Rigsarkivet findes Breve, Dokumenter etc. siden 1797 inden *Malta* (Øerne *Malta, Comino, Cominotto og Gozo*), (indtil 1798 regeret af *Maltserordenen*), blev erobret af *Napoleon*, som dog kort efter blev fordrevet af Englænderne, der regerede Øerne indtil Selvstændighed blev opnaaet i 1964 og i 1974 omdannet til Republik. - Kort efter 1ste Verdenskrig kom Konsulatet til at spille en helt afgørende Rolle for de tyske (og sønderjyske) Fanger, som var ført til *Malta* som britiske Krigsfanger. - *Schweiz* og *Danmark*, begge troværdige neutrale Lande, kom under Krigen til at betyde meget for en vægtet Forbindelse mellem de krigsførende Parter. -

I alt Fald blev den danske Konsul paa *Malta*, Mr. *William Gollcher*, R.a.D. (*KiM*) af den schweiziske Legation i *London* anmodet om at varetage de tyske Krigsfangers Interesse. - Han var i stærk og tidskrævende Forbindelse med saavel de *britiske* Myndigheder som de *tyske* Fanger og deres Overordnede. -

Om Konsulatets Indsats kan henvises til *KiMs* Indberetning af 20' December 1919 om tyske Fanger, som blev hjemsendt den 28' November (*V.85*) med Skibet *S/S Pylos* (*SkbF.11*) til *Hamborg*. -

Der opstod tillige gode og varme Relationer mellem de tidligere Fanger, *Tyskerne* og Konsulen, som det fremgaar af Brevveksling (*V.86*) mellem *KiM* og nogle tyske Fanger, som befandt sig i forskellige Lejre paa *Øen*, som f.Eks. *Fort Ricasoli* ved *Byen Verdala* og *Lejren ved Tigne*. -

At lidt extra Hjælp til Prins *Paul Putietine* blev ydet af den danske Udenrigsminister, turde ogsaa fremgaa af et Takkebrev fra Prinsen, dateret den 7/2-1920 (*V.87*). -

Af den 12 Siders lange Rapport (*V.84*) af 20' December 1919 til den schweiziske Gesandt i *London*, fremgaar det, at Fangerne især var *Tyskere*, men ogsaa af andre Nationer. -

Og ej at forglemme *Sønderjyderne* og en polsk Soldat, som den 31' Maj anmodede om Hjemsendelse. -

Adskillige af disse Fanger havde været indespærrede paa *Øen* i flere Aar. - Ja, nogle i mere end fem Aar.

Saa selvfølgelig herskede der et stort og velbegrundet Ønske om hurtig Hjemfart til Hjemstavn (*V.88*). -

Og de økonomiske Problemer med f.Eks. Udbetaling af deres Vederlag gav et enormt Bogføringsarbejde, hvortil - og til andet Arbejde iøvrigt - (*KiM*) dog fik stillet honorarlønnet Hjælp til sin Raadighed, thi Arbejdet var højst varieret, som f.Ek.s Pasning af *Villaer* (*V.89*), og Varetagelse og Tilsyn og Betaling af et Krigsmonument paa Kirkegaarden i *Renalla* (*V.90*) paa Vegne den schweiziske Legation i *London*. -

Blandt Fangernes overordnede Officerer bør nævnes General *Liman von Sanders* og Prins *Franz Joseph von Hohenzollern* (fra *Sigmaringen*), der begge udtrykte sig paa klareste høviske Vis. -

Den sidste, Prins *von Hohenzollern*, kunde vel betegnes som Fangernes "Velfærdsofficer". -

Der er ingen Tvivl om, at mange af de tyske Officerer var "Gentlemen" i allerbedste Betydning, der paa perfekt og korrekt Maade opnaaede de bedste Relationer til Briterne. - Og saadanne opstod tillige mellem dem og Konsulen. -

General *von Sanders* kom via *KiM* i god Forbindelse med hans Familie i Tyskland, og han blev den 21' August ønsket en god Hjemrejse og alt godt. - Og dette gentaget i et Brev til ham paa *Hotel Leinfelder* i *München*. -

Hjemsendelsen fandt i det Hele taget Sted stille og roligt. - Enkelte Fanger fandt selv Muligheder for Hjemtransport, og den kommanderende Officer for Fangelejren *Verdala* tilskrev *KiM* den 18' August (*V.90a*) supplerende Oplysninger om, paa hvilken Klasse, de enkelte Fanger omkring den 7' August var sejlet væk med en Passagerbaad. -

Saaledes førte, som nævnt, *S/S Pylos* 26 tyske Fanger til *Hamborg*. - Og endelig i sidste Halvdel af August 1919 kom Tiden til Foranstaltningerne i Forbindelse med *Valkyriens* Afhentning af *Sønderjyderne*, med en livlig Telegramudveksling mellem Konsulatet og *MM* (*V.91*) til Følge. -

ad B) : de sønderjyske Krigsfanger

befandt sig i forskellige Lejre paa *Øen*. -

Fra *Lejren Verdala* ankom ifl. Kommandør *Kiær* i alt 44 Personer, - med Navns Nævnelser (*V.92*). - Tilsvarende sendte *OBL.N.A. Puachay* (?), Kommandant for Fangelejren, en Navneliste over de *Sønderjyder* (*V.93*), som først havde ønsket at vende hjem paa en Passagerbaad, men hvor han havde forespurgt Konsulen, om Hjemtransport paa *Valkyrien* kunde arrangeres (*V.93*), hvilket kunde ske, hvorefter en korrigeret Navneliste forelaa den 18' August. -

Forud blev afsendt mange Telegrammer mellem *UM* og *Lil* og de britiske Myndigheder paa *Malta*, hvoraf bl.a. fremgaar Uklarhed om Antallet af Krigsfanger, der skulde hjem med *Valkyrien* (*V.94*). -

Jo, ogsaa Telegramtrafikken mellem *UM* og *KiM* har været virkelig intens, og Omkostningerne derved beløb sig da ogsaa til 4 £, 6 sh 6 p. (*V.91*), eller i 2003 : ca. 1.946 Kr. -

Slutresultatet blev altsaa Afsendelse af 44 *Sønderjyder*, jfr. Konsulens Oplysninger (*V.94*), som meddelt *MM* pr. Telegram den 23' August. - Af disse var der 2 Officerer, 5 militære Fanger og 37 civile Personer. -

SjM anmodede den 20' August (V.96) Chefen for *Valkyrien* om en Liste over samtlige Fanger fra *Ægypten* og *Malta*, deres fulde Navn, Fødested, Fødeaar samt Fangenummer og Afdeling til Brug for en nøje Identificering. -
En Liste fra Konsulatet opgør Antallet til 44 Personer (V.97). -

Men som om alt dette ikke var nok ? - I Kommandør *Kiær* Rapport fra *Gibraltar* den 29' August anføres, at en engelsk Officer et Par Timer før Afsejlingen præsenterede en Liste med 103 Navne paa Fanger, som forlangte sig medtaget. - Nogle af disse var fødte i 1ste og 2den Zone, - men Plads paa Skibet var der saa absolut ikke, endsige til en nærmere Undersøgelse af deres Papirer, om hvilket Konsulen underrettede *UM*. - Nogle kom dog senere tilbage paa anden Vis. - Guvernøren, *Sir Herbert Plunger*, accepterede alt, hvad de danske Myndigheder ønskede m.H.t. de sønderjyske Fanger. -

Et Par smaa Krøller :

Krigsfange Nr. 1990, Heinrich Meyer paa 28 Aar, f.d. 23/2-1891 kom uset (!) og uden Tilladelse ombord paa Skibet Kl. 09,30, hvor han gemte sig blandt de øvrige Krigsfanger, men dog fundet Kl. 16,45 og taget under foreløbig Forvaring, for Kl. 22,05 ifl. Kvittering for "Tilbagelevering" (V.98) og Skibsjournalen at blive afhentet af Briterne. Og dét, "at passe paa" de mange Krigsfanger paa Øen, kunde saa sandelig give Problemer, naar et neutralt Krigsskib var i Færd med Hjemsendelse af Fanger. - Saaledes skriver Kontraadmiral *Brian Bantilo* (?) den 22' August (V.99) til Kommandør *Kiær*, at fire tyske Krigsfanger var stukket af for at komme ombord paa *Valkyrien*. - Hvorfor Kommandøren blev anmodet om at tage Skridt mod videre Flugtforsøg. -

Yderligere 24 Krigsfanger ønskede Hjemfart, hvorfor *KiM* den 14' November 1919 skrev til de britiske Myndigheder (V.100) og den franske Konsul (V.101) med Henblik paa at faa dem hjemsendt til Danmark, enten via England, eller - hvis "Utalmodigheden" blev for stærk - da paa egen Haand (og Regning ?) at vende tilbage, evt. via Italien, Frankrig, eller U.K. - *UM* blev den 24' November underrettet om de nævnte Forespørgsler. -

De britiske Myndigheder meddelte imidlertid den 5' December (V.103) *KiM*, at tyske Krigsfanger - for egen Regning - ville afgaa med det italienske Skib, *S/S Semiramis* (SkbF.12) til Italien, og at de 24 Sønderjyder maaske kunde forhandle sig til Rette om at komme med dette Skib. -

Hvorom alting blev, saa afsejlede dette Skib den 6' December til *Venedig* med 22 Sønderjyder, idet to allerede den 28' November var afsejlet til *Hamborg* med et tysk Skib, *S/S Pylos*, og hvorom *UM* blev underrettet den 27' December (V.104), tilføjet en Liste over dem, der afrejste med *S/S Semiramis*, heraf 9 Sønderjyder, som - mod Kvittering - fik et Forskud paa 2 £ til Rejseudgifter, eller i alt 18 £ (V.105) - Telegramudgifter o.a. blev opgjort til i alt 25 £ 0 sh. 7 p, hvilket Beløb blev refunderet *KiM* den 5' Februar 1920 (V.106). -

Og dermed var den danske Konsuls Arbejde - i saa Henseende - afsluttet. -

Ja, - saadan set - thi Spørgsmaalet om *Valkyriens* Kulforsyninger og andre Forsyninger skulde jo ogsaa klares, hvilket da ogsaa skete, bl.a. med Levering af 180 Tons Cardif-Kul. - Til en Pris, angivet til ca. 115 sh p.t. (!). -

Men denne Levering af Kul kom til at udløse en Syndflod af Vanskeligheder m.H.t. Prisfastsættelsen, hvad dog ikke blev Tilfældet med de øvrige Forsyninger af div. Gryn- og Melsorter, Rødvind og forskellige Kolonialvarer. - Blot, at Mængden af Indkøbene forudsatte yderligere Indkøb i *Dartmouth* og *Skagen* (Fisk...?). -

Kommandør *Kiær*s Angivelse af dette hér med "et ca.-Beløb paa 116 sh" pr. Tons Kul gav Signalet til en Uendelighed af Skrivelser om "rette Pris". -

Sagen var den, at man fra Kulleverandøren (Skibsværftet paa *Malta*) den 10' September havde forlangt 12 £ pr. Tons Kul (= 120 sh), hvilket var Prisen i "fri Handel" for neutrale Handelsskibe (V.107) -

Regningen lød derfor paa 2164 £ 13 sh og 9 p + Arbejds løn for Trimning : 4 £ 13 sh (V.108). -

Tanken havde jo været den, at *Valkyrien*, som et (venligsindet) neutralt *Orlogsfartøj* (som næppe kunde betegnes som et Luxusskib paa Krydstogt...) skulde kunne købe Kullene til "Venindepris", eller maaske bedre udtrykt : til den Pris, som den engelske Admiralitet havde fastsat, nemlig 6 £ 5 sh pr. Tons, hvilket Admiralitetet havde tilkendegivet. -

Kommandøren lod alt dette meddele videre til Skibsværftets Regnskabskontor (V.109). -

Differencen mellem Kommandør *Kiær*s Oplysninger om, at der var blevet fyldt 250 Tons Kul ombord og Regningens Angivelse af Levering af 180 Tons, kan ikke umiddelbart forklares. -

Hele Spørgsmaalet blev af Regnskabskontoret videresendt til det britiske Admiralitet, hvorom Konsulen fik Underretning fra Kontoret ved Skrivelse af 26' September (V.110), som samtidigt anførte en venlig Bemærkning om, at Prisen for Kul til neutrale Skibe var - ja, det var de 12 £ pr. Tons ! -

UM blev naturligvis underrettet af KiM om hele Sagsforløbet (V.111). - Konsulen blev imidlertid ved Instruks fra UM (V.112) anmodet om at indbetale det forlangte Beløb til Skibsværftet med i alt 2196 £ 2sh og 11 p. -

Resultatet blev dog lykkeligvis godt, idet KiM den 29' Januar 1920 fik Underretning fra Regnskabskontoret om, at Admiraliteten havde accepteret Prisen paa de 6 £ 5sh pr. Tons, hvilket udløste en Check paa *The London Joint City ands Midland Bank Ltd.* paa 1031 £ 2 sh 11 p (V.114), med Fradrag for Gebyrer paa 3 £ 17 sh 8 p, og hvorom UM blev underrettet den 29' Januar 1920 (V.114), idet der samtidigt blev givet Udtryk for Haab om, at Checken ville ankomme til Ministeren og at Sagen kunde betragtes som værende i Orden ! -

Om dette sidste har jeg ikke bemærket noget negativt, men tør vel gaa ud fra, at det høje UM kunde godkende Slutresultatet. - Og yderligere : at man desuden har følt Glæde ved den Omstændighed, at et dansk Orlogsskib blev betragtet som *et venligtsindet Skib....!* - Kort og godt : *Happy Ending!* -

Som en lille Epilog om *Malta* kan tilføjes, at adskillige Fanger ikke kom tilbage til deres Hjemstavn, men fandt deres Grav paa denne Ø. -

Den tidligere omtalte Prins *Franz Joseph von Hohenzollern* havde, som tidligere antydte, anmodet Konsulen om at foranledige lavet et Minde-Monument i Marmor paa *Rinello Calcars* Kirkegaard hos Marmorhugger *Constantino di Paolo* i No.74-75 i *Strada Reale* i *Hamrum*. -

Og med en Tak af 7' Februar 1920, skrevet i *Tigne-Lejren*, fra Prins *Paul Poutietine* for Opbevaring af en Pakke i UM, begyndte Konsul *Gollschers* Arbejde med Varetagelse af navnlig de tyske (og sønderjyske) Krigsfanger at nærme sig sin endelige Afslutning. -

Afsnit 11.

Afsejling fra *Malta*, Lørdag den 23' August 1919, med Ankomst til *Gibraltar*, Torsdag den 28' August.

Valkyrien afsejlede fra *Malta* den 23' August Kl. 15,45 med Lods, som forlod Skibet Kl. 18,10. -

Med en stille Vind fra NW paabegyndtes den egentlige Hjemrejse. - Kommandøren sendte et Telegram til MM (V.115) at Rejsen til *Azorerne* (efter Ordre) blev opgivet, og at Kul skulde indtages i *Gibraltar* og *Dartmouth*. -

Valkyrien tog den 28' Augsut Kl. 15,45 Lods ombord ved *Gibraltar*, efter Kl. 06,50 at have passeret *Velez de Malaga*, og Kl. 07,43 *Fuengirola Castle*, og ved Ankomsten til *Gibraltar* Kl. 17,25 fortøjrede ved Kulbulken. -

Kort efter kom den danske Konsul til Stede, og blev med Drønet af 7 Salutskud budt Velkommen. - Han forlod dog Skibet allerede Kl. 18,30, hvorefter man gik i Gang med Kulfyldning og Indtagelse af 45 Tons Vand. -

Næste Dag, den 29' August, aflagde den engelske Admiral, *Tynewhite*, Høflighedsbesøg, og 15 Kanonsalver affyret.

Næste Dags Morgen sejlede Skibet ind i Havnen, kastede Anker Kl. 0300, for Kl. 19,15 at staa Havnen ud igen.- Men Kadetterne fik dog Lejlighed til lige at bese *Gibraltar* og strække Benene inden Hjemfarten. -

Kommandør *Kiærs* Indberetning af 29' August (V.116) indeholder ikke stort andet, end hvad allerede er berettet, men dog tilføjet en Navneliste over *Passagererne* fra Fangelejrene i *Ægypten*, ligesom det blev bemærket, at frivillig Lærling *Ulrik Hertz*, vente helbredt tilbage til Skibet. -

Oplysninger om Helbredstilstanden ombord antyder Malariaanfald samt Mavetilfælde, men ellers ansaa Kommandøren Sundhedstilstanden for god. -

Om Alles Opførsel, uagtet trange/daarlige Pladsforhold, kunde der intet udsættes paa Korrekthed og Hjælpsomhed, ligesom der herskede et godt Forhold mellem "Passagerene" og Besætningen. -

Som anført : "Alle lempet sig efter hinanden" - Men hvor længe...? - Jo, indtil Udbruddet af

“Marmelademytteriet”, Lørdag den 30' August 1919, nærmere beskrevet hér i

Afsnit 12.

Hvad er nu dette for noget ? - En Hændelse, der vist ikke er omtalt i Historiebøgerne, men beskrevet af den Næstkommanderende, Kaptajn *A. Topsøe-Jensen* i hans Rapport til Chefen den 31' August 1919 (*V.117*). -

Man skal som bekendt altid iagttage Baggrunden for det, der medvirker til angivne særlige Forhold. - Min Formodning er, at portugisiske Daasesardiner normalt har mere Plads end Krigsfangerne ombord paa *Valkyrien*. - Kendsgerningerne var, at en Del af Dæksbesætningen, der sad ved deres Borde, Kl. ca. 17,45 nægtede at gaa op paa Dækket til Mønstring og Afløsning. -

Begrundelse : at de ikke havde faaet Marmelade til deres Aftensmad, og at de Aftenen forinden til Middagen “kun” havde faaet henkogt Laks (ca. 225 Gram pr. Mand) med Kartofler og Havregrød, og ikke noget Ekstramaaltid. - Underkanonér *Pedersen* og Overartillerist *Wittrup*, og sluttelig Skibssergenten, fik dem efterhaanden op paa Dækket, efter at have forklaret dem om Klagevejen. - Og Dagen efter fik Intendant *Krøyer* rettet Traadene ud. -

Men ingen Røg uden Brand ! - Et Bepisningsreglement var vist ikke blevet iagttaget. - Hvilket skyldtes Problemer med Rengøring af Kabyssen efter Kulfyldningen i *Gibraltar*. - *Sardindaase-Kuller* ? -

Iøvrigt blev der den 16' September - i Forbindelse med Sagen - fremlagt “*Spisekortet*” (*V.117a*) for Ugerne fra den 4' August til den 31' August 1919, visende, at der hver Dag til Middag blev serveret to Retter - God borgerlig dansk Mad. - Dog uden særlige franske eller mexikanske Specialiteter. -

Afsnit 13

Afsejling fra *Gibraltar*, Fredag den 29' August 1919, med Ankomst til *Dartmouth*, Onsdag den 3' September.
Afsejling fra *Dartmouth*, Torsdag den 4' September 1919, med Ankomst til København,
Onsdag den 10' September

Rejsen forløb roligt, med planlagt Ankomst til *Dartmouth* den 3' September, hvor Kul, Vand m.m. blev indtaget. - Ankomst Kl. 19,00, Skibet fortøjret, og Uret stillet 1 Time og 18 Minutter (!) frem. -

Den følgende Dag, forinden Afrejsen (Kl. 14,05) til *Danmark*, besaa Kadetterne den stedlige Kadetskole. - Telegrafisk fik *MM* Underretning (*V. 118 & 119*) om Ankomst til og Afrejse fra *Dartmouth*, og den 7' September via Radio til *Den Danske Statstelegraf* oplyst, at Skibet Kl. 12 ville passere Fyrskibet *Doggerbanke S.*, samt et “alt vel” (*V.120*), hvilket altsammen stemmer godt med Skibsjournalens Angivelse til Kl. 12,08, hvor Gudstjenesten var forbi. Denne havde varet fra Kl. 10,40 til Kl. 11,15. -

Den 8' September blev *Hanstholm Fyr* observeret paa en Afstand af 11 Sømil. - Synet af Jylland, - monstro ikke, at dette har gjort et endog meget stort Indtryk, - vel stærkest hos Sønderjyderne ?

Dejligt har det været at ane de danske Strande, men lige saa farligt at sejle langs med disse, eller blot færdes derpaa. - Som tidligere antydet : et livsfarligt Arbejde for Strandfogeder o.a. at lokalisere og bortsprænge/uskadeliggøre de ilanddrevne Miner, hvilket de mange Indrapporteringer fra Vestjylland klart viser. - Men ogsaa ude paa Havet lurede den stadige Risiko for Minesprængninger. - Om dette kunde *Valkyrien* ofte berette. - Saaledes den 8' September paa Pos. 057 Gr.15' N, 008 Gr.05' E. observeredes 200 Meter fra Skibet en Mine, der blev sænket med Kanonskud. - Tilsvarende samme Dag Kl. 14 paa Pos. 057 Gr.25' N og 008 Gr.50' E, - 4 Fingerbrede om Styrbord - i en Afstand af 400 Meter - Denne sank paa passende Maade efter Kanonskud. - Men næppe en halv Time derefter var den gal igen, og da paa Pos. 057 Gr.27' N, og 008 Gr.50' E. paa en Afstand af 500 Meter. - Og for at holde Spændingen ved lige : atter en Mine, observeret Kl. 16,25 paa Pos. 057 Gr.36' N, og 008 Gr.24' E. med en Afstand af 300 Meter. - Denne Mine blev sænket med Gevær- og Kanonskud. - Heraf kan ses, dels at Skibet sejlede meget langsomt, dels at det var kommet ind i et stort Minefelt, og endeligt, som noget ikke helt uvigtigt : Kanonbesætningen fik praktisk Øvelse. - Og alle paa Skibet : rigeligt med *action*.....! -

I Mellemtiden var *Valkyrien* kommet saa nær Danmark, at dets Radiostation kunde naa Statstelegrafen i *København*, og en Melding (V. 121) den 8' September Kl. 12,45 afsendt til *MM* om forventet Ankomst til *Skagen* den 9' September. Samme Dag (Kl. 15,20) blev et andet Radiotelegram afsendt (V. 122), ifl. hvilken Kommandør *Kiær* angav at ville ankre op ud for *Helsingør*, Tirsdag Aften eller Onsdag Morgen inden Kl. 7. -

En passant blev oplyst, at en *tredie* (?) *Mine* var blevet nedskudt paa Pos. 057 Gr 0'. N og 008 Gr.56' E. -

Antallet af destruerede *Miner* var nok flere end de angivne. -

Hvorvidt der ved *Skagen* blev leveret friske Fisk, kan der ikke gives Oplysninger om. -

Afsnit 14

De allersidste Sømil til København, Onsdag den 10' September 1919.

Herom foreligger der mange Beretninger, hvorfor der hér kun anføres nogle Enkeltheder. -

Ved Aftenstide den 9' September blinkede *Nakkehoved Fyr* sine "Velkomststraaler", og Kl. 21,27 kastede *Valkyrien*

Anker nær *Lappegrund*. - Vejret var Kl. 24 overskyet med en vestlig Vind og Barometeret stod paa 765 mm. -

Mon ikke mange - ja vel alle - den Aften saa ud mod Vest, - ind paa *Nordsjællands Kyst* ? -

Næste Morgen, den 10' September Kl. 07,45, kom *Den sønderjyske Komité* om Bord, hvorefter Skibet straks lettede Anker og stod sydover ned i *Øresund*, for Kl. 10,25 ifl. den nøgttern førte *Skibsjournal* (No. 3673-II) at landsætte *Passagererne* ved *Ndr. Toldbod*. -

Hvilket syntes at have været en stor Begivenhed at dømme, jfr. Foto-Kopi af Side 225 i Forlaget *Hassings* 2' Udgave af "*Københavnsliv 1912-1920, Gemt og Glemmt i Alvor og Skæmt*" (V. 123). -

Hvorvidt de paa samme Side omtalte "*Langeliniepig*" (med mulig Forstærkning af deres *Kolleger*, "*Nyhavnspigerne*") paa deres egen Maade deltog i Modtagelsen af de hjemvendte, - dette melder *Historien* ikke noget om. -

En lille Detalje til Underteksten paa Billedet angiver : "*Hjemtransport af sønderjyske Krigsfanger fra Madeira*" . - Jovist kom der *Krigsfanger* hjem fra denne Ø, - men vitterligt ikke med *Valkyrien*. -

Naa ja da, - *Pressen* har nu ofte deres egen Maade at gengive facts paa ! -

Men meget skal nu alligevel være *Pressen* undskyldt ! - Thi *Nationaltidende* (og alle de andre *Københavnereviser*) fra den 10' September 1919 (V. 123a m.fl.) giver en yderst omfattende og levende Beskrivelse af

Valkyriens Modtagelse i København den 10' September 1919 :

Allerede Aftenen forinden, Tirsdag den 9' September, tog en af *Bladets* Medarbejder samt en Fotograf til *Helsingør*, for at være parat til at referere Modtagelsen. - Journalisten kunde berette, at næstfølgende Morgen (den 10' September) ankom i *Automobil* Formanden for *Den sønderjyske Komité*, Direktør *Asger Bruun*, til *Helsingør*. -

Sammen med ham og de øvrige *Komitémedlemmer*, *Journalister* o.a. sejlede de ud til Skibet, hvor mange og gensidige *Hurraraab* lod ud over *Rælingerne* og *Øresund*. -

Men, som beskrevet, saa viste Kommandør *Kiær* sig ikke helt fra sin bedste Side den Morgen. -

Han var ikke paa *Dækket* for at modtage *Komitéen*, og *Trappen* var oversmurt med *Sæbeskum*, hvad der gjorde den livsfarlig at benytte, ligesom ogsaa *Dækket* blev spulet med *Vand i stride Strømme*....!

Lidt hjalp det paa *Stemningen*, at *Sønderjyder* og *Officerer* mødte frem med varme *Haandtryk* og *Glæde* og *Smil*, dog ikke længere end indtil Kommandør *Kiær* afgav følgende *Ordre* i Citat : *Pressens Repræsentanter* skulde afgive *Løfte* om ikke at tale med nogen om Bord, hverken med *Mandskab* eller *Passagerer*. - *Hyis vi ikke vilde afgive Løftet, vilde vi blive internerede*. - Denne *preussiske Ordre* paa et dansk *Marineskib* vakte saa stor *Bestyrtelse* hos alle de *Tilstedeværende*, at ingen afgav noget *Løfte* -

Imidlertid fortsatte saavel *Passagererne* og *Officererne* det hyggelige *Samvær*, hvilket blev fulgt op af endnu en *Ordre* fra den brave Kommandør, at *Komitéens Medlemmer* skulde bevogtes af en *Vagt*. - En iøvrigt ung (og yderst venlig, men meget flov) *Premierløjtnan* blev sat paa *Opgaven*. - Men Kommandøren overvaagede alligevel personligt de *internerede*, - "ja, uden saa meget som at løfte *Haanden til Huen for en Dame, der var blandt de internerede*...." - Pludseligt, nær *København*, meddelte *Næstkommanderende*, at det Hele var en *Misforstaaelse*. -

Som et Modstykke til denne noget specielle Oplevelse nær dansk Jord, blev Modtagelsen paa Nordre Toldbod i *København*, hvor en tusindtallig Skare mødte de brave Sønderjyder med viftende Lommetørklæder, rungende Hurraraab og tilkastede Roser fra Damerne. -

Kapelmester *Høeberg* og Frue modtog de i Forstavnen staaende to Prinser - Landstingsmedlem, ORSagfører *Godskesen* udbragte et *Leve for Sønderjyderne*, og en Sønderjyde, *Nissen* (No. 34648 fra *Cairo*) svarede med et *Leve Danmark*. Hvorefter Kvarterværterne førte deres Gæster bort, - i *Triumf* - , Citat : *....og vi andre hastede bort fra det lille Köpenick, vi havde faaet et interessant Indblik i...!* -

Ja, dette var et lille Udpluk af det, som det højt estimerede og yderst fædrelandssindede Blad, *Nationaltidende*, kunde berette om Modtagelsen, som var højst ulig de Modtagelser, Sønderjyderne ellers fik i Danmark ! -

Forklaring paa Kommandør *Kiær's* Attitude ? - Umiddelbart set uforstaaelig. - Som maaske bør ses paa Baggrund af hans formentlig meget strenge og yderst formelle Opfattelse af hele Opgaven med Togtet : pligtmæssigt at føre - yderst korrekt betragtet, set ud fra et dansk "Neutralitetsbegreb" - *tyske Krigsfanger* tilbage til *Landet Slesvig*, som stadig var en Del af et krigsførende Land : *Tyskland*, - uagtet indgaaet Vaabenhvile. -

Yderligere maa ikke glemmes. at der blandt *Passagererne* jo var "*Rigstyskere*" fra andre Egne end "*de tre Zoner*". - Maaske har den særlige Omstændighed : at Danmarks Kronprins var ombord paa Skibet, haft en vis Indflydelse paa lagttagelse af en betroet Officers korrekte (og forsigtige) Holdning til "Bladsmøerne", som givetvis i en noget ustabil og delvis anspændt indenrigspolitisk Atmosfære kunde indebære latente Problemer, som var uønskede. - Kommandørens "Omsving", kort før Ankomsten til *København*, kan være sket under Indtryk af Officerernes (og maaske tillige Prinsernes ?) Fingerspidsformemmelser, og Kommandørens egen sunde Fornuft. -

Om Eftermiddagen var, ifl. *Nationaltidendes* Morgenudgave fra Tirsdag den 11' September (*V. 123h*) *Frederiksberg Kommunalbestyrelse* Værter ved en Fest paa *Gimle*, hvor *Den store Sal* var smykket med to Malerier : "*Dybbøls Mølle*" og *De sønderjyske Piger*".

Borgmester *Godskesen* holdt en (*prisværdig kort !*) Festtale, og Professor *Elling* talte inderligt og smukt til Jyderne. - Og med stor Glæde blev Minister *H.P. Hanssens* Tale modtaget. - Og førømtalte Bankassistent *Nissen* takkede, den gode Middag indtaget, Kongesangen afsunget med Orkesterledsagelse, efterfulgt af et 9-foldigt Hurra. - Staaende sang man *Der er et yndigt Land*, og Kaffen indtaget i hyggeligt Samvær, hvorunder flere Sønderjyder fortalte rystende Oplevelser fra Krigen. -

Alt fint gengivet af Journalist *Haagen* i *Nationaltidende*, Tirsdag Morgen den 11' September 1919, hvor Avisen ogsaa kunde oplyse, at Festdagen den 10' blev afsluttet med en Aften i *Det Kgl. Teater*, med Opførelse af Operaen *Bajadser* og Balletten *Et Folkesagn*. - Især den danske Balletmusik betog dem alle. - Man havde maaske forventet, at der efter sidste Tæppefald, var blevet sagt nogle Ord. - Men ak nej, - intet skete ! De staaende fik Lov til at staa længe, - men altsaa forgyves....!

Tilsvarende Beretninger blev, som sagt, straalende og udførligt beskrevet i andre Aviser, hvortil henvises (under *V. 123*)

Var Modtagelsen i *København* til at begynde med noget speciel, og Afslutningen i *Det Kgl. Teater* en Anelse klam, blev hele Modtagelsen, betragtet under eet, alligevel god og varm og inderlig hjertelig. -

Afsnit 15

Om "Middelhavscruiset"s Afslutning

Man tør vel formode, at stor Glæde har hersket ved Tilbagekomsten, - Men ogsaa med Uvished ! I alt Fald sendte Herr *Lohf* fra *Flensborg* et Telegram til *MM* (*V. 124*) den 11' September om Morgenen, med en Forespørgsel, hvorvidt hans Søn, *Johannes Lohf*, havde været med Skibet, hvilket "Passagerlisten" bekræftede. -

Post festum skal der jo næsten altid ryddes op i mangt og meget. - Skibet havde været Uddannelsesskib for bl.a. Søkadetter, som den 9' September kom til *Eksamen*. - Muligvis dog ikke de to Prinser, som - efter alt at dømme - senere hen i Livet paa bedste Maade har vist Resultater af deres Uddannelse. -

Eksamensresultaterne foreligger, men lad dem være glemte hér i denne Forbindelse. - Og dog....!
 Saadan lidt i en Parentes...: Udtalelserne vedr. H.V.R. (V. 125) lød i deres Enkelthed saaledes :

Chefen : Er paa Intet Omraade Officersemne og en uforbederlig Gris.
 Næstkommanderende : Egner sig næppe for Stillingen som Kadet.
 Fire Officerer :uegnet....
 PrLt.B : Hans Uordentlighed og Grisethed kender snart ingen Grænser. - Synes slet ikke at bryde sig om, hvad der bliver sagt til ham. -
 PrLt. W : Mangler enhver Forstaaelse for, hvad hans Stilling som Kadet kræver i Retning af Orden og Renlighed, baade med Person og Tøj. -

I det Hele taget gaar Udtrykket "*Gris*" igen og igen, ligesom det bemærkes, at han søger Selskab "nedad". -
 Dog oplyses det, at hans almindelige Opførsel er ganske god. - Men Middelværdien paa 2,5 udløser dog Dumpekarater.

To siamesiske Kadetter, *Naj Teok* og *Naj Sre*, blev fraraadet at fortsætte den praktiske Kadetuddannelse under de kommende Vintersejladser (V. 126), idet de forventligt ved deres Tilbagekomst til *Siam (Thailand)* ville blive udnævnte til Secondløjtnanter. - Dog ønskede de at fortsætte deres Officersuddannelse i Danmark for paa den Maade at kunne holde deres teoretiske Kundskaber ved lige, og dermed være bedre skikkede til det fremtidige Arbejde i Hjemlandet. - Bedømmelse af de 11 frivillige Lærlinge fandt ogsaa Sted (V. 125a), incl. ogsaa af den unge Lærlig *U.Hertz*, der bestod med en samlet pæn Karakter. -

For den Tid kan det ikke undre, at alle Lærlinge, bortset fra en enkelt (som nok alligevel var dumpet) havde enten *UG* eller *UG-* som Karakter i *Opførsel*. - Jeg vover at sige : *selvfølgelig !* -

Den 17' September tilsendes *MM* Resultaterne af samtlige Prøver i Land og ombord (V. 125b). -

Det fremgaar af Skrivelsen, at 15 Kadetter bestod og blev indstillet til Forfremmelse. -

Ikke u-interessant og Stof for vor Tids "Sladre-Aviser" kan det noteres, at Kronprinsen *bestod* Prøverne og kunde fortsætte sin Uddannelse. - Tilsvarende gjaldt for Prins Knud. -

En Slutbemærkning anfører, at Kadetterne, efter Skoleaarets Afslutning, yderst fornuftigt, skulde gennemgaa et *Legemeeftersyn*. - *f.s.v. angik Høreevne, Syn og Farvesans*. -

Iøvrigt meddelte Kommandør *Kiær* ved Telegram til *MM* fra *Gibraltar*, afsendt den 28' August, at han intet havde at indvende imod Forfremmelser af nogle Secondløjtnanter (V. 127). -

Den 6' Juli blev *MM* anmodet om at yde et Tillæg til fire Værnepligtige for deres udvidede Tjeneste som Spillemænd (V. 128). - Og som extra Ydelser, saa anmodede Underofficerne om Tilskud til Vask m.m. af deres hvide Tøj, som de i de 7 Uger stedse maatte bruge dagligt, og som følge af den megen Dampsejlad og de mange Kulfyldninger bevirkede megen Vask, udført af de faste Hellegatsfolk (V. 129). - Og Mening *Johan Wienberg*, der var med som "Passager", havde fungeret som *Mesterkok* i Tiden fra den 20' August til den 10' September under den udkommanderede værnepligtige *Mesterkoks* Sygdom. - Hvilket blev indberettet (V. 130), - vel sagtens med Tanke om Honorering af nævnte *Johan Wienberg*. - Og den 17' September anmodes *MM* (V. 131) yderligere om en extra Bevilling til de tre Messer som Følge af Togtets særlige Art, og de vanskelige Provianteringsforhold i Middelhavet, nemlig til :

Kadetmessen :	3.000 Kr.
Officersmessen :	1.500 Kr.
Chefen :	500 Kr.

idet man stadig maa erindre sig, at 1 Kr. i 1919 svarer til 21,30 Kr. i 2003. -

Samtidigt bemærkedes, at de mange særlige Anløb og deraf ikke-sædvanlige følgende Udgifter til Repræsentation maatte være større, end hvad der kunne forventes udlagt af de resp. Messer. -

Ogsaa Hovmesteren for Officersmessen, med en normal Maanedsløn paa 100 Kr., fik ligeledes den 17' September et extra Løntilskud paa 200 Kr. som Følge af forøget Arbejde under Togtet (V. 131a). - Ogsaa Chefhovmesteren blev der tænkt paa gennem en Lønforhøjelse paa 140 Kr.mdl. (V. 131b). - Hvortil kom, at man jo yderligere i et længere Tidsrum havde haft "paa Kost" en Del Officersfanger. -

Om "Fangernes" og den øvrige Besætnings Konsum nævnes der ikke noget om. -

Men Formodningen maa vel være, at Udgifterne til dem var blevet passende refunderet. -

Ligeledes kan anføres et Forslag fra Generalauditøren fra *MM* (V.132) af 12' September, at evt. Gæld, som den enkelte Værnepligtige ved sin Hjemsendelse af forskellige Grunde (f.Eks. Arrestophold) maatte være kommet til at skyldes Statskassen, skulde betragtes som Fattighjælp. -

Den 4' Oktober blev div. Inventarier behørigt afleveret til Orlogsværftets Hovedmagasin (V.133), og til Chefen for Konstabelskolen blev indbetalt 0,95 Kr. for et bortkommet Eksempplar af Biblioteksbog No. 504 "*Hans Egedes Levned*" (V.134) - En Bog, udlånt til en sønderjysk Krigsfange, som sikkert havde trængt til at læse en kølig Beretning fra Egne, - fjernet fra Afrikas Sol og Hede. -

M.H.t. Indførelse af toldpligtig Spiritus m.m. ? - Jo, en udførlig Liste over hjemtaget Madeira til et større Beløb i £, samt Oplysning om 36 Flasker Whisky til Officersmessen, blev den 10' September behørigt indberettet til Over-toldinspektoratet i København (V.135) - Om Størrelsen af den skyldige Told melder Historien intet om. -

Den 14' September blev Kontraadmiralen anmodet om at modtage 15 "sorte Faar" til *Indeburing*, som var blevet idømt Straffe for "*i Forening med andre at have undladt at efterkomme tjenestelige Ordre*" (V.136). -

Og som Afslutning paa ethvert Togt afgav Chefen en Generalrapport (V.137) til *MM*, hvilket skete den 6' Oktober 1919. Nærmest kun en "teknisk Gennemgang" af Skibet, hvorom bl.a. følgende kan anføres :

Som Sæskib *et mageligt Skib*", der dog med Søen forud hurtigt taber sin Fart. - I høj Sø forbliver Skruerne normalt i Vandet, "*men er til Gengæld dygtig vaad paa Broen, hvilket er til Distraktion for Rorgængerne i høj Sø*". -

"Genbrug" fra *Hejmdals* Styreskærm kunde være en Løsning paa Problemet. - 100 Tons Kul paa Dækket fra *Leith* til *Madaira* gav et særdeles "*mageligt, men stærk griset Skib*". - Om Frysemaskinen og Fryserummet bemærkes, at det ved stor Flid og Energi fra *Maskinens Side* er det lykkedes at holde baade Fryserum og Frysning af Blokke i Gang, men at hele Anlægget er underdimensioneret til Sejlads under varme Himmelstrøj. -

Urene var saamen gode nok, indtil de kom ned til Varmen. - Søkort og Bøger m.m. havde været en "Mangelvare". -

F.s.v. angik Besætningen, saa var der jo sket en Reduktion, som medførte, at der af og til maatte afgives Folk til anden Tjeneste. - Hvorfor man fremover paa lange Togter burde overveje dette Forhold, idet "de nuværende Arbejdsforhold let vil kunne frembringe Vanskeligheder fra Besætningens Side, naar man med *Magtsprog* vil bringe Faggrupper indenfor Besætningen til at udføre hinandens Arbejde, selvom de derfor oppebærer de for Arbejdet normerede Tillæg" - En Bemærkning i Forbindelse med Landlov om, at Mandskabet "*nutildags stiltiende fremsætter Krav om at faa Frihed under Landlov tidligt paa Dagen*" viser, at "*Prøjerøand*" næppe kunde anvendes med Held den Gang. - En lang og nøjere Redegørelse for Vagtfordelingerne har næppe større Interesse. -

Forbruget af Kul blev oplyst til 1.725.409 Kg. og den udsejlede Distance til 19.126 Sømil. - Intendanten, *A. Krøyer*, oplyste i sin Rapport af 18' September (V.138), at der intet havde været at bemærke vedr. Provianten, Beklædningsgenstande og Forbrugsgodset samt Opbevaringsstederne. - (Men hvad med *Marmeladen* ..?) -

Og til *MM* oplyses yderligere, at nogle Fag som f.Eks. Fægtningskydning og Fuldkraftsprøver under de givne Forhold og efter Ordre fra Direktøren for Ministeriet ikke blev afholdte (V.139). -

En lille venlig Henstilling fra Kommandørens Side til *MM* (V.140) om at blive bedre underrettet om Konsulatsskift, da Statskalenderens Oplysninger hurtigt blev forældede, jfr. Tilfældene i *Leith* og *Alexandria*. -

Og med indvundne Erfaringer kunde Chefen for Orlogsværftet den 10' Oktober indsende til *MM* et Forslag til Aptering for *Valkyrien*, samt et Forslag til Bemandingsreglementet (V.141). - Og den 30' Oktober blev ligeledes indsendt til *MM* et foreløbigt Forslag paa Prøve for Bepising og Aflønninger paa Kadetskolen (V.142). -

Næppe uden fornuftig Grund anmodede Kommandør *Kiær* iøvrigt, ved sin Skrivelse af 24' September til *MM*, om Orlov med Rejsetilladelse til *Raabjerggaard*, fra Fredag den 26' September (Kongens Fødselsdag iøvrigt...) til Søndag den 5' Oktober (V.143). - Ansøgningen formodes imødekommet. -

Hvad de alle følte, - dem paa *Valkyrien* - ? - Ja, det maa nok staa hen i det Uvisse. -
Og dog : thi ved Gennemgang af Arkiverne stødte jeg paa en stor, tung og stiv Konvolut. - Altsaa en "Sag" med mange
Papirer, troede jeg naturligvis. - Men hvad fandt jeg : en brun *Trætavle* med en Udkæring, forestillende et Blomster-
motiv, og med to smaa Sølvplaketter, paasat Rammen, og med følgende Tekst indgraveret :

16.8.19 Alexandria Malta Kopenhagen
Den Offizieren des Kr. Valkyrien
in dankbarer Erinnerung gewidmet von den Schleswigschen Offizieren

Og paa Bagsiden er skrevet : "Chefen for Kadetskolen Skrv. Nr. 284 af 15/10 1919 (ad 5357)" -
Og samtidigt laa der i Konvolutten et Brev, dateret "Flensburg 2.okt.19", fra en af de slesvigske Officerer, *Angel*, fra
Flensborg (V.144). -
For mig ikke noget let læseligt Brev. - Men et Brev, der antyder stor og varm Taknemmelighed. -
Der var udtrykt et Ønske om, at *Trætavlen* maatte blive ophængt i *Valkyriens* Officersmesse, om hvilket Kommandør
Kiær anmodede Tilladelse til ved sin Skrivelse til *MM* af 15' Oktober (*V.145*). -
Efter at Skibet var blevet udtaget af Tjeneste (maaske tidligere) er *Trætavlen* formentlig tilgaaet *MM* og arkiveret og
derfra blevet gemt hen i Rigsarkivet. -
Indtil det altsaa en Dag pludseligt dukker frem i Dagens Lys paa Ringkøbing Bibliotek. -

Med fuld Forstaaelse for Tavlens Historie og Baggrund, har Rigsarkivet ved Skrivelse af 7' September 2004 (under
J.Nr.2004-321-2365) til **Genforenings- og Grænsemuseet** overdraget Tavlen for at give Mulighed for at lade det
indgaa i Museets Samling vedr. Sønderjyders tyske Militærtjeneste under 1ste Verdenskrig (*V.146*). -

Dette var saa nogle spredte Træk fra *Valkyriens* Sommertogter i Aaret 1919. - Som dog ikke blev det sidste Togt til
Udlandet i Mission med at hjembringe Sønderjyder fra Fangenskab, som senere vil blive beskrevet i enkelte Træk. -

Valkyrien var ikke det eneste danske Orlogsfartøj, der i 1919 bragte adskillige sønderjyske Krigsfanger til Danmark.
Thi hér kom Krydseren *Hejmdal* stærkt ind i Billedet, og hvorom der i de følgende Afsnit vil blive berettet. -

Afsnit 16

Lidt om Krydseren *Hejmdals* forskellige Rejser til Udlandet i 1919.

Mandag, den 4' August 1919, kom Mandskabet ombord paa Krydseren *Hejmdal*, hvor Kommandoen samme Dag
Kl.08.00 blev hejst, - alt med Henblik paa at foretage Rejser til *England* og *Frankrig*, for paa tilsvarende Maade som
Valkyrien at afhente sønderjyske Krigsfanger. -

Om selve Skibet oplyser *Janes Fighting Ships 1906-07*, pag 336 følgende :
Byggeaar : 1894, Længde : 257½ feet, Bredde : 27½ feet, Dybdegang : 13 feet, 2 Skruer, Fart : 16-max .17 Knob
Kulbeholdning : 125 Tons , 12 Stk. Kanoner af forskellig Kalibre, 4 Torpedorør og en Besætning paa 155 Mand. -
Skibet er ogsaa kendt fra dens Hjælpeindsats ved *Jordskælvskatastrofen* ved *Messina*, den 28'December 1908, under
Skibets Vintersejlad i *Middelhavet*, hvor den iøvrigt medbragte Torpedoer til *Danmarks* første U-Baad, *Dykkeren*
(*KskbF-3*) som da blev bygget i *La Spezia* i *Italien*. -

Men nu tilbage til *Hejmdals* forestaaende Mission, som naturligvis forud krævede sine Forberedelser. -
Admiral *A. Fr. Evers* foreslog Kaptajn *Gad* ved Skrivelse af 30' Juli 1919 (*H.1*), at udtage 3 Premierløjtnanter og
2 Maskin-Ingeniører (Maskinmestre) og en Intendant samt en Reservelæge til det forestaaende Togt, og selv hejse
Kommandoen paa Skibet den 4' August 1919. -
Sejlordren af 31' Juli (*H.2*) fra *MM* gik bl.a. ud paa at foretage en Rejse til *Hull* i *England*, for dér at hjemføre sønder-
jyske Krigsfanger til en dansk Provinshavn. - Formentlig *Frederikshavn*. -
Derefter forventedes det, at Skibet skulde foretage en tilsvarende Rejse til *Rouen* i *Frankrig* -

Det blev overladt til Kaptajn *Gad* at sørge for, at Hjemtransporterne kom til at ske paa bedst mulige Maade, herunder at faa klaret Bospisningsforholdene og Underbringelse af Fangerne. -

De Ønsker, som *SjM* maatte fremsætte vedr. Arrangementer i Forbindelse med Modtagelse af Fangerne i de forskellige danske Havne, skulde ogsaa i videst mulig Omfang imødekommes. -

Som den praktiske Mand, Kaptajnen var, anmodede han (*H.3*), som noget af det første, at faa Lov til at leje en Skrivemaskine, hvilket det høje *MM* lykkeligvis accepterede (*H.4*), til Glæde for alle Brugere af dette fortræffelig Instrument. Kaptajnen fik naturligvis tilstillet div. fortrolige Sager (*H.5*) mod Kvittering (*H.6*). -

Og dette hér med "uden Mad og Drikke....." - Hvorfor der "i Overensstemmelse med Bospisningsreglement af 30' April 1909, med de under 22' December 1917 og senere" (*H.7*) givne Regler, blev Kostpengene udregnet i Kroner og Øre, idet Værdien af en Portion Skibskost pr. Dag blev sat til 51,80 Kr. i 28 Dage (*H.8*). - For Arrestanter pr. Dag : 1,85 Kr., for Varetægtsarrest og dem paa indskrænket Kost : 1,50 Kr. og i Tilfælde af "Vand og Brød" : 20 Øre (*H.9*). - Der blev iøvrigt henvist til en Prislister (*H.10*). -

Og for at klare Dagen og Vejen, fik Kaptajn *Gad* tilstillet et *Kreditbrev* paa 10.000 Kr. til sin Raadighed. -

Skibet havde undergaaet nogle Forandringer med Henblik paa Togternes særlige Beskaffenhed, hvorom Kaptajn *Gad* underrettede Søværnets Generalinspektør (*H.11*), med Bemærkning om, at Skibet var blevet provianteret for 6 Uger. I dette Tidsrum maatte der paaregnes Bospisning af ca. 600 Krigsfanger i ca. 4 Dage.

Under de givne Omstændigheder, blev Besætningen indskrænket til 31 Officerer og Befalingsmænd samt 48 befare og værnepligtige Marinesoldater. -

Den 31' Juli kom der Kul, og der blev repareret og malet. - Ammunitionsforsyningen den 4' August skete pr. Automobil (ikke Hestevogn), og Kommandoen hejst. -

For at Kaptajn *Gad* paa Forhaand skulde vide, hvilke "sorte *Faar*", han fik ombord, saa skrev Kommandanten for Søværnets Kasserne en Liste over seks værnepligtiges Synderegistre (*H.12*) - De fleste var udeblevet fra Landlov, eller havde været berusede og/eller grove. - Men mest beskæmmende maa vel have været *C.A.C.*, som havde afsonet en Del af idømt 30 Dages Kvarterarrest paa Kongeskibet *Dannebrog* (*KskbF-4*). -

Et særligt "*blakket Faar*" maa af og til have været iklædt en hvid Kittel. - Her lød Staffeattesten paa 8 Dages Vagtarrest for "*gjentagne Gange, især i Juli 1919*" at have overtraadt de for Tjenesten paa Forsvarets Epidemihospital givne Bestemmelser (*H.13*). - Dog kunde Afsoningen af Staffen udsættes til *Hejmdals* Hjemkomst. -

Chefen for Søværnets Lægekorps anførte sin personlige Opfattelse af *V-K*, med Bemærkningen : "*Det er en køn Begyndelse paa den unge Mands Karrière som Militærlæge*". -

Efter disse indledende Manøvre, var *Hejmdal* skikket til at drage ud paa den første af adskillige Togter til *England* og *Frankrig*, og Erfaringerne fra *Valkyriens* Togt nøje studeret af alle de i de forestaaende Rejser involverede. - Selvom Opgaverne hér syntes lettere at overskue, og hvor den stærke Varme under de sydlandske Himmelstrøg næppe ville komme paa Tale i den kølige *Nordsø*. -

Afsnit 17.

Afsejling fra *København*, Tirsdag den 5' August 1919, med Ankomst til *Hull*, Lørdag den 9' August.
Afsejling fra *Hull*, Tirsdag den 12' August 1919, med Ankomst til *Horsens*, Torsdag den 14' August.

Tirsdag Morgen, Kl. 09.00 den 5' August, sejlede Krydseren ud i *Øresund* for at rette Kompasset, og derefter samme Dag Kl. 19,55 at paabegynde Rejsen til *Hull*. - Næste Dag ankredes op ved *Skagen*, hvorfra Skibet igen lettede Torsdag den 7' August Kl. 07,30, for at sejle ud paa *Vesterhavet* i svær Sø og haardt Blæsevejr fra NW, med Ankomst til *Hull* om Lørdagen den 9' August om Aftenen Kl. 23,45. - Ankomsttelegram blev afsendt den 10' August (*H.14*). -

Nuvel, Havet var da til at sejle paa, men ubehagelig ifl. Oplysningerne (læs : dødsens farlige) p.G.a. de mange Miner i Farvandet, hvilket dog gav praktisk Øvelse for Udkig og Kanonérer. -

Fredag, den 8' August, Kl. 19,30, (efter at Uret var sat 30 Minutter tilbage), drejede det sig saaledes om Nedskydning af en engelsk Mine uden Stødhorn paa Pos. 056 Gr.01' N, 001 Gr.47' E. -

Nedskydningen af Minen skete med 34 Skud fra 31 mm Revolverkanonen samt 48 Skud med 8 mm Gevær. - Dagen efter, altsaa om Lørdag den 9' August Kl. 11.15, blev en Stødmine uskadeliggjort med 14 Skud med Revolverkanonen og 70 Skud med Gevær, hvilket skete paa Pos. 056 Gr.01' N.- 004 Gr. 21' E. - Og medens man saaledes var i god Gænge, fik en 3die Mine Kl. 12 samme Skæbne paa Pos. 054 Gr.21' N. 001 Gr.44'E. Med 35 Revolverkanonskud samt 100 Geværskud, - aabenbart en ret sejlivet Mine ! - Faktisk var der Tale om virkelig mange Miner, der flød rundt tæt ved den *engelske Kyst*. - Og alle de *danske* Strande var, som tidligere beskrevet, særdeles farlige, hvilket MM's Oversigt fra den 26' August 1919 (H.15) over destruerede Miner klart viser. - Og det gør mange andre lignende Indberetninger. -

Vel ikke helt uberettiget blev MM forespurgt om Forsikringsforholdene (H.16), hvorpaa MM gav det beroligende Svar (H.17), "*at der vil blive draget Omsorg for enhver, der matte komme til Skade i Tjenesten samt for de Efterladte efter i Tjenesten forulykkede, - alt ifl. gældende Lov...*" - Hvad den saa ellers gik eller ville komme til at gaa ud paa....! - Ogsaa Lønspergmaale, Søtillæg etc. havde under de givne Forhold en egen Interesse, jfr. Redegørelsen af 5' August 1919 fra Kommandanten for Søværnets Kasserne til Kaptajn Gad (H.18). -

Fredag den 8' August blev Uret sat 30 Minutter tilbage og yderligere 30 Minutter den følgende Dag Kl. 13,44, for at komme i Overensstemmelse med *engelsk Sommertid*. om Lørdagen. - I Hull blev en defekt Kondensator repareret og Kul og 39 Tons Vand indtaget. - Den engelske Destroyer, *Tancred* (KSkb.F.5), søsat den 1/9-1917, blev iøvrigt behørigt komplimenteret. -

Mandag Eftermiddag, den 11' August 1919, kom 182 Fanger ombord (H.19), hvoraf 26 var Officerer, ledsaget af Pastor *Troensegaard-Hansen* og hans Hustru, og den følgende Morgen, Tirsdag den 12' August afsejlede *Hejmdal* (H.19) med Kurs mod *Skagen*, hvilket den 13' August blev meddelt *Ritzau's Bureau*. - Og *Skagens Fyr* meddelte *Hejmdals* sydgaaende Passage samme Dags Aften Kl. 10,30 (H.20), hvilket ogsaa blev meddelt *Ritzau*. - Ankomsten til *Horsens* skete Torsdag den 14' August Kl. 4 Eftermiddag (H.23), hvilken Oplysning ligeledes kom til Underretning for *Modtagelseskomitéen i Horsens*, som til Fordeling paa *Hejmdal* sendte 21 Indbydelseskort til Byraadets Festmiddag (H.21). -

Om selve Modtagelsen i *Horsens*, Torsdag den 14' August 1919.

Herom kunde Venstrebladet *Horsens Folkeblad* fra Fredag den 15' August berette (H.22), at *Hejmdal* Kl. 2 præcis laa ud for *Hjarnø*, hvor den grønmalede Lodsbaad, *Horsens* (SkbF.13) kippede med Flaget, og *Hejmdal* svarede derpaa, som det sig hør og bør med at tage sit Flag ned fra Mastetoppen, og Bladets Rapportør, *Vagn Poulsen*, blev budt Velkommen paa *Hejmdal* med et Haandtryk af den ranke Kaptajn Gad, der er en prægtig Sømandsskikkelse og overstrømmende elskværdig ! -

Og Journalisten fik rig Lejlighed til at tale med mange Sønderjyder, som var klædte i groft graat og blaat Tøj, og de fleste manglede Kravetøj, og næsten alle var de iførte flossede Støvler.... -

De kunde alle som én berette om deres Krigsoplevelser, som saa sandelig ikke var lystige....!

Paa Skibets Agterdæk samledes Sønderjyderne, hvor Købmand *Holboe* paa det hjerteligste bød Velkommen, hvorpaa Pastor *Troensegaard-Hansen* takkede paa Sønderjydernes Vegne. -

Tiden inden *Hejmdals* Ankomst til *Horsens* blev anvendt til almindelig "Administration", herunder at hylde *Skibskokken*, hvor selve *Napoleon* næppe var blevet hyllet saa meget blandt sine Gardister, som *Kokken* havde været det blandt Krigsfangerne. - Aabenbart havde *Kokken* været meget glad for al den Ros, der blev ham til Del, idet hans Ansigt skinnede af Tilfredshed, blandet med Stegefedt...!

Og blandt andre Lystsejlere var der en Baad, fyldt med smukke dannebrogsviftende og hurraraabende unge *Horsianerinder*, der sejlede *Hejmdal* i Møde, og hvor Skibet ved Kajen blev modtaget af Mængden, der raabte og raabte Hurra og svang med Dannebrog, og i hvilket Kor blandede sig en paa *Hustag* siddende Murer, - højt hævet over Mængden, omgivet af vajende Flag....! -

Men Sønderjyderne holdt sig ej heller tilbage med deres fra *England* medbragte Flag, og en stout Fanebærer svinger Flaget, der er sømmet fast til en almindelig uhaandterlig Lægte...-

Paa Kajen musicerede *Marquards Orkester*, som sammen med Sønderjyderne, Spejderne, F.D.F.ere og Indbyggerne drog op i Byen med fejende gamle Faner i Spidsen, og hvor Maalet i første Omgang var *Byens Badeanstalt!* - *Vang Poulsen* slutter sin Beretning saaledes: *Den Velkomst, Horsens gav sine Sønderjyder, var storslaaet, og den var ærlig ment!* - Jovist, Modtagelsen skete selvsagt med Flag i Massevis, og med varme Velkomst- og Takktaler. - Og tilsvarende Reportager findes ogsaa i den konservative *Horsens Avis (H.22a)* og *Horsens Social-Demokrat (H.22b)*, - alle tre Aviser lige objektive, - men i de subjektive (politiske) Aspekter spores alligevel en tydelig Forskel. -

Ifl. Kaptajn *Gads* Rapport Nr.1 af 14' August (H.23) var Hjemrejsen iøvrigt gaaet hurtig og godt. - Naturligvis skulde der, som rimelig og passende Afveksling, nedskydes en drivende Stødhornsmine paa Pos. 056 Gr.58' N. 006 Gr.51' E med 37 Skud fra Revolverkanonen og 50 Geværskud, - alt ifl. Skibsjournalen, men kun lakonisk anført i Rapporten. -

Forventeligt, set paa Baggrund af den Omstændighed, at fire Miner indtil da var blevet (observeret og) nedskudt tæt ved Skibets Kurslinie, gav disse Episoder rimelig Anledning for Underofficererne til at spørge, om der var tegnet en tilsvarende Assurance som sket for Besætninger paa Skibe i Nordsøfart. -

En Forespørgsel, som gik videre til *MM (H.24)*, og f.s.v. besvaret den 19' August (H.17). -

Torsdag den 14' August modtog Skibet et Radiotelegram om, at *F:a Edv. Petersen* i *Horsens* kunde levere 50 Tons *prima skotske Dampkul*, til en Pris af 141 Kr. pr. Tons (H.25). - hvilket saa skete den 15' August om Morgenen med Indtagelse af 47 Tons, hvorpaa fulgte en større Rengøring....

Ikke uden Interesse er Kaptajn *Gads* Beretning af 16' August (H.26) til *MM*, dels om Fangernes Tilstand ved Modtagelsen i *Hull*, og deres fine og velvillige Opførsel under Tilbagereisen, dels *Hejmdals* Egnethed for Opgaven. - I hans Referat af selve Modtagelsen i *Horsens* og Byraadets Middag antydes, at især Sprogproblem (Dansk/Tysk), og den Omstændighed, at nogle af Sønderjyderne fortsat følte sig som *Officerer i den tyske Krigsmagt*, gav smaa Rynker i Panden, indtil ældste Officer gav Forklaring om Situationen, "*hvilket fuldstændigt hævede Misstemningen.*"

Utvivlsomt har den yderst hjertelige Modtagelse i *Horsens* været typisk for de Modtagelser, som Sønderjyderne fik i alle danske Havne. - Dette vil ses af de følgende Beskrivelser af Modtagelserne. -

Afsnit 18.

Afsejling fra *Horsens*, Lørdag den 16' August 1919, med Ankomst til *Hull*, Tirsdag den 19' August.
Afsejling fra *Hull*, Fredag den 22' August 1919, med Ankomst til *Fredericia*, Mandag den 25' August.

Den 16' August Kl. 18,10, blev der kastet los i *Horsens*, og Kl. 19,25 forlod Lodsens ved *Hjarnø* og op gennem Kattegat gik Turen, for næstfølgende Dag, Søndag, Kl. 11,21 at passere *Skagens Revs Fyrskib*, og Kl. 12 *Skagens Fyr*. - P.G.a. tiltagende stærk Taage blev vandtætte Rum tillukket i Tiden fra Kl. 14,15 til 14,35, og Taagesignaler afgivet og Farten naturligvis nedsat. - Hen imod Aften klarede det dog op, med en vestlig Vind og Barometerstand paa 762,6 "Nærkontakt" med en Mine skulde naturligvis ogsaa finde Sted om Mandagen den 18' August - efter Tøjvask - i Tiden fra Klokken 10,15 til 10,25 paa Pos. 056 Gr.43' N.- 005 Gr., 25,5' E. Det drejede sig om en tysk Stødmine, maaske af "daarlig Kvalitet", idet den blev uskadeliggjort med "kun" 7 Kanonskud og 6 Geværskud. -

Kaptajn *Gads* Rapport af 27' August (H.29) oplyser Ankomst til *Hull* om Tirsdagen den 19' August Aften (skyet). - Ankomsttelegram til *MM*, afsendt den 20' August (H.27). - Og frem til Fredag den 27' August laa Skibet i Dokken og indtog i Løbet af den Tid Kul hos *F:a Matthwin & Co.* -

Om dette Firma som Leverandør herskede der nogen Forvirring, men i Betragtning af den store Kulmangel, som Følge af Minestrejker, var det i Orden med Kulleverancerne, som kunde leveres til en Fornuftig (?) Pris af 72 £ 6 sh pr. Ton. Iøvrigt blev Skorstenen vasket. -

Formaalet med Rejsen til *Hull* blev opfyldt, da 180 Fanger om Fredagen den 22' August ved ca. 17-Tiden kom ombord sammen med Lodsens, og Tilbagereisen til *Danmark* begyndte, og dette meddelt *MM* pr. Telegram (H.28). -

Rejsen forløb saadan set ret godt, men alligevel ikke helt problemfrit, idet en frisk Vind fra NW foraarsagede en Del Søsøge. - Hvertil kom, at nogle af Besætningen skulde have set Lus paa et af Fangerne benyttet Kloset, - uagtet at de havde gennemgaaet en Lægevisitation inden Afrejse. - Følgelig blev Køjetøjet ombyttet og Opholdsrummene omhyggeligt afsæbet og afvasket med *Lythol*, og nyt Køjetøj rekvireret. -

Som Ilgods blev der den 26' August (H.30) afsendt 100 Køjer og 100 Madrasovertræk til *Fredericia*. -

To af Krigsfangerne viste Tegn paa *Fnat*, og i *Fredericia* sendt til Behandling paa Garnisonssygehuset. -

Og for at blive ved Tragedierne, saa faldt Fyrbøder *Jensen* den 26' August ned i et Kulhul og slog sig grimt over Lænderne - en *Muskelkontusion* - hvorfor han blev indlagt for 8 Dage paa Sygehuset, for derefter at støde til Skibet igen i *Korsør* ved dets næste Afrejse. -

Men tilbage til selve Hjemrejsen, hvor *Skagen* blev rundet om Søndagen, den 24' August, ved 19-Tiden, og med Ankomst til *Fredericia*, Mandag den 25' August, hen paa Eftermiddagen (ved 3-Tiden), hvilket naturligvis samme Dag telegrafisk blev meldt til *MM* (H.31), ligesom ogsaa *Ritzau* blev underrettet. -

Om selve Modtagelsen i *Fredericia*, Mandag den 25' August 1919.

Den sønderjyske Komité og Lodsens kom ombord paa *Hejmdal* ved 13,15-Tiden i klart Vejr for Kl. 14,10 at lægge til i *Fredericia's* da benævnte nye Havn, hvor Krigsfangerne blev bragt fra Borde. -

I Forbindelse med Ankomsten fandt *MM* Anledning til at paapege, at Meddelelser til *Ritzaus Bureau* i *Kolding* skulde sendes ved Afrejse fra udenlandsk Havn, angivende Navnene paa de med Skibet følgende Krigsfanger, for at deres Paarørende kunde blive orienteret om Mulighederne for Gensyn. - Hvilke Ordre blev afsendt via Statstelegraphen fra *MM* den 25' August Kl. 11,48 (H.32) til *Hejmdal*, - foranlediget af en Henvendelse af 23' August fra *SjM* til *MM* (H.33). Lad det i denne Forbindelse være sagt, at Formanden for *Modtagelseskomiteén*, Hr. B. Pedersen fra *Havnemøllen* i *Fredericia* den 1' August om Eftermiddagen havde modtaget et Telegram fra *MM* (H.33a) med Forespørgsel om, hvorledes Komitéens Medlemmer skulde komme ombord (paa *Hejmdal*) for at gaa ind i Havnen. - Herpaa blev svaret, at dette ville ske ude ved *Skanseodden*. - Og at det iøvrigt ville være kært, om man tidligt muligt blev underrettet om Ankomsttidspunkt. -

F.s.v. angaar selve Modtagelsen, bemærker Kaptajn *Gad* noget tørt i sin Rapport af 27' August til *MM* (H.29), at Modtagelsen i *Fredericia* forløb "normalt", hvilket næppe kunde modsiges. -

Og hvad "normal Modtagelse" saa betød i *Fredericia*, dette turde fremgaa af Beretningen derom i Aftenavisen *Fredericia Dagblad* (H.33b), som kunne berette, at en tusindtallig Mængde paa "*Kastelshavnen*" bød Sønderjyderne velkomne med Sang og Musik, spillet af *F.D.F.s* Orkester. -

Nævnte Hr. B. Pedersen. Borgmester *Johs. Jensen* o.m.a. talte smukt og bevæget og hjertegribende, og alle paa Skib og Land raabte Hurra. - Jo, alt meget smukt, inderligt og varmt. -

Marchen gennem den flagsmykkede By ad *Oldenborggade* og *Gothersgade* til Kommuneskolen blev flot ført an med Dannebrog i Spidsen, baaret af den stoute Købmand fra *Tønder*, Hr. *Mathiesen*, der selv var Krigsfange. -

Og med Musik naaede man efterhaanden frem til *Kommuneskolen*, hvor en højst velkommen *Renselsesproces* ventede Sønderjyderne, der hver fik udleveret et Par Støvler, Undertøj og Krattetøj, skænket af *Sønderjysk Fond*. -

Men som saa ofte før bemærket, saa følte det som en stor Skuffelse, at kun faa af Krigsfangerne kunde tale Dansk. - Pastor *Troensegaard-Hansen* fortalte imidlertid alle, at selvom Sønderjyderne kun talte Tysk, var de i deres Hjerter saa dansksindede, som vel tænkes kunde. -

Hvilket man saa haabede paa blev forstaaet i en saa stærk patriotisk By som *Fredericia*....!

Iøvrigt sendte *SjM* en Pakke til Skibet med ca. 800 Sanghæfter, til Fordeling med eet Eksemplar til hver Fange (H.34).

Paa daværende Tidspunkt var der Uklarhed om, hvorvidt *Hejmdals* næste Rejse skulde gaa til *Rouen* i Frankrig, i hvilket Tilfælde, Kaptajn *Gad* ønskede - for at forkorte Ssejlruten - at gaa igennem *Kieler-Kanalen*, og ansøgte derfor *MM* derom (H.34). - Anmodningen blev dog under de givne Omstændigheder (forstaaeligt nok...) afslaaet den 3' September af *MM* (H.40). -

Havde *Hejmdal* (atter) haft nogle "sorte Faar" om bord ?

Jo, Kommandanten paa Søværnets Kasserne oplyste den 24' August overfor Kaptajn *Gad*, at værnepligtig *P.E.S.* var blevet idømt 80 Dages Fængsel for Forsøg paa Tyveri, og for (Fuldbyrdet) Tyveri ligeledes 80 Dage og for Vold mod Politiet tre Maaneders Fængsel, - alt paa sædvanlig Fangekost (*H.35*). -

Og Næstkommanderende paa Kassernen oplyser yderligere den 29' August (*H.36*), at *N.B.J.*, som tidligere var straffet med 5 Dages mørk Arrest for 2-3 Ganges Udeblivelse, var blevet agterudsejlet fra *Fredericia* p.G.a. forsent Udpurring paa Hotel *Hafnia* i *Fyensgade*. - Han meldte sig dog hurtigt til de militære Myndigheder i *Fredericia*, og med Rejsepenge sendt til *Kjøbenhavn*. -

Afsnit 19

Afsejling fra *Fredericia*, Lørdag den 28' August 1919, med Ankomst til *Hull*, Søndag den 31' August.
Afsejling fra *Hull*, Onsdag den 3' September 1919, med Ankomst til *Korsør*, Lørdag den 6' September.

Som allerede anført, herskede der nogen Usikkerhed om, hvorvidt *Hejmdals* 3die Rejse skulde gaa til *Rouen*. - Allerede den 14' August kunde *UM* oplyse (*H.37*), at den danske Gesandt i Paris (*LiP*) havde indhentet den franske Regerings Tilladelse til, at *Hejmdal* kunde anløbe *Rouen*. - Dog ønskede man sig oplyst *Hejmdals* Dybgaaende (som var paa 3,7 Meter), hvilket telegrafisk blev meddelt Gesandten. -

Imidlertid blev Rejsemaalet ændret til endnu en Rejse til *Hull*, idet *SjM* efter den 22' og 23' August paany havde "faaet Gang i" Ø.K.s *S/S St. Thomas*, som den 23' August ville afgaa til *Rouen*, for derefter at returnere til *Svendborg* (*H.39*). Derfor blev *Hejmdal* af *SjM* beordret til at afgaa til *Hull*, og derfra til *Korsør*, og medtage Pastor *Troensegaard-Hansen* og Frue (*H.39*) -

Sygeplejerske, Frk. *Sigrid Magnus*, kom med *S/S St. Thomas* til *Rouen* i Stedet for med *Hejmdal* (*H.41*). - Jovist, *Hejmdal* kunde da ogsaa fungere som et godt "Passagerskib", som bl.a. skulde have medtaget Konseilpræsident *Klaus Berntsens* to Børn : *Oluf* og *Ingrid Berntsen*, og Sygeplejerske *Julie Petersen*, tidligere Oversygeplejerske ved den danske Ambulance i Paris, til *Rouen*. - Og fra *Rouen* bringe den franske Ambassdørs Hustru, *Madame Claudel* samt Kontorchef *Nandrup* og Frue (*H.42*) til Danmark. - Imidlertid maa det høje *MM* have kludret lidt i det med deres Understregninger, idet en Skrivelse af 6' September fra *MM* til Kaptajn *Gad* (*H.43*) retter *Madame Claudels* Rejseønsker sig til en Rejse til *Rouen* med *Hejmdal*, hvilket der dog ikke blev Tale om, idet hun rejste tilbage til *Frankrig* med det franske Krigsskib, *La Marseillaise*" -

Attaché ved det franske Gesandtskab, *Marius Bang*, ønskede ogsaa at faa Skibslejlighed til *Rouen*, medens Lt. *Kraemer* gerne ville tilbage til *Danmark* fra *Rouen*. - Hvilken Hjemrejse, som angivet : antagelig skulde slutte i *Assens*. -

I det Hele taget var der en Del Skrivelser om Skibslejlighed til og fra *England* og *Frankrig*. - Saaledes spurgte den franske Gesandt, *M. Claudel*, (*H.44*) *SjM* om Mulighederne for Skibslejlighed for forskellige Gesandtskabet tilknyttede Personer, hvorpaa *SjM* besvarede bekræftende f.s.v. angik *Madame Claudel* (*H.45*). -

Den 20' August spurgte Professor og Overlæge ved *Københavns Kommunehospital*, Dr.med. *Edvar Ehlers* (*H.46*) Direktøren for *MM*, Admiral *Jøneke* (?), hvorvidt førnævnte Frk. *Julie Petersen*, maatte sejle med *Hejmdal* til *Rouen*, for i Paris at kunne lede et af *Dansk Sygeplejersaad* oprettet *Sygepleiebureau*, - som en *Continuation* af den danske Ambulances Virksomhed dernede. - Frk. *Julie* var sejlet fra *Rouen* til *Danmark* paa *S/S St. Thomas*, hvor hun havde passet syge slesvigske Krigsfanger, der havde været ombord paa dette Skib. -

Alt i alt : Hjælpsomhed kendetegnede hele Situationen, hvor andre rimelige Transportmuligheder, Landene imellem, ikke syntes anvendelige eller særlig attraktive. -

Tilbage til *Hejmdals* Rejse, hvor Skibet i *Fredericia*, Torsdag den 28' August, kastede lods Kl. 05,30 (*H.48*). -

Et muligt kodet (?) Radiotelegram blev sendt til....? om Afsejlingen (*H.47*). -

Skibet stod ud i *Lillebælt*, for Kl. 22,55 at passere *Skagens Revs Fyrskib*. - Senere paa Natten blev Kursen sat mod *England* med en stille Vind fra SSE. - Barometeret stod da paa 746,8. -

Fredag, den 29' August, Kl. 02,25 blinkede *Hirtshals Fyr* et Farvel, ledsaget af *Lyn* og *Torden*..... -

Søndag, den 31' August, Kl. 06,55, kom Lods ombord for at sejle Skibet op ad *Humber* til *Hull*, hvor den Kkl. 10,00 fortøjrede ved *Albert Dock* i diset Vejr med Vind fra W-3, og Barometer paa 757,8. - Ankomsttelegram til *MM* (*H.49*). Vrøvl med forsinkede Værnepligtige *A.* og *S.*, som begge kom tilbage den 1' September Kl.06,55, - 55 Minutter forsent

Den danske Konsul, Mr. *H. Pattinson*, boende i *Humber Dock Str. 27*, blev ulejliget nogle Gange, dels med en Anmodning om Udbetaling af 200 £, dels med en Indberetning (*H.50*) om en tidligere lille Episode med det britiske Skib, *S/S Hova (SkbF 10a)*, som *Hejmdal* under sin sidste Rejse var kommet lidt vel tæt paa (eller omvendt), hvilket skete i *King Georges Dock*, - uden at Skader derved opstod. -

Kl. 17,15 forhaledes til Vestdokken for i Tidsrummet 19,10 til 21,00 at paabegynde Kulfyldning, som næste Morgen Kl. 06,10 blev forsat, og som først ophørte Kl. 14,30. -

Mandagen, den 1ste September, var ogsaa den Dag, hvor et Underholdsbidrag blev paaført Hoved Nr 4634's Bog. -

Selvom der var blevet sendt Telegrammer, baade fra *Fredericia* og undervejs om Ankomsten til *Hull*, var det ikke muligt at faa Kul før end den 2den om Morgenen, grundet dels de vanskelige Forhold i Dokkerne, dels p.G.a. manglende Kajplads, og Arbejderne var vanskelige og fordringsfulde. -

Men lyse Sider var der, naar Mørket sænkede sig, som førte til at Hoved Nr. 4860 ankom 2 Timer for sent ombord. -

Onsdag, den 3' September Kl. 11,30 kastedes los, og man manøvrerede ud af Dokken, for Kl. 12,45 at fortøjre ved *River Side Quai*, hvorfra man Kl. 18,50 atter kastede los med 183 sønderjyske Krigsfanger ombord, tillige med Lødsen, der Kl. 21,59 forlod Skibet ved *Humber Fyrskib*, og Afrejsetelegram afsendt til *MM (H.51)*, med samtidig Oplysning om Indskibningen af de 183 Krigsfanger. -

Kl. 11,00 om Torsdagen den 4' September blev der udskiftet Køjer, alt imedens Vejret begyndte at blive let diset med en yderst svag østlig Vind, og en Barometerstand paa 757 mm. - Saa det Hele endte med Taage, og Taagesignalet blev sat i Gang og Farten nedsat til det Halve, ligesom der blev lukket vandtæt overalt. -

En Situation, der varede til Kl. 17,30, men atter "gentaget" Fredag den 5' September Kl. 01,15. - Nattesøvnen ? -

Naturligvis skulde der en lille "happening" til, idet Skibet fra Kl. 06,55 til Kl. 07,15 stoppede op for at nedskyde en tysk cylinderisk Stødmine paa 66 Meters Vanddybde, hvilket skete paa Pos. 056 Gr.55' N.-006 Gr. 50' E., med 24 Skud fra Revolverkanonen og 40 Geværskud. -

Vejret var da overskyet med en Vind S-2 og Barometerstand 763,8 - Rimelige Forhold for Jagt efter Miner. -

Fredag den 5' September Kl. 16,00 blev *Hirtshals Fyr* observeret, og Kl. 19,15 passeredes *Skagens Revs Fyrskib*, og ifl. Skibsjournalen sejlede man ind i *Aalbæk-Bugten* Kl. 21,45. -

Indskudt kan anføres, at et Radiotelegram af 8' September fra *Valkyrien* til *Hejmdal* oplyste om Observation af 5 Miner i en Asfstand af 11 Sømil paa Ruten Hanstholm-Hirtshals i et stærkt Minefelt (*H.52*). -

Naa, *Hejmdal* var da allerede vel i Havn i *Korsør*, hvorfra den netop den 8' September tiltraadte sin Rejse til *Rouen*, Nord om Skagen, saa den meddelte Advarsel var yderst berettiget. -

Men nu, den 5' September, ved 22-Tiden befandt *Hejmdal* sig altsaa i *Aaalbæk-Bugten* med Kurs mod *Korsør*, hvortil Skibet ankom Lørdag den 6' September Kl. 2 om Eftermiddagen med de 183 Krigsfanger, og Telegram om Ankomst sendt til *MM* med Oplysning om, at Radiostationens Generator var i Uorden og Assistance blev udbedt (*H.51a*). -

Om selve Modtagelsen i Korsør, Lørdag den 6' September 1919.

Det lokalhistoriske Arkiv i Korsør har paa ypperligste og venligste Maade hjulpet mig til at finde Referater i *Korsør Avis (H.52a-e)* om denne Begivenhed, og hvorfra der kan fortælles følgende :

Den 30' August udtalte *Avisen (H.52b)* Formodning om, at *Hejmdal* ville ankomme Onsdag den 3' eller Torsdag den 4' August, med Tilføjelse, at Kaptajn *Gad* Dagen i Forvejen ville sende *et traadløst Telegram om Dag og Klokkeslet*. -

Nær sagt *naturligvis* herskede der Usikkerhed om det nøjagtige Tidspunkt for Skibets Ankomst til Byen, men det hindrede ikke Modtagelseskomitéen i at *planlægge* Festlighederne ned til Smaatingsafdelingen, hvorfor den første Skitse tegnede sig ifl. Referatet fra den 27' August (*H.52a*) saaledes :

Anløb ved Banegaarden med officiel Velkomstmotagelse og Paahøring af div. Taler. -

Flagudsmykning af Bølgebrydere og Indsejlingsmoler samt Skibene i Havnen. -

Efter Talerne : Udlevering til *Fangerne* af et *Emblem* samt Kort med Navn og Adresse paa Værtsfolkene, samt

Udlevering af *Slips*, *Flipper*, *Lommetørklæder* samt et *Par Sko eller Støvler*, skænket af *Sønderjysk Fond*. -

Derefter Badning og efterfølgende Ledsagelse hjem til Middag hos de resp. Værter. -

Kl. 4 om Eftermiddagen skulde der være Folkemøde ude i *Korsør Skov* paa "*Sommerlyst*", hvor man haabede paa, at *Ministeren, H.B. Hanssen-Nørremølle* og *Højskoleforstander Bredsdorff* ville komme og tale. - Men kun *Højskoleforstanderen* havde paa daværende Tidspunkt givet positivt Tilsagn derom. - Og naar dette Møde saa endeligt var "overstaaet", skulde der være Fællesspisning i *Skovhuset*", med Byraadet som Vært, hvor *den allerede fastlagte Menu : Fiskefilet, Lammesteg og Lagkage*, skulde vederfares Retfærdigheden. - Sluttelig Følgeskab til Hjemmene, for dér at finde Fred, Ro og Søvn. - Afrejse planlagt til den næstfølgende Dag. - Denne Skitse til en Plan blev faktisk i det Store og Hele fulgt. - Men ikke helt uden forudgaaende "Gnidninger"....

Eller vel rettere sagt : Uenighed om Enkeltheder i Programmet, idet en Opfattelse gik ud paa, at der kom til at ske alt for meget, saa at sige paa een Gang, hvorved ingen Tid til Samvær mellem Gæst og Vært blev levnet. - Og dertil kom, at Udgifterne til den megen Bepisning paa det Offentliges Regning kunde spares til Fordel for Indkøb af Beklædningsgenstande, ligesom Tanken om *Fællesspisning med medbragte Madkurve* ej heller fandt Genklang. - Med et Indlæg i Avisen den 1ste September (*H.52c*) deltog et Medlem af Komitéen, *Overlærer Erhard Wøldike*, stærkt i Debatten... - Samtidigt blev den sørgelige Oplysning givet, at der endnu manglende Husly til *ca. 60 Fanger... (?)*. -

Men saa endeligt stod *Hejmdal* ind i *Korsør Havn* om Lørdagen, den 6' September Kl. 2 Em (*H.2d*). - Varslet via Udkig gennem *Varmedisen* mod den nordlige Del af *Store Bælt*. - Men ikke via *den traadløse Telegraf*, som var gaaet i Stykker og som ikke kunde repareres af *Skibets Maskiningeniører*. - De usikre Angivelser om Ankomsttidspunkt har naturligvis givet Bekymringer i de smaa Hjem m.H.t. Madlavningen, men *Korsørs* fortræffelige Husmødre har utvivlsomt været Mestre til at klare saadanne Skibsforsinkelser. -

Lods *Jensen* sejlede ud i sin Motorbaad, og som Passagerer havde han med sig tre Medlemmer af Modtagelseskomitéen samt *Journalist Nygaard* fra *Sorø Amtstidende* samt en unavngiven Medarbejder ved *Korsør Avis*. - Alle bordede Skibet og praktiske Ting blev ordnet. - Samtaler med de vel dansktalende Krigsfanger foregik livligt, og Enkeltheder om Aarene i tyske Uniformer gav Indblik i "mangt og meget". - Sønderjydernes Udseende var godt og *deres Sundhedstilstand udmærket, skønt mange af dem har Mindelser med hjem fra den frygtelige Krig*. - Takket være iklædt Tøj fra *Hull*, og at Skibets Dæk fra Morgenstunden var blevet omdannet til *en stor Frisørsalon*, saa var *Resultaterne deraf de bedst mulige....*-

Paa Pladsen midt for Banegaarden stod *Korsoranerne Hoved ved Hoved for at byde Sønderjyderne Velkommen paa dansk Grund*. - Hurraraab lød fra Kaj og Skib. - Stor Jubel overalt. -

Byraadets Formand, Redaktør *Grevsen*, holdt en Tale, som p.G.a. daarlig Placering paa Toldbodens Trappe, næppe lod sig høre, og det samme gjaldt Hornorkesteret, som var blevet *indemuret* samme Sted. - Efter Udlevering af Beklædningsgenstande m.m. i Toldbodens store Lokale, gik Turen til de forskellige Værtsfolk og deres Pleje af Gæsterne. -

Renselsesbadning havde utvivlsomt forinden fundet Sted. -

Næste Dag, hvor en regnfuld Søndagmorgen, den 7' September, afløstes af en høj og klar Septemberhimmel, blev Sønderjyderne fra *Bomhuset* kørt ud i *Skoven til Festmiddag i Skovhuset*, hvor *Hr. Skovvært Jensen* paa bedste Maade serverede den planlagte Middag, alt imedens Taler blev paahørt og Musikken spillede. -

Menukort, Sange, Turistbog og 3 Cigarer laa ved hver Kuvert. - En lille Bagatel : Mødet havde - Citat : *det Uheld eller Held, om man vil* - at en af Talerne udeblev. - Af Talere kan kort nævnes : Redaktør *Grevsen, Herman Petersen* fra *Flensborg*, Kaptajn *Gad* (sammen med sin Frue), Overlærer *Wøldike*, og Løjtnant *R. Rasmussen*. -

Klokken 4 var der Forlægning til *Folkemødet* ved *Sommerlyst*, med Taler af Redaktør *Grevsen*, *Højskoleforstander Ejnar Munck*, samt den unge Sønderjyde *Peter Philipsen* fra *Sønderborg*, og *Flensborgeren Krickau*. - Selvsagt blev der sunget meget, og *Folkemødet* blev afsluttet med "*Kongernes Konge*". -

Mandag Morgen, den 8' September, blev Afskedens Stund ved Færgen til *Nyborg*. - Sønderjyderne med indkøbte Varer og Gaver fra Værtsfolkene stod foran Billelugen, som maatte indskrive yderligere Billetter fra *Nyborg Station* for Rejsen fra *Korsør* til *Vamdrup*, som den Gang var Grænsestationen syd paa (*H.52e*). - Og en bevæget Afsked fulgte. En Sønderjydes Tale fra et af de to Dæk paa Færgen blev besvaret med utallige Hurraraab. -

Glæde, Hjertelighed, Gæstfrihed og Varme var ogsaa i *Korsør* det klare Kendetegn for Modtagelsen. - Og Kaptajn *Gad* bemærkede iøvrigt, at der denne Gang var flere dansktalende Sønderjyder end ellers. -

Men Krigsfangerne var nu ikke de eneste, der kom i Land i *Korsør*, idet Reserveunderofficer af Maskinkorpset, *T.J.*, maatte indlægges paa Marinehospitalet med Kønssygdom. - Underofficer *R.* blev ogsaa indlagt paa Epidemihospitalet i *Korsør* p.G.a. Influenza og Angina. - Tiden indtil Mandag Aften den 8' September gik ellers med bl.a. Reparationer af Dieselmotor og den defekte Radiostations Generator. - Mandag Morgen, den 8'September begyndte Kulfyldning. -

Søndag Aften, den 7' September, maatte der have været særlig Grund til at fire Værnepligtige ved 21-Tiden uden Tilladelse og ad ulovlig Vej *absenterede sig i Land*, hvorfor Chefen for Orlogsværftet og *Korsør* Politi med Signalement af dem (*H.53*) blev anmodet om en Eftersøgning, som resulterede i, at to af dem, Vpl. *Chr.E.J.* og *A.Edv.F.* fik hver især 6 Dages mørk Arrest paa indskrænket Kost for deres *Absentation*, -at regne fra den 7' til den 11' September (*H.54*).

Afsnit 20.

Afsejling fra *Korsør*, Mandag den 8' September 1919, med Ankomst til *Rouen*, Søndag, den 14' September.
Afsejling fra *Rouen*, Onsdag den 17' September 1919, med Ankomst til *Assens*, Søndag, den 21' September.

Mandag, den 8' September afgik *Hejmdal* fra *Korsør*, medtagende antagelig nogle af de Varer, nemlig Kaffe, Løvetand, Sirup, Rosiner, Svesker, Øl (20/2 Fade), Margarine (200 Kg.) Sigtemel (4 Sække) og 20 Flasker Kulør, som var blevet bestilt i *Fredericia*, den 27' August, til Levering i *Korsør* den 4' September (*H.54a*). - Ydermere modtog Kaptajn *Gad* (*H.54b*) ogsaa en indenrigsministeriel Bekendtgørelse af 30' August om Befolkningens Forsyning med Flæsk. - Som nævnt (*H.39*), skulde Skibet ogsaa fungere som "Passagerskib", med en "Passagerliste" under stadig Forandring. - Fra *UM* via *MM* fik Kaptajn *Gad* Meddelelse om, at det var i Orden, at *Hejmdal* afhentede Krigsfangerne i *Rouen*, hvor den danske Konsul blev anmodet om at sørge for Kajplads og Kulleverancer. - Men den 2' September telegraferede Konsulen til *MM* (*H.55*), - modtaget den 3' September - (*H.56*), at (kun) Patentolie (Dieselolie ?) og dampvaskede Cardiff Kul (Peas eller Beans ?) kunde skaffes. - Hvorom alting var : Konsulen formaade de franske Myndigheder at stille til Disposition Briketter og dampvaskede *smaa* Cardiff Kul i en Mængde af 100 Tons (*H.57*). - Og som det fremgaar af Kaptajns Rapport af 22' September (*H.58*), var saavel Kajplads (uagtet Mangel paa samme) og Kullene parate om Morgenen den 15' September. - Endda billigere var Kullene end i Danmark, hvorfor der blev købt godt ind, nemlig i alt 98 Tons. - Jo, Konsulen havde gjort et godt Stykke Arbejde, thi Mangel paa Kul herskede ogsaa i *Rouen*. -

Rejsen til Frankrig maatte altsaa foregaa Nord om *Skagen*, og ikke gennem *Kielerkanalen*. - Og den forløb som "sædvanligt" med vestlig Storm ved *Skagen*, og flere drivende Miner. - Anker blev kastet ved *Skagen* hen paa Eftermiddagen den 9' September, og Sejladsen fortsatte Dagen efter Kl. 09,00. - Fra *Hirtshals Fyr* blev det i et Telegram til *MM* oplyst (*H.59*), "at en dansk Krydser, antagelig *Hejmdal*, passerer for vestgaaende". - Og denne Observation skulde nok have været rigtig ! - *Hejmdal* selv meddelte til *MM* Passage af *Skagens Rev Fyrskib* Kl. 09,45 (*H.60*). - Vejret over Nordsøen var iøvrigt diset, med Barometerstand fra 765,7 til 763,2 ved *Dogger Banke Fyrskib S.* - Mange engelske Fyrskibe blev passeret og naturligvis noteret i Skibsjournalen, og alt i alt skulde det have været en rimelig behagelig Sejlads, - ogsaa for Passagerene. -

Bemærkes kan en Formodning om, at *Hejmdal* havde oversejlet noget Fiskegarn i Løbet af Natten mellem den 8' og 9' September i *Store Bælt*, hvilket Kaptajn *Gad*, der selv i Maaneskin stod paa Broen, ogsaa erkendte, men forklarede i sin Skrivelse af 17' September til *MM* (*H.61*), at Garnet havde staaet paa den forkerte Side af Lanternevagten. -

Lørdag, den 13' September blev det Taage, og Taagehornet sat i Gang i 1½ Times Tid, hvorefter Taagen lettede, da man kom til Strædet ved *Dover*. - Paa god Maade kunde Farten fortsætte frem til *Le Havre*, hvor der blev anket. - Den følgende Dag, Søndag den 14' September, blev der taget Lods ombord ved Højvandstide, for at sejle videre op ad *Seine* til *Rouen*, hvor Skibet lagde til Kaj Kl. 16,30 og modtaget af den danske Konsul *Lillelund*. - Telegram *H.62*) om Ankomst, samt Telegram (*H.63*) med Anmodning om Tilsendelse af et Dæksel (No. 248) til Skibtes Dieselmotor til *Assens* blev afsendt til *MM*. - Men lige saa vigtigt var det, at Lt. *Hjemfeldt* fra den danske Legation i Paris (*LiP*) kunde oplyse, at 194 Krigsfanger og 6 civilinternerede Slesvigere ønskede at komme til Danmark, og at Kommandanten i den Lejr, hvor Fangerne var, gerne saa sin Lejr tømt for dem, hvorfor hele "Bundtet" kom med, - det gode Vejr taget i Betragtning. -

Herud over maatte nogle extra Passagerer indskibes, nemlig førnævnte Lt. *Hjemfeldt* med Kurerposten, *Mons. Kraemer*, to Røde Kors Sygeplejersker, Frk. *Wulf* og Frk. *Swedell-Wedellsborg*, Konsulatssekretær *Rasch* fra *Rouen*, Militærattaché *Helge Hasten* (?) og Professor *Paul Verriers* ene (eller begge ?) Døtre (*H.64*). -

Mandag den 15' September Kl.12 aflagde Kaptajn *Gad* obligatoriske Besøg hos Præfecten, Borgmesteren, den kommanderende General, Havnekaptajnen og Marinedepartementets Chef, der alle-korrekt Kl. 14- gengældte Besøgene.-

Naturligvis kostede et Ophold i *Rouen* en Del Penge, og en Opgørelse derover blev fremsendt den 7' Oktober, og honoreret med en af *MM* udstedt Veksel paa 19.729,10 Frs. (*H.65*), svarende i 2003 til ca. 151.330 Kr. -

Lejrkommandanten viste sig at have være en meget venlig og elskværdig Herre mod *Slesvigerne*. - Han havde sørget for, at Fangerne ved "Afleveringen" var velnærede, godt paaklædte og rene ! -

Og han blev da ogsaa inviteret til Frokost ombord paa Skibet..... -

Et godt Skudsmaal fik Sønderjyderne af Kaptajn *Gad*, der i sin Rapport anfører, at der denne Gang var flere dansk-talende end tidligere, og at de var de mest veldisciplinerede, der endnu havde været ombord. -

Lt. *Hjemfeldt* havde set Folkene nøje an, og lykkeligvis bemærket, at en af de internerede civile paa et Hotel havde rost sig af at være en god *Prøjsjer*, og som tillige opførte sig anmassende. - Han blev sendt tilbage til en tysk Fangelejr.

"Sorte Faar" blandt Besætningen ? - Jovist saa !

Vpl. Fyrbøder *A.M.* kom den 15' September 55 Minutter før sent tilbage fra Landlov. - Og værre var det med *E.Fr.N.* og *M.A.B.* som begge udeblev fra Landlov og blev agterudsejlet, vel vidende, at Skibet skulde sejle. - Hvortil man kunde spørge : *ou sont les femmes....?* - Den arme Konsul *Lillelund* fik Opgaven at faa de pgl. arresteret og tilbagesendt til *Kjøbenhavn* ved først givne Lejlighed (*H.66*). Som særligt Signalement blev bl.a. oplyst om et Ar paa venstre Haand. - Det skal tilføjes, at *M.A.B.* selv henvendte sig den 16' September Kl. 12 paa det danske Konsulat, og derefter hjemsendt paa Konsulatets Foranstaltning. - Han blev senere (den 17' Oktober) idømt 8 Dages mørk Arrest (*H.67*). -

I denne Forbindelse kan oplyses, at der blev foretaget *Registreringsforretning* over de frarømte, og deres Effekter sendt til *Beklædningsmagasinet* (*H.68*). -

Onsdag Morgen, den 17' September ved 8-Tiden, gik Sønderjyderne og de øvrige Passagerer ombord. -

Og til al Held ogsaa Vpl. *H.*, som Kl. 07,30 mødte op 7½ Time før sent efter Landlov. -

En "Fangeliste" foreligger (*H.69a*) vedr. Numrene "321-499", med Angivelse : "hertil (No.320) ...med St. Thomas den 28/8-19. Resten med *Hejmdal* den 16/9-19". - En "egentlig" Navneliste ses af (*H.69b*). -

Kl. 08,20 kastedes los, og med Lods stod *Hejmdal* ud i *Seinen*, ned ad hvilken *Le Havre* blev naaet Kl. 16. -

Telegram til *MM* (*H.69*) oplyste Medtagelse af 200 Krigsfanger, hvilket ogsaa blev meddelt *Ritzaus Bureau*. Tilsvarende blev *UM* underrettet af *LiP* om Affart af 194 Krigsfanger og 6 Civilfanger (*H.70*). -

I Begyndelsen var Vejret stille og sigtbart, senere blev det diset, men roligt. - Indtil den 19' September, hvor der kom en Storm fra NNW med svær Sø og Byger, hvad der under Sejladsen i *Skagerak* sideværts Belastning for Skibet og en ubehagelig Nat for alle de sammenstuede. -

"Rutinemæssigt" blev i Forbifarten tre Hornstødminder skudt ned i Farvandet mellem *Hirtshals* og *Højen*, - hvilket skete uagtet høj Sø - paa følgende Positioner :

057 Gr.40' N - 010 Gr.03,3' E - med	5 Skud fra Revolverkanonen og	5 Geværskud
057 Gr.40' N - 010 Gr.03,3' E.- med	15 Skud fra do og	50 do
057 Gr.40' N.- 010 Gr.14,5' E.- med	22 Skud fra do og	70 do

Natten mellem Lørdag, den 20' og Søndag den 21' September, mødtes *Hejmdal* af en ny Storm, denne Gang fra SSW Styrke 9-6, og med en Barometerstand paa 741,2, hvilket Kl. 03,50 bevirkede langsom Passage af *Fornæs Fyr*. -

Om selve Modtagelsen i Assens, Søndag den 21' September 1919. -

Var denne tam, intetsigende og iøvrigt forbigaaet i dyb Tavshed? - Roligt kan svares: alt andet end...!
Sydvestfyn, og dermed ogsaa *Assens*, havde paa sin særlige Maade mærket Krigens Tragedier ved Krigsaar efter Krigsaar at have modtaget i hundredevis af russiske Krigsfanger, som med de mest primitive Flydemidler, som de var kommet i Besiddelse af, var flygtet fra tysk Fangenskab i Lejre i *Nordslesvig* over *Lille Bælt* til "Frihed" i *Danmark* og indbragt i stort Tal til *Assens*, hvor de blev underbragt bedst muligt. -

Den danske Marine gjorde sit til at standse Strømmen af Flygtninge, ved at patruljere Farvandene med U-Baade, stationeret ved *Grønsund*. -

At Justitsministeriet var opmærksom paa Sagen, fremgaar af en Rapport af 27' August fra Politimesteren i *Rødby* om 11 flygtede russiske Krigsfanger, hvilken Rapport kom til *MM's* Kundskaab den 5' September (*H. 70a*). -

Den 1ste April 1919 forlod de russiske Fanger *Assens* paa D.F.D.S's *S/S Kong Haakon* (*SkbF. 16*). -

Om hele denne Sag kan henvises til fhv. Skoleinspektør, *Ths. Bruun* (boende i 5631 *Ebberup*), og hans fortræffelige Skrift: *De russiske Krigsfanger i Assens under 1. Verdenskrig*. -

Men det, som *Assens* Indbyggere nu skulde fejre, var Modtagelsen og paafølgende Afrejse af *sønderjyske* Krigsfanger. *Sønderjyder*, der kom for at betræde fynsk Muld og ikke Skyttegravens Mudder. -

Den 19' September blev der via *Blaavand Radio* sendt Besked til *MM* (*H. 71*) om forventet Ankomst til *Assens* om Eftermiddagen den 21' September, hvor Skibet Kl. 16,30 lagde til ved Havnepladsen, der var sort af Mennesker. -

Takket være *Assens Biblioteks* gode Hjælp med at fremskaffe, hvad *Assens Amtsavis* kunde berette den 20' og 22' September (*H. 71*), nemlig først om Forventningerne til Ankomsten og dernæst om Indsejling og Modtagelse, ligesom Avisen kunde berette, at Pakhuset ud mod Landingspladsen paa det smukkeste var pyntet med Grønt og Blomster, og at Flag ved Flag vajede paa Havnepladsen og Mole. -

Borgmester, Apoteker *Strøyberg* holdt en smuk Velkomsttale, og *Sønderjyderne* sang: "*Der er et yndigt Land*", og paa Land spillede Musikken "*Kong Kristian*" og andre Nationalmelodier. -

Jo, saa sandelig var *Assens* flagsmykket og Pakhuset, som allerede nævnt, smukt pyntet med Blomster og Grønt. -

Allerede den 15' September kunde *Assens Amts Dagblad* bebude *Hejmdals* Ankomst, og samme Avis oplyste derefter den 20' September, at Krigsfangerne ville forblive ombord paa Skibet, hvis de kom om Aftenen., hvorfor der blev henstillet til de forventningsfulde Værter om at udvise Taalmodighed med at faa fat paa Gæsterne, idet disse iøvrigt skulde dirigeres ind i Pakhuset, for dér at faa udleveret hver sin Pakke Uldtøj, Indkvarteringskort etc. -

En Procedure, paa ca. 3 Timer, og derfor benævnt som *Skærsild*. - Udgifterne til Beklædningen afholdtes af *Den Sønderjysk Fond*. -

Samtidigt blev det oplyst, at Festmaaltidet i *Skovpavillonen* skulde afholdes Mandag Aften Kl. 6½. -

Denne Aften er utvivlsomt forløbet paa allerbedste Vis, og Borgmester *Strøybergs Tale* har gjort dybt Indtryk paa alle, og skabt varme Hjerter hos *Sønderjyderne*. -

Den 20' September tilskrev *MM* Kaptajn *Gad* (*H. 72*), at han i *Assens* skulde indtage ca. 15 Tons Kul, og ca. 70 Tons i *Faaborg*, og med Ret til yderligere Paafyldning hos private Forhandlere, - alt med Henblik paa den forestaaende Rejse til *England*. -

Men, oh Ak og Ve, Kullene viste sig at være daarlige, vaade og smuldrene ifl. Kaptajnens Indberetning af 28' September fra *Frederikshavn* (*H. 77*). -

Med Afrejse fra *Faaborg*, fastsat til den 24' September, skulde som "Passagerer" medtages Premierløjtnanterne *Grandjean* og *Victor*, samt Reserverløjtnant *Abrahamsen* og Oberstinde *Andersen*. -

En lille rutinepræget Opgave i Land skulde ogsaa klares ifl. Indberetning af 5' Oktober til *MM* fra Strandkontrollør *Christian K. Poulsen* om, at der ved *Sønder Aaby Toldkontrol pr. Ejby* (*H. 74*) den 21' September var blevet observeret en tysk Stødmine, - "ilanddrevet ved *Wedellsborg Land*, midtvejs mellem *Simonsskov* (?) og *Telefonhuset*..."

Minen blev desarmeret den 22' September af i alt 4 Mand fra *Hejmdal*, som i *Automobil* blev sendt ud til Stedet (*H. 74*). At der var virkelig mange Miner i de danske Farvande, som var blevet uskadeliggjorte i August 1919, fremgaar af en pr. 24' September til Kaptajn *Gad* fra *MM* meddelt Oversigt (*H. 75*). -

Afsnit 21.

Afsejling fra *Assens*, Tirsdag den 23' September 1919, med Ankomst til *Faaborg*, Tirsdag den 23' September.
 Afsejling fra *Faaborg*, Onsdag den 24' September 1919, med Ankomst til *Hull*, Torsdag den 2' Oktober.
 Afsejling fra *Hull*, Onsdag den 8' Oktober, med Ankomst til *Gravesend*, Torsdag den 9' Oktober.
 Afsejling fra *Gravesend*, Fredag den 10' Oktober 1919,
 med Ankomst til *Kerteminde*, den 13' Oktober Mandag den 13' Oktober.

Denne, *Hejmdals* 5te Rejse, varede virkelig meget længe, hvilket herefter skal blive forklaret nærmere. -

Et *Ekspress-Telegram* (H.76) fra *MM* til *Hejmdal* oplyste, at Passagerne ville komme til *Faaborg*. -
 Og samtidigt blev Kaptajn *Gad* beordret til under Hjemrejsen fra *Hull* at anløbe *Kerteminde*. -
 Naa, dette hér med Hjemrejse fra *Hull* holdt nu ikke Stik, hvorefter senere. -
 En lille Detalje : 4 Tilfælde af forsinkede Mariner i *Assens*....

Tirsdag den 23' September Kl. 06,15 afsejlede *Hejmdal* til *Faaborg*, hvortil Skibet ankom Kl. 10 og Ankomsttelegram (H.78) afsendt til *MM* (?), hvorefter 38 Tons Kul blev indtaget i Regnvejr. - Vinden var fra SW og Barometeret stod paa 748,6. - Dog med en Bedring senere hen. -
 Nu med i alt 115 Tons Kul ombord kunde Skibet Onsdag, den 24' September Kl. 12,50 afsejle, nemlig efter *Morgen-togets Ankomst* (fra *København* ?) med Passagererne, jfr. Telegram dem 22' September til *MM* (H.79). -
 Torsdag den 25' September Kl. 12,30 ankredes op ved *Skagens gamle Havn*. -

Var Sejladsen til *Hull* derefter gaaet ganske problemfri ? - Dette bør besvares benægtende ! - Hvilket turde fremgaa af Kaptajn *Gads* Indberetning af 28' September (H.77) fra *Frederikshavn* til *MM*. -
 Om Morgenen Kl. 0800, den 26' September, (*Kong Christian d. X's Fødselsdag* iøvrigt) stod Skibet ud i *Vesterhavet*. -

I et Telegram til *MM* (H.79a) meddeles Skibets vestgaaende Passage af *Hirtshals* (Kl. 14,30), - desværre med nye Vindforhold, til en Ændring til haard Vind fra SW med en Styrke paa 7-5 og en Barometerstand paa 749,4. -
 Tilsyneladende maatte Skibet ligge underdrejet ved *Rubjerg Knude* og *Hanstholm* paa Grund af den haarde Sø som ikke passede *Hejmdal* særligt godt, da Skibet laa meget let i Søen med dens daværende lette Udstyr.
 Derfor besluttede man sig for at vende tilbage til *Frederikshavn*, med Ankomst, Søndag den 28' September Kl. 18. -

Bemærket i Forbifarten Søndag den 28' September i Tiden mellem Kl. 09,45 og 10,15 blev to Stødhornsminer paa Pos. 057 Gr.32,5' N. og 009 Gr. 10'E, og med ca. 24 Meter Vand under Kølen, nedskudt med hhv. 15 og 24 Skud fra Revolverkanonen, og begge Miner hver med 20 Geværskud (H.79b). -
 Kl. 15,37 rundedes *Skagens Rev* og Kl. 17,00 *Hirsholmene*, og Kl. 18 fortøjredes i *Frederikshavn*. -

Medvirkende til Beslutningen var ogsaa det store Forbrug af de daarlige Kul. - For at bøde paa denne Misère, modtog Kaptajn *Gad* om Søndagen den 28' September Kl. 11,50 pm et Radiotelegram, der meddelte Tilladelse til at indtage Kul af Marinens Lagre (H.80), hvorfor Kulfyldning med i alt 72 Tons (bedre ?) Kul blev paabegyndt den næste Dags Morgen, Mandag den 29' September Kl. 07,15 og afsluttet Kl. 11,10, hvorefter Afsejling fra *Frederikshavn* fandt Sted Kl. 18,00. - Trivielt kan anføres, at No. 84/9677 - J. - kom ombord 2½ Time for sendt efter *Extra-Orlov*... -

Telefoniske Oplysninger til *Hanstholm Fyr* lod ane gode Vejrforhold, med aftagende Byger, moderat Sø og høj og fast Barometerstand. - Kort og godt : Udsigt til fint Sejlvejr. - Men....!
Hejmdal rundede *Skagens Revs Fyrskib* Kl. 20,20, blot for at møde en SW Storm paa Styrke 7-8, med Regntykning og svær Sø, hvorfor Skibet blev vendt ved *Hirtshals* og rundede *Skagens Rev* Tirsdag den 30' September Kl. 0800 og *Skagens Revs Fyrskib* Kl. 08,15 og ankredes op ved *Skagen* i Løbet af Formiddagen. - Næste Dag, Onsdag den 1ste Oktober, lettede man Kl. 07,15 og passerede Kl. 0815 *Skagens Revs Fyrskib* og Kl.08.52 *Højen Fyrtønde*, og senere *Hirtshals Fyr* (*Kandestederne Baake*) i klart Vejr med Vind fra SW Styrke 3 og Barometerstand 760,1. - *Hanstholm Fyr* blev passeret Kl. 18,22, - meddelt *MM* pr. Telegram (H.81) -, og derefter *Lodbjerg Fyr* Kl. 19,55, stadig i klart Vejr og med sydlig Vind og en Barometerstand paa 755,6, hvorefter Kursen blev sat over mod England. -

Lidt Skyderi efter Miner afbrød Monotonien : en Mine ved *Skagens Flaks Fyrskib* og to mellem *Højen* og *Hirtshals* (engelske 5-Hornsminer) maatte lade Livet om Tirsdagen den 30' September mellem Kl. 0810 og 10,20 paa fl.Pos. :

057 Gr.44' N - 010 Gr.18,5' E,	med 15 Skud fra Revolverkanonen og 20 Geværskud
057 Gr.44' N - 010 Gr.10' E,	med 12 Skud fra do og 30 do
057 Gr.42' N - 010 Gr.11' E,	med 17 Skud fra do og 35 do

Torsdag den 2' Oktober viste Vejret sig fra den bedre Side, saa om Fredagen den 3' Oktober Kl. 03,10 passeredes *Dogger Banke Fyrskib S.* i klart Vejr med Vind fra W af Styrke 3-2 og en pæn Barometerstand paa 764,2. - Kl. 09,15 til Kl. 09,30 blev Lodsens *bjerget* ved *Humber Fyrskib*, og *Hejmdal* stod op ad Floden. - Kl. 15,15 skiftedes Lods, som bragte Skibet frem til *Riverside Quay*, og Ankeret kastet. - I godt Vejr, med en Barometerstand paa 770,8. Via *Blaavand Radio* blev et Telegram afsendt til *MM (H.82)* om forventet Ankomst til *Hull*, Fredag Aften den 3' Oktober, men mødtes straks af Vanskeligheder, som især skyldtes, at Dokken, der skulde aabnes, hørte under et Jernbaneselskab, som var strejkeramt. - Men Ankomsttelegram blev dog behørigt afsendt til *MM (H.83)*. -

P.G.a. den nævnte Strejke maatte Skibet efter Anmodning fra "*Embarcation Office*" forblive til Ankers, da der ydermere var Usikkerhed om, hvor Sønderjyderne kunde tages ombord. - Muligvis paa *Themsen* i Stedet for *Hull*. - Kaptajn *la Cour*, som var knyttet til *LiL* som Flaadeattaché, havde allerede den 1' Oktober meddelt *MM* ved Telegram (*H.84*), at Krigsfangerne, der havde været anbragt i en Lejr ved *Feltham*, ikke kunde komme til *Hull* p.G.a. Jernbanestrejken, men marchere til *Tilbury*. - Tilladelse om Anløb af denne Havn var ikke modtaget endnu, hvorfor *Hejmdal* - hvis den endnu ikke havde forladt *København (!)* - burde holdes tilbage. - Men dette Raad synes ikke at være naaet frem til Kaptajn *Gad*, der jo ankom til *Hull* den 3' Oktober. -

Takket være Hjælp fra Mandskab paa en engelsk Destroyer, blev det muliggjort at faa ordnet Sluseproblemerne, og Skibet kom i Dok, for om Tirsdagen den 7' Oktober at kunne indtage 70 Tons Kul. - Lørdag den 4' Oktober skete intet (engelsk Week-End) og om Søndagen Kl. 10.00 var der Inspektion i klart og stille Vejr. - Kl. 15.00 lettede Skibet og fortøjrede i *Albert Dock*. -

Søndage i *England* kan vel friste mangen en Søulk til....? - I alt Fald kom 51/73 Korpsmatros *T.* først ombord Mandag den 6' Oktober Kl. 08,45, eller 2 Timer og 45 Minutter forsent. -

Lørdag den 4' Oktober meddelte Kaptajn *la Cour* iøvrigt i et paa engelsk skrevet Telegram, afsendt fra *Sloane Square* i *London (H.85)*, at Fangerne p.G.a. Jernbanestrejken ikke de første Dage kunne naa frem,- og tilføjende i en Sidebemærkning : at Kul kunde faaes i *Hull*. -

Et Telegram fra *Petersboro* til *MM (H.86)* oplyste, at *Premierlieutenant Soerensen* var blevet standset af Jernbanestrejken, men saa hurtigt som muligt ville vende tilbage (til Skibet ?). -

Et senere Telegram (*H.87*) oplyste, at nok var Jernbanestrejken blevet aflyst, men Sønderjyderne kunde alligevel ikke komme med Jernbanen de første 3-4 Dage, men derimod nok til *Tilbury Dokkerne*, hvortil de kunde marchere. -

Et saadant Telegram blev Mandag den 6' Oktober, som et paa Engelsk affattet *II-Telegram (H.88)*, afsendt af chargé d'affaire *Bull* til Kaptajn *Gad*, med Kopi til *MM*. -

Tirsdag den 7' Oktober, blev Kaptajn *Gad* pr. Telegram (*H.89*) af *LiL* (paa engelsk) informeret om, at (det engelske) Krigsministerium havde meddelt, at Fangerne tidligst kunde komme til *Hull* i den følgende Uge, og at Admiraliteten havde givet Tilladelse til, at *Hejmdal* kunde sejle til *Tilbury*. - Men uden Garanti for dér at kunne levere Kul. - Legationen anmodede samtidigt telegrafisk Underretning om Tidspunkt for Afgang fra *Hull*, eller om Ankomst til *Tilbury*. - Og en tilsvarende Anmodning blev af Kaptajn *la Cour* sendt til *MM (H.90)*. -

Mandag den 6' Oktober Kl.14.00 forhaledes i Dokken med Henblik paa om Tirsdagen den 7' Oktober Kl. 06.55 at paabegynde Kulfylldning. - Denne blev først afsluttet Kl. 17,55. -

Onsdag den 8' Oktober om Morgenen kom Lodsens, Mr. *Fourger*, ombord og Kl. 04.30 kastedes los og Skibet stod ud i *Albert Dock*, for at sejle ud i den taagefyldte *Humber*. - Men blot for at ankre op paa Floden Kl. 05.00 med Taagesignaler i Gang, ligesom der blev gjort vandtæt overalt. -

Kl. 09.30 bedredes Sigtbarheden og Sejladsen ned ad *Humber* paabegyndtes, hvor Lodsens Kl. 11,40 gik fra Borde. - Vejret diset med ringe Vind fra Nord, Barometerstanden var 770,5. - Kl. 12,20 passeredes *Humber Fyrskib*. -

Kaptajn *la Cour* underrettede telegrafisk den 8' Oktober *MM* om Afrejsen fra *Hull* (H. 91), og at Fangerne ville komme til *Tilbury* den næste Dag, Torsdag den 9' Oktober om Morgenen. -

Taae om Morgenen jovist, men ude i Søen fejede en nordlig Storm Himlen ren og videre gik det "ned mod *Themsens*. Torsdag Morgen den 9' Oktober Kl. 03.30 kom Lodsens, Mr. *Helsdon*, ombord, og op ad *Themsens* gik det indtil Kl. 09.00, hvor Lodsens, Mr. *Eren* tog over, og førte Skibet frem til *Tilbury*, hvor der imidlertid ikke var Plads, saa man maatte sejle ned til *Graversend*, tøjrede ved en Bøje Kl. 12. - Først Kl. 13 gik Lodsens fra Borde, meden 145 Krigsfanger blev modtaget paa Skibet, installeret og underbragt. - Blandt Fangerne var der 5 Officerer. -

Telegram til *MM* oplyser Ankomsttidspunktet til Kl. 10 Formiddag (H.92) medens Skibsjournalen siger Kl. 12. (!?!)

Pl. *Grandjean* har maattet tage en Tur til London. - I et Telegram til *MM* oplyser han sin Ankomst til Mandag den 13' Oktober til *Hotel Knightsbridge* i *London SW* (H.93). - Hans Ærende i London er ikke oplyst. -

Han havde iøvrigt den 30' September via *Hejmdals* Radio (H.94) underrettet *MMs* Departementschef *Rechnitzer*, (et Telegram der skulde afleveres personligt til ham), at fire Passagerer, ved Ministeriets Foranstaltning kunde komme med Rutebaad til *London*, og være uafhængig af Jernbanestrejker, og undgaa trættende Sejlads med *Hejmdal*....

I det Hele taget gav Strejkerne mange Vanskeligheder, jfr. bl.a. Pl. *Sørensens* Telegram til *MM* (H.95) fra *Petersboro* den 5' Oktober om Hindringerne p.G.a. Jernbanestrejken. -

Strejke eller ikke Strejke, - i *Tilbury* fik Kaptajn *Gad* immervæk den 9' Oktober en endelig Tilladelse af den kommanderende Søofficer i *Gravesend* (H.96) til at tage 30 Tons Kul ombord, - og Vand tillige !

Alt i alt, store som smaa Vanskeligheder, som dog alle blev løste, og som nævnt, kom der 145 Sønderjyder ombord den 9' Oktober, men Afsejling kunde ikke ske førend Kullene var kommet paa Plads, saa denne fandt først Sted næste Dag, Fredag den 10' Oktober Kl. 11. - Afgangstelegram afsendt til *MM* (H.97) og videre meddelt *Ritzau*. -

Med Lodsens, Mr. *Humphys*, gik det ned ad *Themsens*. - Han forlod Skibet Kl. 18,40 og Kl. 20,47 passerede man *Shipwash Fyrskib* og med stormende Kuling, Byger og Sø fortsattes Sejladsen mod *Skagen*. -

Søndag den 12' Oktober Kl. 0340 blev *Dogger Bankes Fyrskib N.* passeret i skyet Vejr med svag Vind fra NNE. -

Kl. 12.00 blev Vagturet stillet 30 Minuter frem, idet Uret allerede den foregaaende Dag Kl. 11.30 ogsaa var blevet stillet ½ Time frem. -

Den ædle Kunst : at skyde 5-Horns engelske Miner ned, skulde naturligvis vises, hvilket skete om Søndagen i Tiden 13.10 til 13.25 paa Pos. 056 Gr 48'N-006 Gr.52,6' E med 9 Skud fra Revolverkanonen og 21 Geværskud. -

Kl. 19,15 observeredes *Hanstholm Fyr* og Mandag den 13' Oktober Kl.00.40 *Hirtshals Fyr*, Kl.03.06 *Højen Fyr*, og Kl. 03.45 *Skagens Revs Fyrskib*. - Videre mod syd for endeligt at staa ind mod *Kerteminde* Kl. 23,54 i klart Vejr. -

Om selve Modtagelsen i *Kerteminde*, Mandag den 13' Oktober 1919. -

Via *Blaavand Radio* blev *MM* underrettet om Ankomst til *Kerteminde*, Mandag Aften, den 13' Oktober (H.98). -

Det sene Ankomsttidspunkt bevirkede naturligvis, at Sønderjyderne først kom i Land næste Dags Formiddag, Tirsdag den 14' Oktober, - særdeles vel modtaget af *Den sønderjyske Komité* i Byen. -

Lokalhistorisk Arkiv i *Kerteminde* skal takkes for Fremskaffelse af Referater fra *Kjerteminde Avis* (H.98 a & b), som kunde oplyse, at Byens Borgmester, *H.L. Hansen* i en hjertelig Tale bød Sønderjyderne Velkommen som frie Mænd. Ikke blot et Velkommen af Komité og Borgmester, men ifl. Avisen af 14/10-1919 ogsaa af ca. 4000 hurraraabende Mennesker, der begejstrede fulgte Krigsfangernes Transport fra *Hejmdal* ind i Havnen i Motorbaade, idet Krydseren p.G.a. Lavvande ikke kunde gaa i Havn. -

Damerne paa Rekreatiøns hjemmet overrakte Sønderjyderne røde og hvide Blomster til Anbringelse i Knaphullet. -

Dagen efter var der *Festgudstjeneste* med Flagparade, Orgel- og Blæsermusik i Byens Kirke, og om Aftenen *Festspisning* for fuldt Hus med Okse- og Flæsesteg og smukke Festtaler. -

En lille (vistnok ofte gentaget) Bemærkning lod sig ane : "...og selvom Vanskeligheder m.H.t. Sprog o.lign. har gjort sig gældende hist og hér - kun 1/3 af Sønderjyderne er dansktalende - er det dog saaledes, at der overalt hér er Glæde over Besøget..."

Tre Sønderjyder maattet dog paa Sygehuset, *Thorvald Bracklet* fra *Flensborg* med Diarrhoe, *Nikolaus Voilltersen* fra *Sterupgaard* med Angina og *Arthur Mangelæsen* fra *Kiel* med en forstuvet Fod. -
Hvorom Kaptajn *Gad* gav nærmere Oplysninger i sin Rapport af 15' Oktober (*H.99*). -

Om Eftermiddagen, Tirsdag den 14' Oktober, lettede *Hejmdal*, for nord om Sjælland at sejle mod *København*, hvor den rundede *Kronborg Pynt* Onsdag Morgen Kl. 03.25 i Regnvejrr med en Vind fra SSW Styrke 3 og videre sydover i Øresund for Kl. 0830 at fortøjre ved Vestenden af *Dokøen*. - Kl. 13 blev Skibet desaarmeret, og i de følgende Dage blev Inventarier og Forbrugsgoder afleveret, for om Lørdagen den 18' Oktober at stryge Kommandoen. Og saadan endte disse "*Fangetransporter*" paa et dansk Marinefartøj! -

Afsnit 22.

Lidt "løst og fast" efter *Hejmdals* Sejladser.

Kommandoen blev altsaa strøget Lørdagen den 18' Oktober Kl. 10 efter Ordre fra Chefen for Orlogsværftet (*H.101*). - Mandskabet blev afsendt og Skyldbøger indsendt til Regnskabsvæsenet. - D.S.B. skulde kontaktes med Henblik paa de hjemsendte Mariners Hjemrejse og *Hejmdal* udgaa af Krigsberedskabet og sendes til Eftersyn. -

At *Hejmdal* formentlig senere skulde ud paa Togt igen, synes at fremgaa af to Kontrakter (*H.102 & 103*) vedr. Levering af friske Grøntsager og Urter m.m. samt frisk Kød og Flæsk, indgaaet med hhv. *F:a A. Christensen* i Jærggade 25 (Tlf. Nora 2378) og *Sophus Arildsens Eff.* St. Kongensgade 18, (Tlf. Central (?) 480 og 12146) - begge Firmaer i København -, gældende fra den 16' Oktober 1919 til 31' Maj 1920. - For mig at se, nogle "Gummikontrakter", idet der m.H.t. Grøntsagerne intet stod om Priserne. Og f.s.v. angik Kød, stod der, at "*Priserne er varierende*". -

Et Par andre Regninger skulde ogsaa betales :

Orlogsværftets Politi (altsaa Vagten til *Værftsbroen*) modtog Lørdag den 18' Oktober (*H.104*) af Politibetjent fra *Københavns Politi/Station III, No. 943, Dyhrdal*, Kl. 12,15 i *Automobil*, Korpsmatros No. 73, *M.Th.* af *Hejmdals* Besætning. - Han var blevet anholdt i *Nyhavn* for *Beruseelse*, ligesom han ikke havde villet/kunnet betale 17,40 Kr, som hans Kørsel med *Automobil* var løbet op til (i 2003 : ca. 370 Kr.) - Sagens Afslutning er ikke hér oplyst. -

Og medens vi er ved "Faarene", lad os komme tilbage til det brave "sorte Eksemplar af Racen" : fuldbefarne Vpl. *M.A.B.*, som i *Rouen* blev agterudsejlet, og hvis Identitet blev fastslaaet af den danske Konsul *Lillelund* i *Rouen* med Henblik paa Hyre m.m. som fuldbefaren Matros paa det danske Skib, *S/S Berlin (SkbF.14)* i Forbindelse med hans Hjemfart til Danmark. - For god Ordens Skyld blev Attestationen forsynet med fem Konsulatgummistempler, hvoraf de fire var paa et Fotografi af bemeldte *M.A.B.* (*H.105*). -

Føreren af *S/S Berlin* gav ham iøvrigt den 13' Oktober Skudsmaal som værende "en ualmindelig flink og paalidelig Mand, der altid var villig til at paatage sig et hvilket som helst Arbejde, han blev sat til..." (*H.106*). -

M.A.B. er formentlig blevet afmønstret i *Aarhus* den 14' Oktober, hvor han blev antruffet i Havnen af "*Lovens lange Arm*", Politibetjent. *R. Kold*, som førte ham til Politistationen Kl. 18,30. - Formelt blev han anholdt den 15' Oktober og afleveret til *Garnisonsvagten* Kl. 7½ Em. (*H.107*) og indsat i Hovedvagten, hvorom Orlogsværftets Politi telegrafisk af *Aarhus* Kommandant underrettet, med samtidig Anmodning om en hurtig Afhentning derfra (*H.108*). -

Hvilket skete, da Betjent No. 43, *Helmuth*, fra Orlogsværftets Politi afhentede ham fra *Artillerikasernen* i *Aarhus*, efter Anmodning fra *Aarhus* Kommandant og afleverede ham paa *Hejmdal* (*H.109*) den 16' Oktober. -

Korpsmatros Nr. 73, *M.S.T.*, blev den 18' Oktober idømt 5 Dages simpel Fængsel paa Vand og Brød for som "sendt i Land i tjenstlig Ærinde den 17/10 Kl. 5 E.M., og bragt ombord Kl. 12 MN (Midnat) af *Kjøbenhavns Politi* i stærk beruset Tilstand, foraarsagende saa grov Skibsuorden, at han maatte sættes i Varetægstarrest" (*H.110*). -

En Skibsrutte maatte for øvrigt have huseret paa et vist Tidspunkt i Horsens efter at de i Officersmessen boende Officerer var gaaet i Land (*H.111*) - Officererne havde en Del Bagage, som de havde faaet Lov til at lade blive staaende - paa eget Ansvar - til senere Afhentning, hvilket skete samme Eftermiddag og den næste Formiddag. - Enten af dem selv eller deres Kvartersværter eller Bude eller Kuske fra Vognmænd. - Men en Kasse manglede.....!

“Hvide Faar” - Jo, jo da. -Bl.a. Underbaadsmand Nr. 164, *A.H.Andersen*, som blev indstillet til at modtage 10 Kr. pr. Maaned i Dusør for at have forrettet Tjeneste som Skibsmand, og tillige hjulpet Intendanten med Uddeling af Provianten under Togtet (*H.112*) -
 Og for Nedskydninger af Miner , fik fire Befalingsmænd hver en Dusør paa 56,25 Kr. - - i 2003 : ca. 1.200 Kr. (*H.113*).

Af *Generalrapporten* af 23' Oktober (*H.114*) fremgaar bl.a., hvilke krigsmæssige Installationer, der var blevet fjernet, og hvor forskelligartet Ammunition, der var blevet medtaget til Nedskydning af Miner. -

Ligesaa er beskrevet, hvorledes Underbringelsen af Fangerne blev foretaget. -
 Det var næppe Luxuskamre, der blev stillet til Raadighed, hverken for Krigsfangerne, Besætningen eller Passagerer. -
 Underofficersmessen var blevet ryddet og anvendt af Skibsbesætningen, medens Underofficererne fik indrettet deres Messe ved Siden af Maskinoptrækket. - Kroge blev opsat i Værkstedet til de faste Fyrbøderes Køjer. -
 Banjerne blev brugt til Krigsfangerne, hvoraf 100 kunde anbringes i Hængekøjer og 50 paa Bænke og Gulv. -
 Ogsaa Officersmessen blev ryddet, hvorved der blev skaffet Plads til 20 Køjer og 15 Personer kunde sove paa Gulvet. Udover Sygelukafet blev et yderligere Kadetrum indrettet med 4 Køjer. -
 Saa - alt i alt - kunde 180 til 200 Krigsfanger medtages. -
 Rigeligt med Medicin og Forbindingsstof var selvfølgelig til Raadighed, foruden Skaffegrej og Køjetoj. -

Sikkerhedsmæssigt set ville alle disse Foranstaltninger næppe opfylde Nutidens Krav. -
 Og da slet ikke med den altid overhængende Fare for Sammenstød med de dødsensfarlige Miner. -
 Der blev oplyst et vist Antal Baade, som værende anvendelige som Redningsbaade. - Hvertil kom 265 Stk. Redningsveste, foruden Køjemadrasser og Bjergemers. -
 Observatørerne, Kanonbesætningerne samt Geværskytter havde jo alle lykkeligvis bevist deres gode Evner. -

Krigsfangerne blev ombord inddelt i “*Bakker*”, som organiserede Afhentning af Mad, Opvask, Rengøring etc. -
 Alt paa bedste og venligste Maade og uden Vanskeligheder. - Naturligvis kom der i Begyndelsen nogle “Henvendelser” fra Befalingsmændene, de faste Folk og de værnepligtige Mariner. -
 Men Korpsmatroserne fik dog sat Skik pa de værnepligtige, saa alt i alt blev Besætningen karakteriseret som god. -
 Sundhedstilstanden var ogsaa god. - Naar bortses fra Kønssygdomme... ! -

Skibet derimod havde Problemer med at sejle, da meget tungt (Krigs-)materiel var fjernet -
 Men Skibsmateriellet havde iøvrigt været i Orden. -
 Ifl. Kaptajn *Gad* egnede *Hejmdal* sig som Transportskib paa kortere Togter i den gode Aarstid. -

Der var blevet anvendt ca. 791 Tons Kul, og Maskinerne havde gjort ca. 6.250.000 Omdrejninger. - Ogsaa Intendanten havde den 18' Oktober ikke Bemærkninger at gøre m.H.t. Proviant, Beklædning, Inventar, Forbrugsgoder etc (*H.115*). Særligt bemærkedes, at Kabys og Bagerovn havde fungeret tilfredsstillende. -

Og lad det saa være, at 17 Underofficerer den 29'Oktober, ret beset med god Grund anmodede om et extra Honorar, henseende til det forøgede Arbejde, som var blevet forbundet med Transporten af Krigsfangerne (*H.116*), idet der blev henvist til et Tillæg, som Underofficerer paa *D.S.B.s* Skib, *S/S Ægir (SkbF.17)* havde modtaget for Transport af sønderjyske Børn fra *Danmark* til *Flensborg*. - Om disse Transporter, se senere. -

En Angivelse af anløbne Havne (*H.117*) blev den 23' Oktober tilsendt Chefen for Orlogsværftet. -
 Og Lister over indkomne, resp. udgaaende, Skrivelser (*H.118 & 119*) fra *Hejmdal* er biføjet. -

Konklusion : alt i alt en *Succes* !

Nærliggende vil det være at spørge, hvordan monstro tilsvarende Ekspeditioner, som dem de to Krydsere : *Valkyrien* og *Hejmdal* foretog efter 1ste Verdenskrig, ville være forløbet i Aar 2006 ?
 Især : ville Besætning og “Passagererne”, de krigstrætte saavel som andre “almindelige” Passagerer, have accepteret Forhold som den Gang ?

Ville de ansvarlige Myndigheder overhovedet have iværksat Togter, som de hér beskrevne ? Svarene vil utvivlsomt blive negative. - Men Tiderne har jo ogsaa ændret sig i de forløbne ca. 85 Aar. - For Fangerne med deres Krigserfaringer, saa rigeligt beskrevet i Litteraturen og paa anden Maade saa maa det trods alt have været en stor Befrielse at komme ombord paa et (venligtsindet) Krigsskib, uagtet at de nærmest blev stuvet sammen som Kvæg, ofte i mange Dage. - Ja, paa et Krigsskib, men et dansk Marinefartøj ! -

Derfor : alt taget i alvorlig Betragtning : *Den kgl. danske Marine* gjorde givetvis sit til, at mange Krigsfanger fra *Sønderjylland* i 1919 fik en god Afslutning paa deres Krigsoplevelser. -

De to nævnte Krigsskibe var nu ikke de eneste Skibe, der bragte Sønderjyder tilbage til *Danmark*. - Nej, langt fra ! Næsten : *tvært imod* ! - Udtrykket er dog ikke passende, da hver og én, der bidrog til Hjemtransport, vægtede ligefuldt.

I de følgende Afsnit vil blive omtalt nogle af de *danske* Handelsskibe, som deltog i Hjemtransport af Sønderjyderne. I særlig Omfang vil blive omtalt *Østasiatisk Kompagni's (Ø.K.s)* Skib, *S/S St. Thomas'* Indsats. -

Afsnit 23.

Lidt om Ø.K. og S/S St. Thomas (III).

Dette Skib og dets Rederi havde stor Betydning for Fuldførelsen af Missionen med Hjembringelse af de sønderjyske Krigsfanger, især fra *England* og *Frankrig*, saadan som det løseligt vil blive skitseret nedenfor. -

En egentlig Omtale af selve *Østasiatisk Kompagni* ligger klart udenfor Opgaven hér. - Og at finde Oplysninger om Selskabets Rolle i Forbindelse med Hjemtransporterne er vanskelig, idet mange Arkivsager fra før den 19' December 1944 findes i det Hele taget ikke mere. - I alt Fald ikke i det Omfang, jeg kunne have ønsket det. - Hvorfor netop denne Dato ? - Svaret kan findes i Bogen "*Livet i Danmark " 1942-1947 (Hassings Forlag 1947)*"

Bomber mod Ø.K. i København

Østasiatisk Kompagnis store Bygning paa Gammelholm sprængt.

Brøndum-Bandens Hærværk mod den store verdensomspændende Virksomhed.

Tidligt i Morges (den 19' December 1944) slog den tysk-danske Schalburgtage et af sine store Slag. - Det var Ø.K.s Hovedsæde..., der blev ofret denne Gang. - Uerstatlige Skibsmodeller og Papirer var blevet ødelagte

Men ved at dykke ned til andre Kilder kan man dog faa et lille Indtryk af det Arbejde, der blev udført. - I Bogen *Ø.K.s Skibe* (Forlaget *Nautilus*) redegør *Ole Stig Johannesen* paa fortræffelig Vis facts om Selskabets Flaade gennem Tiderne, herunder ogsaa om *S/S St. Thomas* (Skib No. 104, pag.127-128), hvorom følgende oplyses :

Bygget af Københavns Flydedok i 1916. - 843 dw.-1113 gt.-656 nt.-220' x 32',6" x 19'9" - Damp. - 1100ihk.- 12 Knob. Passagerer : paa 1ste Klasse : 24, paa 2den Klasse : 24 og paa Emigrantklasse : 85 - Besætning : 28. - Spørgsmaalet er : hvorvidt *Accomoderingen* var den samme under de mange Transporter i 1919 som i 1916 ? Svaret turde nok være : næppe !

Skibet blev solgt i 1920 til *Unitet Baltic Corporation* i *London*, og omdøbt til *Baltannic*. - I 1925 blev det solgt til det færøerske Rederi *Tjaldur*. - Under 2den Verdens Krig overtaget af det engelske *Ministry of War Transport*. - Efter Krigen kom det tilbage til *Færøerne*, hvor den d. 27' Juni 1946 forliste paa et Skær ved *Mjoanæs*. -

Dette gode Skib, hvis Betegnelse retteligt var *St.Thomas III*, fik i sin Mission til *England* og *Frankrig* i 1919/20 hjembragt over 1600 Krigsfanger til *Danmark*. -

Dette anseelige Antal kunde med Rette takkes den venlige Bistand fra Etatsraad *H.N.Andersen*, Skaberens af *Ø.K.*, og hans Kaptajner, Skibsofficerer og det øvrige Mandskab og deres Indsats "i den gode Sags Tjeneste". - Alt sammen noget, der givetvis af Sønderjyderne, den danske Befolkning og Myndigheder blev højst værdsat. -

Mange Oplysninger om *S/S St. Thomas* er blevet fundet i Rigsarkivets Arkiv fra Den Danske Legation i *Paris (LiP)*. - Legationens Adresse var den Gang *Rue de la Université 195*. -

I Arkivmaterialet findes adskillige Oplysninger, der mere *indirekte* vedrører selve Hjemtransporten af de sønderjyske Krigsfanger, men som alligevel belyser virkelig mange Forhold omkring Hjembringelsen. - Derfor vil Sider af det meget store Arbejde, som Legationens Medarbejdere udførte, blive berørt. - Tillige Indsatsen af de danske Konsulater i *Dunkerque (KiD)* i *Rouen (KiR)* og *Le Havre (KiLH)* og mange andre *danske og franske* Instanser. -

Desværre er det indtil nu ikke lykkedes mig at finde lignende Oplysninger i Arkiverne fra Den Danske Legation i *London (LiL)* eller de danske Konsulater iøvrigt i England, spec. i *Hull*. -

Afsnit 24.

Enkelte Oplysninger om Den Danske Legation i *Paris* i 1919-1920.

Specielt om Enkeltheder omkring dets Arbejde i Forbindelse med Hjemsendelserne af Sønderjyder.

Legationen blev den Gang ledet af Kammerherre *Herman Bernhoft*. - Saavidt ses, tituleret som *Minister*. -

Hvorvidt hans charge var højere end "almindelige" Gesandter (*envoyés extraordinaires ministres plénipotentiaires*) paa den Tid, skal jeg lade være usagt. - Denne Side af Protokollen blev reguleret af det i *Aachen* indgaaede Reglement (*Aachen-Protokollen af 18' November 1818*), angivende fire Klasser af Gesandter. -

Kammerherre *Bernhoft* var udnævnt af Kongen, udsendt af *UM* og hans Position godkendt af den franske Regering. - Hans Stilling og hele Legationens Position som saadan indebar megen Selvstændighed og Uafhængighed. - Dette gjaldt naturligvis overfor de danske Konsuler i Frankrig, men hans og Legationens Ord havde ogsaa Vægt overfor franske civile og militære Myndigheder og Instanser, og blev respekteret i høj Grad overallt. -

Netop just efter Krigen var der mange Problemer, der skulde løses af Legationen. -

Lige fra de store og egentlige udenrigspolitiske Forhold omkring en kommende Fredsslutning, herunder Slesvigs Tilbagevenden til Danmark (som allerede berørt i Afsnit 1 pag. 4), til Handelsforhold, humane Problemer og "ned til" lille *Frøken Hansens* -for hende -alvorlige Spørgsmaal med Pensionatet, Pengepungen, den svigagtige Ven etc.. - Men utvivlsomt har Spørgsmaalene omkring Hjemsendelse af sønderjyske Krigsfanger beslaglagt en meget stor Del af Legationens Arbejdskapacitet og udkrævet en stor Del diplomatisk Snilde, idet Sønderjyderne jo, formelt set, var fjendtlige Krigsfanger, og derfor anbragt i Krigsfangelejre blandt de af *Ententen* betragtede fjendtlige Soldater. - Det, at varetage Sønderjydernes Ve og Vel (mange var meget syge og prægede af lang Tids Fangenskab og frygtelige Oplevelser i Felten), for sluttelig at faa organiseret Hjemsendelse til/via Danmark, var vitterligt et Hestearbejde ! -

Et særligt slidsomt Problem at faa løst var bl.a. Afgrænsning og Fastslaaelse af, hvem der ifl. de givne Regler kunde henregnes som berettigede til "hurtig Hjemsendelse" og opnaa Tilladelse dertil fra de allierede Myndigheders Side, idet et Hovedkrav var, om de paagældende have været knyttet til/have boet i lste eller 2den Afstemningszone, idet kun saadanne Sønderjyder var berettigede til den "hurtige" Hjemsendelse. - Og hertil kom Kravet om, at de skulde være fødte før Aar 1900. - CPR-No.-Systemet tilhører *vor Tid...!* - Jo, Personregistrering den Gang var noget træls noget at have at gøre med. - Og erindres igen : Sønderjyderne var stadig formelt set fjendtlige Fanger i den tyske Hær. -

At bevise/sandsynliggøre en "*Særstatus*" for hver enkelt Slesviger, og faa denne godkendt af Myndighederne maatte i Sagens Natur give enorme Problemer for *alle Parter*, uagtet stor udvist Velvilie og positiv Indstilling. - Og alle Henvendelser fra Paarørende "derhjemme" (*Danmark/Slesvig*) om Sønners Skæbne skulde behandles seriøst, med Efterforskning og megen Korrespondance "frem og tilbage". -

Til Løsning af de mangeartede Sager havde Legationen naturligvis en Del Medarbejdere (Kontorfolk, Tolke o.m.a.) som skulde beherske Datidens "Diplomatsprog" : *Fransk*, med *Engelsk* som formelt set *ligeværdigt* Sprog. -

Men een Ting er *Formalia*, et andet er *Realia*, - ikke mindst i *Frankrig...!* - I alt Fald, naar det drejer sig om Sprog ! Blandt Legationens Medarbejdere kan nævnes Militærattaché, Løjtnant *Hjemfeldt*, som var blevet "udlaant" fra *Fremmedlegionen*. - Han gjorde et meget stort organisatorisk Arbejde for Sønderjyderne, hvor hans Erfaringer fra *Fremmedlegionen* omkring fransk Administration og Militærvæsen var af uvurderlig Betydning og til Gavn for alle.

For hans uselviske Indsats indstillede den 8' August til *UM* Minister *Bernhoft* ham til *en allerhøjstes Udmærkelse*.

En anden Militærattaché kan nævnes : Kaptajn, Baron *Wedell-Wedellsborg*. -
Ogsaa Legationssekretær *Helmer-Petersen* udførte et prisværdigt og opslidende Arbejde. -
Dog maa det tilføjes, at han "tillod sig" et Par Dages Frihed omkring den 16' August ude paa Landet, saaledes, at han først kom tilbage til Arbejdet *lundi prochain...*!

Glemmes maa paa ingen Maade den danske Sømandspræst, Pastor *A. Troensegaard-Hansen* og hans Hustru, begge den Gang bosiddende i *England* (i No. 43, Peldon Avenue, *Richmon* i *Surrey*), hvorfra de begge gjorde et enormt Stykke "Eftersøgningsarbejde" og øvrigt humanitært Arbejde. - Herom senere ! -
Utrætteligt rejste de til Danmark med Krigsfangerne, og besøgte Fangelejre i *Belgien, England* og Frankrig. -

Dansk Røde Kors i *Paris* (saavel som i *Danmark*) var selvfølgelig ogsaa en markant Faktor. -
Og hertil maa tilføjes Hjælpen fra mange Sygeplejersker, Læger og Medarbejdere fra kristne Organisationer. -

Ude "i Marken" ydede danske Konsuler en Kæmpehjælp. -
Konsulerne var oftest af samme Nationalitet som det Land, hvori de fungerede. -
De kom til at staa for en stor Del af det formelle og praktiske Arbejde med lokale civile og militære Myndigheder, som f. Eks. Organisering af Krigsfangerne Affart fra Fangelejrene til Afskibningshavne, Igangsættelse og Indgaaelse af Aftaler om Kajplads, Levering af Forsyninger til Skibe, Underbringelse af Fanger indtil Afrejse kunde finde Sted etc.. -
Især bør nævnes den danske Konsul i *Dunkerque (KiD)*, *Mons. Suywens* (Adresse : 26, *Quai du Leughenaer*), uden at glemme Konsulerne i *Rouen (KiR)* og *Le Havre (KiLH)*, som alle vil blive omtalte i forskellige Sammenhænge. -

De store udenrigspolitiske Spørgsmaal blev naturligvis behandlet paa Regeringsplan i *Danmark*, indenfor de resp. Landes Regeringer og vel ikke mindst i det nye *Folkeforbundet* i *Génève*. - Hér spillede de danske Legationer naturligvis deres Rolle, - ikke mindst som "Informatører". -

Indholdet af et Telegram fra *UM* i Begyndelsen af Februar 1919 til Gesandten i *London, H. Grevenkop Castenschiold (L.1)* om, at *tyske* Myndigheder i *Spa* havde ytret Hensigt at ville arrestere sønderjyske Krigsfanger og sætte dem i Fængsel, hvis de kom tilbage til *Slesvig*, gjorde et meget stort Indtryk.. - ikke mindst i *England*. -
Dette gjorde ogsaa en Oplysning den 4' Februar 1920 i Bladet *Københavnerveneren* af en "most importen person" fra *Paris* den 8' Januar, som samtidigt tilføgende et ubehersket Angreb paa Regeringen -
Af denne indlysende Grund skulde Krigsfangerne naturligvis have Lov til at blive i Sikkerhed i *Danmark* saavel som i *England* indtil "Faren var overstaaet". -

Usikkerheden med løbende at faa nøjagtig Kendskab over rette Antal Fanger og deres Opholdssted, gjorde ikke paa nogen Maade Arbejdet lettere for Legationen. -

P.G.a. manglende Kilder i Forbindelse med *S/S St. Thomas's* mange Rejser, maa Nøjagtigheden om Oplysninger om Datoer o.m.a. tages med alle Forbehold. - Men et rimeligt Billede af Situationerne skulde alligevel være mulig.

Afsnit 25.

Om *S/S St. Thomas's* Rejser til Frankrig i 1919.

En oprindelig Aftale med *Ø.K.* gik ud paa 3 Sejlads, hvilket Antal dog senere blev forøget væsentligt. -
I det følgende vil enkelte Detaljer om *S/S St. Thomas* søges belyst. - Men, som tidligere bemærket, ofte præget af Usikkerhed og Mangler, som ikke er blevet søgt efterforsket, idet Sigtet jo fortsat er at give et Helhedsindtryk af Omstændighederne omkring de sønderjyske Krigsfangers Transporter fra deres tidligere Fangelejre til *Danmark*. -

Forinden lidt Baggrund for Missionerne. - som jo ikke gik i Gang ganske "automatisk". -
Mange Mennesker deltog i en uanet Mængde Drøftelser, Beslutninger for at kunne bringe Resultaterne til Udførelse. -
Hér træder især. to markante Personligheder frem omkring Opgaverne i *Frankrig* : nemlig daværende Forsvarsminister *Peter Munch* og Folketingsmand *N.T. Neergaard*. -

ifl. et Telegram af 11' Marts (maaske den 20' Marts) fra *LiL*, (hvis Adresse var : 29 Pond Street i *London*), havde Minister *Castenschield* - hier - ordnet Formalia vedr. *S/S St. Thomas'* Iste Rejse for 300 Fanger, og at 200 ville følge efter - *samedi prochain* - . Minister *Bernhoft* fra *LiP* telegraferede i den Anledning til *LiL*, at *Peter Munch* (radikal Forsvarsminister i Ministeriet *Zahle*) og den tidligere Stats-og Finansminister *N.T. Neergaard*, som da var Folketingsmand for Venstre, ville tage med Skibet tilbage til *København*. - Begge havde været i *Paris* (hvor de boede paa *Hotel Continental*), som Medlemmer af den *danske* Delegation til Fredskonferencen, og i den Forbindelse har haft en særdeles stærk Finger med i Spillet med de slesvigske Krigsfangers (hurtige) Frigivelse og Tilbagesendelse. - Paa Baggrund af deres politiske Erfaringer og deres Uddannelse og grundfæstede Kendskab til Historie (dem begge) og Statsvidenskab (*Neergaard*), var de selvskrevne Deltagere. - Den *danske* Delegation var iøvrigt afrejst fra *København* den 27' Februar 1919 (P.2) med *Ø.K.s M/S Fionia* (*SkbF. 15*)

Atter et lille Sidespring : Etatsraad *H.N. Andersen* havde besværet sig til *LiL* over ikke at kunne faa (hurtig) Besked paa, om Skibet (*M/S Fionia*) kunde faa Lov til at anløbe *fransk* Havn med Delegationen. - Det *engelske* *UM* oplyste *LiL* den 21' Marts, at "Sendrægtigheden" med Behandling af Telegrammer til/fra *LiL* maatte henses til *de abnorme Betingelser for Sagsbehandling* ". - Vel en rimelig og fornuftig Begrundelse !

Iøvrigt bør *N.T. Neergaard* erindres som den Politiker, der den 25' Juli 1920 ved den store *Folkefest* paa *Dybbøl Banke*, den Gang Statsminister, udtalte de kendte (og forpligtende) Ord til de fremtidige *Sydslesvigere* :

I skal ikke blive glemt !

Men tilbage til *S/S St. Thomas*, hvor *LiP* ifl. et Koncept til et Telegram af 18' Marts underrettede *UM*, at den første Gruppe af slesvigske Krigsfanger var rede til Afsejling den 21' Marts fra *Dunkerque* med *Krydseren* (!) *St. Thomas*. Samtidigt forespurtes, om det kunde forudses, hvorvidt 300 á 400 Mand (hidrørende fra *Afstemningszonerne*) kunde afhentes den 30' Marts, idet man fra Legationen ville søge at faa løsladt Fanger fra *amerikanske* Lejre. -

Herefter vil der blive berettet lidt om

S/S St. Thomas' Iste Rejse

Afsejling fra *København*, Onsdag den 19' Marts 1919, med Ankomst til *Dunkerque*, Søndag den 23' Marts. Afsejling fra *Dunkerque*, Mandag den 24' Marts 1919, med Ankomst til *København*, Mandag den 31' Marts.

Udenrigsminister *Scavenius* meddeler i et Telegram til *LiP*, at Skibet "*probablement demain*" (Onsdag den 19' Marts) via *Kielerkanalen* afrejser til *Dunkerque*. - Og paa samme Maade meddeler den danske Konsul, Mons. *Suywens* (*KiD*) i et Brev, ogsaa til *LiP*, at Skibet forventedes at ankomme Søndag den 23' eller Mandag den 24' Marts. - Den ankom rent faktisk den 23' om Eftermiddagen ifl. Telegram til *LiL*. - Fra *LiP* blev Konsulen underrettet om d' Herrer *Munch's* og *Neergaard's* Ankomst til Byen, Søndag Eftermiddag den 23' Marts, og at to Hotelværelser skulde bestilles, hvilket da ogsaa skete paa *Hotel du Chapeau Rouge*. - Imidlertid blev denne Reservation annulleret, idet de nævnte Herrer, som blev afhentet direkte ved *Udstigningen fra Jernbanewagonen i Toget* (planmæssig Ankomst fra *Paris* Kl. 16,43), og kørt i *Automobil* direkte til Skibet, hvor de straks gik ombord sammen med den danske Røde-Kors Militærsygeplejerske, Fru *Agnes Andersen*, (gift med *OBL Andersen*), der fulgte med Skibet som Sygeplejerske. - Professor i skandinaviske Sprog ved *Sorbonne Universitetet*, *Poul Verrier*, kom ogsaa med som Passager. - Og, hvad ej bør glemmes : 314 sønderjyske Krigsfanger ! (*S.Ths. I-1*) Mandag, den 24' Marts ("*ce soir*", som var Kl. 15.00), med Kaptajn *Juel Brockdorff* som Fører, blev Kursen sat mod *København*. - Telegram af 26' Marts fra *KiD* til *LiP* oplyste imidlertid, at Skibet var afsejlet *Mardi* (altsaa om Tirsdagen den 25' Marts) Kl. 15 med de nævnte Passagerer. - Forskellen i Datoangivelserne kan henses til den Omstændighed, at Afrejsen blev udsat noget p.G.a. en opstaaet Storm, som kunde give Ubehag for de mange ikke-søvante Personer ombord. - Faktisk en Naadesakt fra Skibets Kaptajn !. -

Navnelisterne fra *SjM* og *LiP* angiver en Forskel i Antallet af afrejste Krigsfanger, med 10 Personer færre, samt ifl. Konsulen kunde forklares ved, at 10 Sønderjyder var blevet angrebet af *Influenza* og indlagt paa Infirmeriet. -

Ifl. Notits i et Blad fra *Dunkerque*, fandt Afmarchen fra Kasernen *Guilleminot* Sted med *Dannebrog* forrest, - flankeret af *franske* Soldater, syngende danske Fædrelandssange. -

Om selve Modtagelsen i København, Mandag den 31' Marts 1919

Nationaltidende har vist sig at være en ypperlig Kilde til Oplysninger om Sønderjyders Modtagelse i Hovestaden. Saaledes ogsaa omkring Ankomsten af *S/S St. Thomas*. -

I Avisen fra 30' Marts 1919 (*S.Ths. I-2*) skrives, at Skibet ifl. Radiotelegram fra Føreren ville passere *Skagen* Søndag Eftermiddag den 30' Marts, hvilket skete Kl. 15,15 ifl. den udsendte Korrespondents Oplysning den 31' Marts, (*S.Ths. I-3*) og med Ankomst "hertil", efter *al Sandsynlighed* Mandag Morgen (den 31'Marts). -

Rigtigt nok : Kl. 09.15 lagde *S/S St. Thomas* til Kajs ved *Ndr. Toldbod*, modtaget af Musik og Folkemængden. - Journalisten, *Haagen-Falkenfleth*, har i *Nationaltidendes* Aftenudgave givet indgaaende Beskrivelse (*S.Ths. I-4*) af Modtagelsen, lige fra *Helsingør* til *Langelinie*, som i Enkeltheder giver et fint Billede af Stemning, Følelser og *facts*.

Samtaler med Professor *Verrier*, Udenrigsminister *P. Munch*, Folketingsmand *Neergaard*, Pastor *Jensen-Jernved*, som under Krigen havde været i Frankrig, under hvilke ogsaa politiske Spørgsmaal blev berørt.

Ogsaa om *Franskmændenes* Opfattelse af Sønderjyderne. - Nogen Foirstaaelse for, at de skulde med i Krigen, var der. - Men med Tilføjelsen og den enkelte : "*Vous êtes un boche, quand même...!* - Ak ja ! - (Hvad iøvrigt med de Stakler fra *Elsass-Lothringen*.....?).

Og iøvrigt : læs Avisartiklerne for at faa rette Udbytte og Enkeltheder om de Begivenheder, som kom paa Tale :

Mandag den 31' Marts :

Kl. 11½ var der Frokost i *Rigsdagen*, og Kl. 2 Gudstjeneste i *Holmens Kirke* med Provst *Fenger*. - Senere paa Dagen Soldaterfest i Idrætshuset ude paa *Stadion*. -

Tirsdag, den 1' April :

Fest paa Raadhuset Kl. 4½ (Em)

Onsdag, den 2' April :

Om Eftermiddagen en Særforestilling paa *Nørrebro Teater* med Opførelse af "*Barn i Kirke*", hvortil *Billetter* blev udleveret gennem *Sønderjysk Fond*, med Kontor i *Laxegade 7*. -

Andre Aviser har utvivlsomt lignende Beretninger, nuanceret efter politisk Observans, og hvortil kan henvises . -

S/S St. Thomas' 2den Rejse :

Afsejling fra *København*, Onsdag den 2' April 1919, med Ankomst til *Dunkerque*, Søndag den 6' April
Afsejling fra *Dunkerque*, Onsdag den 9' April 1919, med Ankomst til *Odense*, Søndag den 13' April.

Ifl. Telegram den 27' Marts fra *UM* til *LiP* saa skulde *S/S St. Thomas* afhente Hold II af Krigsfangerne i *Dunkerque*, hvortil nogle af Fangerne ankom fra *Cocnac*. -

Skibet afsejlede til *Dunkerque* den 2' April, og ifl. Rapport af 8' April fra *KiD* til *LiP*, ankom Skibet til Byen den 6' April Kl. 15.00, for, næstfølgende Morgen ifl. Konsulens Oplysning, at medtage 330 Mand (Navneliste *STThs. II-1b*) ud af de 450 ankomne.. - Ifl. Navneliste (*S.Ths. II-1a*) var det dem med Numrene 325 til 665.-

Forskellen mellem Konsulens Oplysning om Afsendelse af 330 Mand og den specificerede "Passagerliste's" Angivelse af 340 Mand ses ikke klart at fremgaa af det foreliggende Materiale. - En "Slaafejl" paa Konsulens Skrivemaskine ? Ud over de nævnte sønderjyske Krigsfanger sluttede sig en tidligere Fremmedlegionær, Hr. *Holmberg*, som *LiP* den 2' April havde anmodet Kaptajn *Juel Brockdorff* om godhedsfuldt at medtage, idet Legationen ville betale hans Rejse. Udover de nævnte blev ogsaa medtaget 5 *fûts echantilons* (Kasser med Prøver). - Adresse : Hr. *Axel Schäfer*, c/o Ø.K. -

Alt var saadan set klar til Afrejse allerede om Mandagen den 7' April. - Men efter Ordre fra LiP, blev Skibet tilbageholdt for at afvente Ankomsten af Militærattaché, OBL *Andersen*, som skulde med til Danmark som Kurér. - Han kom til Banegaarden Onsdag den 9' April Kl. 9,30, og kørte direkte til Skibet, - uvist, om det var med Automobil eller Hestebroche. - Hans Hustru, tidligere nævnte Sygeplejerske *Agnes Andersen*, havde allerede den 5' April fra *Ostende* anmodet om, *par télégraphe sans fille* ("traadløs Telegraf"), at faa Underretning om hendes Mands Afrejse. -

S/S St. Thomas afsejlede fra *Dunkerque* om Onsdagen den 9' April Kl. 16.00 til *Odense*, hvortil Skibet ankom Søndag den 13' April 1919. -

Om selve Modtagelsen i *Odense*, Søndag den 13' April 1919

Bedre Omtale af noget nær alle Enkeltheder derom vil man kunne læse i *Fyens Stiftstidende* fra Mandag den 14' April 1919 (*S.Ths.II-2*) og den næstfølgende Dag (*S.Ths.II-3*), vil man næppe kunne finde. -

Og lave en Ekstrakt derfra er vitterligt noget af et Problem.

Men nogle Enkeltheder bør dog drages frem, og derfor vil det være naturligt "at begynde med Begyndelsen" -

Om *S/S St. Thomas'* Anløb af *Odense*, Søndag Morgen den 13' April 1919. -

Fra *Englandskajen* i *Odense*, Anløbsplads og Mødestedet for *Odensianerne* og mange andre, sejlede *S/S Fremad* (*SkbF-24*) ud i *Kanalen* og *Odense Fjord* for at komme Sønderjyderne i Møde. -

Ombord befandt sig mange Notabiliteter, herunder Medlemmer af Modtagelseskomitéen, Repræsentanter fra *Sønderjysk Fond*, Toldvæsenet (!), Pressen o.a. - Ogsaa Sønderjydernes gode Ven, Professor *Verrier*, som paa *Odense* Banegaard havde "samlet tre sønderjyske Hustruer op" og taget dem med i Automobil til *Kajen*. -

Det blev nævnt, at *stud. theol. Fuglsang* (Københavns senere Biskop), selv tidligere Krigsfange med beskadigede Lunger efter et Gasangreb, var til Stede. -

Efter ca. 2 Timers Sejlads i køligt graat Vejr, skimtedes *S/S St. Thomas'* to Master, og paa Kommandobroen stod den statelige *Baron Juel Brockdorff*. -

Næppe var *S/S Fremad* kommet op paa Siden af det andet Skib, før nogle af Hustruerne blev løftet op paa Dækket. Selvsagt stor Gensynsglæde og Kys og Kram for aaben Tæppe. - Fem Aars Fravær i Frygt og Angst var et Faktum.

Avisen bragte i en Særudgave (*S.Ths.II-4*) en særlig "Velkomstsiden", hvor der foroven i venstre Hjørne er en Tegning af *Istedløven* og i det højre Hjørne af *Dybbøl Mølle*. - Tegningerne flankerede en Tegning af et i Folkedragter iklædt ungt Par, der i den oppegaaende Sol hilste denne, skuende ud over et smukt Landskab mod Syd. - Bag dem en Bauntesten og foran et stort Dannebrogflag. - Under denne smukke (i Dag maaske nok betragtet som lidt naive) Tegning et virkeligt smukt Hyldestdigt og varme Ord, forfattet af Provst *Hans Lützhøft*. -

Og naturligvis : en redaktionel Hilsen og yderst praktisk : det officielle Program, som kunde oplyse følgende :

Søndag, den 13' April 1919 :

Første Hilsen og Velkomst, budt fra *S/S Fremad* ude ved *Gabet*. - Derefter Modtagelse paa Havnen med Tale af den folkevalgte Borgmester, Etatsraad *Christensen*. - Dernæst i sluttet Trop gennem Byen til Fodfolkskasernen for Badning og Omklædning. - Endelig - med Spejdernes Hjælp - Indkvartering. -

S/S Fremad's Tur ud til *Gabet* er fint beskrevet. - Borgmesterens Tale, som forventet : dybtfølt, indholdsrig og meget smuk. - Krigsfange *Hans Madsen* fra *Rosted* takkede hjerteligt og meget enkelt. - Fra Kommandobroen erindrede Professor *Verrier* om det Løfte, han tre Aar tidligere havde givet : at komme tilbage til Danmark med Sønderjyder. - Kaptajn *Brockdorff* udtalte, at Sønderjyderne var gode Soldater, - og nu fastslaaet : ogsaa gode Søfolk...!

Regimentsmusikken spillede selvfølgelig under selve Modtagelsen, og gik i Spidsen for Optoget, hvor Marchen gennem Byen varede i næsten 2 Timer. - Bad paa Kasernen efter stor Opfyring under Varmtvandskedlerne. -

Udskiftning af Tøj fra yderst til inderst - Men forinden : efter Indmarchen gennem den udsmykkede Æresport til Kasernen en Velkomsttale af Oberst *Allerup*. - Stort Kaffebord med et Væld af Kager. - Flag maatte medtages. -

Og saa endeligt : hen til Kvarterværelserne, fulgt af de brave gule og grønne Spejdere, til en god Nats Søvn i rigtige *Senge med Lagner og Pudevaar*....!

Mandag, den 14' April 1919 :

Gudstjeneste ved Stiftsprovst *Hans Lützhøft*. i Domkirken, Sct. Knuds Kirke. - Frokost paa *Grand Hotel* og om Aftenen (Kl.8), fælles Kaffe bord i *Fyens Forsamlingshus* - Værterne : *Sønderjysk Forening* og Foreningen "*Dannebrog*". -

Et Par Enkeltheder :

Stiftsprovsten talte ud fra 1ste Mosesbogs Ord : *I Begyndelsen skabte Gud Himmel og Jord...* -

Indholdet af den smukke Prædiken blev i Hovedtræk refereret i Avisen. - Hele Kirken var fyldt til sidste Siddeplads, og mange maatte staa op. - Frokosten paa *Grand Hotel* forløb paa *festligste Vis*. - Menuen : Hakkebøf, Smørrebrød, Øl og Kaffe, med efterfølgende Uddeling af Cigarer og Cigaretter. -

Talere : Velkomsttale af Direktør *Hartmann*. - Dernæst Rektor *Holbeck* for Sønderjyderne, Etatsraad, Borgmester *Christiansen* for Hotellets to Direktører, Stiftsprovst *Lützhøft* for de sønderjyske Piger, en Sønderjyde for Direktørerne, en anden Sønderjyde for Modtagelsen i *Odense*, Gymnastiklærer *Rasmussen* for *Frankrig*. - Og iøvrigt flere Talere. - Om Eftermiddagen : Slentreture i *Odense By* - Om Kaffe bordet i *Forsamlingshuset* ses intet Referat. -

Tirsdag, den 15' April 1919 :

Om Formiddagen Besøg paa *Albani Bryggerierne* og Kl. 6 Aften Souper i *Forsamlingshuset*. - Værter : *Byraadet*. -

Et Par Enkeltheder :

Hele Bryggeriet blev besigtiget, og et Utal af Spørgsmaal stillet af de noget efter Aftenens Begivenheder trætte Folk. Kl. 10 blev Portene aabnet til et stort Lokale med tre lange Borde, pyntede med et Væld af Flag og bugnende Fade med det lækreste Smørrebrød, *skyllet med* (Masser af) *Bryggeriets gode Øl til at fugte Ganen med...*-

Taler af Direktør *Arntz* og af en populær og afholdt Sønderjyde. - Desuden talte Inspektør *Schiøtt*, som mindede om Dannebrog's 700 Aars Fødselsdag. - Efter yderligere Taler forlod Sønderjyderne Stedet med et Silkeflag i Lommen. - Bemærket blev, at en fra Sønderjylland tilrejsende Hustru foran hele Forsamlingen og Fadene med Smørrebrød og de mange Flasker Øl fik et smældende Velkomstkys !

Aftenens Souper i *Forsamlingshuset* ses ikke omtalt. - Og det samme gælder om :

Onsdag, den 16' April :

Afrejsen til Grænsestationen *Vamdrup*, og dermed Afslutning paa et særdeles vellykket Velkomstarrangement i *Danmarks 3die største By*. -

Men forinden Afrejsen til *Odense* havde et stort (gennemgaaende) Spørgsmaal meldt sig hos alle de involverede Myndigheder : hvor mange af Fangerne var rede til Hjemsendelse og hvor befandt de sig ?

Enkeltsager blev naturligvis behandlet korrekt. - Men derefter ogsaa : "i det Hele taget at faa Styr paa Tropperne..." -

Yderst vigtigt var det at faa fastslaaet, hvorvidt den enkelte Fange overhovedet var berettiget til (hurtig) Hjemsendelse altsaa Spørgsmaalet om hans *Afstemningsret*. - D.v.s. : *Alderskrav* og *Hjemstavns-Oprindelse* (1ste resp. 2den Zone). - Herom blev *UM* pr. Telegram den 16' April af *LiP* anmodet om nærmere at undersøge denne Side af Sagen. - Og yderligere mere specifikt ifl. Telegram af 30' April : hvor mange befandt sig i *Dunkerque* ?

Pastor *Troensegaard* oplyste i en Opgørelse den 29' April (*P.4*), at der i *fransk* Fangenskab befandt sig 95 Fanger fra *Nordslesvig*, og i *amerikanske* Lejre 16 Fanger. - En Liste angiver 9 *franske* Fanger og fra *Mellemslesvig* ifl. en Liste No. I : 487 og ifl. Liste II : 194, - eller i alt 794 Krigsfanger. -

LiP kunde imidlertid meddele, at der efter dets Oplysninger befandt sig 808 Fanger i *franske* og *amerikanske* Lejre i *Dunkerque*, og i *England* befandt sig ca. 250 + antagelig ca. 150 Fanger. - Uvist derimod Antallet i *belgiske* Lejre. - Den 6' Maj sendte *UM* et Brev til *LiP* med en Liste over Fanger i *amerikanske* Lejre samt Fanger fra *Marokko*, og een fra *Saloniki* ved Navn *Christen Madsen* fra *Horsby* (1ste Zone), som havde tjent under Res.Inf.regm. 86'1 Komp. i *Casablanca*, og som iøvrigt var kommet tilbage til *Danmark* via *Marseilles* og *Paris*. -

Det ses herefter klart, at det at faa Regnestykkerne til at gaa op, det var en Kunst ganske for sig, og iøvrigt af største Betydning for Bedømmelse af Behov m.m. for Skibstransporter o.a. -

Ej at forglemme : uhyggeligt vigtigt for den enkelte Krigsfanges Paarørende i Hjemlandet hurtigst muligt at faa Underretning om : *hvis, hvordan, hvornaar, hvor og hvorledes*. -

I alt Fald blev det besluttet at sende *S/S St. Thomas* afsted paa dets 3die Rejse. -
Om hvilken, der ogsaa savnes nøjagtigere Oplysninger. - Dog kan et Billede alligevel skitseres. -

S/S St. Thomas' 3die Rejse

Afsejling fra *København (?)*, Tirsdag den 20' Maj 1919, med Ankomst til *Dunkerque*, Lørdag den 24' Maj.

Afsejling fra *Dunkerque*, Lørdag den 24' Maj 1919, - maaske Mandag den 26' Maj 1919 -, med
Ankomst til *Hull*, den ? Maj

Afsejling fra *Hull*, Onsdag den 28' Maj 1919, med Ankomst til *Aarhus*, Søndag den 1' Juni.

Om selve Rejsen mangler der, som allerede antydet, nøjagtigere Oplysninger, bortset fra en Navnliste, der angiver *Aarhus* som Ankomsthavn. - Og Ankomsten dertil skete da ogsaa den 1ste Juni efter en god Rejse fra *Hull*. -
Kun een Mine mødte Skibet, som gled væk fra Skibet i 50 Meters Afstand ! -

Telegram fra den 15' Maj (?) til *LiP* fra *UM* oplyser, at *S/S St. Thomas* afsejler *d'ici* (*København ?*) den 20' Maj til *Dunkerque*, med Ankomst den 23'-24' Maj, for derfra at returnere med 17 *belgiske* Krigsfanger og sejle videre til *engelsk* Havn for at hjemføre 150 Fanger fra *Feltham-Lejren*. - Og i Brev af 13' Maj til *LiP* meddeler *KiD*, at der i Depotet (*Lejren*) *Guillemot* befandt sig endnu 120 Krigsfanger, som (naturligvis) med stor Glæde ville modtage Underretning om forventet Hjemsendelsesmuligheder, hvorfor Konsulen anmoder om nærmere Svar, hvilket han da ogsaa fik, og hvorfor Konsulen ved Brev af 21' Maj til *LiP* udtrykte sin Glæde.... -

Det *franske* Krigsministerium meddelte *LiP* den 21' Maj - for god Ordens Skyld - Ordre til Afsendelse af ca. 121 Fanger, - eventuelt flere. - Tilsvarende Meddelelse kom fra den *amerikanske Ambassade*. -

UM meddelte *LiP* den 23' Maj sin Tilladelse til Fru *Verrier's* Rejse til Danmark, og at Staten iøvrigt var rede til at betale strengt nødvendige Udgifter til Rejser mod Remboursementeklæringer. -

Den 19' Maj sender *UM* et Telegram til *LiP* om, at *ST. Thomas* er parat til Afsejling til *Dunkerque*, hvortil Skibet skulde ankomme Lørdag den 24' Maj, hvilket Skibets Kaptajn *Kruuse*, med et *TSF* (*Telegram sans fille*, - altsaa et Radiotelegram) underretter *LiP* om, med Angivelse om Ankomsttidspunkt : 7 o'clock to night. -

Attaché *Rørdam* ankom om Søndagen med Toget Kl. 16,43 og indlogerede sig med den medbragte Kuffert (*Kurertasker ?*) paa et forud reserveret Hotelværelse. - Kufferten blev anbragt ombord paa Skibet, som afsejlede Mandag den 26' Maj med Krigsfanger, som ifl. Meddelelse fra Konsulen til *LiP* udgjorde 152 Mand. -

Og herom blev saavel *UM* og *Lil* underrettet af *LiP*, - angivende Tallet til 150 (*franske*) Krigsfanger fra *Dunkerque* og 7 fra *Belgien*. - Om rette Antal herskede der altsaa lidt Usikkerhed. - For den Sags Skyld havde *LiL* den 26' Maj anmodet *LiP*, med 4 Dages Varsel, at faa oplyst nøjagtig Antal Fanger fra *Frankrig*. -

Iøvrigt blev der fra *fransk* Side fremsat Forespørgsel, hvorvidt Skibet kunde medtage 10 *franske* Søfolk, hvilket Ønske blev afslaaet af Kaptajn *Kruuse* med den Begrundelse, at der ikke forelaa en egentlig forudgaaende Ansøgning, dels og navnlig, at hver en Plads skulde udnyttes til det egentlige Formaal, nemlig Hjemsendelse af sønderjyske Fanger. -

Til at begynde med herskede der Usikkerhed om, hvor i *England*, Fangerne skulde afhentes. - Oprindeligt var det *Harwich*, men ved Telegram til Kaptajnen ændret til *Hull*, hvor Skibet utvivlsomt er blevet "fyldt op" med Krigsfanger fra *Feltham-Lejren*, og Kursen derefter sat mod *Aarhus*, med "Fangenumrene" 666-819 (*S.Ths.III-1*). -

Som den omsorgsfulde Mand, Minister *Castenskjold* i *LiL* jo var, forespurgte han sin Kollega i *Paris* den 21' Maj, om der var Madforsyninger nok til *franske* saavel som til *engelske* Fangers Ophold i *engelsk* Havn i to Dage, hvor paa han paa *fransk* (!) fra sin *danske* Kollega fik Svaret : *Je n'ai aucun moyen arrangement ravitaillement St.Thomas*. -
Ø.K. a Londre ne sait rien. - Altsaa : om Madforsyning for de extra Dagsrejser kunde intet siges. -

Om selve Modtagelsen i *Aarhus*, Søndag den 1' Juni 1919.

Om denne Begivenhed findes der et ypperligt Kildemateriale i *Aarhus Stifttidende* fra medio Maj til 4' Juni 1919 (*S.Ths.III-2-7*), sendt til mig via Statens Avissamling i *Aarhus*, hvorfra Enkeltheder derfra vil blive draget frem. -

Den 15' Maj meddeles i Avisen, at der mangler Afklaring paa Problemet, hvorfra Krigsfanger skulde afhentes, ligesom nogen Tid ville medgaa, inden Sønderjyderne kunde ankomme til *Danmark*. - Samtidigt angives, at Fangerne fra *Aurillac* (*Aurillacerne*" kaldet) skulde til *Aalborg*, de fra *Feltham-Lejren* ("*Felthamerne*") til *Aarhus* (*S.Ths.III-2*).

"*Naar de kommer !*"

Med denne Overskrift i Avisen fra den 27' Maj 1919 (*S.Ths.III-3*) antydes Programmet for Modtagelsen, som skitseret overfor Redaktionen af Fabrikant *Carl H. Sørensen*. -

Sønderjysk Fond og flere andre planlægger simpelt hen en *stormende Modtagelse !*

Konsul *Drescher* m.fl. vil tage til *Skagen*, for derfra med Motorbaad at sejle *S/S St. Thomas* i Møde, for at give et første Velkommen, og for under Sejladsen at ordne en Del praktiske Ting. -

Skibet forventes at glide ind i *Havnen ca. Kl. 10½* (den 1ste Juni), og modtaget af et *Menneskehav*. -

Søndag, den 1ste Juni 1919 :

Samtlige Soldaterforeningers Faner i *Aarhus* skal danne en *Æresvagt*. - *Orkesterforeningen* sender et stort *Musikkorps*, som i Spidsen for Sønderjyderne og de fremmødte mange Mennesker vil marchere op gennem Byen. -

Taler paa *Havnen* af Borgmester *Jensen* og Formanden for *Sønderjysk Fond*, Fabrikant *Sørensen*. -

Marchen gennem Byen skulde ende ved *Fodfolkkasernen*, hvor *Værterne* (*Underofficersforeningen*) vil modtage Krigsfangerne og lede dem til *Badning*, (dér, med god Assistance af Læger fra *Lægeforeningen*), Iklædning med nyt *Tøj* (selvsagt fra inderst til yderst), gratis Barbering og Klipning, udført af 25 Mand fra *Frisørforeningen*. -

Akut Sult- og Tørstproblemer lovede Medlemmer af *Restauratørforeningen* at afhjælpe med Kaffe og Kager. -

Sluttelig ville *Spejderne* ledsage hver enkelt Sønderjyde til rette Værtsfolk, af hvilke der ikke skønnedes Mangel paa.

Mandag, den 2den Juni :

Festgudstjeneste i *Domkirken*, hvor Stiftsprovst *Lindhardt* vil tale.

Om Eftermiddagen bliver *Aarhus* den gavmilde Vært ved et Festmaaltid paa *Stadion*, hvor Maden blev leveret af *Restaurationsforeningen*, - uden at beregne sig nogen *Avance*.... -

Om Aftenen : stort Folkemøde i "*Friheden*". -

Tirsdag, den 3die Juni :

muligvis en *Festforestilling* i *Teatret* og om Aftenen en festlig *Sammenkomst* i *K.F.U.M.*. -

Som Værter : denne Forening sammen med *Sønderjysk Forening*. -

Onsdag, den 4de Juni :

Afrejse syd paa. -

Herudover var der forberedt Udlevering af et rødt-hvidt *Armbind* til Sønderjyderne, - et Slags "*Sesam, luk dig op*", som skulde give Fribefordring med Sporvogne og lokale Skibsudflugter, Biografture, og ifl. Avisen den 1ste Juni (*S.Ths.III-4*) Udlevering af *Madpakker* hos Købmand *Baunsgaard, Nørrebrogade 6*, - dog mod Legitimation. -

Og NB : *Telegrafering* til halv Pris. - Ydermere fik hver Sønderjyde udbetalt 10 Kr. i Lommepege. -

Alt i alt forløb Modtagelsen som spaaet. - Ogsaa *Vejret* artede sig smukt med *velvillig Barometer* og *Termometer*.

Marchen gennem Byen foregik fra *Gasværkskajen* gennem *Gasværksvejen, Spanien, Sønder Allé*, hvorfra et Fotografi i Avisen den 2' Juni (*S.Ths.III-5*) viser en propfuld Gade. -

Videre ned gennem *Strøget over Torvene*. - Saa henad *Guldsmedegade, Nørregade* og *Høegh Guldbergsgade*. - Naturligvis foran : de mange *Faner* og *Musikkorpset* (som iøvrigt ikke overanstrengte sig...). -

En 3-Siders Beretning (læseværdig fra A til Z) i *Aarhus Stifttidende* fra den 2den Juni (*S.Ths.III-5*) beretter paa glimrende Maade mange Aspekter omkring Krigsfangerens Liv og Vilkaar og om selve Modtagelsen den 1ste Juni. -

Umuligt i faa Linier at gengive Indholdet, saa blot hér nævne, at bl.a. Fabrikant *Sørensen* og *Pastor Troensegaard-Hansen* tolkede varme Ord ved Modtagelsen. -

Festmiddagen blev ikke holdt paa *Stadion*, men i *Fodfolkkasernens Eksercerhus*, med Opdækning af 800 Kuverter. -

Tillad mig Gengivelse af nogle Oplysninger fra Bladets udsendte Korrespondent, *Miss D's* Beretning, som paa Baggrund af Oplysninger fra *Overkelner Jørgensen fra (Hotel) Royal* kunde berette, at *Menuen* skulde bestaa af Skinke med Grønærter, Kalvesteg og Lagkage. - Hertil anvendtes ca. 600 Pund Kalvesteg og det samme Kvantum Skinke, ca. 35 Lagkager og ca. 10 Liter Sennep. -

Det Hele skulde *skylles ned med* Rødvin og Madeira (ca. 500 Flasker Rødvin og henved 200 Flasker Madeira). - Maden blev tillavet paa *Hotel Royal* i *Haandværkerforeningen* samt i *Østergades Forsamlingsbygning*, transporteret i *Hotel Royals Lastbil* og *D.K.s Vogne*. Naturligvis godt indpakket i *Høkkasser*, og færdig tilberedt i et til Anledningen oprettet *interimistisk Køkken bag Eksercerhuset*, tildækket med Presenninger, udlaant af *D.S.B.*, hvilke Presenninger tilfældigvis bar Paategninger med Ordene : "*Kun for Danmark*" - Naturligvis overalt pyntet med Blomster og Flag. -

Avisen fra Tirsdag den 3' Juni bringer paa Forsiden et langt Referat af foregaaende Aftens Begivenheder (*S.Ths.III-6*) paa Forsiden, og efter den med **fed Skrift** anførte Overskrift

Naar danske Hjærter mødes under Dannebrog

gives fyldige Referater af Talerne i alle Enkeltheder, glimrende gengivet af Synonymet *Blyanten*, som indleder med en Konstatning af, at den paagældende Aften maatte være Aarhus-Dagenes Hovedbegivenhed, som ville gaa over i Lokalhistorien med tykke Streger, og danne Udgangspunkt for Tidsregningen for de kommende 10 Aar. - Om man vil : Aar 1919 = *Anno Aurus I...* - Læs selv Siderne 1 og 2 i Avisen !

Alligevel bør et Par enkelte Smaatræk komme frem hér :

Borgmester *Jensen* bød Velkommen. - En Anelse kortere end først tænkt, idet hans gode Tankerække blev afbrudt af en klar Kvindestemme fra Enden af Salen, hidrørende fra *en ung rejseklædt Kvinde, der ængsteligt spurgte, om Robert Andersen fra Haderslev var til Stede ?* - Hvilket viste sig at være Tilfældet, og som afstedkom stor Gensynsglæde for aabent Tæppe. - (Nævnte *Robert Andersen* er ikke umiddelbart blevet fundet i "Passagerlisten"). -

Han havde været 4 Aar i Krig, og kun gift i tre Maaneder inden Indkaldelsen. -

Et Eksempel blandt mange paa en Tragedie, der dog hér endte godt !. -

Endnu en lille Afbrydelse, denne Gang midt i den ferske Skinke, da *Laust* (nok retteligt *Lorenz* fra 1' R.3/86 Komp.) fra *Haderslev* til sin Sidemand, *Jens Hansen fra Graasten* (ikke fundet i "Passagerlisten") udbryder : *Jamen, - dér kommer jo min Fader...!*

Stakkels Borgmester *Jensen*, som stedse blev afbrudt i sine Taler. - Han var netop kommet godt ind i en munter Beretning om *Dansen omkring Guldkalven*, da et gammelt Forældrepar pludseligt fandt deres Søn i Mængden. Professor *Poul Verrier's* Ankomst blev ogsaa lydeligt budt Velkommen af *Frøkerne Christiansfeldts Damekor*. -

Stiftprovst *Lindhart* fik Ordet, som efterfulgtes af *Carl H. Sørensens Tale - midt under Bjerge af Kalvestege.....* -

Paa passende Maade talte Sønderjyderne *Andresen, Hans Madsen og Jørgensen*. -

Rejsepræsten, der har haft hele England til Sogn : Pastor Troensegaard-Hansen, tog ogsaa Ordet med en fyndig Tale, med Tak til alle involverede i Sønderjydernes Trængsler. Samtidigt sendte han en Hilsen *over til Stenkulsøen, til Englands Hjerter, til London...*, med Anmodning at sende Telegram med en Hilsen til *alle Sønderjydernes Moder : Dronning Alexandra* (gift med den engelske Kong *Edward*. - Tilladelse blev givet. - Og i denne Forbindelse kan nævnes, at en Hilsen til den danske Konge ogsaa blev afsendt, for hvilket der Dagen efter indløb et Takketelegram -

"*Danmarks største Mand*", Gymnastikdirektør *Rasmussen*, oplyste, at der endnu var ca. 2000 sønderjyske Fanger, der ventede paa at blive frigivet og hjembragt. - Han spurgte i den Forbindelse, hvorvidt *Aarhus* kunde modtage endnu to *Skibsladninger*, hvilket blev besvaret bekræftende. - Endnu flere fik Ordet, herunder Konsul *Hasfelriis* for *Frankrig*. - Kaffen blev indtaget i *Vennelyst*, hvor "*Flora*" sang for og *Thøger Rasmussens nationale Sange* blev sunget.. -

Den unge Sønderjyde, *Hans Schmidt*, sang "*Den Gang jeg drog afsted*" paa *Fransk* i egen *Oversættelse*. -

Og da Mørket saa endeligt faldt paa, sluttede Festen. -

Om Dagen, (Mandag den 2' Juni) havde der været Besøg i *Galten*, med de obligate Taler, Kaffe og Kagespisning, - denne Gang paa *Dyrskuepladsen*. - Man var mødt om Formiddagen paa *Hammelbanegaarden* for at tage Toget derud, idet 80 *private* Automobileer udeblev, uagtet Løfte om Transport med disse. -

Taler af Gaardejer *Axel Søndergaard*, Provst *Jensen* fra *Storring*, o.m.a. -

Festaftenen om Tirsdagen den 3' Juni hos *K.F.U.M.*, hvor *Værterne var Danmarkssamfundet og Sønderjysk Forening* forløb lige saa straalende som de øvrige Festligheder, og dannede en smuk og hjertelig Afslutning paa det Hele. - Taler af Sekretær *Bramming-Hansen*, Provst *Larsen*, Pastor *Troensegaard-Hansen*, Bibliotekar *Haugsted* og Professor *Verrier*. - Dr.phil. *I.Holstein von Rathlou* oplæste smukt og stilfærdigt en Novelle af *Bjørnstjerne Bjørnson* og "De tvende Kirketaarne" af *Oehenschläger*, for at slutte af med en lille Novelle af *Goldschmidt*. - Højskoleforstander *Himmelstrup*, som Formand for *Danmarkssamfundet*, overrakte et Genforeningsflag til hhv. Gymnastikdirektør *Rasmussen* og Pastor *Troensegaard*. - Musik og Sang af *F.D.F.s* Orkester, *K.F.U.M.* ' Kor og *Kristelig Sangforening*. - Og som Afslutning holdt Generalsekretær *Jessen* en lille Andagt. - Citat fra Avisen : "Det var et smukt Farvel, Sønderjyderne fik med hjem. - Men maaske en Smule (for) lang, naar flere Foreninger er Værter, og ingen af dem maa forfordes med Talere" - Blødgørende bemærkes, at der (stedse) havde været en god Kontakt mellem Tilhørerne og Talerne. - Forstaaeligt nok for alle : at komme hjem, dette maatte have været lste Prioritet i Sind og Hjerte !

Og det gjorde man om Onsdagen den 4' Juni, og alle samledes paa Banegaarden, hvor Ekspressen skulde køre sydover, med det lille Dannebrogflag fra *Aurillac-Lejren* flagrende ud fra den forreste Wagon, - holdt i Ave af lille *Nikolaj* (retteligt : *Nikolaus*) *Hansen*, og Værterne kunde derefter aande lettet op : Succes hele Vejen igennem !

Er Modtagelsen i *Aarhus* blevet beskrevet i altfor mange *Enkeltheder* ? - Jovist saa ! - Men lad dem udgøre nogle Mosaikstykker til Helhedsbilledet. -

Og naar jeg har bemærket noget om Sønderjyder, hvis Navne ikke umiddelbart fandtes i Listerne, saa kan dette maaske skyldes en urigtig Opfattelse af Navnene fra Avis-Referenternes Side. -

Løbende blev indberettet nye Tal om Sønderjyder i Fangenskab. -

3' Juni oplyser *LiP* - formentlig via det *franske* *UM* - at den danske Stat havde anmodet den *portugisiske og spanske* Regering om Løsladelse af Fanger, og at man derfor søger om Tilladelse for disse Fanger at gennemrejse *Frankrig*. - Yderligere oplyses, at der i *England* er 355 Fanger parate til Hjemsendelse. - P.G.a. Strejker i *Danmark* kunde de ikke sendes af Sted med *S/S St. Thomas*, som planlagt den 23' Juni, hvorfor *War Office* mente det bedst at udsætte Hjemrejsen til Forholdene havde bedret sig . -

Et Telegram af 1' Juni til *LiP* fra Pastor *Troensegaard* i *England* oplyser, at ca. 100 Fanger i *Dunkerque* var rede til Hjemrejse, men man ønskede dette nærmere undersøgt, og hvorom *LiP* den 5' Juni lod forespørge hos *KiD*, som den 7' Juni kunde oplyse, at der i den belgiske Fangelejr, *Wulveringham les Furnes*, skulde befinde sig ca. 29 Fanger, som burde sendes til *Dunkerque*, men at disse ikke kunde frigives p.G.a. manglende Tilladelser. -

Den 3' Juni fremsender *UM* til *LiP* en Liste over Fanger fra *Nordslesvig*, med Anmodning om at søge disse frigivet, hvilken Anmodning blev videresendt den 16' Juni til vedkommende Myndigheder. -

Et paa *fransk* skrevet Brev fra Minister *Grevenkop Castenschiold* i *LiL* til Minister *Bernholt* i *LiP* oplyses om Pastorens førnævnte Angivelse om de ca. 100 Krigsfanger fra *Dunkerque*, og at man søger Oplysninger om Fanger i *amerikanske og belgiske* Lejre, - alt med Henblik paa at faa saa mange med i et nyt Hjemrejsearrangement. . -

LiP, mente det nødvendigt, at *UM*, foretog en Revision af Ministeriets omtalte Liste af 3' Juni. - Og i Traad hermed sendte *LiP* til *LiL* en Oplysning om, at den *franske* Regering ikke ville frigive Fanger fra 3die Zone, hvilket den *danske* Regering erklærede sig indforstaaet med, bl.a. ud fra den Betragtning, at det var urimeligt, at *Danmark* skulde betale for *Tyskeres* Hjemtransport. -

Uklart var imidlertid den *engelske* Regerings Indstilling. - Paa daværende Tidspunkt var der ca. 40 Fanger i *belgiske* Lejre, men Uvished herskede om dem i de *amerikanske* Lejre. -

Som det kan anes : store Problemer med at faa Overblik og Samling paa det Hele !

Løjtnant *R.Jensen* var Fange i *Schweiz* i *Niederwaldenhof. Bechenried a/Vierwaldstedtersee* ifl. Notat fra *LiP*. - Et lille Kuriosum : Paa Kladden blev foretaget en omhyggelig Korrektion med Blyant, idet et Par geografiske Stedbetegnelser blev rettet til : *Lac des 4 Cântons, Suisse*. - Men det *tysk*-klingende Navn paa selve Lejren blev dog ikke oversat til *Fransk*. - Trods alt !

Efter de nye Retningslinier, anmoder *KiP* den 23' Juni den *franske* Regering om Tilladelse til Hjemsendelse af :

A) 192 Fanger fra 1ste Zone - B) 67 Fanger fra samme Zone og endelig C) 451 Fanger fra 2den Zone. -

Særligt blev bemærket, at Fange *Max Friedferich*, født i *Sachen*, men gift med en *dansk* Dame, var flyttet til *Tønder*, hvor *Konen* boede. - Men uvist, hvorvidt han selv havde boet dér før Skæringsdatoen den 1ste Januar 1900. -
Saadanne Tilfælde forekom vel ofte, og maatte vurderes individuelt, med mange Ricisi for (ulykkelige) Fejltagelser. -

Men Arbejdet med Hjemsendelser fortsatte naturligvis - Den 2' Juli kunde *KiD* oplyse *LiP*, at 23 Fanger i *Dunkerque* skulde være ankommet fra *Rouen*. - Og den 9' Juli meddelte *LiP* med et Telegram, at der var afgaaet ca. 1200 Fanger til *Rouen*, og at der endnu ventede *un nombre considerable* paa Hjemtransport. - Hvertill det *franske* UM tillige kunde oplyse, at 250 á 300 Fanger endnu befandt sig i *Aurillac-Lejren*, om hvilket *UM* telegrafisk blev oplyst -

Hertil kunde *KiR* (med Adresse 38, Rue de Croane i *Rouen*) til *LiP* oplyse, at Lejrkommandanten endnu ikke havde modtaget Instrukser *d'un tirage des ces prisonnier* (altsaa om Løsladelse af disse Fanger), men at en Efterforskning var blevet foretaget. - Og hér maa det erindres, at de sønderjyske Fangers Frigivelse næppe var det eneste Problem for de *franske* Myndigheder, hvis Arbejdsressourcer nok var noget begrænsede. -

Og en Stramning af Proceduren m.H.t. Frigivelse skete i Forbindelse med den *franske* Præsident *M. Clémenceau's* Ønsker m.H.t. Danskerne, udtrykt dem 9' Juli af den *franske* UM (v/ Mons. *M.S. Pichon*), *qui vérifierait d'une facon plus complète les titres de cas Sleswigeorie avant leur départ*. -

Dette Ønske om nøjere Dokumentation om Berettigelsen af Slesvigernes Ret til Hjemsendelse skulde (ret beset fornuftigt nok) foreligge inden Afrejsen, og Ønsket (Kravet) blev besvaret imødekommende af *LiP* den 10' Juli. -

Atter en lille Detalje : *SjM* havde anmodet *UM* om at faa nye Lister tilsendt i Form af Genparter af alle fra *LiP* indsendte, hvilket Ønske blev tilkendegivet *LiP* den 6' Juli. - De omhandlede Lister var nemlig haandskrevne, som kun kunne afskrives af en Dansker, hvorfor det rent faktisk var umuligt at faa disse afskrevet indenfor en rimelig Frist, og derfor blev fremsendt i Original. -

Kopimaskiner syntes at være ukendte paa Legationen, og Anvendelse af Carbonpapir aabenbart ikke altid anvendt. -

Som det kan anes, var Behovet for Skibstransporter meget stort, og den 14' Juli sender *UM* et Telegram til *LiP* om, at *S/S St. Thomas* ville afgaa *d'ici* (som var *Randers*) denne Dag til *Rouen*, med forventet Ankomst den 19' Juli, for-
forhaabefuldt - at der stod 350 Fanger parate til Hjemfart. - Herom blev *KiD* orienteret samme Dag. -

Ministeriet antyder samtidigt overfor *SjM* Muligheder for yderligere to Skibslejligheder, til hvilket *Ø.K.* fremsatte Ønske om, at disse maatte udgaa fra *Dunkerque*, men *UM* ville dog fastholde *Rouen*; - dog med Undtagelse af Krigsfangerne fra *Belgien*. - En Løsning, man ville prøve at faa *Ø.K.* til at acceptere. -

Iøvrigt oplyste Pastor *Troensegaard*, at der stadig var 4 Fanger fra *Schweiz* (*S.I.*), som ønskede Frigivelse, om hvilket *LiP* den 21' Juli anmodede de *franske* Myndigheder. - Og samme Dag fik *LiP* tillige Meddelelse fra det *franske* UM, at alle Fanger i *Schweiz* kunde hjemsendes, hvilket den danske Legation i *Bern* blev underrettet om. -

Tidsrummet fra 11' Juni - med Modtagelse i *Aarhus* - og frem til *S/S St. Thomas' Ankomst* til *Randers* den 13' Juli, er der "et stort Hul i Systemet", hvor mine Oplysninger om Aktiviteter omkring Sønderjyderne har været yderst sparsomme. - Men utvivlsomt har Presset paa Hjemsendelser været stor. -

Tilfældigt saa jeg et Sted en Bemærkning om, at *S/S St. Thomas* havde været i *Randers*, og en Henvendelse til Lokal-Historisk Arkiv i *Randers* udløste Fremsendelse af en Artikel i *Randers Amtsavis* af 15' Juli 1919 om Festlighederne i Forbindelse med Modtagelsen af Sønderjyderne i *Gaar*. - Altsaa den 14' Juli. -

Mindst lige saa værdifuldt er Udskrift af en lille Artikel, skrevet af Sønderjyden, *Peter Clausen*, i 1971 i en Samling af Sønderjyders Krigsberetninger i et Skrift, udgivet af *Foreningen af dansksindede Krigsdeltagere 1914-1918* (Abenraa), pag. 78-81. - *Peter Clausen* boede den Gang i *Lundsmark*. - (St.Ths.IV-1)

I de "Fangefortegnelser", jeg har gennemset, har jeg ikke umiddelbart kunnet finde hans Navn, og derfor ej heller ad den Vej været i Stand til at pejle mig ind paa andre Oplysninger. -

Dog vil jeg driste mig til at anføre nogle Enkeltheder, som vil blive beskrevet under Overskriften :

S/S St. Thomas 4de Rejse

Afsejling fra ? med Ankomst til ?

Afsejling fra Frankrig/England ? den ? med Ankomst til Randers, Søndag den 13' Juli

Som antydnet ligger der just nu kun som Grundlag for mig i den videre Beskrivelse nævnte *Peter Clausens* Erindringer om Ankomsten til *Randers* samt Artiklen i *Randers Amts Avis* fra den 15' Juli 1919 (*S.Ths.IV-2*), og hvor ud fra kan udledes, at han ankom til *Randers ombord paa S/S St. Thomas* sammen med 105 andre Sønderjyder, som havde været i *engelsk* Fangenskab. - Henimod Aftenen, den 12' Juli, blev *Skagen* rundet for blot om Natten at ligge stille i *Frederikshavn*. - Næste Dags Morgen kom *Komitéen* fra *Randers*. - Og medens Skibet sejlede ned langs *Jyllands Østkyst* blev div. Formalia og praktiske Spørgsmaal afklaret, bl.a. Retten til at medtage 20 Kg. toldpligtige Varer med over Grænsen, Udlevering af et dannebrogfarvet Armbaand, som aabnede Dørene til Festlighederne, samt ej at forglemme: en Pakke Cigaretter og 20 Kroner. -

Ved Middagstid blev man ved Udmundingen af *Randers Fjord* mødt af et Skib, helt fyldt med *Randrusianere*, som ønskede at være de første til at byde Sønderjyderne Velkommen. - Ombord kom ydermere et Orkester. - Turen op af Fjorden, med de flagsmykkede Bredder og de mange Baade, der kom Skibet i Møde og alle de mange vinkende og hurra-raabende Mennesker har gjort et uforglemmeligt Indtryk paa alle. -

Ved Landingspladsen var Talerstolen, flankeret af Faner fra mange Foreninger, og i Mængden Veteraner fra 1864. Borgmester *Riis Flor* bød Velkommen, og efter Ilandstigningen gik Turen ad de af *Menneskemængden* fyldte Gader til *Teknisk Skole*, hvor Beklædningsgenstande blev udleveret, hvorefter Turen i smaa Hold gik til Byens forskellige Skomagere, hvor hver Mand fik udleveret et Par nye Sko. -

Peter Clausen, selv indlogeret paa et *Afholdshotel*, fik saa - ulig gængs Fangekost - et godt *dansk* Middagsmaaltid med Jordbær og Fløde. -

Inden Beskrivelse af Festlighederne i *Randers*, et Par Oplysninger om nævnte *Peter Clausen* :

Han havde været otte Maaneder i Fangenskab, ramt to Gange af Kugler ved *Verdun*. - Den ene ramte nær ved den store Laarpulsaare; den anden lidt lavere, som kunne have knust Hoftten. -

I et *P.S. anføres*, at hans Beretning er *Afskrift* af en Stil, han skrev som Elev paa *Ryslinge Højskole* i November 1920.-

Men de nærmere Omstændigheder i Forbindelse med Tilfangetagelse og Hjemfarten iøvrigt paa *S/S St. Thomas* gives desværre ikke. -

Men om Festlighederne, Mandag den 14' Juli, kunde *Randers Amtsavis*, om Tirsdagen den 15' Juli 1919, (*S.Ths.IV-2*) berette følgende :

Søndag, den 13' Juli 1919 :

Festmiddag om Aftenen i *Haandværkerforeningens Festsal* med Taler og Sang.

Mandagen, den 14' Juli 1919 :

Om Formiddagen Gudstjeneste. - Derefter Tid til Hvile, Samvær med Værterne og Indkøb. For saa om Eftermiddagen Kl. 5 at samles i et Antal af ca. 400, ogsaa i *Haandværkerforeningens Festsal*, som var smykket fra Aftenen før.

Hér havde *Peter Clausen* iøvrigt bemærket - til største Forundring for Sønderjyderne - at den brave Borgmester i Spidsen for nogle andre (utvivlsomt gode *Social Demokrater*) blev siddende, medens der blev udbragt et Leve for Kongen. - *Det faldt nogen af os svært for Brystet....!*

Tilbage til Festen, som ellers forløb *planmæssigt*. - D.v.s. paa straalende Vis, og som tjente til Ære for Restauratør *Johannes Pedersen* f.s.v. angik det kulinariske. - Borgmesteren bød venligt et Velkommen og tale meget smukt, afsluttende med et Leve og Hurra for *Konge (!)* og *Fædreland*. - Grosserer *Otto Kraghs* Tale var smukt formuleret om Haabet og den forventede Glæde og det Svar, som mange ønskede : *Naar rider Danmarks Konge over Kongeaen*. - Overlærer *Krogh* udtrykte paa bedste Maade Tankerne omkring Sønderjydernes Familie og Hjem. - Borgmester *Riis Flor* kom i en mere politisk, men yderst sober, Tale ind paa *Ønsket om*, at Regeringen maatte finde en for alle lykkelig Løsning paa Genforeningsspørgsmaalet. - Og *et Leve den danske Regering* blev udbragt ! -

Apoteker *Rabell* udtrykte Tak til mange Sider : *England, Frankrig, Ø.K. (Etatsraad H.N.Andersen), Professor Verrier Pastor Troensegaard-Hansen og Gymnastikinspektør Rasmussen.* - ORSagfører *Jacoby* talte for Dannebrog (*Hurra !*) og Redaktør, Medlem af Folketinget, *Mortensen*, mindedes 1864-Begivenhederne og udbragte et *Leve for Freden !*

Blandt *de tusinder og atter tusinder af modtagne Mennesker* havde Lærer *Christensen* bemærket nogle graahaarede Mænd, hvis Rygge maaske ikke var blandt de rankeste. - Disse Veteraner fra 1864 fik ogsaa deres Hurra. - Hvilke Veteraner af den fhv. Kasserer *Hertz* (Veteran fra Krigen 1848-50) blev betegnet som *rene Dreng*. - Justitsraad *Lehrmann* takkede Byraad og Komité, og Restauratør *Jensen* mindede i smukke Ord alle dem, som blev *derude*. - For de sønderjyske Kvinder talte Elektricitetsværksbestyrer *Westergaard*, som ogsaa lod Kvinderne leve ! Derefter kunde Borgmesteren meddele Tilladelsen til at medtage 20 Kg. Levnedsmidler, hvoraf den følgende Dag paa *Teknisk Skole* blev uddelt til hver 2 Kg. Flæsk og 2 Kg. Sukker. - *Sønderjyden Schlesinger* takkede paa Tysk for den uforglemmelige Modtagelse. - Derpaa meddeltes det, at der fra *Flensborg* ville blive indsat et extra Tog, Tirsdag Aften, og interesserede opfordret til at rejse sig. - Hvilket kun en halv Snes Stykker gjorde, og pludseligt raabtes der paa *Dansk og Tysk : Wir bleiben zum Mittwoch Morgen*, idet der paa *Dansk* blev udtrykt, at 24 Timers Fraværelse ingen Rolle spillede....! -

Hvornaar de (arme) Sønderjyder fik Mulighed for at spise, tales der ikke om. - Derimod, at der fandt Afmarch Sted til *Skovbakken*, hvor Kaffeborde var dækket. - Borgmesteren holdt (stort set) samme Tale som før, med et Hurra for Sønderjyderne og de 10.000 - 12.000 Mennesker paa Pladsen. - Sang og Musik fulgte indtil Aftenen sluttede ved 11-Tiden med Fyrværkeri, *der endte med to sønderjyske Piger* (viste sig) i *Transparent, omgivet af et farvestraalende Ildhav.* -

Om Afrejsen fra *Randers* har jeg ingen Oplysninger. -

Men tilføjer, at Redaktøren af *Randers Amts Venstreblad (?)*, *A. Theodor Andreasen*, den 10' Februar skrev et virkelig godt Digt, *For dem, der.....(S. Ths.IV-3).* -

S/S St. Thomas' 5te Rejse

Afsejling fra *Randers*, Mandag den 14' Juli 1919, med Ankomst til *Rouen*, Fredag den 18' Juli.
Afsejling fra *Rouen*, Lørdag den 19' Juli 1919, med Ankomst til *Vejle*, Onsdag den 23' Juli.

S/S St. Thomas tog den forkortede Vej gennem *Kielerkanalen*, hvorved Minefaren i *Nordsøen* i stort Omfang blev undgaaet, jfr. *UM's* orienterende Skrivelse af 17' Juli til *SjM.* - Direktøren for det *franske* Krigsfangerkontor (48, *Avenue de Saxe i Paris*) blev af *LiP* informeret om, at ca. 250 Krigsfanger fra *Aurillac-Lejren* og ca. 100 fra *amerikanske* Lejre var blevet afsendt til *Rouen* for at blive indskibet paa *S/S St. Thomas*, som antagelig ville ankomme dertil den 19' Juli. (*St. Ths.V.-2*) - Og at yderligere to Sejladser forventedes udført med Anløb i *Dunkerque* for Afhentning af *amerikanske* Fanger. - Alt forudsat *fransk* Tilladelse. - *LiP* meddelte *KiD* den 15' Juli om Skibets Afrejse, og i et Brev, dateret den 10' Juli, fra *KiR* til *LiP* oplyses, at der den næste Dag, den 11' Juli, ville ankomme Fanger fra forskellige *amerikanske* Lejre med Toget Kl. 23,57. -

I Telegram af 15' Juli fra *UM* til *LiP* oplyses, at *S/S St. Thomas* via *Kielerkanalen* ville ankomme den 17' Juli til *Rouen*, og samme Dag anmodes *KiD* af *LiP* om at sørge for, at alle formelle Tilladelser var i Orden for hurtig Ekspedition af de relativ faa Fanger, der skulde afhentes i *Dunkerque*. - Hvilket formentlig skete. - I alt Fald meddeltes *LiP* af det *franske* Krigsministerium, at 3die militære Autoritet i *Rouen* var blevet informeret om Skibets Ankomst den 19' Juli

Naturligvis ønskede *KiR* via *LiP* den 16' Juli at faa nøjagtig Tidsangivelse for *S/S St. Thomas' Ankomst til Rouen*, for at kunne anmode Havnemyndighederne om en passende Kajplads (*St. Ths.V-3*). - Og naar Konsulen havde henvendt sig til *LiP*, saa havde det sin Forklaring i, at han havde været i Fangelejren, og dér af Kommandanten erfaret, at der om Mandagen var ankommet 537 Fanger, herunder 2 Officerer, og at han, som tidligere omtalt, endnu ikke havde faaet nøjere Instrukser (*St. Ths.V-3*). -

Lt. *Hjelmfeldt* blev den 17' Juli udstyret med *Fuldmagt* fra *LiP* (*St.Ths.V-5*), samt anmodet om at modtage to Kasser fra Legationen som indregistreret Rejsegods til *Rouen*, for Videretransport paa *S/S St. Thomas* (*St.Ths.V-6*). -

Telegram fra *LiP* til *UM* den 19' Juli meddelede, at *S/S St. Thomas* afsejlede denne Dags Aften, og der forespurgtes samtidigt om, hvornaar omtrent Skibet kunne forventes tilbage til *Rouen* og *Dunkerque*. -

Tilsvarende Oplysninger blev givet *KiR* den 20' Juli, med samtidig Oplysning, at Afrejsen fandt Sted Kl. 9 Aften, med Hr. og Fru *Jørgensen* som Passagerer. - Foruden altsaa de to Kasser fra Legationen. -

Mere specifikt oplyser et Telegram den 22' Juli fra *LiP* til *UM*, (videre meddelt *SjM* af *UM* den 4' August (*St.Ths.V-7*), at 321 Fanger var afrejst, hvor No.1 til No.100 (incl.) var fra den amerikanske Lejr (*Saint Pière de Corpo*), formentlig beliggende nær *Byen Tours*, medens de øvrige var fra franske Lejre. - 30 Sønderjyder maatte dog efterlades. - Dog kom med den meget syge No. 321, *WernerHolm* fra *Flensborg* (*St.Ths.V-8*) men usikkert om 4 andre (*St.Ths.V-9*). -

En "Passagerliste" (*S.Ths.V-1*) oplyser 238 Navne., -

Ankomsten til *Vejle* den 21' Juli 1919, - den blev som forventelig : enorm !

Vejle Byhistoriske Arkiv og *Stadsarkiv* har sendt mig et særdeles fyldigt Materiale til Belysning af Modtagelsen, herunder en illustreret Redegørelse, udarbejdet i Februar 1972 af *Fredy Jensen* og *William Rosenkilde*, der bygger paa Referater fra *Vejle Amts Avis*, *Vejle Amts Folkeblad* og *Vejle-Social Demokrat* (*St.Ths.V-10*)

Det er iøvrigt samtidigt blevet mig oplyst, at en Dokumentarfilm paa ca. 5 Minuters Varighed kan ses i Arkivet. -

Enkelte Detaljer i Forbindelse med Beskrivelsen af Modtagelsen kan dog nævnes hér ud fra det modtagne Materiale.

Ifl. *Vejle Social-Demokrat* af Lørdag den 19' Juli 1919 (*St.Ths.V.11*) tog Forberedelserne til Modtagelsen i *Byen* deres Begyndelse efter at Byraadet havde modtaget *Sønderjyske Fonds* Accept af Byraadets Tilbud om at modtage en *Transport af Sønderjyske Krigsfanger*. -

Et *Opraab* om Indkvarteringsmuligheder og Forplejning af de ca. 300 Krigsfanger (paa Land eller i By) fremkom den følgende Mandag den 21' Juli. -

En Komité blev dannet og et snævert Udvalg blev nedsat med Henblik paa at faa alt det praktiske paa Plads. -

Stor Usikkerhed om Ankomsttidspunkt har hersket, hvilket affødte bl.a. nogen Mangel paa Logi, hvorfor Løbesedler blev udsendt derom, og samtidigt bemærket, at *alle Fangerne er dansktalende.....* - Naturligvis : Flagning overalt ! -

Jovist, rette Ankomsttid var ikke saadan at faa Klaring paa, og Avisen bemærker noget bebrejdende, at Komitéen allerede den 22' Juli om Eftermiddagen vidste, at Skibet *ville komme her ind til Byen i Eftermiddag* (den 23' Juli), og derfor burde have ladet Avisen tilflyde Meddelelse derom, saa at Bladets Læsere ikke *skulde løbe og storke* paa Havnen i Formiddags....-

Hvorom alting var, saa sejlede Onsdag Formiddag, den 23' Juli, Havnens lille Motorbaad med 5-6 Passagerer ud paa Fjorden for at møde *S/S St. Thomas*. -

Søsyge og Risiko for at seks Kasser med Cigarer i Bunden af Baaden skulde blive vaade, uagtet største Omhu for Cigarer og Mappen, der var *fuld af Pengesedler* (vel vogtet af Byraadssekretær *André Hansen*) bevirkede Nødvendigheden af den *bedre* (Baad) *Svanen*, som ud for (Vejle-)Sanatoriet mødte ankerliggende *S/S St. Thomas*. - Postkontrollør *Axel Nielsen*, Byraadssekretæren, Kontorchef *Jessen*, Journalister samt Redaktør *Egebjerg* og Frue fra *Svendborg* blev derude modtaget paa Skibet, naturligvis med Hurraraab ! -

De sidstnævnte var kommet til Stede for at modtage deres Datter, som var tjenestegørende ved den danske Ambulance i *Paris*, som - *oh Ak og Ve* - tilsyneladende var kommet til *Assens*, for at *tilbringe et halvt Døgn (?) i Danmark*. -

Praktiske Spørgsmaal blev afklaret, og 25 Kr. fra *Sønderjyske Fond* blev udbetalt til hver af de 321 Fanger, som hovedsageligt hidrørte fra *Haderslevkredsen* og *Flensborg By*, hvilket en "Fangeliste" (*S.Ths.V-1*) synes (delvis) at bekræfte. -

Herudover 10 Passagerer, bl.a. Baronesse *Wedell-Wedellsborg*, (vistnok Sygeplejerske ved den danske Ambulance i *Paris*) og den i fransk Tjenste ansatte Dyr læge *Jørgensen*. -

S/S Baldur (SkbF.-25) havde bragt Lods *Frederiksen* ud til *S/S St. Thomas*, som saaledes paa sikker Vis kunde dampe ind til Kaj ved *Dampskibspakhuset* i *Vejle*. -
 Paa Sejturen ind havde Smaabørn paa lavvandede Steder ved *Ankær Hage* vinket med deres Flag, og *H.N. Andersen* havde utvivlsomt ogsaa fulgt med i Begivenhederne fra sit Opholdssted den Dag som Gæst paa *Tirsbæk*. - Det maa have gjort et dejligt Indtryk paa ham at se !”hans eget Skib” komme til *Danmark, fuld af frigivne Sønderjyder !*

Onsdag, den 23' Juli 1919 :

Efter Modtagelse med Taler af fg. Borgmesteren, Gartner *Fr. Poulsen*, samt Sang og Musik af *Alf Tellings Musikkorps*, afgik i to Hold Sønderjyderne til hhv. *Langelinie* og *Nyboesgade Skole* til *Renselsesfest* og *Iførelse af nyt Kluns fra Inderst til Yderst og Sko paa Fødderne og ny Hovedbeklædning*. -

Altsammen Gaver fra *Sønderjyske Fond*, og Tøjet leveret gennem *London Herremagasinet* o.a. -

Middag paa *Teaterhotellet* og i *Arbejdernes Forsamlingsbygning*, hvor Menuen bl.a. bestod af en stor Bøf. -

Efterfølgende Fordeling paa *Jærnbanepladsen* til de resp. Kvarterværter, der kom fra “Nær og Fjern”, som fra *Byerne Daugaard, Assendrup, Bredsted og Grejs*. - Men ingen skulde til *Jælling, hvad der forbavtede os en Del....* -

175 blev indkvarteret i selve *Vejle By*. -

Avisen bemærker (som mange andre...), at mindst 2/3 af Gæsterne var tysktalende (ca. 150 var fra *Flensborg By*), saa de ikke kunne tale med dem....! - En Tilføjelse skal med, nemlig at Avisen samtidigt skriver : *Komitéen er dog uskyldig med Hensyn hertil, idet man sikkert er gaaet ud fra, at Franskændene kun vilde sende dansktalende herop. - Det har man dog ikke gjort, men blot fyldt Skibet med Fanger.* - (Avisen burde dog nok have vidst bedre !) - Men der tilføjes dog pligtskyldigst, at Krigsfangerne, hvad enten de er tysk eller dansktalende, saa skal de behandles godt. -

Torsdag, den 24' Juli 1919 :

Kl 14 var der stor Festgudstjeneste i *den flagguilandersmykkede Nicolai Kirke*, med alle Lys tændte og *Sønderjysk Forenings Fane* anbragt i Koret - Provst *Christensen* talte om *Guds Velgerninger og hans Barmhjertighed*. -

Kl. 4½ Eftermiddag en *prunkløs* Festmiddag for 350 Personer i *Skyttehusets Store Sal*, med Taler af bl.a. Sønderjyden *Nis Nissen* fra *Brobøl ved Sundeved*. - Festtalen blev holdt af *Læge Askov, der roste at Sønderjyderne saa fuldtalligt mødte under Fanerne ved Krigens Begyndelse, thi Krigen var nødvendig., Thi Tyskland havde aldrig frivilligt givet Sønderjylland tilbage.* - Logikken i Synspunktet er faktisk til Stede....

Af andre Talere kan nævnes Postkontrollør *Axel Nielsen*, Byrådsmedlem, Fru *M. Bording* samt Landstingsmedlem, Frk. *Olga Knudsen*. - Fg. Borgmester, Gartner *Fr. Poulsen* var iøvrigt den, der bød Velkommen. - I Haven spillede *Alf Tellings Orkester*, som ledsagede en af Boghandler *Andreas Dolleris* forfattet Sang, der blev afsunget. -

Samme Aften i *Bredsted* : 170 Mennesker (hvoraf de 40 var trætte og hjemlængslende Krigsfanger) til *Kaffe og Taler*.

Uagtet, at al Festivitas var “trættende” i Længden, saa var de alle glade og lykkelige. - Ingen Tvivl derom. -

3 Sønderjyder maatte indlægges paa Sygehuset, men alle de øvrige var raske, - dog nogle med Forbindinger. -

Dog var de prægede af Krigens Gru, og Mærker af Saar kunde ikke skjules. - Saa godt var det, at de

Fredag den 25' Juli 1919

kunde drage hjem til deres Hjemstavne, efter at de af Lt. *Pedersen* fra det tyske Krigsministerium havde faaet praktiske Oplysninger om, hvordan de skulde forholde sig ved Hjemkomsten. -

S/S St. Thomas' 6te Rejse

Afsejling fra *Vejle*, Onsdag den 23' Juli 1919 (?), med Ankomst til *Rouen*, Mandag den 28' Juli.

Afsejling fra *Rouen*, den 28' Juli 1919, med Ankomst til *Esbjerg* den 31' Juli.

Mangel paa en Del konkrete Oplysninger om denne Rejse har bevirket stor Usikkerhed omkring denne Rejse. -

Dog kan oplyses, at *UM* den 13' August 1919 sender et Brev til *SjM (St. Ths. VI-2)* om, at *S/S St. Thomas* fra *LiP* havde modtaget en Navneliste (*St. Ths. VI-1*) med 325 sønderjyske Fanger, og at Skibet var afgaaet fra *Rouen* den 28' ds. -

Fangerne var 10 kommet fra den amerikanske Lejr, *St. Pierre des Corps*.

Nævnte Liste, underskrevet af Kommandanten af Fangelejren i *Rouen* den 28' Augsut 1919 og af Lt. *Hjelmfelt* s.D. med Bemærkning o, at Fangerne var blevet indskibet paa *S/S St. Thomas*. -

Samtidigt oplyste *UM*, at Kaptajn *Wedel-Wedelsborg* havde ønsket, at ialt 2 danske Sygeplejersker samt 2 danske Sygepassere fra U.S.A.' Hær samt den danske Legionær *Fenger*, tillige med Dr. *Benny Meyer*, rejste med samtidigt. - Herudover tillige Hr. *Kaj Østberg* og Lt. *Hjelmfeldt*. - Sidstnævnte som Mellemlid mellem Kaptajn og Fangerne. - Gesandten havde iøvrigt skønnet, at der paa daværende Tidspunkt endnu var Behov for to Ture á 325 Krigsfanger og endnu en Tur med et lidt mindre Antal - Dog, at intet kunde fastsættes (fornuftigt nok) med Sikkerhed. -

Bemærkes kan det, at den nævnte Legionær *Fenger* havde ligget paa et fransk Hospital i 15 Maaneder og som (forstaaeligt nok) længtes efter at blive plejet af sin Familie i Danmark. -

Noget senere i mit Arbejde blev jeg bekendt med en nærmere Beskrivelse af *S/S St. Thomas'* Modtagelse i *Esbjerg* Torsdag den 31' Juli 1919, og hvorom der fortælles nærmere nedenfor paa Side 101, og hvortil der herefter henvises. -

I 2det Afsnit af et Blyantsnotat paa Side 2 af en Skrivelse af 17' Juli 1919 fra *UM* til *SjM* (med Kopi til *LiP*) oplyses dog følgende : Mandag den 4' (August) fra *Kjøbh.*, Torsdag den 7' i *Rouen* i *Dunkerque* den 8' August. -

Denne Skibets 6te Sejlads, medførte Fangerne No. 1-325 (?) (*S.Ths. I*) samt 8 civilinternerede - Resten : No.320 (?) til 497 skulde komme med *Hejmdal* den 16' September til *Assens*, alt ifl. en haandskreven Notat paa nævnte Bilag. -

S/S St. Thomas' 7' Rejse :

Afsejling fra *Esbjerg* den 31/7 1919, med Ankomst til *København*, Fredag den 1' August.
 Afsejling fra *København*, Lørdag den 2' August med Ankomst til *Rouen* Onsdag den 6' August
 Afsejling fra *Rouen*, Torsdag den 7' August 1919, med Ankomst til *Dunkerque*, Fredag den 8' August
 Afsejling fra *Dunkerque*, Lørdag den 9' August 1919, med Ankomst til *Esbjerg/Varde/Ribe*,
 Mandag den 11' August

Den 23' Juli meddelte *LiP* det franske Krigsfangerkontor, at *S/S St. Thomas* kunde forventes at ankomme til *Rouen* den 26' Juli, og Afrejse den 27' Juli, medtagende 350 Fanger, hvorom *UM* underrettedes den 30' Juli af *LiP*. - Skibet skulde derefter vende tilbage til *Rouen* omkring den 9' August og sejle videre til *Dunkerque* den 10' August, idet *KiR* i et Brev af 22' Juli havde skrevet til *LiP*, at der fra *Dunkerque* skulde medtages 56 Fanger ifl. en Liste, modtaget fra *Camp-Levasser*, om hvilket *LiP* underrettede *KiD*. -

LiP havde den 7' August 1919 underrettet *UM* (*St.Ths. VII-10*), at der var 500 sønderjyske Krigsfanger rede til Afskibning i *Rouen*. - Men allerede den 30' Juli 1919 underrettede *LiP* ved et Telegram til *UM* (*St.Ths. VII-3*), at der var 86 (Krigsfanger) rede i *Dunkerque*,

Og i et Brev af 1' August fra *KiD* til *LiP* (*St.Ths. VII-4*) oplyses, at Generalguvernøren i *Dunkerque* havde meddelt Tilladelse til Frigivelse af 59 slesvigske Fanger fra belgiske Lejre, samlede i Fangelejren *Wulveringhem-les Fâmes*. -

Et Telegram fra *Ø.K.* til *LiP* af 23' Juli meddeler, at en Liste over 11 Passagerer, som ønskedes medtaget, ikke kunde imødekommes. - Det drejede sig om Pastor *Børgesen* (4 Personer), 3 Personer fra *Røde Kors* (incl. Sygeplejerske, Frk. *Magnus*), Sygepasser *H. Frederiksen*, *Gotberg* (?), Dr. *Benny Meyer*, og tidligere omtalte Hr. *Fenger*. - Alligevel blev Kaptajn *Albrechtsen* anmodet (overtalt til ?) om Modtagelse af de nævnte a.H.t. de syge, som havde Brug for lægelig Assistance. -

Ved Telegram af 1' August fra *UM* meddeles *LiP*, at *S/S St. Thomas* ville ankomme til *Rouen* den 6' August og den 8' August til *Dunkerque*, hvilket meddeltes videre til *KiR* og *KiD*, for at kunne de videre nødvendige Foranstaltninger.

Ifl. Brev af 7' August (*St.Ths. VII-6*) og Telegram fra *KiR* til *LiP*, afsejlede *S/S St. Thomas* fra *Rouen*, Fredag den 7' August *cet après midi* (som var Kl. 13) med 251 Fanger, samt 6 af de tidligere omtalte Passagerer fra *Paris*, som ønsket af Minister *Bernholt*. - Og herudover Sømand *Niels J. A. Olsen*, efterladt fra *S/S Uffe* (*SkbF. 29*) paa Hospital i *Algier*. - En Hjemrejse paa Rederiets Vegne naturligvis. -

Yderligere kom Lt. *Hjelmfeldt* med tilbage, foranlediget af hans Hustrus Sygdom. -

Løjtnanten kunde oplyse, at der endnu var 454 Fanger, hvorom der dog manglede Oplysninger om 148 af dem og hvis Forhold skulde undersøges noget nærmere. -

Han fik iøvrigt udbetalt 450 Frs (i 2003 : ca. 3.500 Kr.) til Bestridelse af div. Udgifter. -

Til *Dunkerque* ankom *S/S St. Thomas* Fredag den 8' August Kl. 11 *matin* ifl. Telegram af 9' August fra Konsulen til *LiP*, med Afsejling til *Esbjerg* den 9' August Kl. 10 om Aftenen. -

De nævnte Telegrammer fremgaar af Brev af 9' August fra *KiD* til *Lip* (*St.Ths.VII-7*). -

Afrejsen, blev dog udsat noget p.G.a. opstaaet Storm; - en Udsættelse, til utvivlsom Glæde for alle ombord paa Skibet. -

Af førnævnte Brev af 9' August (*St.Ths.7*) fremgaar det yderligere, at Skibet var ankommet til *Dunkerque* med 257 Passagerer, hvoraf 251 var *Slesvigere*. - Og i *Dunkerque* medtoges 73 forsamlede, , og hvoraf 64 var *Slesvigere*. -

Og igen ud af disse kom 45 fra *belgiske* Lejre. - Oprindeligt skulde der være ankommet 56, men 2 Fanger udeblev, og 9 Krigsfanger var ikke blevet accepteret af Lt. *Hjelmsfeldt*, hvilket *LiP* blev underrettet om pr. Telefon. -

Telegram den 9' August fra *UM* til *LiP* oplyste, at 251 Fanger fra *Rouen* (heraf 13 Officerer) og 64 fra *Dunkerque*, og at 148 Krigsfangers Forhold skulde undersøges nærmere. - Samme Dato, den 9' August oplystes *LiP* af *KiD* stort set noget tilsvarende. - Og *UM* orienterede *SjM* den 26' August om Udviklingen (*St.Ths.VII-8*). -

Krigsfangerne sejlede saaledes til *Esbjerg* med Henblik paa Videretransport til *Varde* resp. til *Ribe*. -

I denne Forbindelse blev der udarbejdet to Lister over Krigsfangerne, (*S.Ths.VII-1&2*), mellem hvilke der synes at være nogle Uoverensstemmelser, som ikke forekommer umiddelbart indlysende, men kan have Relation til Opatgelse af Krigsfanger i de to forskellige Havne, *Rouen* og *Dunkerque*. -

Men *UM's* Skrivelse af 26' August til *SjM* (*St.Ths.VII-11*) giver formentlig nok Løsning paa det Hele. -

Det ville have været mere end besynderligt, om de sønderjyske Krigsfanger ikke i *Esbjerg* blev modtaget med aabne Arme. - Hvilket saa givet blev Tilfældet ifl. de lokale Aviser !

Referat i *Vestjyllands Social-Demorat* i *Esbjerg* af 11' August 1919 (*S.Ths.VII-12*) beretter relativt kort om, at der fandt en begejstret Modtagelse i de nævnte Byer, med samtidigt Oplysning om et ringe Antal dansk-talende Sønderjyder. -

Men allerede den 5' August 1919 kunde *Vestjyllands Folkeblad* (*St.Ths.VII-13*) bebude Sønderjydernes Ankomst til Byen omkr.den 9'-10' ds., at der havde været samlet et Møde Aftenen i Forvejen paa Varde Raadhus, hvor en Arbejds-Komité blev blevet nedsat, bl.a. med Henblik paa Indkvarterering, samt det ikke uvæsentlige : at sørge for, at de Beklædningsgenstande, som skulde indkøbes til Sønderjyderne blev købt i *Byen*, - og ikke, som sket tidligere : gennem en *Vejlekøbmand*. -

Vestjyllands Folkeblad fra den 5'-8'-12' og 13' August 1919 (*St.Ths.VII-13-14-15*) samt *Vestjysk Folkeblad* fra den 11' August 1919 (*St.Ths.VII-16-17*) om Modtagelse i *Varde*, og i *Ribe Amtstidende* fra den 11'-12-og 13' August 1919 (*St.Ths.VII-18-19-20-21 og 22*)

I *Esbjerg* stormede et tusindtal Mennesker til den flagsmykkede *Englandskaj*, da *Eventyrsskibet "St.Thomas's smukke Skrog med de flagsmykkede Liner dukkede frem af Graadybs Vande*. -

Naturligvis mødes de unge Mennesker af en Modtagelseskomité fra hhv. *Varde* og *Ribe*, idet der fra *Ribe* mødte Borgmester *Helle* og Bankdirektør *Kaalhauge* samt Adjunkt *Reincke*. -

Grosserer *Lasson* fra *Varde* (lidt forsinket ?) ilede hurtigt ned mod *Englandskajen*, som i *Solskinnet prangede af rød-hvide Farver mellem det festlige grønne*. - *Poulsens Hornorkester* spillede, Folk sang og Hurraer lød fra Skib og Kaj. Og fra den flagsmykkede Tribune bød Talere et hjerteligt Velkommen og Sønderjyderne udtrykte stor Tak. -

Togvogne blev indrangeret, og Toget til *Ribe* (med tre *Gennemgangsvogne*) afgik Kl. 4,35 (Em) med 157 Fanger. -

De skulde til den vestlige Del af *Sønderjylland*, medens *Varde-Toget*, der afgik Kl. 5,47 (Em) - ligeledes med tre *Gennemgangsvogne* bragte med sig Krigsfangerne til den østlige Del. -

Ventetiden for "Varde-Toget" blev udnyttet til Indtagelse af Smørrebrød og en Øl. - Hvortil kan føjes, at de, der kom med "Ribe-Toget" saa sandelig ikke skulde forlade Toget i *Ribe* med *slunke Maver*. - Thi i *Bramminge* stod Gæstgiver *Bejer* parat med 450 Stykker lækkert Smørrebrød, produceret med kort *Varsel*. - Og paa *Gredstedbro* Station blev Sønderjyderne modtaget af Konsulent *Duborg* og en *Flok Nordmænd* med *kraftige Hurraraab*, hvilket gjorde et stort

Indtryk paa dem alle, da de erfarede, hvorfra *Flokken* kom. -

En ung Krigsfange udbød med graadkvalt Stemme ved Ankomsten til *Ribe Station* : "Først nu kan jeg mærke, at jeg snart er hjemme..." - *Orkesteret spillede*, og *Forsvarsbrødrene*, *Marineforeningen* o.m.a. drog op ad *Dagmarsgade*. Om Aftenen i *Ribe* var der Fest, hvori bl.a. deltog Biskop *Koch*, Provst *Thygesen*, Borgmester *Helle*, Adjunkt *Reincke*, Overlærer *Knudsen*, Kateket *Larsen*, Stiftsamtmand, Kammerherre *Stemann* med Frue, Lt. *Hansen*, Medlemmer fra *Sønderjysk Fond*, Pressen m.fl. -

Og i *Varde*...! - Referater i saavel det radikale *Vestjylland Folkeblad* fra den 5'-12' August 1919 (*S.Ths. VII-13 til 17*) som i *Ribe Amtstidende* (*St.Ths VII*- udgivet af *Venstre-Reformparti*, beretter "alt" om Modtagelse og Festlighederne i de Dage, Sønderjydernes Ophold var dér. - En Modtagelse i Byen, som roligt kunde sige *Spar To til alt!* - Alle i den flagsmykkede By modtog Sønderjyderne paa hjerteligste og festligste Maade, med Taler, Sang og Musik.-

En, for Sønderjyderne temmelig lang, March gennem Byens Gader, endte i Byens Skole, ud fra hvilken de, efter at have gennemgaaet et utvivlsomt tiltrængt varmt *Renselsesbad*, i Hold paa 10 Mand, traadte ud som *særdeles velklædte Gentlemens*, takket være ny Beklædning (fra inderst til yderst), skænket af *Den sønderjyske Fond*, og leveret af lokale Ekviperingsforretninger. - Andre Handlende fik ogsaa Glæde af de Indkøb, som Sønderjyderne foretog, takket være de yderligere 25 Kr. (væl ca.532 Kr. i 2003), som blev givet dem som Gave fra Fonden. - Bemærkes kan ogsaa, at Byens Barbersaloner havde nok at gøre med "*at pudse Facaderne op*", som rammende udtrykt af en Sønderjyde -

Men ikke blot saadanne Bemærkninger blev gengivet i Aviserne. - Flere Krigsfanger fortalte om deres Erfaringer fra Krigen og deres Fangenskab. - Dog *ikke alt.., meget holdt de for dem selv....!*

En malariaramt Sønderjyde (Navnet ubekendt), der havde været i *Østafrika*, fortalte lidt om sin Skæbne. -

Han havde siden 1909 været Missionær i *Frelsens Hær*, og ved Krigsudbruddet udskrevet til Soldat. -

Han deltog i Krigen, blev taget som Fange og sendt i *fransk* Fangelejr, for senere af en *schweizisk* Krigsfangerkommission at blive sendt til *Schweiz*, hvor han under gunstige Forhold tilbragte et Aar. -

Pastor *Jørgensen* holdt Festgudstjeneste i *Varde* Kirke, og samme Aften, Mandag den 11' August, var der Festmiddag i *Arnbjerg-Pavillon* for 160 Personer med Opstilling i tre Langborde og et Tværbord for Modtagelseskomitéen, med dets Formand, Viceborgmester, Grosserer *Lasson* i Spidsen, som udbragte et Leve for Konge og Fædreland. -

Taler fulgte paa Taler, af hvilke kan nævnes Dyr læge *Slivsgaard*, Lt. *Jørgensen* fra *Haderslev*, Pastor *Jørgensen*, Løjtnanterne *Hansen* og *Petersen*, Boghandler *Kastoft*, Sagfører *Oldager*, Grd. *Hellesøe* og Branddirektør *Skov*. -

Sluttelig bød Viceborgmesteren til Koncert og Dans i Lokalet, hvori deltog mange af Byens Borgere og *Borgerinder*.

Festen sluttede Kl. 11, og næste Dags Morgen, Tirsdag den 12' August Kl. 7, samledes Sønderjyderne paa Torvet for at spadsere til Banegaarden, hvor Bylterne med Fangetøj blev udleveret. - *De bortdragne var glade og veltilfredse*. Og de mange Gange udtalte Ord : "*Mange Tak*" var noget, som *selv de tysktalende havde lært...* -

Udpensles for meget Beskrivelserne af Modtagelserne ? - Svaret er utvivlsomt et ubetinget JA ! - Men alligevel skal de være med til at danne endnu en Brik til Billedet omkring sønderjyske Krigsfangers Hjemfærd. - Derfor hér atter en Brik, visende hvilke stærke Følelser, der rørte sig hos "Rigsdanskerne" i tre vestjyske Byer og dem fra syd for *Kongeaagrænsen*. - Saa læs de særdeles fyldige Referater i Aviserne, og forstaa Datidens blomstrende Sprog ! -

Som antydte var der et stort Behov for Skibslejlighed til Hjemtransporter. -

S/S St. Thomas var klart inde i Billedet, men paa Tale kom igen Krydseren *Hejmdal*, hvorfor *LiP* af *UM* blev anmodet om at undersøge hos den *franske* Regering, hvorvidt der kunne gives Tilladelse for *Hejmdal* til en saadan Opgave, og denne Forespørgsel blev den 31' Juli rettet til det *franske* Udenrigsministerium, som den 13' August ifl. Telegram den 12' August (!?!) fra *LiP* til *UM* kunde oplyse, at *Hejmdal* kunde besøge *Rouen sens objection*. -

KiR havde iøvrigt spurgt *LiP*, hvorvidt en Krydser var paa Vej til *Rouen*, og i saa Fald om dets Dybdegang, og om den kan gaa til Kaj dér, hvor *S/S St. Thomas* havde ligget. -

Samtidigt blev det oplyst, at 6 civile Personer fra *Spanien* (oprindeligt 8, hvoraf én var Kvinde), havde søgt Transitvisum gennem *Frankrig*, og andre - i alt 17 civile Personer - ønskede Hjemtransport

Ydermere blev *LiP* den 31' Juli anmodet om at søge Frigivelse og Tilladelse til Hjemsendelse med *Valkyrien* fra

Malta af tidligere omtalte Slesviger, *Christen Madsen* fra *Horsby* (1ste Zone), der havde befundet sig i *Mikra-Salodini Lejren*, hvilket det *franske* Krigsministerium den 6' August gav sin Tilladelse til. -

Men paa dette Tidspunkt var han formentlig allerede hjemkommet. -

Ligesaa blev *LiP* af *UM* ved Brev af 8' August anmodet om at søge Frigivelse af *Fangen Christen Hansen* fra Res.inf.Rgt. 86, 1ste Kompagni i *Casablanca*. -

Og fra det *danske* Gestandtskab i *Bern* blev *LiP* den 8' August underrettet om, at alle *tyske* Fanger (altsaa ogsaa de sønderjyske) var blevet frigivet. -

I hvilken Forbindelse dette Gesandtskab af *LiP* blev anmodet om at foranledige *fransk* Visa for tre *schweiziske* Fanger, saa de kunde være i *Rouen* Fredag (?) den 27' August med Toget Kl. 5 Em fra *Paris*. -

Fangerne var *Johann Dunker*, boende paa *Hotel Terrasse* i *Luzern* (overstreget og rettet til *Lucerne*), *Hinrichsen*, boende paa *Hotel Krone* i *Buoches*, samt *Albert Buckholz*, boende paa *Bekleidungsdepot*, ogsaa i *Lucerne*. -

Lt. *R. Jensen* var omkring den 1ste August taget direkte hjem til *Danmark*, hvorimod *Julius Bullwinkel* fra *Flensborg* ønskede at forblive i *Tyskland*. -

Jovist var der stadig et alvorligt Behov for Hjemtransportmuligheder. - Lt. *Hjemfeldt* meddeler saaledes i et Brev af 8' August til *LiP*, at rede til Hjemrejse var der i *Lejren Levasen* 251 Krigsfanger og i *Dunkerque* 64 Fanger, om hvilket *LiP* allerede ved Telegram af 9' August fra *UM* var blevet underrettet om. -

Hertil kom 13 Officerer, som iøvrigt havde faaet Lov til at medtage deres tyske Udrustning (velsagtens kun Uniformer), mod afgivet Erklæring om ej at bære det paa dansk Territorium. -

Men tilbage var der (stadig) 242 gode Mænd samt 28 Mænd i *Le Havre*, 148 Mand i *Asnières*, 8 Officerer fra div. *franske* Lejre, samt 28 Mand fra *Croussey*, som ligeledes skulde til *Rouen*. -

Oplysninger herom sendt den 12' August af *LiP* til *UM* -

(Lt. *Hjemfeldt* takkede ogsaa for bevilget (nødvendig) Orlov.....-)

Og som det kan ses : *Hejmdals* Assistance var helt sikkert nødvendig, - ogsaa med Hjemtransporter fra *Frankrig*. -

Man kom endog saa vidt som i et Telegram fra *UM* til at oplyse *LiP*, at *Hejmdal* ville ankomme til *Rouen* den 24' August. - Ligesom *UM* den 14' August allerede havde oplyst *LiP*, Skibets Dybdegang var 3,7 Meter. -

Den 20' August blev det meddelt *LiP*, (men ved en Forglemmelse ikke oplyst *KiR*, hvilket af *LiP* blev undskyldt ved Brev af 19' August), at Skibet skulde afsejle fra *Rouen* den 24' August. -

Men denne Beslutning blev ved Telegram af 22' August fra *UM* til *LiP* ændret til, at *Hejmdal* i Stedet skulde sejle til *Hull*, - saadan som beskrevet i *Afsnit 18*. -

Derfor blev det besluttet, at *S/S Thomas* den 27' August skulde afhente 320 Fanger, og at *Hejmdal* først senere hen skulde komme til *Rouen*, som omtalt i *Afsnit 20*. -

----- *S/S St. Thomas' 8de Rejse*

Afsejling fra *København*, Lørdag den 23' August 1919, med Ankomst til *Rouen*, Onsdag den 27' August-
Afsejling fra *Rouen*, Torsdag den 28' August 1919, med Ankomst til *Svendborg*, Søndag den 31' August.

Atter hersker der lidt Usikkerhed, og denne Gang om bl.a. om Afrejsedatoen for *S/S St. Thomas*, idet *UM* i sit Telegram af 21' August til *LiP* skriver lidt upræcist, at *S/S St. Thomas* *partira d'ici un de ces jours a Rouen*, og at man haaber, at den da kan medtage 330 Fanger, som saa skal være parate. - Formentlig er Skibet ankommet til *Rouen* 27' August.-

I et Brev af 22' August 1919 fra *SjM* til *MM* oplyser, at *Ø.K.* havd stillet *S/S St. Thomas* til Raadighed, og at Skibet ville afgaa fra *Kjøbenhavn* den 23' til *Rouen*. -

(Med Blyant staar pudsigt nok skrevet paa dette Brev : "Chefen for Kr.Hejmdal, Fredericia - Det meddeles herved Hr.Kaptajnen til E.. I, at Krydseren fra Fredericia skal afgaa til Hull og herfra til Korsør. Pastor T.H. og Frue har Tilladelse til at blive befordret med Krydseren til Hull. Frøken Magnus, der havde Tilladelse til at blive befordret med Krydseren, afrejser i Dag herfra med Dampskibet *Sdt. Thomas* til *Rouen*, hvorfor den omspurgte Tilladelse for hendes Vedkommende bortfalder.)

Ifl. *Sydfyns Tidende*, Mandag den 1ste September, (*St.Ths. VIII-6*) skulde 1ste Maskinmester paa Skibet have udtalt, at *S/S St. Thomas* forlod *Rouen* Torsdag Aften Kl. 7 (den 28' August) for at sætte Kursen mod den engelske Kyst og ind paa *Themsen*, officielt for *Minefarens Skyld...i Virkeligheden for Kontrol og Spionering (!?!).*

Løvrigt haardt Vejr over *Nordsøen*, og mange var blevet søsyge. -

Ved 1-Tiden Natten til Søndag passeredes *Helgoland*, *Brunsbüttel* Søndag Morgen Kl. 6, og *Holtenu* Middagstid. -

Andre end sønderjyske Fanger benyttede sig af Muligheden for Hjemrejse, bl.a. som Følge af, at *Det Danske Hospital* i *Paris* ifl. Telegram af 22' August fra *LiP* til *UM* skulde lukke den 25' August, og følgelig skulde Medarbejderne fra Hospitalet hjem, hvilket vanskeliggjordes - ogsaa for Skibstrafikkens Vedkommende - af Strejkerne i *Danmark*. -

Ogsaa Togrejser gennem *Tyskland* bød utvivlsomt paa mange praktiske Vanskeligheder. -

Anmodning om Hjemtransport blev afsendt pr. Telegram vedr. 2 Læger, 10 Sygeplejersker samt Professor *Wimmer*, for 3 Søstre fra *Sct. Josephs Orden* og efter Ønske fra *Mons. Jumeau* : 3 Søstre fra *la Congrégation de la Sagesse*. -

Anmodningen blev ogsaa sendt af *KiR* pr. Brev til *LiP* den 22' August, som den følgende Dag blev fulgt op med en yderligere Anmodning om Medtagelse af Folketingsmand *Grønberg*. -

En Tilladelse blev allerede givet i et Telegram af 21' August fra *Um* til *LiP*, med Bemærkning om, at *Ø.K.* var indforstaaet dermed, og samtidigt oplystes det, at Rejsen kostede 200 Kr. (i Aar 2003 : ca. 4.300 Kr.). -

Telegram fra den 27' August siger, at *S/S St. Thomas* ville afsejle Kl. 19 den 28' August fra *Rouen* til *Svendborg* med 13 Officerer, 8 civilinterne, 299 Soldater, 2 Læger, 9 Sygeplejersker, Fru *Wimmer*, samt 3 *Sct. Josephs Søstre*, hvoraf den ene var *Mme de Castobier*. (*St.Ths. VIII-2 & 5*) -

Dog lykkedes det ikke Søstrene fra *la Sagesse* at naa at blive rede til Afrejse. -

I et Brev af 27' August fra *LiP* til *UM* med Relation til nævnte Telegram anføres imidlertid - med Blyant indføjet - 305 Mand, samt at "Bogkasserne", (nu med 65 Stk.) samt to Malerier til Nationalmuseet samt Flyvemotor (med Montør) kom ombord (*St.Ths. VIII-4*). - Men de 9 Civilfanger og Professor *Wimmer* ?

Det anførte stemmer fint med Oplysningerne i *Sydfyns Tidende*, som tilføjer Navnene paa de to Læger, som var Dr. *Berntsen* (ombord kaldet for *lille Claus*) og Dr. *Jessen*. -

Begge disse Læger kunde oplyse, at de kun havde haft med Søsyge at gøre, med samtidigt Bemærkning om, at *intet Middel er opfundet mod denne...*

En Liste over Krigsfangerne, med Paategning "St.Thomas til Svendborg 31/8 1919" angiver et Antal paa 318 Krigsfanger plus 8 Civilfanger (*St.Ths. VIII-1*), hvorved bemærkes, at en Fortegnelse (*St.Ths. VIII-3 resp. St.Ths. V-1*) angiver Antallet til 320 Personer, medens Resten :(ca.) 18 Personer ifl. Paategning skulde med Krydseren *Hejmdal* den 16/9-19.

Tilbage var der dog ca. 180 Mand, rede til Tilbagerejse, medens andre manglede, eller *n'ont pas encore été cherchés...* Altsaa, om man vil : ikke er blevet afhentede, (eller maaske fundet?) -

Dette Antal var nu ikke helt rigtigt angivet, idet et Telegram fra *LiP* til *UM* den 30' Juli oplyser (udover, at *ST. Thomas* var afrejst den 28' Juli fra *Rouen*), at der var yderligere 86 Fanger parate i *Dunkerque* og 320 i *Roien*. Hvortil kom 3 i *Aurillac-Lejren* og 28 nye Krigsfanger i *Le Havre*, som kom fra *Belgien*. -

Som det anføres : *avec déchet de 30%* (selv med et Svind paa 30%), vil der være nok til en *Skibsfuld*, og yderligere 150 Sønderjyder til en sidste (?) Rejse. - Samtidigt blev annulleret et tidligere Telegram (om Antallet af Krigsfanger), da dette giver *confusion avec nouveaux prissonnières* i *Le Havre*. -

I Konceptet til det nævnte Telegram er skrevet følgende Opgørelse :

28 (Fanger) i *Le Havre*, 86 i *Dunkerque*, 320 i *Rouen*, 400 usorterede (?!), 101 ved *Rouen*, 3 i *Aurillac*, eller i alt 337, men rettet til 338. -

En Sammentælling vil dog vise et Tal paa 938, hvorfor de "usorterede" samt de 101 ved *Rouen*, næppe kan medregnes. Men alligevel "passer Pengene ikke" - Naa, der var jo Tale om et Koncept, som senere er blevet rettet mange Gange. - Kendsgerningerne var dog, at mange endnu skulde transporteres hjem. - Men nok om det ! -

Om selve Modtagelsen i Svendborg, Søndag den 31' August 1919.

Atter kan beskrives om en stor og festlig Modtagelse, som berettet i *Sydfyns Tidende* (S.Ths. VIII-6) og *Svendborg Avis* (S.Ths. VIII-7) fra hhv. den 1ste og 2den September 1919. -

Sydfyns Tidende skriver saaledes Mandag den 1ste September 1919 i sin Overskrift :

“*St.Thomas*” kom i Gaar fra Rouen med 318 sønderjydske Krigsfanger, som i et Par Dage er Byens Gæster. -

Skibet var i Forhold til Planen ca. 7-8 Timer forsinket, men forberedte derpaa var man nu alligevel. -
Fint Sensommervejr og Flag overalt., - flest nok ved *Nordre Havn*, hvor Skibet skulde lægge til. -
Telefoner og Telegrammer beredtede om Passage af *Holtenau* ved Middagstid, og Anmodninger om Underretninger blev givet bl.a. til *Skjoldnæs Fyr*, *Hels Nor Fyr* og til *U-Baadbasen Grønsund*, og paa *Ærø* naturligvis. -
Alt for at de friske Spejdere i *Løb* kunde underrette Kvarterværterne om Udviklingen. -
Roklubbens lette Baade roede Skibet i Møde, og det samme gjorde *S/S Agnete* (Skb.F.26) og *S/S A.L.B.* (Skb.F.27). -

Ombord paa *S/S A.L.B.* var forskellige Honoratiores samt *Andersens Orkester* (dog paa nær Hr. *Holm*, - med sit *Valhorn*), der stemte i med “Der er et yndigt Land” og *Hurraraab* lød ud over Sundet. -
Svendborg Avis beredtede om Tirsdagen den 2' September 1919 om, at man saa vore *Sønderjyske Gæster* i smaa Flokke studere Byen, og samtidigt gjorde nogle *Smaaandkøb*, ligesom de ogsaa fik *Facaden pudset op* i Byens *Barbersaloner*. -
Om Eftermiddagen var der mange ude at sejle paa det *solglitrende Sund*, medens andre lyttede til en *Ekstra-Koncert paa Kristineminde*. -

Ved 7-Tiden om Aftenen *strømmede Sønderjyderne til Borgerforeningen*, hvor der i den blomstrende og festsmykkede “*Store Sal*” med *ophængte Skjolde* var dækket op med 5 lange Borde, hvilket imidlertid ikke var nok, hvorfor ogsaa Balkonen og tilstødende Lokaler blev taget i Brug. -
Avisen havde noteret sig, at Menuen bestod af Steg, Lagkage, Øl, Kaffe og Wienerbrød.. -
Andersens Orkester leverede *Taffelmusikken*. -

Taler ? - Jo, mange ! - Naturligvis bød Borgmester *Smith* et hjerteligt Velkommen til Sønderjyderne og udbragte derefter et Leve for Kongen, som blev efterfulgt af 1ste Vers af *Kong Kristian*... -
Dr. *Barfoed* talte smukt og inderligt bl.a. om de Følelser, de sønderjyske Soldater maatte have følt, da de skulde i Krig og være derude i Skyttegravene, og om de Tanker, de maatte have nu, just før det kommende Gensyn med Hjemmet. -
En Sønderjyde, *Rudolf Roock* (fra 60' Korps) takkede - paa Tysk - *Svendborg* for Modtagelsen. - Direktør *Pingel* om *Retfærdighed* var ved at ske Fyldest ? - Derefter talte Inspektør *Halsten* om Sønderjyderne som *Danmarks Grænsevagter* og Kasserer *Birkedahl-Nielsen* mindes dem, der blev derude. - De sønderjyske Kvinder blev hyldet af Kobbersmedemester *Haugsted*, hvorefter Redaktør *P. Andersen* talte om *Frihed under Dannebrog*, efterfulgt af Dr. *Friis*' smukke Ord om vort Flag. -

Talerstrømmen blev derefter afbrudt af Direktør *Carlsen* fra *Den sønderjyske Fond*, som uddelte Breve til Sønderjyderne, med Navns Nævnelser og besvaret fra Salen med et “her” eller et “hier”. -

Som en Begyndelse til Afslutningen af Festen gav Direktør *Carlsen* og Borgmesteren nogle praktiske Oplysninger. -
Men naturligvis maatte en Sønderjyde sige Tak, hvad han gjorde med samtidigt at udbringe et “Leve Svendborg” ! -
Men dette var nu ikke nok. - Hr. *Haugsted* ville ogsaa gerne sige Tak paa Vegne fra to af hans Bordfæller; - dels en *Kampflyver*, der havde deltaget i flere Træfninger, men skudt ned 80 Km. indenfor den *franske Frontlinie*. -
Den anden var en Skibskaptajn, der var blevet interneret i *Frankrig*. - Han var blevet sat til at flytte 5 Kubikmeter Jord hver Dag, og havde som Løn derfor modtaget 5 Gram Fedt. -, hvilket fra Salen blev kommenteret med :

Her er noget at lære for vore hjemlige Jord- og Betnarbejdere...! -

Mange blev fulgt hjem af de *flinke og udholdende Spejdere* efter en dejlig Festaften, som sluttede ved 10-Tiden. -
Næste Morgen Kl. 7½ samledes Sønderjyderne ved “*Sydfynske Damskibsselskab's*” Anløbsplads, hvor det flag-smykkede Skib *S/S Agnete* skulde føre dem tilbage til de *hjemlige Strande*, uden nærmere Angivelse af, hvor disse var...

Et lille Intermezzo, inden Skibet kunde afsejle ? - Ak ja...!

Det kære Toldvæsen viste sig i al sin Magt og Vælde, og Kontornusseriet fejrede store Triumfer. -

Sagen var den, at Direktør *Carlsen* under Festmiddagen - *rygtevis* - havde fortalt, at hver Fange havde faaet Lov til at medtage 20 Kg. Varer ud af Landet. - Ogsaa af de rationerede og/eller udførselsforbudte. - Det høje Toldvæsen stod fast paa ikke at have modtaget Instrukser derom fra højere Sted. - Direktør *Carlsen* greb resolut ind og foreholdt sin Paastand om, at Tilladelse var blevet givet. - Men som Svar derpaa fremviste Toldembedsmændene *stolt Regulativerne*, med det foreløbelige Resultat, at Afsejlingen blev udsat. - Sagen gik dog i Orden, og de let forbavtede Sønderjyder kunde sejle afsted ! Men lige forinden Afsejlingen stod en Sønderjyde frem for endnu en Gang, paa en hjertelig og stilfærdig Maade, at sige Tak !

Bladet tilføjer : *Man kunde maaske have forventet, at flere Sønderjyder havde taget Ordet Aftenen i Forvejen.* - Men at møde al den Elskværdighed havde vel været ganske uvant for dem alle. - Tilgivelse ? Utvivlsomt Ja ! Mange havde ikke i 5 Aar mødt et eneste venligt Blik eller modtaget et varmt Haandtryk. Derfor denne Overvældelse hos dem alle. - Som dog ikke forhindrede dem i - da Skibet sejlede ud - at udbringe tre kraftige Hurraraab for *Svendborg* og dets *Beboere*, hvilke Hurraraab blev besvaret med Leveraab for Sønderjyderne. -

Ligeegyldigt hvad : Avisernes Beretninger afspejler utvivlsomt yderst klart nogle Følelser, som er svære at gengive og fortolke for os, ca. 85 Aar senere. - Men Forstaaelse for dem, - jo, det har vi givetvis !

 Og med denne *S/S St. Thomas's* 8'Rejse afsluttede dette Skib sin Mission som "Fangetransportskib". - Og berettigede sig dermed paa bedste Maade til at blive indføjet som en smuk Brik i det Mosaik, der danner Billede af Slutepoken for mangde sønderjyske Krigsdeltagers Tilbagerekjse til deres resp. Hjemstavne efter Tjeneste i en Krig, som de næppe alle følte var deres personlige Opgave at deltage i. -

Afsnit 26

Efterfølgende Hjemtransporter i Efteraaret 1919

Der har hersket stor Usikkerhed om Antallet af ikke-hjemsendte Krigsfanger i Efteraaret 1919. - *LiP* modtog løbende Underretninger fra forskellige *Enkeltfanger*, ligesom de *franske* Myndigheder kunde meddele om nye Krigsfangers Tilstedeværelse i Landet. -

Saaledes meddelte *UM* i et Telegram til *LiP* den 24' September, at Lt. *Hjemsfeldt* havde foranlediget Fanger fra *U.S.A.*, *Frankrig* og *Belgien* hjemsendt *abond le SMIZIEME* (?). - Dette Skibsnavn maa være blevet beskyttet af en Kode. - Monstro *S/S St. Thomas* eller *Hejmdal* saaledes var blevet "sløret" ? -

Den 6' Oktober anmodes *LiP* af Pastor *Troensegaard* om Hjælp til Frigivelse af *Bruno Lausen*, født i *Flensborg*, som Søn af en god dansk Mand fra *Flensborg*, hvis Forfædre i Aarhundreder har boet paa *Als*, og at Faderen har ventet paa Sønnens Hjemkomst *Maaned efter Maaned* ! - Hvortil kan oplyses, at han blev frigivet ifl. Brev fra *LiP* af 10' Oktober til Pastoren, og at hans Hjemrejse vilde finde Sted med første Hjemtransport -

Var *Bruno* det eneste Tilfælde. - Nej, slet ikke. - Man formodede, at *Hejmdal* "havde faaet ryddet op", hvilket ikke var Tilfældet, idet *LiP* den 7' Oktober kunde oplyse *UM*, at der manglede 30 Fanger fra *Rouen*, og 10 fra *Dunkerque*. -

Den 30' September rykker *Carl Thomsen* fra *Depôt 1* i *Harfleur-Lejren* paa Vegne 27 af hans Medfanger Konsulen i *Le Havre* om Frigivelse, som de havde ventet paa i over 14 Dage. - Forstaaelse for Fangernes Ønske maa foreligge. - Det havde Konsulen da ogsaa, idet han den 9' Oktober skriver om Problemet til *LiP*, der den 14' Oktober anmoder Konsulen om at undersøge Sagen nærmere hos Lejrkommandanten, og søge Fangerne overflyttet til *Rouen*. - Men der kom lidt Kludder i Sagen p.G.a. forkert Afsendelse af Anmodningen, som dog kort efter blev redresseret til rette Modtager, som saa den 17' Oktober overfor *LiP* kvitterede for Modtagelsen. - Fejlekspeditioner maatte utvivlsomt høre med til en Del af et - beklageligt - Arbejds-pres. - "Stort og Smaat" skulde klares, bl.a. at *LiP* (selvfølgelig) ogsaa skulde have Tid til at videresende en 5 Frcs-Seddel (i 2003 : ca. 40 Kr.), modtaget fra *UM*, til hjemsendte Fange *Nis Jensen*. -

Den endelige Opgave med at faa *alle* Krigsfangerne ud af Fangenskab havde desværre lange Udsigter. - Derfor blev, som allerede berettet under *Afsnit 18 og 20, Hejmdal* afsendt til hhv. *Rouen* (fra den 8' September til den 21' September) og til *Gravesend* (fra den 24' September til den 14' Oktober). - Der var vitterligt mange Krigsfanger, som uagtet *Hejmdals* Indsats, stadig ventede paa Hjemtransportmuligheder. -

Forhandlinger med *D.F.D.S.* blev indledt, men stødte paa praktiske Vanskeligheder, idet Skibene, - i alt Fald dem, der skulde til Frankrig - ikke var decideret egnede til "Fangetransporter" p.G.a. ringe Passagerfaciliteter, hvortil kom, at de ofte i længere Tid forinden var blevet reserveret "almindelige" Passagerer. -

Om hele dette Spørgsmaal blev der forhandlet med *D.F.D.S.*' Agent i *Le Havre*, F:a *Bauzin & Co.*, som bemærkede, at Skibenes Kaptajner ikke kunde tage Vare paa Fangerne, og at Sejladserne i det Hele taget var uregelmæssige. - Dog oplystes det, at *S/S Tomsk (Skb.F.18)* ville komme til *Rouen* den 5' November, men kun kunne medtage 2 Passagerer, og at disse Pladser allerede var blevet reserveret !

Hvorom alting var, saa blev der fundet Plads for 4 Sønderjyder paa *S/S Vidar (Skb.F.19)*. - Skibets Ankomst til *Le Havre* og *Dunkerque* blev ved Telegram af 21' Oktober fra *Um* til *LiP* til omkring (Onsdag) den 22' Oktober, hvorfor *KiR*, ligeledes pr. Telegram af 21' Oktober (?) blev anmodet om at ordne alt fornødent. -

Ifl. Telegram af 22' Oktober (efterfulgt af et Brev af 24' Oktober) fra *KiD* til *LiP*, ankom *S/S Vidar* til *Dunkerque* denne Dag ved Middagstid, blot for at sejle videre næste Dags Morgen (Torsdag den 23' Oktober) med 8 Fanger, som kom fra *Depôt Dunby*, hvilket ogsaa Kommandanten for *l'Escadron Chevalier I* i *Dunkerque* kunde oplyse om. -

Ilf. Konsulen maatte Kaptajnen, der paaregnede Afsejling den 23' Oktober, presses til at medtage 8 Fanger, hvilken negative Indstilling fra hans Side efterfølgende af Skibsmægleren blev beklaget, med Henvisning til de særlige Forhold, hvorunder Skibets Kaptajn maatte handle. - Et Telegram fra *LiP* til *UM* den 23' Oktober oplyser tilsvarende. - Med Tilføjelse, at Skibet skulde til *Le Havre*. - Navneliste paa de 8 Fanger blev samtidigt givet. -

Men...-En Fortegnelse over de med *S/S Vidar* rejsende Sønderjyder staar kun opført fire navngivne Personer. -

Hvad med de øvrige fire ? - Paa Listen staar *Vidar til Kjøbenhavn den 26/10-1919*. -

Alt i alt mente *LiP* ifl. Meddelelse til *UM* den 8' November, at man p.G.a. de Vanskeligheder, der var for *D.F.D.S.* med at hjemtransportere Krigsfangerne, at man ikke burde paaregne saadanne Transporter. -

Hvilket var beklageligt nok, idet *KiR* den 6' November meddelte *LiP*, at der endnu i Lejren *Levasseur* var 74 Fanger og i *Camp de Croisset* 33 Fanger. - Dog, ikke alle Fanger var blevet godkendte. -

Den 27' Oktober sendes en Liste fra *SjM* via *UM* til *LiP* over 35 Fanger, som alle ønsker Hjemsendelse. - Tilsvarende den 4' November om yderligere 14 andre Fanger. - Hvorefter *KiR* ved Brev af 13' November til *LiP* oplyser, at der nu er godkendt 114 Fanger, som kan hjemsendes, hvilket *UM* telegrafisk bliver underrettet om den 14' November. -

UM sendte iøvrigt et Telegram til *LiP* med Anmodning om nøje Oplysninger, hver Gang der afsendes Fanger, om Antal og Ankomsthavn. - Hvilket blev taget ad notam ! - Om blot denne Anmodning var fremkommet tidligere....!

I et Koncept til en Skrivelse, dateret den 17' November, fra *LiP* til *UM*, hvor dette anmodes om, i *København* at undersøge nærmere Oplysningerne fra de i Fangenskab værende Sønderjyder om Tidspunktet for deres Tilflytning til *2den Zone* før den 1ste April 1900. - Og Svar derom kan besvares (telegrafisk); - meget belærende anført med et *oui for Ja* (godkendt for Hjemsendelse) og et *non for et Nej* (Afslag). - Noget at misforstaa ?

Vanskeligheder med "at faa Styr paa Tropperne" er aabenbare - Sikkert er det, at man gjorde alt, hvad man kunde. - Proceduren i Forbindelse med Hjemsendelserne har været vanskelig, hvilket *SjM's* Skrivelse af 19' November til *UM* kunde tyde paa. -

I det Hele taget var der Travlhed med det, som muligvis kunde betegnes som : Begyndelsen til Slutfasen.

Man maatte jo erindre sig, at der da var gaaet næsten eet Aar siden Krigshandlingerne sluttede. -

Fangernes Antal, Oprindelse og fremtidige Skæbne var dog nogenlunde blevet klarlagt, og man arbejdede ihærdigt med at faa Sagerne afsluttet. - Og hertil kom, at det for alle de krigsførende Staters Myndigheder har været en fortsat Byrde at have Krigsfanger (unødvendigt) indespærrede i de mange Fangeleire. -

Og glemmes maa ejheller det psykiske Pres, Fangerne og deres Paarørende var underkastet. -

Krigstiden rædselsfuld. - Uvished, Ventetid og daarlige Leveforhold saa sandelig ogsaa yderst pinagtig....

LiP kunde den 15' November oplyse om Løsladelse af *Chr. Deichen* fra *Camp Etampes* og *Hans Christiansen*, No. 5946 *Cie P.G.L.R.908 Dépôt Charleville, Ardennes.* -

Samme Dag blev der anmodet om Løsladelse af 4 Fanger fra *Amiens* og en Fange fra *Charleville.* -

KiR blev informeret om, at der udover de i *LiP's* Brev til ham af 13' November var yderligere 27 Fanger, - altsaa i alt nu 141 Sønderjyder, der var rede til Hjemsendelse. - Til det sidst anførte svarer Konsulen den 17' November, at man fra *Camp Levasseur* havde givet forkerte Oplysninger, idet rette Antal var i alt 116 Slesvigere.

Den 15' November maa have været en travl Dag for mange. -

Saaledes ogsaa for Pastor *Troensegaard*, der i sit Brev til *LiP* anmoder om Hjælp til Frigivelse af *Niels Peter Carl Anton Madsen* (No.235 Inf.Reg.231-1 co.P.G.R.L.No. 844 ved *Dépôt de Bar le Duc*). - Han var født i *Løgumkloster*, og hans Fader var fra *Nordslesvig*, og Moderen fra *Esbjerg-Kanten* og Onklen fra *Uglsvig i Jerne Sogn pr. Esbjerg.* -

Samtidigt mindede Pastoren om Løsladelse af 43231 *Jakob Hansen*, f.d. 14' Juli 1899 i *Egernsund* (Inf.Reg.31-3 co P.G.R.L.942 fra *Lejren l'Aisne* ved *Laon*, og hvorom *LiP* havde sendt Anmodning til de *franske* Myndigheder, med Kopi til Pastor *Troensegaard.* - De samme Myndigheder blev den 21' November anmodet om Frigivelse af 5 Fanger fra *Dépôt de Roanne* og en fra *d'Anch*, idet der allerede den 18' November fra *UM* var tilsendt *LiP* en Liste over 10 Fanger, hvilken Liste ligeledes blev ekspederet videre til de *franske* Myndigheder. -

De mange "enkeltstaaende Sager", hvoraf kun et yderst ringe Antal er omtalt hér, vidner om et stort samlende, indviklet og tidkrævende Arbejde, der maatte udføres af alle Myndigheder og Instanser. -

God var derfor Begrundelsen for, at *UM* i et Telegram den 22' November til *LiP* kunde meddele, at Krydseren *Valkyrien* ville komme til *Rouen* omkring den 10' December for dér at afhente 125 Fanger. -

Ankomsten skete imidlertid først om Lørdagen den 13' December 1919.-

Hvorefter der i det følgende vil blive berettet i

Afsnit 27.

Om

Krydseren *Valkyriens* 2den Rejse med Sønderjyske, Krigsfanger

Afsejling fra *København*, Onsdag den 19' November 1919, med Ankomst til *Rouen*, Lørdag den 13' December
(via *Amsterdam, Rotterdam og Bordeaux*)

Afsejling fra *Rouen*, Tirsdag den 16' December 1919, med Ankomst til *Rudkjøbing*,
Mandag den 22' December

Oplysninger herom er i stort Omfang fundet i *Valkyriens* Skibsjournal, hvor ud fra følgende kan berettes :

Valkyrien har sikkert ligget paa sin Plads i *Flaadens Leje* i *København* siden dens Hjemkomst fra *Middelhavstogtet.* - Men den 21' Oktober blev Malerkostene fundet frem, Montering og Fordeling af Lukaerne blev skitseret (*V.II-1*), og i Dagene derefter foretoges Proviantering m.m. med Henblik paa Sejladsen i *danske* og *svenske* Farvande, herunder Øvelser i *Lillebælt* med de *danske* U-Baade, nemlig : *Ran* (KskbF.-6), *Triton* (KskbF.-7), *Galathea* (KskbF.-8) samt Torpedobaadene *Makrellen* (KskbF.-9), *Springeren* (KskbF.-10) og *Støren* (KskbF.-11). -

Kommandoen blev hejst Tirsdag den 28' Oktober, og den næste Dag holdt *Holmens Provst*, Provst *Fenger*, Guds-tjeneste ombord, og Torsdag Formiddag, den 30' Oktober, mellem Kl. 10 og 11, kom Admiralen og hans Adjutant paa Inspektion og overværede Paraden for ham. -

Chefen skulde ydermere aflægge Besøg paa den *franske* Krydser *Gueydon* (KskbF.-12) saavel som paa det *engelske* Depotskib *Sandhurst* (KskbF.13). - Og Dagen efter paa den *amerikanske* Krydser *Chattanooga* (KskbF.-14).-

Enkedronningens Fødselsdag, Fredag den 31' Oktober, blev æret med 27 Skud. - Og senere hen, den 18' November, blev Kontraadmiralen paa den *franske* Krydser *Gloire* (KskbF.-15) saluteret med 13 Skud. - Og Folkene kom i Bad. -

Udover den fornævnte Øvelse, som i Dagene 8' til 11' November kom til at strække sig til *Karlskrona Krigshavn*, har denne Øvelse utvivlsomt været en Slags "Prøvesejlads før den forestaaende Rejse til Frankrig

UM havde naturligvis faaet alle *formalia* bragt i Orden overfor alle Myndigheder i de berørte Lande, hvilket MM blev gjort bekendt med i UM's Skrivelser af 11' Oktober og 4' November 1919 (V.II-2 & 3). -

Togtet syd paa begyndte Onsdag den 19' November, hvor Skibet stod ud af *Flaadens Leje* Kl. 14,55 i Regnvejr. - Med en Barometerstand paa 754,0 og Vinden fra NW med Styrke 2. - I de følgende Dage foregik Sejladsen i rimeligt stille Vejr, hvor Vindstyrken laa omkring 3-3, men med lave Barometerstande (738,5 til 755,2), overskyet til letskyet. - Fredag Eftermiddag, den 21' November ved 13,30 og 16,40-Tiden blev der udført *praktiske* Skydeøvelser, dels mod en 5-Stødhorns Drivmine (nedgjort med 23 Skud med 37 m/m Kanon) og dels mod en tilsvarende mere sejlivet Mine, som der skulde 37 Kanonskud og 280 Skud med 8 m/m Gevær til at uskadeliggøre; paa 33 Meters Vanddybde. -

Efter Inspektion af Ammunition og *Fyrværkerisager* stod *Valkyrien* ind i en *hollandsk* Havn (hvis Navn stod "ulæseligt" angivet i Skibsjournalen som *Gu...munden*), og hvorfra Skibet Kl. 08,10 kastede los, og stod op mod *Amsterdam* med Hjælp fra Lodsens, *R. van der Abart* (?). -

Allerede Kl. 08,00 blev der afgivet 21 Skud til Ære for det *hollandske* Nationalflag, hvilken Salut da ogsaa blev behørigt besvaret. - Kl. 12,15 blev der fortøjret i *Amsterdams* Havn, og Lodsens gik fra Borde Kl. 12,30. -

Først næste Dag, Mandag den 24' November, kom den danske Konsul ombord og de officielle Besøg og Genbesøg fandt rutinemæssigt Sted. - Formaålet med Besøget i *Amsterdam* staar uklart hen. -

Men Tiden indtil Afsejlingen, Torsdag den 27' November Kl. 15,25, blev i alt Fald anvendt til div. Arbejder samt Paafylndning af Kul og Vand, hvorefter *Valkyrien*, med Hjælp fra forskellige Lodser, i overskyet Vejr og med en Barometerstand paa 749,3, stod ud i den *engelske Kanal*, for i Løbet af Mandagen den 1ste December at komme ud i *den biscayiske Havbugt*, med en passende sydlig Vind (3-3) og en Barometerstand paa 762,4. -

I Tiden mellem Kl. 12,30 og 13,20 stod Skibet op ad *Gironde Floden* med Lodsens, Mons. *Bizard's* Hjælp at ankre op Kl. 13,20 nord for *Richard Fyr*. - Den næste Dag Kl. 07,30 fortsattes op ad Floden i overskyet/regnfuldt Vejr, hvor Skibet Kl. 13,45 fortøjrede ved en Bøje i *Bordeaux*. -

21 Skud til Ære for det *franske* Flag blev affyret samt 7 Skud for den *danske* Konsul *Schüler* og hans Vice-Konsul *Madsen* (?). - Besøgene blev gengældt paa tilbørlig Vis. - Onsdag den 3' December blev der indtaget Proviant. - Muligvis ogsaa Vin. - Torsdag den 4' December var der fin Modtagelse af Generaldirektør *de la marine* samt den kommanderende General. - Begge naturligvis modtaget med Salut, - nemlig 13 Skud til Ære for Generaldirektøren, og 15 Skud for Generalen. - Kl. 10 samme Dag ankom en *fransk* Kaptajn og Doyen'en for Konsulerne i Byen. - Begge de to sidstnævnte synes ikke at være blevet modtaget med Kanonsalut. -

Franske Fristelser af forskellig Art? - I alt Fald udeblev om Fredagen 5 Mand og 2 Mand kom 1½ Time forsent, og senere hen yderligere 3 Mand. - Hvilket ogsaa blev Tilfældet om Søndagen den 7' December for 1 Mand. - Antagelig naaede han dog Skibet, som Kl. 14,50 stod ud i *Gironde* sammen med Lodsens, Mons. *Bonteau*. -

Formaålet med Besøget i *Bordeaux* fremgaar ikke af Skibsjournalen (eller andet for mig foreliggende Materiale), og ingen Krigsfanger synes at være blevet afhentet dér. - Men af forskellige Avisreferater fremgaar det, at mange Krigsfanger var blevet flyttet fra Fangelejre i Sydfrankrig til især *Rouen/Le Havre-Omraderne*. -

Dette er muligvis sket (umiddelbart?) forinden *Valkyriens* Ankomst til *Bordeaux*, og hvorom Skibet ikke forinden var/kunde være blevet underrettet, de langsommelige Kommunikationsveje og Muligheder taget in mente. - Saa, hvorom alting er, Rejsen gik videre mod *Le Havre*, med skiftende Lodser paa *Gironde*. -

Til *Le Havre* ankom *Valkyrien* Onsdag den 10' December Kl. 9,50 og ankrede op i klart Vejr. -

Selve Turen foregik i pænt Vejr (for Aarstiden), men indenbords maa der have været høj Søgang, idet vpl. Fyrbøder 5377 S.D.I. om Tirsdagen Kl. 14,30 blev paalagt Haandjern og sat i Varetægtsarrest, og vpl. Fyrbøder 5271 sat 3 Dage i mørk Arrest paa indskrænket Kost. -

Torsdag den 11' December Kl. 10,15 afgaves 27 Skud for det *franske* Flag og besvaret med tilsvarende 27 Skud. - Og i Løbet af Dagen blev de forskellige officielle Besøg afviklet. -

Fra D.F.D.S.' S/S *Vidar* modtog *Valkyrien* 51 Coli med Køjer, Køjesække og Skaffegrej, for Kl. 12 at kaste los. - Og Lodserne *Pervantan* og *Sally* ledte Skibet op ad *Seinen*. for Kl. 18,00 at ankre op ved en Bøje ud for *Duclair*. - Rejsen fortsatte Lørdag den 13' December Kl. 06,30 med Ankomst til Kaj i *Rouen* Kl. 10,30. - Adskillige officielle Besøg blev afviklet og Gudstjeneste naturligvis holdt om Søndagen. -

Tirsdag Morgen, den 16' December, blev der indtaget Kul. - Kl. 10,45 blev 136 Sønderjyder, heraf 14 Officerer, modtaget fra forskellige *franske* Fangelejre (*V.II-4 til 7*) hvorefter *Valkyrien* afsejlede i stille, men overskyet Vejr. - Sejladsen sluttede Kl. 16,30, da man ankrede op ved *St.Aubin au Quillebeuf*, nær *Seineflodens* Udmunding. - Imidlertid kæntrede Strømmen den næste Morgen ved 03,30-Tiden, hvorfor man først Kl. 16,00 lettede, imidlertid for Kl. 17,30, at ankre op ved "*La Corvette*", hvor Vejret ændrede sig fra skyet og vindstille (Barometerstand 766,6) til Taage, hvilket foranledige Afgivelse af Taagesignaler i Tiden fra Kl. 17,45 til 19,35. - Næste Dags Morgen, Torsdag den 18' December Kl. 04,45 - i skyet/diset og stille Vejr - lettede *Valkyrien*, og med Lods ombord gik det ud af *Seinen*. - Lodsens forlod Skibet Kl. 07,45, og Skibet kunde sætte Kursen mod *Danmark*. -

Regn og Hagl var Billedet de følgende Dage, hvor Tabet af et Dybdelod blev konstateret Kl. 06,30 den næste Morgen, den 19' December. - For at faa rette ("Sol"-)Tid blev *Vagtuhret* ude i Nordsøen Kl. 13,30 stillet ½ Time frem. - Tidligt Søndag Morgen, den 21' December ved 02,40-Tiden, glimtede *Hanstholm Fyr* en Velkomst til Skibet. - Og paa særlige Vis varsledes i Løbet af Formiddagen i Tidsrummet fra Kl. 08,35 til 11,20 et Minefelt i Omraadet omkring 57 Gr.53' N.-009 Gr.00'E., hvor 3 Drivminer først lod sig "dræbe" efter i alt 111 Skud med 37 m/m-Kanon, og 1270 Geværskud (8 m/m). - hvoraf den 3' Mine først lod sig "dræbe" efter 88 Kanonskud og 1020 Geværskud. - Tid blev der nu alligevel til Kl. 10,00 at stille *Vagtuhret* yderligere ½ Time frem. - Men Jagten paa Miner fortsatte igen tidligt paa Eftermiddagen i Tidsrummet 13,10 til 14,25, hvor 5 Miner i samme Omraade maatte lade Livet. - Af disse var de tre *engelske* og to var *tyske*. - Hér skulde der 147 Kanonskud samt 580 Geværskud til at uskadeliggøre de *engelske* Miner. - De *tyske* behøvede "kun" 88 Kanonskud og 206 Geværskud. - I Løbet af Søndag Aften passeredes *Skagens Fyr*, og Kl. 19,15 *Skagens Revs Fyrskib*, *Hindsholm Fyr* Kl.21,22 og Kl. 23,20 *Læsø Rendes Fyrskib*. - Den næste Dag, Tirsdag den 23' December Kl.10,32 blev saa *Knudshoved* passeret. -

Om selve Modtagelsen i Rudkjøbing, Mandag den 22' December 1919

Kl. 13,00 kunde de sønderjyske Krigsfanger endelig betræde dansk Jord i *Rudkjøbing*. (*V-II-8*) - En stormende Modtagelse ventede dem, som det fremgaar af Referater i *Social-Demokraten* den 23' December 1919 (*V.II-9*) saavel som i den lokale Presse, nemlig *Langelands Avis* (den 22'- 23' og 24' December), og *Langelands Folkeblad* (den 22'- 23' og 24' December), ligesom ogsaa *Social-Demokraten* fra den 23' December 1919 har en yderligere Omtale. - De nævnte Avisudklip er tilsendt mig fra Byarkivet i Rudkjøbing, Havnevej 7 pr. 5400 Rudkjøbing. -

Hér være omtalt, at *Social-Demokraten* i Udgaven fra den 23' December i Rubrikken *Fra By og Land* vedr. *Langeland* beretter følgende, at der efter *Valkyriens* Ankomst "i Gaar" skete en Fordeling af Fangerne til hhv. *Tranekær* og *Rudkjøbing*, hvorefter der afholdtes Gudstjeneste i *Rudkjøbing Kirke*, hvorefter Kl. Ti½ samledes Værter og Gæster i *Ørstedpavillonen* til Fest, arrangeret af Byraadet, og hvor *Ramus' Orkester* og *Rudkjøbing Sangkreds* medvirkede. Taler af Borgmester *Lund* for *Konge og Fædreland*, og Pastor *Christensen* om *Sønderjylland*, som Kampens, Minders og Fremtidens Land. - Løjtnanterne *Jürgensen* og *Nissen* takkede paa Krigsfangerens Vegne (anført : *kun faa talte Dansk...*). - F.s.v. angik Postmester *Hansens* Tale om *Dannebrog*, saa følte Referenten fra *Social-Demokraten*, at denne Tale have en *chauvenistisk Undergrund*, og at han (Postmesteren ?) *nærmest virkede uhyggelig ...(!)*. - Sønderjysk Fond ved Lt. *Rasmussen* lovede Hjælp, hvortil føjes en Bemærkning fra Avisen om, at Fonden havde været noget mere sparsommelig med Fangernes Udrustning *end passende...!* - Ufortrødent fortsattes med en Meddelelse fra *Svendborg* om to løbske Heste fra *Eddikefabrikken*, som løb ind i Postbud *Hansens* Ejendom, trykkede to Karmvinduer ind i Sovekammeret, inden de ad div. Gader i *Svendborg*, og - befriede for deres Vogn -, styrtede paa *Jærnbanesporet*, hvorved de blev fanget ! - Slutteligt : *Udsigt til urolig og skiftende Vejrforhold*. - Vitterligt : intet for stort, intet for smaat, intet for betagende, intet for dramatisk for Avisen, alt i samme Aandedrag

I Rudkøbing, ved 11-Tiden om Formiddagen, sejlede *Sydfynskes* Damper, *S/S Thorsegn* (*Skb.F.60*) ud fra Havnen med en Repræsentant for Byraadet, Hr. *Erik Andersens*, og fra Sønderjysk Fond og Pressen. - Fra *Valkyrien* blev Baade sat i Vandet med de 65 Krigsfanger, som skulde til *Tranekær*. -

Imidlertid viste det sig, at der var 21 flere Sønderjyder med, som iøvrigt blev indlogeret paa *Hotel Langeland*. -

Det forekommer mig, at Antallet, som oplyst af Avisen, ikke kan stemme helt overens med Antallet, som oplyst i Navnefortegnelsen (*V.II-7*), der opfører Navnene paa 135 Krigsfanger.....

Men hvorom alting er, saa fik Sønderjyderne ombord paa *S/S Thorsegn* udleveret en Pakke med Undertøj, Flipper etc. Og da de kom i Havn bød Borgmester *Lund* de ankomne Gæster hjertelig velkommen, og for hvilket en sønderjysk Officer paa Kammeraternes Vegne takkede. - Derefter en Marchtur (med Musik i Spidsen) hen til *Borgerforeningen*, hvor et veldækket Bord ventede dem. - Paa Torvet - ved 3-Tiden om Eftermiddagen - gav Borgmesteren nogle praktiske Oplysninger, hvorefter der var Gudstjeneste i Kirken, hvor Pastor *Christensen* prædikede. -

Om Aftenen var der en Festlighed i *Ørstedspavillonens Store Sal*. - Og efter Festen fordeltes Sønderjyderne, hvoraf 67 (alle fra Flensborg) kom til *Tranekær* medens Resten : 68 blev indkvarteret i Byen eller i Omegnen. -

Langelands Folkeblad var aabenbart naaet frem til rette Antal ! -

I samme Avis' Udgave, Tirsdag den 23' December, var der mange Beretninger om Sønderjydernes Oplevelser under Krigen, og tilsvarende Beretninger blev givet til *Langelands Avis* samme Dag. -

Paa *Tranekær* havde der ogsaa været en Fest, hvor Lensgreve *Ahlefeldt Lauervig* talte for Kongen, Forpagter *Fabricius* for Fædrelandet, ligesom Professor *Ehlers* tog Ordet. -

For al Venlighed og for den langelandske Gæstfrihed takkede den sønderjyske Løjtnant *Tyhessen*.

Paa Afrejsedagen holdt Lensgreven nede ved Rudkøbing Havn en smuk Afskedstale, og under Hurraraab, Sang og Musik gled Damperen mod *Faaborg* paa dens videre Færd ned til Sønderjylland. - Ned til *Sønderborg*. -

Nærmere Detaljer kan findes i de tre førnævnte langelandske Aviser (*V.II-9* til *14* incl.). -

Valkyrien sejlede Nord om *Sjælland* med Ankomst til *Dokøen* i *København*, Tirsdag den 23' December 1919 Kl. 9.00.- Herefter kan det utvivlsomt med Rette siges, at *Den kgl. danske Marine* i Løbet af 1919, med Indsats fra Krydserne *Valkyriens* og *Hejmdals* Side, havde udført en smukt Opgave, nemlig :

at medvirke til Hjembringelse - bedst muligt - af sønderjyske Krigsfanger til deres Hjemstavne.

Hvilket i allerhøjeste Grad ogsaa kan siges om *Ø.K.s St. Thomas*.....

Men lad det ikke være glemt, at ogsaa andre danske Skibe, især mange under *D.F.D.S.*' Flag, deltog deri, som allerede sporadisk antydet i det foregaaende, og hvorom der senere vil blive givet Omtale. -

Men forinden - som en Slags "*entre acte*" - i

Afsnit 28.

Postdamperen *S/S Ægir's* Rejser mellem *Danmark* og *Flensborg* i August - September 1919.

Skibets Mission havde saa absolut intet med Hjemførelse af Krigsfanger at gøre. - Tværtimod, nær sagt ! -

Men alligevel en Side af de Begivenheder, der vedrørte Sønderjyllands-Sagen. - Nemlig sønderjyske Børns Sommerophold i *Danmark*, just efter Krigen, organiseret af *Komiteen for Sønderjyske Børns Landophold*. -

S/S Ægir (*SkbF 17.*) var en Hjuldampere, bygget i 1883, tilhørende *D.S.B.*, som foretog en Del Rejser til *Flensborg* fra hhv. *Nakskov*, *Korsør* og *Kalundborg* med disse Børn. -

Rejser, der blev foretaget via *MM*, og for hvilke Næstformanden for Komiteén, *V. Aage Møller* (med Adresse : *A.T. Møller, Dr. Tvcærgade 5, Kjøbenhavn K., Tlf. 1599, Telegram-Adr. "A.T.Møller"*) takkede Ministeriet (*Æ.1*). -

Som Fører af Skibet blev udpeget *C.F. Mourier*, medens Chefen for Marinekorpset foreslog Marineingeniør (Maskinmester) af 1ste Grad, *G.V. Hansen*, som Maskinchef (*Æ.2*). -

Som det fremgaar af Skrivelse af 10/9-1919 til *MM* fra *C.F. Mourier* (*Æ 14*) kom Skibets Besætning til at bestaa af 1 Maskiningeniør, 2 Secondløjtnanter, 2 Kanonerer, 2 Maskinassistenter af 2' Klasse, 4 faste og 2 vpl. Fyrbødere samt 6 befarende, der tiltraadte Tjenesten den 25' August i *Korsør*. - Hertil Restaurationspersonale, ansat af Komiteén. -

Bemandingen svarede stort set til den af *D.S.B.* normerede Besætning, der iøvrigt blev bespist af Restaurationspersonalet mod sædvanlig Erlæggelse af Kostpenge. -

S/S Ægir's Rejser forløb ifl. nogle Breve/Telegrammer saaledes :

Mandag	den 25/8-1919	i <i>Korsør</i>	(Æ. 3 & 4)
Onsdag	den 27/8	Afsejling fra <i>Korsør</i> Kl. 04.00	(Æ. 3)
Onsdag	den 27/8	Ankomst til <i>Nakskov</i> Kl. 10.00	(Æ. 3 & 5)
Onsdag	den 27/8	Afsejling fra <i>Nakskov</i> Kl. 11.00	(do)
Onsdag	den 27/8	Ankomst til <i>Flensborg</i> Kl. 9½ (Aften)	(Æ. 6)
Fredag	den 29/8	Afsejling fra <i>Flensborg</i> Kl. 05.00	(Æ. 7)
Fredag	den 29/8	Ankomst til <i>Korsør</i> Kl. 2 (Eftermiddag)	(Æ. 8)
Lørdag	den 30/8	Afsejling fra <i>Korsør</i> om Formiddagen	(Æ. 18)
Lørdag	den 30/8	Ankomst til <i>Flensborg</i> Kl. 10.00	(Æ. 9) *)
Tirsdag	den 2/9	Afsejling fra <i>Flensborg</i> Kl. 03.00	(Æ. 10)
Tirsdag	den 2/9	Ankomst til <i>Kallundborg</i> Kl. 2½ (Eftermiddag)	(Æ. 11)
Torsdag	den 4/9	Afsejling fra <i>Kallundborg</i> , ca Kl. 10	(Æ. 17)
Torsdag	den 4/9	Ankomst til <i>Flensborg</i> Kl. 10.00 (Aften)	(Æ. 12)
Fredag	den 5/9	Afsejling fra <i>Flensborg</i> Kl. ?	**)
Lørdag	den 6/9	Ankomst til <i>Korsør</i> Kl. 4½ F.M.	(Æ. 13 & 14)

*) Telegrammet indleveret den 30/8 Kl. 10.45 - Telegrafen i København anfører Datoen den 31/8-1919. -

***) Ingen konkrete Oplysninger herom. -

Det sidste Telegram (Æ. 13) til *MM* oplyser ogsaa, at *S/S Ægir's* Tur var afsluttet, og at Dæksbesætningen ville afrejse til *København* i Aften, - men at Maskinbesætningen først ville afrejse i *Morgen tidlig*, altsaa om Søndagen den 7/9. -

Af *C.F. Mouriers* Redegørelse af 10^e September til *MM* (Æ. 14) fremgaar det, at der paa de tre Rejser fra *Danmark* til *Flensborg* blev transporteret følgende Antal slesvigske Børn :

paa Rejse No. 1 :	fra <i>Nakskov</i> :	380 Børn
Rejse No. 2 :	fra <i>Korsør</i> :	502 Børn
Rejse No. 3 :	fra <i>Kalundborg</i>	520 Børn

hvor udover ca. 30 *voxne* Personer (Medhjælpere og Gæster) deltog i Rejserne. -

I *Flensborg* var Forholdene rolige. - En civilklædt Politiasistent varetog Bevogtningen af Skibet. -

Besætningen kunde gaar frit i Land. - De værnepligtige indtil Kl. 10 Aften efter Samraad med Politiet. - Befalingsmænd og faste værnepligtige gik i Land i civilt Tøj. -

Alle bar et Armbind, forsynet med *Komitéens Mærke*, som var velkendt i *Flensborg*. (Æ. 14). -

Det kunde vel være paa sin Plads at henvise til nogle af Omtalerne i lokale Aviser om de slesvigske Børns Afrejse. - Saaledes om

Afrejsen den 27e August 1919 fra *Nakskov* til *Flensborg*

Herom kunde *Lollands Avis* af 27e August 1919 (Æ. 15) i Stoffet fra *Nakskov* berette, at Dampskibet *Ægir* var ankommet Kl. 11 (Formiddag) til *Nakskov* fra *Korsør* (Ankomsttelegram oplyser Kl. 10 (Æ. 3 & 5) med ca. 200 Børn, som var blevet taget ombord i *Korsør* (monstro ikke det var i *Nakskov*, at Ombordstigningen fandt Sted ?). -

Værtsfolk var mødt frem for at bringe Børnene ombord og sige rørt Farvel til dem. - Børnene var iøvrigt velklædte med Sko og *pæne Klæder*, ligesom de var blevet forsynede med en Masse Pakker, indeholdende *gode Sager*. -

En Dreng, der led af *Hjernetuberkulose*, blev fra *Maribo Sygehus* sendt hjem i en stor *Kurv* under Opsigt af Dr. *Rosengreen* efter Anmodning fra Dr. *Muus* i *Maribo*. -

Som Passagerer saa man flere fra *Komitéen*, bl.a. Fru *Doris Sørensen* fra *Maribo*, samt Fru *Skrumsager-Madsen* o.m.a. Under Hurraraab og Svingning med Dannebrogflag gled Skibet ud af Havnen, og paa Kajen ved Petroliumslageret stod Skolebørn opstillede for at vinke og raabe Hurra for deres bortdragende Kammerater. -

Lolland-Falsters Venstreblad kunde den samme Dag, den 27' August 1919 (*Æ.16*), oplyse meget tilsvarende, under Rubrikken : *Nyheder fra Nakskov*, med Overskriften : *De smaa Sønderjyder rejser*. -

Afsejling i straalende Solskinsvejr, hvilket ikke hele Tiden havde været Tilfældet under Børnenes 9 Ugers Ophold, der havde gjort dem ukendelige derhjemme hos dem selv p.G.a deres nye røde runde Kinder. - Bladet kunde samtidigt oplyse, at ca. 50 Børn kom fra *Flensborg*, medens Resten ca. 280 kom fra *Slesvig*. -

En lille Notits oplyste iøvrigt, at Krydseren *La Marseillaise* Kl. 8 var afsejlet til *Sønderborg*. - Hvorfra oplyses ikke. -

Afrejsen den 27' August beskrives af *Tidende for Nakskov-Maribo og Rødby* (*Æ.16a*) den samme Dag under Overskriften : *De sønderjyske Børns Afrejse*, med Undertitel : *Prinser og Prinsesser - Mad med hjemme fra - "Dänemark vergesse ich nie" - En stemningsfuld Afsked* -

Bemærkningen om "*Prinser og Prinsesser*" blev tillagt Fru *Skrumsager* efter at have beundret Børneflokket, som nu ikke lignede de pjaltede, blege og forknyttede *Smaa*, der to Maaneder tidligere var ankommet til *Slaraffenlandet Danmark*. -

Børnene og deres Ledsagere/Værter var ankommet fra Omegnen til Nakskov med Toget Kl. 9,24. - En nærmere Beskrivelse af Børnenes Paaklædning tyder paa, at de var kommet til Danmark i en ussel Forfatning, men nu forsynet med Sko og Støvler (en uhørt Luxus i Tyskland den Gang) og ikke barbenede. - Drengene ofte iført dansk Matrosdragt og Pigerne med lyse Sommerhatte. - Glæde lyste ud af dem alle, dog præget alligevel af Sorg over Afskeden. - Paa Stationspladsen bringes der Samling i Rækkerne og videre gaar det ned til det just ankomne *S/S Ægir*, med rød/hvis Baand om Skorstenen. - Ombordstigningen kontrolleres nøje af den venlige Kaptajn og den lige saa venlige Toldmand. - Orlogsbesætningen (Officerer og *Søgutter fra Orlogsværftet*) hjælper til. - De opfatter Situationen som en herlig *Tjans*. - Med god Mad, hvilket understreges af Bagersvenden, der svinger ned til Skibet med Favnen fuld af Hvedebrød og *Basser*. -

En sindigt rullende Vogn bringer læssevis af Pakker, som fra Haand til Haand kommer ned i Skibets Last, og som ved Ankomsten til Flensborg forudses at ville give stort Arbejde til Tolderne dernede. -

Den før omtalte Kurv omtales saaledes : "Endnu en Kurv med *Guf?* - Nej, der ligger jo et Barn i Kurven. Det er en syg lille Stakkel, der bringes ombord paa denne Maade. En lille bevistløs Dreng, der nu fra *Maribo Sygehus* gør Rejsen hjem. - Han føler intet til Afskeden, vil maaske aldrig vaagne mere, men glide ind i den evige Søvn i sin overdækkede Kurv ude paa *Østersøens Bølger*". -

En *Æske* indeholder et Par Duer og en anden Kasse en Kanin, som en Dreng ikke kunde sige Farvel til !

Generaltolddirektoratet havde givet Velsignelse til Udførsel af alt, hvad den Enkelte kunde bære....! Det var meget ! Kys, Knus og Kram og hist og pist een/flere Afskedstaarer og Hurraraab og Vinken med Flag prægede de sidste Øjeblikke inden *Ægir Kl. 5 Minutter i 11 udstøder et frygtindgydende Brøl*. - Og langsomt svinger Skibet fra Kaj, og fra Kaj og Skib flyver Hilsener og Takkeord. - De danske Skolebørn havde faaet fri og gjorde deres til, at Afskeden blev noget uforglemmeligt : "*Dänemark vergesse ich nie*". -

Ogsaa fra *Korsør* skulde der naturligvis berettes om de sønderjyske Børns Hjemfart -

Korsør Tidende fra den 29' August 1919 (*Æ.18*) kunde saaledes fortælle om *Postdampskibet Ægirs* Rejse fra *Nakskov* til *Flensborg*, der skete om Onsdagen den 27' August. - For at gøre Rejsen hurtigere, sejlede Kaptajn *Mourier* syd om Langeland, hvor Skibet kom ud for en haard Tur, saa Skibet rullede stærkt med *sin levende Last*, hvorved alle Børn, - *en halv Snes Stykker nær* - blev søsyge. - Ankomst til *Flensborg* om Aftenen, hvor der blev overnattet, for næste Dags Formiddag sammen med Medlemmer af *Komitéen*, at tage til *Slesvig*, hvor de fleste Børn havde deres Hjemsted. - Paa *Slesvig* Banegaard blev de modtaget af et stort Musikkorps og de lykkelige Forældre. - *Komitéen* selv blev i *Landauer*, som beredvilligt var blevet stillet til deres Raadighed, kørt gennem Byen, hvor Indbyggerne i *Slesvig* i Ord og med venlige Tilraab takkede for Børnenes Ophold i *Danmark*. - Køreturen formede sig som et sandt *Blomsterkorso*, der om Eftermiddagen afsluttedes med Afgang til *Flensborg*, - for den 29' August ved 5-Tiden at afsejle til *Korsør*, hvortil Skibet ifl. *Avisen* ankom Kl. 2½ E.M. -

For den følgende Dags Formiddag med 506 Børn, ankomne med Jernbane og i Vogne, at skulle sejle tilbage til *Flensborg*, hvor de fleste Børn kom fra. - Antallet blev dog kun til 502. -

Et lille Mellemspil, omtalt i Avisen, beretter om *Paastigning* i *Flensborg* af to blinde Passagerer, nemlig to tyske 17-Aars Dreng, som havde sneget sig ombord og gemt sig i en Redningsbaad. - Under disse ubekvemme Forhold sov de om Natten og sejlede med til *Korsør*, hvor Sulten meldte sig. - De prøvede derfor at snige sig over Rælingen, hvorved de blev opdaget af Besætningen og overgivet til Statsbetjent *Gørtze*, der indlogerede dem paa *Arbejdsanstalten* indtil *S/S Ægir* sejlede tilbage til *Flensborg* igen. -

Som Grund til Flugten fra Tyskland angav de, at de i *Flensborg* ikke kunde faa tilstrækkeligt med Mad, og at de iøvrigt under Krigen havde maattet arbejde som Civilarbejdere for den tyske Militærforvaltning. -

Næppe, efter Avisens Mening, "at have kunnet udrette særligt meget"....-

Lidt trættende at læse om de følelsesfulde Beskrivelser af Ankomster, og nu : Afrejser ? - Ja, forstaaeligt nok !

Saa spring derfor over den følgende Beskrivelse fra *Kallundborg Avis* (*Æ. 19*) af den 3' September 1919. -

Men anføres skal det dog, at Avisen som Overskrift skriver :

De sønderjyske Børns Hjemrejse, - med Undertitlen : Det første Holds Ankomst til Kallundborg i Gaar Aftes.

De sønderjyske Feriebørn havde boet i næsten. 2 Maaneder hos *Landboerne*, lige fra *Roskilde-Egnen* og formentlig godt hen imod *Kallundborg*. -

Tanken havde været den, at Børnene skulde samles om Aftenen i *Kalundborg* og indkvarteres dér indtil næste Dags Morgen, hvor *S/S Ægir* skulde sejle dem hjem. -

Med Aftentogets Ankomst Kl. ca. 9 kom imidlertid ikke de forventede 36 Børn, men siger og skriver kun 11...

Til stor Skuffelse for mange ventende Værtsfolk i Byen, og for Dyr læge *Fritz*, der ledede Indkvarteringen. -

De 11 Børn var blevet samlet op paa Strækningen fra *Høng* til *Vørslev* af Lærer *Witthaus* fra *Gørlev*, som udtalte, at *Landboerne* havde været glade for Børnene, og se dem færdes i *Mark og Eng*. -

Børnene havde stort set alle været dansksindede.-

Men ogsaa "Sprogproblemet" lod sig bemærke : Børnene kunde ikke tale meget Dansk - De hørte jo ogsaa kun Tysk derhjemme. - Flere kunde dog skrive Dansk, og hellere synge *Der er et yndigt Land* end *Deutschland über alles.....*-

Grunden til, at de fleste Børn først kom til *Kalundborg* om Morgenen ved 8-Tiden den 4' September med Ekstra-Tog fra *Roskilde* over *Nykøbing (Sj.)* og *Holbæk*, var dels den, at *S/S Ægir* først skulde afsejle hen paa Formiddagen og Børn og Plejeforældre havde svært ved at skilles. -

Dette synes den videre Beskrivelse af Afskeden klart at vise. - Glæde og Sorg i smuk Forening. -

Men Børnene var kommet sig kendeligt. - Et Spørgsmaal lød : hvor meget vejer du ? *Da vi kom, vejede jeg 70 Pund, nu vejer jeg 81 Pund*. - Altsaa en Vægtforøgelse i Løbet af ca. 2 Maaneder paa ca. 5 Kg !

Og ikke blot Volume, men ogsaa Humør og Sind var blevet forbedret kendeligt. - Om det samme ogsaa kunde siges om Sproget, der for flere Børns Vedkommende havde ændret sig til *Kallundborskt.*, bør staa ubesvaret hen !

Naturligvis bragte Børnene med sig Alskens Ting og Sager i Læssevis.

De var friske, sunde, glade og adskillige med Haab om næste Sommer at komme igen til Danmark. -

Hvad Tiden senere hen gav dejlige Beviser paa..... !

Lykkedes alle Manøvrer ? - Kaptajn *C.F. Mourtiers* Indberetning af 10' September 1919 til *MM* slutter saaledes : *Turene gav iøvrigt ikke Anledning til Bemærkninger. - Samtidigt hermed indsendes Skibsjournalen. -*

Helt sikkert : Den kgl. danske Marines Skibe havde øvet, paa forskellig Vis, en fin Indsats som "Passagerskibe". -

Indtil nu er omtalt nogle markante "Fangetransporter" paa danske Krigsskibe samt eet af Ø.K.s Skibe, *S/S St. Thomas* og ganske sporadisk andre Skibe, som har været involveret i Opgaven. -

De følgende Sider vil omtale disse Skibe, som - uagtet "Mængden" af transporterede sønderjyske Krigsfanger (o.a.) ikke har været særlig store - for den enkelte Krigsfange har haft sin egen enestaaende Betydning.

Afsnit 29.

Om forskellige danske Skibes Deltagelse i Sønderjyske Krigsfangers Hjemtransporter

Størstedelen af "Fangetransporterne" foregik selvsagt fra de Lande, hvor Sønderjyder i størst Tal have kæmpet : Tyskland, Frankrig, Polen og Rusland. - Og hvorom der er blevet berettet i Bogen : *Fanger fra Østafrika*. - Mange havde ogsaa tjent i den kejserlige tyske Marine og paa tyske Handelsskibe, som enten var forliste eller opbragte, men hvor de havde reddet Livet og blevet taget til Fange eller internerede. - For disse gjaldt naturligvis de samme Problemer om at blive repatrierede hurtigst muligt, - ofte fra fjerne Lande. - I det følgende vil nogle af disse Tilfælde blive omtalt :

Hjemsendelse fra *Azorerne* er allerede blevet omtalt, men vil lige blive berørt hér endnu en Gang. - I Skrivelse af 8/9-1919 til *SjM* har *UM* oplyst, at 12 Krigsfanger, ifl. Indberetning fra den danske Konsul i *Lissabon*, den 2' September var afsejlet derfra via *Tyne* til *Kjøbenhavn* med D.F.D.S.' *S/S Moskou* (AZ.1). - En med Blyant skrevet Bemærkning angiver (dog) : "*Damperen skal til Aarhus.her...evt. tage sig af dem*". - Hvad der ligger heri, fremgaar ikke direkte af Akterne. - Og den 2/10-1919 meddeles *SjM* af *UM*, at 5 frigivne Sønderjyder ifl. Telegram fra Konsulen i *Lissabon* skulde befinde sig ombord paa D.F.D.S.' Skib, *S/S Minsk*, der afsejlede fra *Lissabon* den 1' Oktober (AZ.2). - Skrivelsen af 26/11-1919 fra *UM's lste Departement* til *SjM* giver ikke Klarhed over, hvor mange sønderjyske internerede Fanger paa *Azorerne*, der blev hjemsendte. - Skrivelsen oplyser om 11 Fanger, hjemført med D.F.D.S.' *S/S Minsk*, og nu yderligere samme Selskabs *S/S Flora* (AZ.3). - Naa, hjem kom de vel alle sammen...! Omkostningerne beløb sig til 1910,56 Ecs., hvilket Beløb den 2/12-1919 blev tilstillet den danske Konsul i *Lissabon* ved Check, stor 4.298,76 Kr. (svarende i 2003 til ca. 91.600 Kr.) -

Et Identifikationsproblem omkring Sønderjyden, *Peter Heinrich Goos*, født i *Flensborg* den 4' April 1887, gav Problemer for de portugisiske Myndigheder m.H.t. hans Frigivelse (AZ.4 & 5), men alt synes dog at være blevet løst ifl. *UM's* Skrivelse af 9/12-1919 til *SjM* (AZ.6). -

D.F.D.S.' *S/S Vidar* foretog, som allerede omtalt, en Rejse fra *Dunkerque* den 24/10-1919 med Ankomst til *København* den 26/10-1919 (ærligt talt : en hurtig Rejse). Antallet af Fanger er usikkert angivet (*Vidar 1 & 2*), naar Skrivelsen fra *UM* til *SjM* sammenholdes med Navnelisten. - Tal, der svinger fra 4 til 8 navngivne Sønderjyder. -

Fra *Cuba* (eller som betegnet i 1919 : *Kuba*) hjemkom ifl. Skrivelse af 27/11-1919 fra *UM* til *SjM* fire navngivne Sønderjyder med D.F.D.S.' *S/S Oscar II* fra *New York*, hvorfra Skibet afsejlede den 20' September (CU.1) Frigivelsen af Fangerne synes at have været temmelig vanskelig p.G.a. "Obstruktion" hos den kubanske Regering, som ikke mente at kunne skelne mellem (egentlige) tyske Krigsfanger og dem fra Sønderjylland.(Cu.2). Skibsbilletten kostede pro persona 100 \$ + 1,50 \$ for Transport af Bagagen. - Det samlede Beløb paa 406 \$ samt paaløbne Telegramudgifter for det danske Konsulat i *Havana* : 11,81 \$, eller saaledes i alt 417,81 \$, blev refunderet Konsulatet af *SjM* via *UM*.(Cu.3) - Anføres kan, at 1 \$ i 1919 svarede til 5,93 Kr., og i Aar 2003 til ca. 126,30 Kr. -

I U.S.A. befandt der sig en Del internerede Sønderjyder. -

Ifl. Skrivelse af 28/1-1920 fra *UM* til *SjM* (US.1), biføjet en glimrtende Oversigt over de omhandlede Sønderjyder, har Gesandtskabet i *Washington* behandlet 126 Sager, hvoraf kun 17 Sønderjyder er blevet hjemsendte for Gesandtskabets Regning, medens de fleste er kommet tilbage paa den tyske Regerings Regning - Enkelte foretrak at blive i *Amerika*. - Til Sammenligning kunde tjene en Fortegnelse over 34 Fanger, som ifl. Indberetning fra Gesandten i *Washington* den 23' September 1919 blev sendt til *UM* (US.1a), hjemsendte af den amerikanske Regering. -

Fangerne, som havde været internerede i *Fort Oglethorpe (Ga)*, blev afskibet den 1' Juli 1919 fra *Charleston (S.C.)* med *S/S Princess Matoika* (Skb.F.59). -

De, som kom hjem for "dansk Regning", skete Transporten paa hhv. D.F.D.S.'s *S/S Oscar II*, og *S/S Hellig Olav* og det amerikanske *S/S Pocahontas*. -

Med sidstnævnte Skib, der afsejlede fra *New York* den 26' September 1919 med Ankomst til *Rotterdam* den 5' Oktober, kom der syv Sønderjyder sammen med andre tyske Krigsfanger.

Imidlertid viste der sig forskellige Vanskeligheder af formel Art ved Indrejsen til *Holland*, som dog ved Mellemkomst af den danske Legation i *Bryssel* blev klaret, idet Sønderjyderne fulgte med i den almindelige *Røde Kors Transport* til *Wesel*, hvorfra de blev ekspederet videre til deres resp. Fødebyer (US.5)

I denne Forbindelse kan nævnes, at *Carl Jørgensen* den 9' August 1919 ifl. *UM*'s Underretning til *SjM* af 18/8-1919 var blevet afskibet fra *New York* med *S/S Hellig Olav* (US.2). - Og allerede i August 1919 blev fem navngivne Sønderjyder, der havde gjort Tjeneste paa den tyske Krydser, *Cormoran*, (Kskb.F.-23) og internerede i *Amerika*, sejlet tilbage til *Europa* den 2' August ombord paa D.F.D.S.' *S/S Oscar II* fra *New York* (US.3). -

Et særligt Spørgsmaal opstod ifl. *UM*'s Skrivelse af 25/8-1919 til *SjM* (US.4), hvor Krigsfange *Hans Hansen Berg* overfor sine Omgivelser højt havde pralet af, at han, - skønt *tysk* og *tysksindet* - skulde hjemsendes før andre *tyske* Krigsfanger. - Og dette endog paa den *danske* Stats Regning. - Saa Hjemrejsen blev ikke fremskyndet.....! -

Fra *Canada* blev fem navngivne Sønderjyder frigivet ifl. Erklæring fra den *amerikanske* Oberstløjtnant *W.M. Goodale* i *Fort Mc. Pherson* i *Canada* (?) med Henblik paa Hjemsendelse via *New York*. -

Med Rejse- og Togplaner naaede Sønderjyderne frem til *New York*, hvor den videre Varetagelse af Hjemrejsen blev overladt til den *danske* Generalkonsul, som medgav dem et "Rejsebevis" til *Danmark*, hvor *Statspolitiet* indstemplede dem den 14' August 1919 (CA.1). -

Rejsen til *Danmark* via *Rotterdam* foregik ombord paa det *canadiske* (?) Skib *S/S Sicilian* (Skb.F.43), hvilket skete fra *New York* den 2/8-1919 ifl. *N.Y.s Intelligence Bureau*'s Udrejsestempel. -

Om den frigivne No. 2642, *Ths. Meyer*, kunde *UM* den 17' September oplyse *SjM*, at han den 24' Juli var blevet repatrieret om Bord paa *S/S Sicilian*, ogsaa via *Rotterdam* (CA.2). -

Om den i *Australien* internerede Krigsfange No. 467, *Nann Erick Erwin Petersen*, meddeltes *SjM* den 6/9-1919 af *UM* at han var blevet frigivet og repatrieret paa *S/S Willocha* (Skb.F.36), med Ankomst til *Plymouth* den 25' Juli (AU.1).

Krigsfangerne fra *Sibirien* gav Problemer med Kommunikationen til den *danske* Vice-Konsul i *Irkusk*, *I.S.Møller-Holst*, som utvivlsomt har gjort sit bedst tænkelige overfor Sønderjyderne. -

Saavidt ses, har der været i alt Fald 11 Sønderjyder i *Sibirien* (Sib.1), men utvivlsomt mange flere. -

Mathias P. Høeg fra *Toftlund* har skrevet en særdeles interessant og læseværdig Bog om sin Tjeneste og Fangenskab i *Sibirien* i Bogen: "Jeg har ikke flere Patroner". -

UM fik Kontakt med Etatsraad *H.N.Andersen*, med hvem der blev indgaaet Aftale om Hjemtransport af Fanger fra *Sibirien* og Østen med Ø.K.s *S/S Mitau* (Skb.F.10), om hvilket *SjM* blev underrettet af *UM* Skrivelse (med Bilag) af 4/7-1919 (Sib.2). - Skibet forventedes oprindeligt at sejle fra *Singapore* den 1ste September, men Afrejsen blev senere udsat til den 20' September for at Fangerne kunde naa frem i Tide til Afsejlingen (Sib.3). - Ankomsttidspunkt og Havn er ikke oplyst, men Rejsen er formentlig sluttet i *København*. -

Det kan tilføjes, at *S/S Mitau* paa sin Udrejse til *Singapore* havde været anvendt som Troppetransportskib for *siamesiske* Soldater, og derfor allerede passende indrettet til Hjemtransport af Sønderjyderne. -

Fra *Syd-Afrika* oplyser *UM* den 19' September 1919,(SA-1) at den internerede Krigsfange *Peter Andresen* var blevet repatrieret. -

Det fremgaar ikke af det Materiale, som jeg har gennemgaaet, at udfinde, hvorledes mange Sønderjyder ude i den store Verden er kommet tilbage til deres Hjemstavn. -

Mange "Fangelister" (ikke alle lige lette at rubricere...) fra adskillige Lande forefandtes i Arkiverne fra *SjM* (nogle med Datoangivelser i Blyant fra Maj 1919), og hvorfra der - med alle mulige Forbehold - kan oplyses følgende Antal sønderjyske Fanger, der - saa at sige "paa anden Vis" og allerede delvist medregnet - er hjemkommet fra :

Japan :	23
Indien :	10
Sibirien :	11 (?)
Australien :	18
Natal :	2

Sydafrika :	5	
Ægypten :	20 (?)	
Malta :	10 (?)	
U.S.A. :	17 (?)	(som maaske allerede er indeholdt i Listerne (US.1). -
Cuba :	2	(hvoraf een utvivlsomt er angivet i Listen (CU.1). -
Brasilien :	6	
Brasilien :	1	(interneret Civilfange)
Argentina :	2	
Frankrig :	1	(interneret Civilfange)
Spanien :	6	(formentlig tidligere nævnte)
Schweiz :	1	(formentlig den tidligere nævnte Løjtnant R. Jensen)

Om mange Enkeltheder og Oplysninger henvises til Fortegnelserne, samlet under Bilag (FL.1). -

En udateret Optegnelse fra antagelig Slutningen af September 1919 (Fl.1a) oplyser, at der (indtil da) var hjemkommet (paa forskellig Vis) i alt 4.379 sønderjyske Krigsfanger, og at er paa Vej hjem var endnu 112, *maaske flere*. -
 Krav om (hurtig) Hjemsendelse agtede man at fremsætte overfor *Frankrig og England!* -

 En nærmere Redegørelse for, hvad man maaske kunde betegne som den sidste "Krigsfangetransport" ad *Vandvejen* kunde maaske have sin Interesse. -

Thi med denne maa det formodes, at de fleste Sønderjyder endelig var kommet tilbage til deres respektive Hjemstavne.

I denne Forbindelse maa der naturligvis paapeges andre Muligheder for Hjemrejse end pr. Skib. - Ja, selvsagt kunde saadanne Rejser foretages (og selvfølgelig i høj Grad er foregaaet) over Land. - Med Tog, med Bil, paa Hesteryg (ogsaa Apostlenes...), men næppe i større Omfang (hvis overhovedet...) med Flyvemaskine. -

Men hvorledes saa med den "formentlig sidste" søværts Fangetransport ?

Som blev udført af D.F.D.S.'s *S/S Moskva* i Februar 1920 med Rejsen fra *Rouen* til *Sønderborg*. -

Afsnit 30.

Afsejling fra *Rouen*, Onsdag den 4' Februar 1920, med Ankomst til *Sønderborg*, Søndag den 8' Februar 1920

Adskillige Gange i Løbet af Efteraaret 1919 havde man-som antyde - næret Formodning om, at der "nu ikke var flere" Sønderjyder i Fangenskab i Frankrig, hvilket altsaa ikke holdt helt Stik.

I alt Fald omtaler *UM's* Skrivelse af 22/12-1919 (*Mos.1*), at der i Oktober skulde have befundet sig (endnu) 351 Fanger, hvoraf nogle - maaske 13 - var savnede eller døde, og hvorom man ønskede at modtage nærmere Oplysninger, hvilket skete med *LiP's* Skrivelse af 5/12-1919 (*Mos.2*). - I alt Fald fremgaaer det af *UM's* Skrivelse af 15/12-1919 (*Mos.3*) til *SjM*, at der mellem *UM* og D.F.D.S. var blevet indgaaet Aftale om Hjemtransport af sønderjyske Krigsfanger fra Frankrig med Rederiets Skibe. - Antallet af Fanger ses ikke direkte omtalt. -

Et særligt Spørgsmaal var, hvorvidt Sønderjyderne, der var Fanger i *Camp Levasseur*, i Ventetiden havde Brug for lidt extra Tøj ? - Dette Spørgsmaal syntes at kunne besvares bekræftende. - I alt Fald henstillede *UM* til *SjM* i sin Skrivelse af 15/12-1919 (*Mos.4*), at Ministeriet bevilgede ca. 6000 Frcs (i 2003 : ca. 46.000 Kr.) til Indkøb af div. Beklædningsgenstande til hver Fange, nemlig 1 Sæt Undertøj, 1 Skjorte og et Par Sokker. Beløbet paa de 6000 Frcs. ønskede imidlertid *LiP* forhøjet med 5000 Frcs. ifl. Skrivelse af 21/1-1920 fra *UM* til *SjM* (*Mos.5*). - Om Ønsket blev efterkommet vides ikke. -

Tilbage til det egentlige hér : Hjemtransporten af "de sidste" sønderjyske Krigsfanger. -

Ifl. Afskrift af Skrivelse af 28/1-1920 til *LiP* fra det *franske* Udenrigsministerium (*Mos.6*), har det *franske* Krigsministerium givet Ordre til at dirigere samtlige Sønderjyder i *franske* Krigslejre til *Camp Levasseur* ved *Rouen*, med Henblik paa at faa dem ført bort ombord paa den *danske Damp* "*Moskou*", -som forventedes at ville afgaa omkring den 4' Februar 1920 fra *Rouen*. -

Mons. André Lefèvre fra Krigsministeriet ønskede iøvrigt at erfare, hvorvidt den danske Stat ville betale for Sønderjydernes civile Paaklædning ved Hjemsendelsen, samt for Omkostninger, som den franske Stat havde haft i Forbindelse med Sønderjyders Afhentning fra amerikanske Fangelejre. - Altsammen anbefalet af *LiP* (Mos.7). -

Den 30/1-1920 underrettes *SjM* af *UM* (Mos.8) om, at der i *Camp Levasseur* endnu befandt sig ca. 500 sønderjyske Fanger, og at *LiP* havde henstillet til *KiR*, saafremt *S/S Moskø* ikke kunde modtage alle Sønderjyderne, da at lade alle de i Iste Zone henhørende rejse hjem, og derefter Fangerne fra 2den Zone, - alt i det Omfang, Pladserne tillod det. -

Lykkeligvis syntes det som om, at alle kom med, idet *SjM* af *UM* den 7/2-1920 via *LiP* havde faaet Underretning om, at *S/S "Moskou"* (kært Barn har mange Navne og Stavemaader...) var afsejlet fra *Rouen* den 4' (Februar) med 615 Fanger, hvoraf 216 hidrørte fra Iste Zone (Mos.9). -

Efter Afgang ankom yderligere 7 Fanger og 8 var undervejs, hvorfor man udbad sig Instruks om disses og eventuelt andres Hjemrejsevej, - f.Eks. via *England*. - Men herom er jeg ubekendt. -

Navnelisten (Mos.10), angiver de med Skibet fulgte Sønderjyder, ligesom det fremgaar, at Ankomsten til *Sønderborg* ville finde Sted den 8de Februar 1920, hvor ifl. Skrivelse af 7/2-1920 fra *UM* til *SjM* i alt 216 Sønderjyder fra Iste Zone skulde landsættes dér, medens Resten : 399 Mand fra 2den Zone skulde sejles til *Holtenu* (*Kiel*). (Mos.11). -

Hjemreisen fra Frankrig maa formodes at være forløbet godt. - *Leutenant Petersen* sendte i alt Fald den 9' Februar 1920 et Telegram fra *Locks Tetterlager Holstein* (?) med saalydende Tekst (Mos.12) :

Krigsfangerne fra Frankrig med Moskø takker hjerteligst for Hjemsendelsen og det gode Ophold og Forplejning ombord. En saerlig Tak til Det Forenede og Damperens Besaetning. Paa Krigsfangernes Vegne Leutenant Petersen. -

Sluttelig nogle "banale" Oplysninger om Økonomi :

Løjtnant *Hjemfeldt* sendte den 28/2-1920 et Telegram til *SjM* (Mos.13), hvori han oplyste, at Chefen for det franske Krigsministerium i *Paris* havde fastsat Prisen pr. Udrustning til 55 Frcs (i 2003 : ca. 420 Kr.), svarende til det Beløb, som demobiliserede franske Soldater modtog, saafremt de ikke ville benytte sig af det Tøj, som den franske Stat stillede til Raadighed for dem, og som svarede til det Tøj, som Fangerne fik. -

Underforstaaet ? : Beløb, som den danske Stat (muligvis ?) skyldte det franske Krigsministerium. -

Og naturligvis skulde D.F.D.S. have sine Udgifter dækket ind for Rejsen : *Kjøbenhavn-Rouen-Sønderborg-Holtenu-Kjøbenhavn*, ved at *SjM* den 4' Maj 1920 sendte en Check til Rederiet paa 73.500 Kr. (i 2003 ca. 1.570.000 Kr.) - Med Tilføjelse i Fremsendelsesskrivelsen : *Modtagelsen af Checken bedes anerkendt.* (Mos.14). -

Om selve Modtagelsen i Sønderborg, Søndag den 8' Februar 1920

Umiddelbart, da jeg i mit Arbejde kom herti, kunde jeg ikke finde nogen Beskrivelse eller Avisomtale derom. -

Men senere under Beskrivelse af *S/S Kong Haakon's* samtidige Ankomst, er beskrevet lidt om dette Skibs Modtagelse, og hvormed ogsaa til en vis Grad tilkendegives Stemningen i *Sønderborg* den Dag. - Se nærmere herom pag. 107.

Men i denne Sammenhæng bør man erindres om, at Byen jo paa dette Tidspunkt (endnu) var tysk, med de deraf følgende Restriktioner m.H.t. Flagning og Avisomtaler. - Og hér kan man fristes til at huske paa den Modtagelse, som "Komitéen" fik i *Slesvig*, da Feriebørnene kom hjem fra Danmark...

Jeg vil formode, at flere end enkelte Mennesker "sneg sig ned til Kajen", og paa rette Vis bød de hjemvendte hjerteligt Velkommen til Landsdelen. -

Hjemkomst af Krigsfanger har utvivlsomt ogsaa været en "daglig Begivenhed", saa *S/S Moskø's* Ankomst har maaske været en "ikke-usædvanlig" Begivenhed...-

Eller har en "højspændte" Atmosfære just før Afstemningerne sat sit Præg paa hele Byens Liv ? -

En lille Beskrivelse, som jeg har læst,, fortæller hvordan et *Juleskib* kom til *Sønderborg* i 1919. - Saa at sige : ingen stod ved Kajen for at tage imod Skibet...! - Jo, selvfølgelig var der nogen ! - Ogsaa Børn. - Og, ej at forglemme : tyske Embedsfolk i Uniformer. - Stille og roligt i det gedulgte var der en Dreng, der begyndte at nynne og smaafløjte den gode danske Sang fra 1890 : "Det haver saa nyligen regnet..." - Umiddelbart uden Reaktion fra nogen Side. -

Men saa , lidt efter lidt, var der flere og flere Børn, der kom med i Koret, og snart lød Sangen paa hele Kajen. -

Ordenshaandhæverne ? - De følte stille og roligt, at de havde vigtige Ting at foretage sig end netop at...

Jovist, Sønderborg og *Nordslesvig* var saa sandelig endnu under tysk Herredømme og Justits ! - Indtil lidt senere...

Med *S/S Moskova's* Færd fra Frankrig til det endnu tyske Sønderborg, - var det saa definitivt Slut med "Fangetransporter" ad Søvejen til Norden ? - Svaret bør staa ubesvaret hen ! -

Men mig bekendt : dette var den sidste Sejlads med sønderjyske Krigsfanger efter Iste Verdenskrig. -

Men var saa *Valkyriens* Færd til Middelhavet saa den allerførste ? - Svaret her er et Nej !

Noget bagvendt, men paa sin Vis at kunne runde nærværende Beskrivelse af "Fangesejladserne" af, bør de første (mig bekendt) Sejladser nu omtales i det følgende

Afsnit 31.

Om *S/S Primula's* og *S/S Ficaria's* Rejser fra Hull til København i Marts 1919

Og blandt disse melder sig især to Skibe fra D.F.D.S. : *S/S Primula* (Skb.F.42) og *S/S Ficaria* (Skb.F.44). -

Som det vil fremgaa af det følgende, saa blev Modtagelsen "overstrømmende". -

Modtagelser, der vel paa sin Vis - og uden klar Fornemmelse af Fremtid og Sønderjydernes Skæbne - kunde danne Mønster for, hvordan man kunde modtage paa festligste Vis maaske kommende Landsmænd fra *Sønderjylland*. -

I Danmark blev der paa privat Initiativ dannet det saa ofte tidligere nævnte "Det Sønderjydske Fond", som via Landsindsamlinger skaffede Midler til Indkøb af især nyt Tøj til Erstatning for de "Laser og Pjalter" hvormed Krigsfangerne havde maatte iklæde sig. -

Hvor Modtagelser af de sønderjydske Krigsfanger efterhaanden forventedes at ankomme ude i Provinshavnene, dannedes Lokalkomiteer, der kom til at staa for alt det praktiske. - Utvivlsomt i tæt Samarbejde med Byraad, og frivillige Organisationer (som f.Eks. Spejderne), Kirker, Restauratører, - og ikke mindst : Kvarterværter. -

Et nærmere Studie af denne Side af Hjemrejserne vil sikkert være paa sin Plads, men ligger udenfor nærværende Redegørelses Rammer. -

Modtagelsen i København af de to just nævnte D.F.D.S. Skibe : *S/S Primula* og *S/S Ficaria* gik ikke uomtalt hen. -

De var sikkert de første af deres Art, og dannede et Slags Mønster for senere Ankomster. -

Kilder til Beskrivelse af Begivenhederne i København medio Marts 1919 findes i rigeste Maade i de københavnske Dagblade, *Berlingske Tidende* fra den 15'-16'-17'-18'-19'-20'-21'-22' og 24' Marts 1919 (*Prim. 1-12*), og i *Politiken* fra den 15'-16'-17' og 19' Marts 1919 (*Prim. 13-17*), i *Nationaltidende* fra den 18' Marts 1919 (og utvivlsomt ogsaa i alle Dagene før og efter). (*Prim. 18-20*). -

Med faa Linier at lave et Koncentrat af alle disse Beskrivelser ligger udenfor mine Evner, men nogle enkelte Ord kan maaske antydningvis give et Billede af Begivenhederne, og bør anføres hér for at faa et lille Indtryk af det Hele. -

Krigsfangerne, hjemførte med *S/S Primula*, forlod Hull Onsdag den 12' Marts Kl. 4 om Morgenen for at ankomme til Helsingør Lørdag den 15' Marts om Morgenen, og senere, Kl. 19,45, til Frihavnen i København.

S/S Ficaria (SKB.F.44) ankom til Københavns Nordre Toldbod, Tirsdag den 18' Marts om Formiddagen med andre Krigsfanger, ogsaa fra *Feltham-Lejren*. -

Omtales først *S/S Primula's* Overfart fra England, saa giver de to Aviser, *Berlingske Tidende* og *Politiken*, et klart Billede af, at denne Rejse har været usædvanlig barsk, med stort set alle ramt af Søsytens Pinsler, blandt hvilke ogsaa den unge Skibslæge, Dr. *Henius* (Søn af Konsul *Henius*) befandt sig. -

Skibet blev ført af den stoute Kaptajn *William Rasch*, som allerede indtil da havde sejlet med *S/S Primula* og bragt 4000 engelske, tyske, franske, kinesiske og indiske Krigsfange paa Vej til deres Hjemstavne. -

Kaptajnen indrømmede, at Turen havde været usædvanlig slem med den haarde *Søndenvand*, som havde bevirket, at Ankeret flere Gange maatte *drypes*, bl.a. ved *Læsø Rende*, hvor man maatte ligge inde i Snetykning. -

Passage af Minefelter maatte ske ved Nattetide.....

Det var derfor med stor Ængstelse og Bekymring, at man i København utaalmodigt ventede paa Underretninger fra Skagen og andre Observationssteder om Skibets Position - Endelig Lørdag Morgen den 15' Marts saa Signalmændene paa Kronborg i sin Kæmpekikkert paa tre Ben Skibet, og Kornetskolon paa Slottet, staaende ude paa den yderste Pynt, bød med rungende Hurraraab Sønderjyderne velkommen, medens *Verdenspressen* (som forinden havde leget med et lille Sejlskib i Strandkanten) gjorde deres Notater. -

Se, nu kommer man ind paa mange Detailler omkring Farten ned gennem Øresund til Frihavnen i København, - levende/medlevende beskrevet i de to nævnte Dagblade -, hvor Forsiderne var blevet ryddet for at kunne meddele Bladenes Læsere om den helt store Begivenhed, det var at modtage de første sønderjyske Krigsfanger paa dansk Jord. - Beskrivelser, skrevet af *Charlotte Haslund* i *Berlingske Tidende* (Prim. 3) og *Anker Kirkeby* fra *Politiken* (Prim.4), som bør læses in extenso. - Saa hér blot et Par Enkeltheder fra de to rimeligt samstemmende Beretninger. -

Ventetiden i *Helsingør* paa *Jernbanehotellet* blev af et Korps fra *Akademisk Skyttekorps* og Kontorchefen for *Sønderjyske Fond*, *Hr. von Jessen*, fordrevet bl.a. med Kortspil (*Skidtmas*), indtil rette Øjeblik kom for at sejle ud med Havnens Motorbaad, hvor otte akademiske Skytter, (blandt hvilke var Redaktøren af "*Studio*", *Hr. Dahl*, Delingsfører Forrrttningsfører i *Hafnia*, *Hr. Glæsel*, samt *unge Ramsing*, Søn af Obersten, fra hvert sit Hjørne hjalp til med Fordeling af *Ernæringskort*, 10-Kr. som Lommepege, et *Fortæringskort* til *Wivel*, *Armbind*, *Berlingske Tidendens Lørdagsudgave* (Prim.4) m.m. til hver af de 300 *unge danske Dreng* med *ærlige blaa Øjne*. -

Sønderjydernes (civile) Paaklædning var i det Store og Hele meget pauver og tynd, hvilket Fotografier i de to Aviser stærkt tyder paa, idet man samtidigt ser, at Sixpence var den sædvanlige Hovedbeklædning for dem alle. -

Skibet havde i Forstavnen et stort, af Farve og Anbringelse ret uregelmeteret, Dannebrogflag fra *Feltham-Lejren*. - Nogen Uoverensstemmelse foreligger, hvem der egentligt havde skænket Fanen til Sønderjyderne. -

Politiken oplyser Pastor *Troensegaard* som Giver, medens *Berlingske Tidende* angiver ORSagfører *Friederichsen*, dennes Hustru og Datter (da allerede afgaaet ved Døden...(den spanske Syge ?)), som Donator. -

Hvilket f.s.v. er ganske ligeegyldigt i denne Henseende, idet denne Gave klart viser, hvor stor Betydning, det havde i Fangenskab at have et *dansk Symbol* og at kunne medbringe dette til Danmark ! -

Paa Skibet fik Avisernes Medarbejdere Mulighed for at tale med mange, bl.a. Pastor *Troensegaard*, *Peter Berntsen*, *Kristian Kristensen*, *Georg Mygind* (ung Købmand fra *Øster-Lindet*, Broder til den i Rusland faldne *bekendte* og af Frú *Skrumsager-Madsen* saa ofte omtalte *Matthias Mygind*), Lærer *Rattenborg* (der havde fungeret som Degn for Pastor *Troensegaard*), K.F.U.M.'eren *Anton Hansen* (Lejrens Husdigter og Købmand fra *Haderslev*), den populære *Mads Smidt* (kaldet "*Stærke Mads*"), der i Spidsen for Sønderjyderne, i øsende Regnvej med Fanen i Favnen, gik ned til *Feldthams* Jernbanestation, med et Ansigt, *der skinnede som den klareste Sol* ! -

Herudover *Postbud Christian Christensen* fra *Gram*, som havde været en *Slags Leder* for Sønderjyderne i *Lejren*. -

Og fra *Gram* ligeledes Mejeribestyrer *Berntsen*. - Den lille livlige Købmand *Schultz* fra *Sommersted* havde utvivlsomt været med i *Forlystelsesraadet*. - En unavngiven Sønderjyder havde spillet *Magister Glob* i "*Soldaterløjer*", men ellers været *Königlich preussich Schulmeister*, som nu haabede paa at blive dansk Lærer. - En tredie Sønderjyder holder krampagtigt paa nogle visne *Blaavejs*, modtaget af de *saa pæne* danske Damer i England. -

Ombord kom ogsaa Gymnastikdirektør *Rasmussen*. - Betagende og dybt bevæget var Mødet mellem ham og Pastor *Troensegaard*, som jo begge paa hver sit (geografiske) Omraade havde gjort deres Arbejde for Krigsfangerne. Gymnastikdirektøren som "Postomkarteringskontor" for Krigsfangerne, og Pastor *Troensegaard* som den *engelske* Regerings og det *danske* London-Gesandtskabs og alle Sønderjydernes Tillidsmand og Fader....

Og i *Frihavnen* i *København*: dér opstod der en "Folkestorm" ! - Københavnerne, med eller uden direkte eller indirekte Tilknytning til Sønderjyderne, mødte dem med Sang, Hornmusik og Hurraraab. - Kunde Sønderjydernes beskedne Paaklædning ikke holde dem varme i den barske Vind (*Politikens* Vejmelding for Søndagen lød paa østlige Vinde med Temperaturer omkring Frysepunktet...), saa gjorde Jublen, hvormed de blev modtaget, dem varme i Sjæl. -

Spejderne og *Politiassistent Tvermoes'* (iøvrigt min egen Grandonkel) Politistyrker klarede Ilandsætningen, Modtagelsen og Kontakten mellem Kvarterværter og Sønderjyder paa god Maade. - Talerne af *Rektor H.P. Hansen*, Pastor *Troensegaard* o.a. samt de mange Sange (herunder en "Fordanskning" af *It's a long way to tipparary*) druknede i al Begejstring og Jubel. - Taknemmelighed hos de noget betuttede, men glade Sønderjyder, var ikke til at skjule. -

Min personlige Fornemmelse er, at hele den Stemning, der herskede ved de sønderjyske Krigsfangers Ankomst til Danmark, tør sammenlignes med det, man oplevede i de glade Majdage i 1945 efter Befrielsen, i Forbindelse med de *engelske* Troppers Ankomst til *Danmark* og til *København*. -

Mandag, den 17' Marts 1919, blev Københavner-Avisernes (For)sider atter ryddet til Fordel for Beskrivelser af Sønderjydernes Færden i Hovedstaden om Søndagen den 16' Marts. - Dette, uagtet de store verdensomfattende Problemer og de hjemlige med *Striker*, Vareforsyninger o.m.a. -

Atter henvises til Referaterne i *Berlingske Tidende* (Prim. 4) og *Politiken* (Prim. 15) for hér at give en lille Oversigt. - Og atter fastslaaes det umulige i at give rimelige Referater af Avisernes meget lange Artikler om Begivenhederne. - Derfor : et Par enkelte Træk kan komme frem fra min Side, men med stærk Anbefaling af at læse Avisartiklerne selv. - Dog mener jeg det nyttigt at nævne nogle af de Navne, som angives, til "Gavn for Genkendelse" for nogle, som kunde tænkes at have Relationer til de nævnte Personer. -

Begge Aviser begynder med en Konstatation af, at Sønderjyderne nok har trængt til en god Nats Søvn. -

I en Seng, der nok var bedre end den, de havde faaet i "*Primula*"s smaa Køjer. -

Første Del af *solbeskinnede Søndagsprogram* var Gudstjenesten i *Garnisonskirken* med Pastor *Richard*. -

Hér mærker man en Forskel i Beskrivelsen, idet det konservative Blad, *Berlingske Tidende*, gaar i Dybden (Prim. 4), medens det nok saa radikale Blad, *Politiken*, glider lettere hen over denne Begivenhed (Prim. 15). -

Men at det har været en stor Begivenhed for alle, kan der næppe have været Tvivl om, idet Sønderjyderne kun med største Besvær kunde mase sig ind paa deres reserverede Pladser. -

Prins *Valdemar* med hans tre Sønner, Prinserne *Aage*, *Erik* og *Viggo*, sad i *Kongelogen*. -

Pastor *Richard* gik i sin Prædiken ud fra *Matt. 15 Kap. Vers 21-28*, om den *kananæiske Kvinde*, der drog ind til *Israeliternes Land* i klippefast Tro paa, at *Han* ville kunde hjælpe ! - Smukkeste Salmesang, der kunde høres ude foran Kirken kom de mange til Gode, som ikke fandt Plads i Kirken. - Og Kirkebøsserens Indhold : Sønderjysk Fond...!

Næste Punkt paa Programmet var Besøget i Rigsdagen paa *Christiansborg*, hvortil man vandrede, og paa Vejen især beundrede *Det Kgl. Teater*, *Statuerne af Niels Juel* og af *Tordenskiold bag Holmens Gitter*. - Og skam ogsaa *Børsen*, - og dér ...*Kristiansborg*...! Ovre, ja derovre : *Slotsholmen*, *Absalons Ø* ! - Altsammen oplevet i *Feststemning*. -

Henad Kl. 12 stiledede man gennem "*Zahlkammerporten*" op ad Trappen til *Fællessalen*, hvor Sønderjyderne blev budt velkomne af Rigsdagsmænd o.m.a. -

Den egentlige Velkomst blev givet af Formanden for Folketinget, *Pedersen-Nyskov* i "*Palmehaven*". -

I smukke Vendinger gav han Udtryk for alle gode Følelser. - Næste Taler var Rigsdagens Kasserer, Magister *Bierring*, (Tale for de *jydske Kvinder*), hvorpaa den tidligere nævnte Lærer *August Rattenborg*, takkede for Modtagelsen med særlig Tak til den danske Rigsdag og specielt ogsaa til Gymnastikdirektør *N.H. Rasmussen*, der derefter "kvitterede" for de smukke Ord til ham. - Pastor *Troensegaard-Hansen* talte varmt om Sønderjydernes Følelser, og Indenrigsminister *Rohde* talte om den lange Vej fra 1864 over Krigens Slagmarker via *Kjøbenhavn* til Hjemmenes Dørtærskler. -

Fra *Bonde* fra *Hoptrup*, just genforenet med en Søn, ønskede brændende som sønderjysk Kvinde, at se Kongen komme til Sønderjylland næste Aar (hvilket Ønske jo blev opfyldt....!). - Sønderjyden *Mads Smidt*, før omtalte "Stærke Mads" fra *Ræk*, fandt god Anledning til at takke *England* og *Frankrig* for, at Sønderjyderne kunne vende hjem via *Danmark*. - Pastor *Troensegaard* mindedes og takkede Enkedronning *Alexandra* for hendes Følelser og Hjælp til de sønderjyske Krigsfanger, hvorpaa Folketingets Formand sluttede med at udtrykke Glæde over at kunne byde Gæsterne Velkommen tilbage fra Udlændigheden. -

Fra "*Palmehaven*" gik man over til *Rigsdagsmændenes Spisesal* (i Dag : "*Snapsetinget*" ?), hvor Finansudvalgets Formand, *K.M. Klausen*, præsiderede, og hvor der var blevet dækket smukt op med 300 blomstersmykkede Kuverter paa forskellige Borde. - Ifl. *Politiken* (Prim. 15) gled den kogte Kalvekød med Ris og Karrysovs ned, og Øllet smagte Sønderjyderne særdeles godt. - Hvorimod en hvis Tilbageholdenhed viste sig, da man kom til *Snapsen*. - Eller som en sønderjysk Gaardejer udtrykte det : "Det er jo længe siden vi har drukket Jeres *Fusel*, saa vi maa jo prøve os frem...". Ved enkelte Borde bemærkede man tre unge og høje Gaardejersønner, *Marius*, *Niels* og *Peder Møller* fra *Jels*, som alle var faldet hinanden i Armene i *Feltham-Lejren*, hvor de mødtes efter at de med Aars Mellemlum var blevet taget til Fange i *Flandern* og i *Nordfrankrig*. - To af de ældste Krigsfanger, begge Landarbejdere, Brødrene *Hans* og *Carl Tagensen* fra *Mangstrup* blev omtalt. - Ogsaa et andet Par Brødre, Malerne *Niels* og *Didrik Olsen* fra *Haderslev*, samt et andet Par, *Karlene Mathis* og *Hans Seemann* fra *Stilling* blev præsenteret for Avisens Medarbejder. - De "sædvanlige" Taler (undskyld Udtrykket "sædvanlig"....!) blev fremførte af *Folketingets* (før nævnte) Formand, Hr. *Petersen-Nyskov*, som "efter at det sidste Riskorn var blevet lempet over Gaffelen" udtrykte et Velkommen til *Rigsdagens* Gæster. - Hans iøvrigt korte Tale (mødt med kraftigt Bifald, - maaske p G.a den angivne Længde ?) blev overdøvet af kraftig Sang (*Der er et yndigt Land*...) fra et andet Lokale, hvorfor Dørene dertil blev lukkede. - "Sangerkrigen" under Ledelse af bl.a. Magister *Bierring* fortsatte imidlertid, saa Talerstrømmen maatte rette sig efter disse Kriges vekslende Udfald. -

Og Talerne. hvor man bemærkede : Lærer *Rattenborg* fra *Haderslev*, Gymnastikdirektør *N.H.Rasmussen*, Pastor *Troensegaard*, den sønderjyske Dame fra *Hopstrup*, *Fru Bonde*, *Mads Smidt* ("Stærke Mads").
 Og ifl. *Berlingske Tidende* (Prim.4) yderligere Folketingsmand, Rektor *Krogh*, Mejeribestyrer *P. Berntsen* fra *Gram*, Landstingsmændene *Piper* og *Ole Hansen* samt Folketingsmand *Hans Nielsen*. -
 Indenrigsminister *Rohde* afsluttede Møderne paa Slottet. -
 (For mig at se, kan der spores en lille Forskel i de to Avisers Interesse for Kredsen af Talere.) -
 Efter Møderne blev *Christiansborg* beset, og *Absalons Brønd* i Kælderen vakte særlig Interesse og vel ikke mindst Sølvskrinet, hvori Danmarks Riges Grundlov laa gemt, hvilket fik en Sønderjyde til at spørge, om der skulde et nyt *Sølvskrin* til, naar Grundloven - til Fordel for dem - skulde udskiftes. - Hvortil en Rigsdagsmand bemærkede : nej, - men til et *Guldskrin* ! - Med Tilføjelsen : en rask lille Opgave for en ny Komité ! -

Tid til at vandre lidt rundt i *København* sammen med Kvarterværterne maa der have været inden *Byens Fest for Sønderjyderne* paa *Københavns Raadhus* om Aftenen med 1300 Gæster ! - Eller var der 1600 Indbudte ?
 At nogle af de brave Sønderjyder var blevet trætte, turde fremgaa af et Suk fra én af dem, der var "sluppet fri" for et Besøg i *Zoologisk Have*, men som for 3die Gang i sit Liv blev ført ind i *Rosenborgs Sale*. -

Raadhushallen var naturligvis smykket med Dannebrogsgflag og rigeligt med Siddepladser for alle. - Musiktribunen og Talerstol vel anbragt i Baggrunden, givende Plads for Artilleri orkesteret, Studentersangerne og de mange Talere. -

Det uniformerede Orkester blev anført af en ung Musikløjtnant med en tung og blank Sabel, som ifl. *Politiken* vilde faa selveste Dirigenten, (*Georg ?*) *Høeberg*, til at misunde ham.....
 Navnene paa de mange Notabiliteter, som *Berlingske Tidendes* Medarbejder havde faaet i Sigte, fremgaa af (*Prim.4*)'s yderste Spalte pag.3, og yderligere suppleret af en tilsvarende Fortegnelse i *Politiken* (*Prim.15*). -
 Festens Begyndelse var sat til Kl. 7½ om Aftenen, men længe forinden indfandt Sønderjyderne og Gæsterne sig. -
 Efter Afsyngelse af *Hostrup's* Sang : *Det, som lyser over Vangen...*bød *Københavns Overpræsident, Jonquières*, et hjerteligt Velkommen. -
 Gymnastikdirektøren mindedes som den første Taler *alle de 6000, som blev derude*, men bemærkede ogsaa, at mange blev taget til Fange, *men kom i Vennehaand*. - *Studentersangerne*, under Ledelse af Hr. *Roger Henriksen*, gjorde stor Lykke og *Poul Knudsen* sang: "Det var paa Isted Hede..." - Professor *Vilh. Andersens* dybtfølte og smukke Tale fandt begge Aviser Anledning til næsten in extenso at gengive. - Paa Tribunen stod *Fru Ellen Beck* og sang en Del nationale Sange, - og blandt disse (naturligvis) ogsaa "Det haver saa nyligen regnet..." - Alle Sange til største Glæde for Forsamlingen. - *Studentersangerne* fortsatte indtil de sluttede af med *Mindesangen (?) over de afdøde..* -
 (Kunde denne Mindesang muligvis have været den førnævnte antydede *Peter Heise's* og *Grundtvig's* "Det var en Sommermorgen", - 6' Vers ?) -
 Tale fulgte paa Tale, hvor Aviserne noterede sig paa Talerstolen : Mejeribestyrer *Berntsen* ("Sønderjydernes Aron"), Pastor *Troensegaard*, Lærer *Rattenborg*, og Rektor *H.P.Hansen*. - Efter at have givet nogle praktiske Oplysninger, sluttede Borgmester *Jensen* denne Del af Modtagelsen paa Raadhuset. -
 Dog blot for, at det festlige Samvær kunde fortsætte ved 33 Borde, "som var opdækkede med *Delikatesser* i Form af Høns, Kalkuner, Hummer, Oksefilet og delikate Lagkager, - altsammen fra samme Køkken - og Rødvin og Øl dertil". Senere serveredes Kaffe og Cigarer i Raadhushallen, hvor naturligvis flere ønskede - og fik - Ordet, bl.a. en ung *Knøs*, der udbragte et Leve for Kongen, til hvem et Telegram blev sendt, hvilket ogsaa gjaldt Enkedronning *Alexandra*. -
 Orkesteret spillede, bl.a. *Poiluereenes March : Madelon*, og spillede videre op til Dans, hvor Sønderjyderne svang lysteligt de danske Piger. -

Udenfor Raadhuset, paa den daværende Plads, *Muslingeskallen*, var der sort af Mennesker, som gav hver en Sønderjyde, der forlod Festen, mindst ti rungende Hurra'er. -
 Aviserne undlod ikke at rose bl.a. Fuldmægtig *Larsen* fra Raadhusforvaltningen, samt Danmarks bedste Vært : Borgmester *Jensen*. - Politikken mente ejheller, at man "hverken i Paris eller i London, ja, end ikke paa Kapitol i Rom, kunde en Aftenfest forme sig smukkere end Soupe'en, som dannede Afslutning paa den 80 Timers lange Modtagelse. - Aviserne bragte iøvrigt en Del Tegninger af Talerne samt en ganske smuk Tegning af den yngste Sønderjyde : den kun 18-aarige *Hans Christensen* fra *Holm* paa *Als*, - ogsaa kaldet "*Ole Props*". -

Den følgende Dag, Mandag den 17' Marts, afgik Toget fra *Nordbanegaarden* til *Hillerød* med glade Sønderjyder. - *Berlingske Tidende* (Prim. 5) fra den 18' Marts 1919 kunde i brede Vendinger berette om et sandt "Triumftog" gennem Landet, hvor Danskerne hejste deres Flag langs Jernbanelinien. - Hyldet blev Sønderjyderne paa Stationerne, - især paa *Birkerød* Station, hvor Kommuneskolen og Kostskoleelever med Lærerne i Baggrunden sang saa kraftigt, at Musikken i Togets Forende holdt inde. - Fru *Gedde* og Boghandler *Paulsen* havde Ære af Arrangementet. - Man havde beregnet at modtage 300 Gæster, men Tallet blev til 450. - Mange Borgere i *Hillerød* blev skuffede over ikke at kunne bortføre en Sønderjyde, idet Ordningen gik ud paa, at Gæsterne skulde indtage Frokosten rundt omkring i de private Hjem, hvilket gav lidt "Gnidninger", saafremt nogen havde kapret tre Sønderjyder paa een Gang....! - (Undskyld mig, at jeg atter hér mindes de glade Maj-Dage i 1945, hvor engelske Soldater kom til Danmark.....!)

Jo, Historien gentager sig vitterligt....!

Paa Banegaardspladsen i *Hillerød* : 300 Pigebørn, lige ned til *Børnehave* eleverne fra den *Mørk'ske* Kostskole, og Rektor *Hude* byder Velkommen. - Men hen under Middagstimerne ligger Byen hen som uddød. -

Som det udtrykkes : "der er Stilhed, naar Dansken spiser". -

Efter denne Stilhed ledte ved Eet-Tiden Grosserer *Chr. Holm* og dennes unge Datter, Frøken *Ellin Holm*, Flokken med det af Grosseren medbragte Orkester til *Frederiksborg Slot*, hvor Neptunbrønden, for første Gang efter Krigen, blev sat i Virksomhed. - Slotsarkitekt *Holcke* og Redaktør *Bernild* ledte Forsamlingen gennem Salene, hvor man Gang paa Gang udbrod Glæde over, at Slottet stod urørt (modsat andre Pragtværker i de krigsførende Lande...), for derefter at gaa over til Slotskirken indenfor den af Halvdelingsfører fra *Akademisk Skyttekorp* (A.S.), cand. polyt. *Styhr's* Førerskab oprettede Afspæring. -

Under en lille, men smuk Højtidelighed, afvekslede Fællessang med Solosang af Fru *Mengel-Thomsen* og Slotsorganist *Carl Chr. Brandt* præluderede.. - Mange Notabiliter nævnes i Spalte 2 paa Side 3. -

Nationaltidende fra den 18' Marts 1919 (Prim. 18) kunde ogsaa fortælle, at Sønderjyderne foran Portrætterne af Heltene fra 1848 og 1864 længe blev staaende; og ved Malerier med Voldgrave og Fæstningsværker gjorde Sammenligninger med dem og de nutidige Skyttegrave, som de selv havde ligget i. -

Fællesmøde paa *Hotel Leidersdorf* (i to Etager), rundt omkring Kaffebordene, gjort saa hjemligt som muligt, takket være Forsvarsforeningens kyndige Formand, Fru *Gedde*, og hendes mange unge hvidklædte Piger med røde Baand. - Sange lød og mange Taler, bl.a. af Redaktøren af *Frederiksborg Amts Avis*, Formanden for *De samvirkende sønderjyske Foreninger* og Overlærer ved Kostskolen, *U. Carstens*, (i *Nationaltidende* omtalt som *Partikulier*), som i sin Festtale gik ud fra det gamle *slesvigske* Ord : *Jeg ønsker Jer Glæde for Sorg*. -

I nederste Sal talte Overlærer *Chr. Velschow*, og Fru *Gedde* udbragte et Leve for *de sønderjyske Kvinder og Hjem*. Grosserer *Holm* sluttede Sammenkomsten med Tak til alle for Byens store Gæstfrihed, og med Musikkorpset i Spidsen gik Turen til *Banegaarden*, hvor den sidste, som Avisens Medarbejder saa, var Frøken *Marie Mørk*, svingende sin store graa Filthat, raabende et *Lev vel ! Hils hjemme fra de danske Kvinder!* -

Togturen tilbage til København formede sig som paa Udturen : en Rejse gennem en "Flagalle" og en "Mur" af hvide viftende Lommetørklæder fra Folk paa Stationernes Perroner ! -

Spørgsmaal om, hvad der derefter er sket med de brave sønderjyske Krigsfanger, er jeg ikke gaaet dybere ind paa at søge besvaret. - Jeg formoder, at de glade men utvivlsomt meget trætte "Stakler" derefter har kunnet se tilbage paa Oplevelser, saa helt ulig dem, de oplevede i Tiden "i den tyske Trøje", og er dampet afsted tilbage til Sønderjylland. - Men at nogle var med ved Modtagelsen af *S/S Ficara* og det 2det Hold af Krigsfanger fra *Feltham-Lejren* synes at fremgaa af *Nationaltidende* fra den 18' Marts (Prim. 20) Side 3 sidste Spalte og samme Blads pag. 5. -

Og i *Politiken* fra den 19' Marts (Prim. 16), staar anført, at 1ste Hold (altsaa dem fra *S/S Primula*) i *Gaar* (altsaa den 18' Marts) Kl. 10 havde været paa Bryggeriet *Carlsberg*, efter Brygger *Jacobsens* venlige Indbydelse, som blev modtaget af 700 Personer, som fik forevist det store Bryggeri af Overinspektør *Steenstrup*, som efterfølgende bød paa Forfriskninger og Cigarer. -

Om Eftermiddagen Kl. 2 en morsom Teaterforestilling i *Dagmar-teatret*, hvor Redaktør *Bundtzen* paa Vegne Direktør *Hofmann* bød velkommen. - Direktøren selv var trukket i *Peter Ravns korte Trøje*...- Han fik ogsaa sit *Længe Leve!*

Lad det naturligvis være tilføjet, at *Nationaltinde* i de samme Dge bragte særles udførlige Beretninger om Sønderjydernes Færden (Prim 21-25). -

Ja, det var altsaa det (allerførste) Hold af hjemvendte sønderjyske Krigsfanger, som hurtigt blev efterfulgt af næste Hold, hvis Ankomst til København blev bebudet i *Berlingske Tidende* af 18' Marts 1919 (*Prim. 6*) til at finde Sted i Løbet af Tirsdagen den 18' Marts 1919 med D.F.D.S.'s *S/S Ficaria*, vd *Nordre Toldbod*, .Kl. ca.11 Formiddag. - Hvilket da ogsaa skete Kl. 11½ ifl. Fotografi i *Politiken* af 19' Marts (*Prim. 17*). -

Berlingske Tidende raadede sine Læsere til at lægge Avisen paa *Hylden* og møde op med flest mulige Flag, saa Sønderjyderne kunde komme til at føle en glad og varm Velkomst til Byen. - Maatte nogle Kvarterværter (f.Eks. p.G.a. Arbejde) ikke være i Stand til at afhente deres Gæster, saa ville de *flinke Spejdere* bringe dem vel i Hus ! Avisen formodede, at de, der jo ikke havde været saa længe i *Feltham-Lejren*, at de havde kunnet arbejde sig mange Penge op, som deres Forgængere havde kunnet gøre det, til at ekvipere sig ordentligt, hvorfor de nok ikke ville være særligt vel paaklædte. - Underforstaaet : tag Hensyn dertil ! -

I *Nationaltidenes Udgave* fra Tirsdag den 18' Marts (*Prim.19*) antydes Programmet for de nye Hold, nemlig om Onsdagen den 19' Marts Gudstjeneste Kl. 11 i *Fru Kirke*, hvor Stiftsprovst *Ussing* skulde tale, Domorganist *Helsted* spille, og *Kirkens Kor* synge.- En Gudstjeneste, hvori *Soldaterne* fra 1ste Hold kunde deltage. - Disse Sønderjyder, sammen med deres Slægtninge og Værter, kunde komme ind i Kirken ad dennes Midterdør paa Universitetssiden. - Kl. 12 Besøg i *Studenterforeningen* med forskellig Underholdning, og Kl. 7½ om Aftenen Besøg hos *K.F.U.M.* - Om Torsdagen den 20' Marts Frokost i *Rigsdagen* Kl. 11½ og om Aftenen Festforestilling i *Casino-Teatret* til en Opførsel af *Overskou's smukke Folkeskuespil "Capriosa"* med de *berømte gamleSange* : "*Hvor Blodflaget vajer*" og "*Vift stolt paa Codans Bølger*".- Hr. *Otto Delefsen* ville synge nogle sønderjyske Sange til Musik af Komponisten *Emil Juel-Frederiksen*, ligesom Hr. *Carl Hillebrandt* skulde fremsige en Prolog, skrevet til Dagens Anledning af *Axel Juel*. - For afslutningsvis om Fredagen den 21' Marts at tage paa Udflugt til *Roskilde*, med Frokost paa *Hotel Prinsen*. -

Men hvordan forløb saa egentlig Modtagelsen Tirsdag den 18' Marts ? -

Nationaltidende fra den 18' Marts (*Prim 20*) maa vitterligt være udkommet som en Eftermiddags-/Aftenudgave, idet der berettes om en jublende Modtagelse med Strøm af Mennesker fra alle Sider, og hvor *Spejdere* og ifl. *Politiken* af 19' Marts (*Prim. 16*), Hr. *Tvermoes's* dygtige og ridende Folk holdt fin Orden paa Geledene. -

S/S Ficaria havde ligget ved *Helsingør* Natten forud, hvor Gymnastikdirektør *Rasmussen* og akademiske Skytter havde ordnet div. praktiske Spørgsmaal sammen med de 177 sønderjyske Krigsfanger, som var ombord, hvilket kunde ske i Fred og Ro under Sejlturen ned igennem *Øresund*. -

Stor Jubel, da Røgen fra Skibets Skorsten viste sig i det Fjerne, og Salut fra *Trekroner* lød i Ørene. - Jo, da var Tvivlen om Ankomsten (ca. 10 Minuter senere end varslet) fjernet. - Og næppe havde Skibet lagt til, før en Dame sprang helt hen til Bolværket, viftende med røde og hvide Tulipaner, "raabende" : "Min Mand er jo med...!" -

En Notits i *Berlingske Tidende* fra Torsdag den 20' Marts (*Prim.8*) under Overskriften : *Sønderjydernes Hjemrejse - Foruroligende Rygter iaftes*, bragte ubehagelige Forlydender om Farlighed (Mulighed) for Sønderjyders Arrestation af *Spartakisterne*, idet tre hjemvendte Sønderjyder med deres Familier (formentlig nogle fra 1ste Hold), ved Grænsen var blevet arresteret og ført til *Berlin*. -

Rygter, som tidligere nævnt, naaede frem til kompetente Myndigheder i *Danmark* og *Udlandet*. -

Og af disse taget alvorligt, idet man fra "ansvarlig" Side stærkt prøvede at faa Klaring paa de rette Forhold. -

Til en vis Grad skete der en Form for Afklaring et Par Dage senere, idet *Berlingske Tidende* af 22' Marts 1919 (*Prim.11*) med Bladet *Heimdal* som Kilde den 21' Marts kunde oplyse fra *Aabenraa*, (der jo stadig var tysk), at Generalkommandoen for det 9' Armékors i *Schwerin* havde meddelt tjenstligt og officielt, at Krigsfangerne ikke ville blive sendt mod *Spartakisterne*, men de ville blive holdt i *Karantæne* i 10 Dage, ligesom andre Fanger, hvorefter de ville blive sendt til deres Troppeafdelinger, for derfra straks at blive hjemsendte. -

Samtidigt oplystes det fra *Ribe* den 21' Marts 1919, at de hjemvendende sønderjyske Krigsfanger Aftenen i Forvejen var draget over Grænsen, og efter Ordre var blevet standset og arresteret af de tyske Grænsevagter for derefter at bringe dem til *Lockstedt-Lejren*. - Men den tyske Grænsevagt, som havde informeret Medarbejderen fra *Ribe Stiftstidende* derom, havde (dog) givet Sønderjyderne Tilladelse til at gaa tilbage over Grænsen i Stedet for at arrestere dem. -

De tidligere nævnte Bymyringer i denne Henseende hos danske saavel som engelske Myndigheder havde saaledes Realitetens Skær over sig. -

Modtagelsen i *København* skete ifl. *Nationaltidende* (Prim.20) som det skete ved senere Modtagelser. - Flag overalt, Spejderne, der dannede ligesom en grøn Guirlande, hvorigennem man bemærkede Personligheder som Maleren, *N.V. Dorph*, Grossererne *Chr. Holm og Johansen*, Professorinde *Matzen*, Rektor *H.P. Hansen* og flere andre fra "*Sønderjysk Fond*". -

Efter at *S/S Ficaria* var blevet vel fortøjret til Kajen, sprang Rektoren op paa nogle Kasser (ifl. *Politiken* af 19' Marts (Prim 16) var det nu en Tovrulle...) for at holde en lille Velkomsttale, som uretfærdigvis næppe blev hørt af mange. - Ogsaa Pastor *Troensegaard* fik sagt nogle Ord, af hvilke flere havde særlig Relevans, idet de udtrykte en Hilsen fra Kong Christian den X' og Dronning Alexandrine. - Maaske betuttede denne Hilsen de brave Krigsfanger, som næppe var vant til at modtage direkte Hilsener til dem selv personligt fra *der Kaiser*. - Betuttelse, der medførte manglende Udbrud af Hurra'er, som ret klart blev "paataalt" af den just da fra Kongeparret ankomne Pastor *Troensegaard*, hvilket øjeblikkeligt udløste et *Leve Kongen*, med efterfølgende Afspilning af Kongesangen. - Jo, lutter ærlig, varm og glad Feststemning. -

Formalia med Udlevering af orienterende Materiale til Sønderjyderne foregik let og smertefrit, og i Flok drog man ind mod Byen, "tiljublet af Mængden". - Brødrene *Albert* og *Emil Jensen* fik saaledes med deres pragtfulde Udstraling og Opførsel mange Københavnerinder i Grønningen til at *daane* af Betagelse....

En lille, for mange gribende Oplevelse, var det at se en Invalid, der havde mistet et Ben, bragt fra Borde, sammen med en blind Sønderjyde. - Begge blev kørt bort til Kommunehospitalet. -

Om det var Kongens Hilsen eller andet. - Ligegyldigt hvad, man slog et Smut omkring *Amalienborg* ind til Centrum. - Hvilket skete, netop som Vagtparaden trak op paa Slotspladsen, hvilket udløste faglig Beundring hos de sønderjyske "Soldaterfanger". - Stor Lykke gjorde det, da en Sønderjyde kom ud fra *Amaliegade* med en Dannebrogsgfane (*Feltham-Flaget* ?) -. Han maa da naturligvis være den, som *Stemningen plaskede ud over*, og derfor *baaret i Guldstol mod Residenspalæet*. -

Samtidigt slog *Musikken over i "Den Gang, jeg drog afsted..."* - Monstro Kongen ville vise sig ?

Jo, i Garderuniform og med sin Dronning ved sin Side, vinkende og glad smilende. -

Visseligt : for alle et ægte (dansk) Eventyr ! - Oplevet, som anført : *paa en halv Time* ! -

Fotografier fra Modtagelsen findes i *Berlingske Tidende*, *Nationaltidende* og *Politiken* fra den 19' Marts. -

Mødet i *Studenteforeningen* den 19' Marts forløb (naturligvis) paa allerbedste Maade. - Et Fotografi fra Foreningens *Store Sal* i *Berlingske Tidende* den 20' Marts (Prim.8) viser smukt opdækkede Borde, og Stemningen under Mødet skulde have været bedst mulig, tvangfri og kammeratlig. - Sønderjyderne sang bl.a. "Der er lang Vej tilbage til Sønderjylland", Pastor *Troensegaard* talte for de sønderjyske Foreninger, Fru *Øst* fra Aabenraa for de sønderjyske Hustruer og Børn, Student *Willemoes* mindedes de faldne i de to sønderjyske Krige, hvorefter man sang : "Slumre sødt i..." Direktør *Bang* takkede de sønderjyske Foreninger og den ledende *Senior* udbragte et ni-foldigt *Leve Drs.Maj. Kongen og Dronningen*. Og afslutningsvis sang man "Der er et yndigt Land". -

Berlingske Tidende bringer den 21' Marts, (Prim.9) dels et Fotografi fra Sønderjydernes Møde i Rigsdagens Fællessal, dels Kongens og Enkedronning *Alexandra's* Takketelegrammer, som havde følgende Ordlyd :

Telegrammet fra Kongen : *Bringer Dem alle min hjerteligste Tak og Genhilsen*. - *Christian R.* -

Og det fra Enkedronningen lød : *Min varmeste Tak og Genhilsen til Sønderjyderne. Gud velsigne dem alle*. - *Louise*. *Berlingske Tidende* kunde yderligere den 21' Marts berette om en særdeles vellykket Aften i *Casino*, med Opførelse af *det stemningsrige Syngestykke (Capriciosa)*, hvis *gammelkjøbenhavnske, inderligt nationale Billede var som skabt til Baggrund for en sønderjysk Teateraften*. - Denne forløb som bebudet og med mange Taler, ikke fra Talerstole, men staaende paa Stole rundt omkring i Teater- salen. - Extra Sange og Munterhed bevirkede, at man først forlod *Casino* Kl. 11, hvor *røde Lygter* havde tilkendegivet den fuldstændige Mangel paa endog *Staaaplads* den Aften. -

Den 21' Marts tog 2'det Hold som planlagt til Roskilde, hvor Domprovst *Martensen-Larsen* i Domkirken talte ud fra Davids 133te Salme om det velsignelsesrige i, at Brødre ogsaa kan bo tilsammen. -

Et Fotografi i *Berlingske Tidende* fra den 22' Marts (Prim.11) viser Sønderjyderne i Kirken. -

Samme Avis kunde iøvrigt oplyse, at Hans kgl. Højhed, Prins Valdemar, sammen med Prinsesse Margarethe, i et kongeligt *Automobil* maatte standse op foran *Hotel Prinsen*, p.G.a den store Menneskemængde, der var forsamlede dér, medens Sønderjyderne spiste Frokost. - Prinseparret var da paa Vej til en Begravelse i *Rerup Kirke* ved *Lejre*. -

Enkeltheder fra Besøget i Roskilde den 21' Marts ses i Avisen fra den 22' Marts paa Side. 3 (*Prim.10*), nærmest indskudt i Beretninger, der nok havde at gøre med Sønderjyderne, men hvor man ikke just af Overskrifterne umiddelbart lod sig lede hen til Omtalen af *Roskilde-Besøget*. - Men de "halvgemte Ord" fortjener nu gengivet hér, - Medarbejder *Ch.H.* fortæller saaledes om Afslutningen for Festprogrammet for 2det Hold Krigsfanger, at selvom Stemningen ikke naaede paa de samme Højder, som det var Tilfældet under *Hillerød-Besøget*, saa blev Modtagelsen dog smuk og festlig, og mange Landboere var taget til Byen for at hilse paa de hjemvendte. - Tiltalende havde været Processionen op gennem Byen, med Regimentsmusikken i Spidsen, og gennem et tæt Spalier af viftende og feststemte Mennesker op til Domkirken. - Paa *Hotel Prinsen* havde Værten, Hr. *Jacobsen*, smukt dækket op til 300 Gæster og forplejet dem paa bedste Maade. *Roskilde Byraad* var Vært, og Indbydelser var sendt til adskillige Honoratiores i Byen, og imødekommet af bl.a. General *Ibsen* og Oberstløjtnant *Bosse* samt flere Officerer fra Garnisonen. - De lokale Bladredaktører var mødt frem og det samme gjorde Formand for Industriforeningen, *Georg Christensen*, og for Handelsforeningen, *Grosserer Seidenfaden* og Politifuldm. *Schultz* o.fl. - Til de ledsagende *Skytter* var der reserveret et særligt Lokale. - *Hovedstadspressen*? Til den var der *overhovedet ikke* anvist Plads, trods Anmodning derom. - Men Hurraraabende, med Ekko fra *Skytternes* Lokale, som fulgte efter Festtalerne lod sig dog ane, idet Hovedstadens Presse maatte formode, at de gyldne Ord var forbeholdte *det stedlige Publikum.....!* Ved 5-Tiden tilbage i København, modtaget paa Banegaarden af deres respektive Kvarterværter. -

Faktisk bør det erkendes, at Stemningen i København i disse Dage omkring 2det Holds Ophold i Byen bar Præg af, at "Gassen var ved at gaa ud af Ballonen". - Avisernes Forsider omtalte andre Begivenheder. - Et behjertet Forsøg paa at skaffe Penge til *Sønderjysk Fonds Kasse* ved at arrangere en Fodboldkamp mellem *A.B. (Akademisk Boldklub)* og Sønderjyderne endte som en Fuser til stor Ærgelse for Direktør *Philip Sørensen*, der havde forventet i tusinde Vis af Tilskuere ude paa Banen ved *Tagensvej i København*, men Antallet kunde kun tælles i Hundrede, der dog fik set 11 ihærdige sønderjyske Spillere "gaa til den". - Resultatet blev 8-31 til Studenterne.... - Afslutningsvis takkede Raadmand *Jessen* Spillerne og Publikum. -

Berlingske Tidende bringer den 24' Marts (*Prim 11*) en Reportage om Kampen samt et Fotografi af de medvirkende. Men tilføjes skal det, at *Berlingske Tidende* fra den 23' Marts (*Prim. 11a*) havde varslet denne Fodboldkamp. - Baggrunden laa i et fremsat Ønske fra Sønderjyderne om en "Venskabskamp", yttet under Rigsdagsfrokosten. - Et Ønske, som blev grebet af Direktør *Sørensen* og cand.mag. *Svend Knudsen* fra *A.B.* - Sagen var den, at *Feltham'erne* under Fangenskabet havde spillet megen Fodbold, og endog "tævet" *Englænderne*. - *Sønderjysk Fond* ville spendere de røde Trøjer, *A.B.* Støvlerne. - Og ved Indmarchen skulde *Feltham-Fanen* (der havde staaet i Forstavnen af *S/S Ficaria* ved Indsejlingen til *København*) føres foran det sønderjyske Fodboldhold. - Planlagt blev ogsaa en Frokost hos *Nimb* efter Kampen, efter Invitation af Direktørerne *Nimb* og *Christensen*. -

Som bemærket, Interessen for Sønderjyderne i Pressen var nok aftaget noget, som Dagene gik. - Men der er næppe Tvivl om, at Gæsterne af "Menigmand" er blevet hyldet, passet og plejet, saa det for de hjemvendende Krigsfanger maatte have været en vidunderlig Oplevelse at have været i *Danmarks Hovedstad* i adskillige glade Dage. -

Og for mig nu et passende Tidspunkt til at afslutte Arbejdet med den brede Pensel om Begivenhederne i København i Marts 1919 i Forbindelse med de allerførste sønderjyske Krigsfangers Ankomst til *Danmark* paa danske Skibe. -

Men en anden Begivenhed i disse Dage skal ikke gaa upaaagtet hen : om dem, som paa bonede Gulve havde udført en god Kamp derude i det Fremmede !

Afsnit 32

Nogle Enkeltheder om Den Danske Delagtions Rejse til Paris i Februar 1919

Som tidligere antydte, rejste en Rigsdagsdelagation til Fredskonferencen i *Paris* den 27' Februar 1919 (*DDD.1*) med *Ø.K.s M/S Fionia*, (*Skb.F.15*), med Ankomst til *Paris* den 3' Marts, hvor den førte Forhandlinger med Fredskommissionen om "Det Sønderjyske Spørgsmaal"; - nemlig om, hvorvidt Dele af *Slesvig* skulde tilbage til Kongeriget *Danmark*, og i saa Fald : hvilke Principper, der skulde finde Anvendelse. -

Enten et "Sindelagskriterium" eller man byggede paa et historiske Grundlag ("Danmark til Ejderen..."). - Resultatet kender vi jo : Grænsedragning paa Baggrund af Folkeafstemning (altsaa efter Sindelag). -

I denne Forbindelse kan det nævnes, at daværende Udenrigsminister *Erik Scavenius* ifl. hans Bog om *Dansk Udenrigspolitik - under den første Verdenskrig* i Kapitel XIX (*Striden om Grænsen i Slesvig*) - Forlaget *Fremad*, -, kommer ind paa denne Problematik, idet han gengiver en Tale han holdt under et fortroligt Møde i Rigsdagen (Folke- og Landsting) den 23' Oktober 1918, - altsaa medens Krigen endnu rasede. -

Hans trak Linierne klart op (nærmest paa en helt *klinisk* Maade) om de Risici, der fremover ville være, om *Danmark* gik ind for *en historisk Løsning*. - Altsaa "*Danmark til Ejderen...!*" - Og hele hans Tale var et vægtigt (og kraftigt) Forsvar for Princippet om "*Folkenes Selvebestemmelsesret*". -

Han menete det ogsaa rigtigst, at Krav om en eventuel *Grænserevision*, ikke skulde udgaa fra *Danmark*, men fra *Sønderjyderne selv*.

Det har været ud fra disse Synspunkter, som de (fleste) politiske Strømninger i *Danmark* pegede hen paa, som Delegationen lod sig lede af, som Pariserforhandlingerne byggede videre paa, og som Fredskommissionens Indstilling tog til Følge. -

Delegationen bestod af Journalisten og Redaktøren af "*Dybbølposten*" i *Sønderborg*, *Andrea Grau*, den paa *Als* fødte *Nis Chr. Nissen*, som havde været Medlem af den tyske Landdag og senere blev radikal Folketingsmand, Direktør i *Landmandsbanken*, *Emil G. Glückstadt*, *Hans Didrik Klokkenborg-Skrumsager*, tidligere Medlem af den preussiske Landdag, valgt af *Haderslev-Kredsen* og senere Landstingsmedlem.

(Han var iøvrigt Fortaler for "*Flensborg og Mellem-Slesvigs-løsningen*"). -

Herudover deltog Ministrene *H.P. Hanssen*, *Neergaard*, og *P. Munch*, Civilingeniør og Fabrikant, senere konservativ Medlem af Folketinget, *Alexander Foss*. - Ydermere Nationaløkonomen og social-demokratisk Landstingsmedlem og senere Nationalbankdirektør, *Carl Valdemar Bramsnæs*, samt Sekretæren, *Helm-Petersen*. -

Og ej at forglemme : Direktøren for *Ø.K.*, *H.N. Andersen*. -

Til denne Kommission sluttede sig naturligvis den danske Gesandt i Paris, Kammerherre *Bernhoft*, som fik Hjælp af Magister *H.V. Clausen*, Historiker og kendt Ekspert i *sønderjyske* Spørgsmaal, som iøvrigt medvirkede ved Tegning af den endelige Grænsedragning. -

Den 21' Marts 1919, hen paa Eftermiddagen ved ca. 3-Tiden, med Østenvinden *susende gennem Marv og Ben*, stævnede D.F.D.S' *S/S M.G. Melchior* (*Skb. F. 45*) ind til *Nordre Toldbod* fra sin Rejse fra *Newcastle* med Medlemmer af Delegationen ombord, og hvor man skimtede paa Dækket, staaende under Skibets Kommandobro : Hs. Excellence, Etatsraad *H.N. Andersen*, sammen med Etatsraad *Glückstadt*. - Herudover saa man Ingeniør *Alex. Foss* med sin brune Hat med *Skovskadefjerene*, stoute Landagsmand *Kloppenborg-Skrumsager*, *H.P. Hanssen*, *Nis Nissen*, samt Redaktør *A. Grau* som var lidt *bleg*, men med *frejdigt Smil* i Behold, og Landstingsmand *C.V. Bramsnæs*. -

Var Flagene oppe ? - Jovist ! Men næppe kun for den hjemvendte Delegation. -

Den store Folkemængde med *Tvermoes'* dygtige Folk til at holde Ro og Orden paa Masserne ? - Nej, slet ikke !

Men finere kunde det vel næppe være, naar Kongen, Dronningen og Prins *Knud* sammen med Etatsraadinde *Andersen* og Søn, Etatsraadinde *Glückstadt*, Fru *Alex. Foss* med to Sønner, hvoraf den yngste var i *Dragonuniform*, Direktør *Cold* fra *D.F.D.S.*, Direktørerne *Schmiegelow* og *Schiødt* fra *Ø.K.*, Museumsdirektør, Dr.phil. *M. Mackprang* og enkelte andre Paarørende, kom kørende i deres Automobiles for paa bedste Vis at modtage denne Delegation ! -

Forsvarsminister *Munch* og Folketingsmand *N. Neergaard* var ikke med, idet de skulde deltage i Konferencen om *Nationernes Forbund*. ("*de 26 Punkter*") - I hvilke Drøftelser ogsaa Gesandten, Kammerherre *Bernhoft* skulde deltage sammen med *Leon Bourgeois* og *Lord Robert Cecil*. - Drøftelser, sammen med Repræsentanter fra neutrale Stater. -

I Forbindelse med at Delegationsmedlemmerne gik fra Borde, trykkede Kongen først Excellencen *H.N. Andersens* Haand, og derefter hver af de følgende Medlemmer. - Særligt bemærkedes det *djærve* og *sikre Haandslag*, som *Kloppenborg-Skrumsager* gav Kongen, tydende paa at der deri laa *et godt Budskab* !

Det synes ogsaa at fremgaa, at ikke alle havde undgaaet Søsnygen....Stormvejr den første Dag efter Afsejlingen fra *Newcastle* kunde nok formaa nogle til at (for-)blive i Køjen. -

Temperaturen paa *Toldboden* opfordrede iøvrigt til hurtig Affart i Automobiles. -

Men hvilke *Budskaber* kunde Delegationen saa fremkomme med ?

Disse fremgaar af *Berlingske Tidende* fra den 22/3-1919 pag 3, hvortil der kan henvises.

Kort beskrevet gik de ud paa Forslag om Afstemningsregler herunder hvem der var berettigede dertil, og hvor Afstemninger skulde finde Sted. - Disse Forslag blev i det Store og Hele vedtaget og i 1920 ført ud i Livet. - Det blev tillige fastslaaet, at *dansk* Administration hurtigst muligt skulde afløse den *tyske*, uagtet, at endelig Fredsslutnings-traktat endnu ikke maatte være blevet indgaaet. -

Allierede Krigsskibe skulde anbringes i *Flensborg Fjord* og eventuelt andre Steder, for at *Détachementer* derfra i paakommende Tilfælde kunde gribe ind og opretholde Ro og Orden. -

I Afstemningsperioden skulde Administrationen af Omraaderne overtages af *Kommissionen* med Hjælp fra *Norge* og *Sverige*. - Et Forslag om *en gensidig Optionsret i 2 Aar* blev - mig bekendt - ikke vedtaget. -

Paa daværende Tidspunkt kunde det fastslaaes, at den *danske* Delegations Ønsker faldt i god Jord hos *Kommissionen*, som i sin Indstilling kom i Overensstemmelse med de danske Forslag, og at man havde paa Fornemmelsen, at de endelige Resultater af Forhandlingerne hurtigt ville vise sig. -

En Ordning omkring finansielle Spørgsmaal gik bl.a. ud paa, at en forholdsmæssig Andel af de 58 Millioner Rigsdaler, som *Tyskland* i 1865 overtog af den *danske* Statsgæld, nu skulde overtages af *Danmark*, som ogsaa skulde betale for de siden 1864 (nu) erhvervede Statsaktiver (dog minus rent *militære* Anlæg), og bringe disse Beløb i Modregning. -

Disse Tanker blev som Forslag indbragt for den særlige Finanskommission, der først blev konstitueret den 11' Marts. - Det blev iøvrigt fastslaaet, at *den danske Delegation* havde fremsat sine Ønsker og Forslag i *fuld intern Enighed*. -

Saaledes var Resultatet af de delegeredes Rejse til *Paris*. - En Tur, som fortsatte til *London*, hvor den som den *engelske Regerings Gæster* under det fem Dages Ophold fik Lejlighed til at drøfte forskellige Forhold i Almindelighed med *indflydelsesrige Kredse*. -

Og via *Newcastle* tilbage til blæsende *Nordre Toldbod* med *S/S M.G. Melchior (Skb.F.45)* med de gode *Budskaber* !

Vedr. Personer, der arbejdede med Sagen fristes jeg til ikke at glemme *H.P. Hanssen*, med Tilføjelsen *Nørremølle*, og anføre et Par Ord om én, der pa sin Maade saa at sige "slog Tonen an". - Saa derfor hér et Par Ord i

Afsnit 33.

Salmonsens Konversationsleksikon fra 1920 om H.P. Hanssen-Nørremølle

Født den 21/2-1862 paa Gaarden *Nørremølle* i *Sotterup* Sogn i *Sundeved*, runden af *Bondeæt*, med stærke danske Følelser, som blev udviklet gennem Studier i Historie, Økonomi og Politik. -

Studier, foretaget i *Kjøbenhavn*, *Berlin* og *Leipzig*, - begyndende paa *Askov Højskole*. -

Han fik hurtig en Førerstilling indenfor Datidens Danskhed i det *tyske Slesvig*. -

Hans Skribentvirksomhed fik fri Udfoldelse i hans egen Avis, Dagbladet *Hejmdal* i *Aabenraa*. -

I 1896 blev han Medlem af den *preussiske Landdag* som Repræsentant for *Aabenraa-Sønderborg Valgkreds*. -

Efter Redaktør *J.Jessens* Død i 1906 indtraadte han som Rigsdagsmand i *Haderslev-Sønderborg Valgkreds*. -

Og saaledes blev han vitterlig en politisk Fører for den danske Befolkning i *Nordslesvig*, og som Realpolitiker i den *tyske* Rigsdag tog han Vare paa Danskhedens Interesser paa bedste og vel respekterede Maade. -

Han traadte tilbage som Rigsdagsmand i 1908, men havde da allerede gjort et blivende Stykke politisk Arbejde for Danskheden; - et Arbejde, som han paa anden Vis videreførte i *Berlin*. - Ogsaa under Verdenskrigen. -

I de nationale Spørgsmaal stod han aldeles fast paa Principperne om *Folkenes Selvbestemmelsesret*, som ogsaa antydet i *Pragerfredens* § 5. - En Indstilling, der naturligvis kom i Konflikt med visse Kredse i *Danmark* og *Slesvig*, og som ikke blev bedre af, at han den 24' Juni 1919 accepterede en politisk Post som Leder af *Det midlertidige Ministerium for sønderjyske Anliggender* i Ministeriet *Zahle*, hvilket var muligt for ham som født *Dansker før Wienerfreden* i 1864, idet han havde bevaret sin danske Indfødsret. - Som Minister traadte han tilbage sammen med *Ministeriet Zahle* i 1920.

Han stod klippefast paa at skabe en ren *national* Grænse, og kom derved i Modsætning til mange under Diskussionerne omkring "*2den Zone*", hvorfor han da ogsaa nægtede at modtage Valg til den *danske* Rigsdag. -

En flyvsk Tanke kunde i denne Forbindelse komme forbi én ved at mindes Statsminister *Buhl's* Ord i Maj 1945 :

"Grænsen ligger fast...!" -

Paa Baggrund af *H.P. Hanssens* faglige og politiske Evner, var det utvivlsomt en Gevinst for alle, at han blev Leder af et Ministerium, der skulde faa virkelig stor Indflydelse for alle, og paa noget saa følsomt som at afgøre, og i saa Tilfælde, hvormeget, hvornaar, hvordan og hvorledes et nyt Landomraade skulde integreres i et andet Land. - Lad os saa herefter se lidt nærmere paa nogle af de Sider, som dette særlige Ministerium beskæftigede sig med. Og dette ikke mindst med Koordinering af Kræfterne for og Sammenbinding af de mange Traade, som ledte de sønderjyske Krigsfanger tilbage til deres Hjemstavne. - Derfor nu lidt Orientering i

Afsnit 34

Om nogle af Arbejdsomraaderne indenfor "Det midlertidige Ministerium for sønderjyske Anliggender"

De politiske Aspekter og Arbejdet dermed vil ikke blive berørt, - alt den Stund, at en Mængde Litteratur derom er blevet behandlet paa bedste Maade, og derfor ganske unødvendigt at blive beskrevet i nærværende Sammenhæng. -

Af større Interesse kunde det snarere være løseligt at nævne nogle faa Dele af Ministeriets Arbejde, som havde Relation til den enkelte Krigsfanges personligt prægede Interesse. - En udtømmende Beskrivelse deraf vil være det samme som at skrive en Doktorafhandling om Emnet. - Derfor følger der hér kun nogle Antydninger af Problemerne. -

Krigsdeltagelse blev et for de sønderjydske Soldater og for mange civile ofte langvarigt Krigsfangeskab. - Til en Situation, som medførte mange Forpligtelser og enkelte Rettigheder, men ingen *Frihed*. - Blandt *Rettighederne* fandtes dem, som *Génève-Konventionerne* fra 1864-1868 og 1906 indeholdt, og som til en vis Grad blev fulgt af de krigsførende Magter. - Den Gang stod *Det internationale Røde-Kors* som en rimelig indflydelsesrig "Magtfaktor" hos alle Parter. - Det laa naturligtvis i Luften, - af praktiske og økonomiske, men saa sandelig ogsaa af humanitære Grunde -, at Krigsfanger i al Almindelighed skulde hjemsendes hurtigst muligt. -

Lettere sagt end gjort, naar Antallet af disse oversteg Millioner. - For dette var vel Antallet i Efteraaret 1918 ? - Krigsfanger, med forskellige Sprog, Religioner, Kulturer og Uddannelse. - Raske som syge og Invalider. - Hvor var Fangerne ? - I hvilke Fangelejre befandt de sig, og hvorhen, hvornaar og paa hvilken Maade, skulde de løslades, hjemføres og behandles ? - Skulde nogle Fanger hjemsendes førend andre ? - Og i saa Fald : hvorfor ? Alle de krigsførende Lande "husede" Krigsfangere, som gav Problemer, baade for dem bag Afspærringerne og for dem, der var udenfor. - Alle Myndigheder, lige fra Fangevogtere til den øverste politiske Leder havde sine Problemer af praktisk og "politisk" Karakter og udsattes for megen "Pression". - Hjemmefronterne var ogsaa nogle drabelige "Kampomraader"..... - Glemmes maa ikke Registreringsproblemerne, klareret med *Pen og Blæk* (i visse Tilfælde dog en Skrivemaskine), men som Hovedregel via en Postgang, der kunde være særdeles langsommelig. - Telefon og Telegram, - jovel. - Men ikke udviklet som i Dag. - Computere ? - Dagens Generation tilhørende !

Det drejede sig virkelig om i det daglige ministerielle Arbejde i stort Omfang, og med de praktiske Redskaber, der var til Raadighed, at bestemme, medvirke til og faa hjemført Krigsfanger, saa at sige : fra hele Verden ! Ikke blot at faa dem individualiseret og stedfæstet, men derudover at faa dem "sorteret" efter Alder, Hjemstavn m.m. med Henblik paa en "hurtigere" Hjemsendelse til de respektive Afstemningszoner. - Og den nødvendige Iagttagelse af Afstemningsdatoer pressede Opgaverne for alle involverede. - Ordet *stress* i dette Ords nuværende Betydning kendtes vel næppe. - Medarbejderne havde noget at se til, - dette staar udenfor al Tvivl. -

Arbejdet med Hjemsendelserne blev tilrettelagt i *København* og Udførelsen af Beslutningen skete "ude i Marken" gennem Samarbejde med *UM* og diplomatiske Repræsentationer i Udlandet som allerede beskrevet. - Med de Erfaringer, som Tiden bragte, maa det siges, at Opgaverne blev løste paa rimelig god Maade. - Et godt Samarbejde med Rederier var noget essentielt - Og det kan roligt siges, at disse gjorde et godt Stykke Arbejde. - Nogle Spørgsmaal gav maaske lidt ekstra Arbejde, som naar f. Eks. *Det tyske Røde Kors* i Juni 1919 anmodede om Oplysninger om sønderjyske Fanger fra *Frankrig*, som var ankommet til *København* (*Sjm. 3*). -

Eller der skete "Konfusion" mellem *franske* Myndigheder og de *danske* vedr. Fangelister o.m.a., som f.Eks. omtalt i Skrivelse af 25/6-1919 til *Det af Statsministeriet nedsatte Udvalg*" (Sjm.4). -

En utvivlsom stor Lettelse var Frafaldet af den *franske* Regerings Krav om en statslig "*Sindeligserklæring*", som fremsat overfor *P.Munch* og *H.P. Hanssen* ifl. Telegram af 30/5-1919 fra *LiP* til *UM* (Sjm.6) - Et Frafald, som sikkert maa ses i Lyset af den Indflydelse, de to nævnte Ministre havde overfor saavel den *franske* som den *danske* Regering. -

Af mere haandterlige Problemer var Spørgsmaalet om, i hvilke Afstemningszoner, forskellige Byer og Lokalteter var beliggende, og som let og elegant besvaret den 9' Juli af *Sjm.* (Sjm.7). -

Nok saa vanskelige Problemer kunde være at "dæmpe Utaalmodigheden" hos Fangerne og dem "derhjemme"...

Mange Henvendelser blev stillet til *Røde Kors*, til Legationer og Konsulater og mange andre Instanser. -

Hvor Uvished om den enkelte Krigsfange maatte skabe Ængstelse og det, der var værre. -

Lad os derfor først se paa

Konkrete Sager vedrørende Enkeltpersoner:

Fl. 1a : idet en udateret Oversigt, antagelig fra Slutningen af September 1919, som angiver Antallet af hjemkomne Krigsfanger, nemlig 4.379 Mand, og vedrørende dem paa Vej hjem : 112 kan give et lille Indtryk af allerede "overvundne" Problemer. - Hertil er føjet en Oversigt over Antallet af Fanger i 21 forskellige Lande. -

Fl. 2 : *Dansk Røde Kors* i *Paris* anmoder den 28' April 1919 *LiP* om at søge Fange No. 10464, *Chr. Sørensen*, født i *Haderslev*, hjemsendt/forflyttet til *Camp Aureillac*. - Han havde været i Fangenskab siden 6' Juni 1915. - Han har mistet to Børn og hans Hustru er meget syg.-

Fl. 3 : Pastor *Troensegaard-Hansen* anmoder paa Vegne af Faderen til Fange No. I.R. 462, *Peter Asmussen Petersen*, Fange No. 134, (c/o Informationskontoret paa Militærskolen i *Paris*), om, at *LiP* vil gøre sit til at faa Sønnen frigivet og hjemsendt med først afgaaende Hold. - Familien synes at være in *great trouble*. -

Fl. 4 : *H.Jørgensen* fra *Sillerup* (NNE for *Haderslev*) anmoder det højstærede *UM* om Hjælp til Frigivelse af følgende
1) *Lorenz Chr. Møller*, Cie *P.G.R.L. No.316*, *Dépot d'Amiens, France*, med Begrundelse : Gift og har flere Børn. - Svoger savnet og er forblevet ude paa *Waldpladsen*. - Svigerfaders Landsted brændt, og han selv død p.G.a. Brandsaar (Redning af Kreaturer). - Ingen kan passe Gaarden i *Visby* (6 Km. Syd for *Bredebro*) Bedriften gaar tilbage. -

Fl. 4 : 2) *Hans Nissen Rerup*, Regt. No. 129, Komp. 7, Fange *P.R.C. No.. 78* i *Mars la Tour, Dépôt Pont a Mousson France*. - Gift, og har to Børn. - Hjemsendelse er meget nødvendig. -

Fl. 5 : *LiL* anmoder den 5' Maj 1919 *LiP*, efter Henvendelse fra Pastor *Troensegaard*, om at udvirke Frigivelse af *slesvigsk* Krigsfange, *Ernst Bachsen*. -

Fl. 6 : *Dansk Røde Kors* i *Paris* v/ *Otto Zahle*, anmoder den 12' Maj 1919 *LiP* om Hjemsendelse af følgende :

1) *Friederich, Max*, født i *Sachsen*, udvandret til *Slesvig*. han har en *dansk* født Hustru, boende i *Tønder*.
Blyantsnotat : *udeladt* -

2) *Cordt, Julius*, født i *Rantum* paa *Øen Sylt* i *Tønder-Kredsen*. Blyantsnotat : *né a l' ile de Sild, districte de*.
Udstreget med Blyant : *tysktalende, men har lært lidt Dansk i Fangenskabet*

3) *Albertsen, Thomas*, født i *Sterdebüll* i *Husum-Kredsen*. Blyantsnotat : *né a ... Districte de*

4) *Maag, Bernhard*, hjemhørende i *Øsby* i *Haderslev-Kredsen*. Blyantsnotat : *de*. - Overstreget med Blyant staar der : *Haderslev Kreds, i hvilken By ogsaa hans afdøde Fader levede. M. erklærer aldrig at være bleven spurgt om Auirillac.*

Otto Zahle skriver endvidere om yderligere to Fanger i *Abattoirs* :

5) *Berg, Julius*

6) *Koberg, Ernst*, hvis Nummer var 1830 (ikke 1880, som opgivet)

Alle de nævnte traf *Otto Zahle* i Dagene 10'-11' Maj i *le dépôt des Abattoirs, le Havre*. -

- Fl. 7 : *KiD* bemærker den 13/5-1919 overfor *LiP*, at ca. 120 Fanger ikke var kommet afsted med *S/S St. Thomas* (Afsøjlingen den 9' April), og spørger, hvorledes der skal forholdes med dem. -
- Fl. 8 : *Adolph Adzersens* Slægtninge har udtrykt dyb Bekymring for hans Skæbne, hvilket fremgaar af en Skrivelse af 21/6-1919 fra *LiR* til *LiP*. - I denne Forbindelse havde *LiP* den 20/6-1919 udtrykt Beklagelse over, at nævnte Fange ikke var kommet med Hjemsendelsesholdet fra *Dunkerque* den 26' Maj. - Aarsagen kunde maaske findes i Usikkerheden om, hvorvidt *Adzersens* Fødested : *Poppenbuel*, laa i 3' Zone, i hvilket Tilfælde, han ikke havde været berettiget til (hurtig) Hjemsendelse. - Imidlertid kunde *LiR* i sit Brev af 21' Juni oplyse, at *Poppenbuel* ved *Højer*, ligger i lige Linie med *Tønder*, - altsaa i 1ste Zone. - Misforstaaelse herom er formentlig sket hos de pgl. *franske* Myndigheder, og *LiP* blev derefter anmodet om en hurtig Meddelelse om Autorisation til Hjemsendelse. -
- Fl. 9 : I et meget følelsesladet Brev, dateret den 30' Juni 1919, fra Fru *Cathrine Schmippa*, boende *Kongevejen 6* i *Haderslev*, til "*Det sønderjyske Fond*" i *Kjøbenhavn*, oplyser Fruen, at hendes Broder (hvis Navn ikke er oplyst), stadig befinder sig i den engelske Fangelejr *Ahmednagar* i *Indien*, og som sammen med andre Krigsfanger fra *Østafrika* siden 1915 har siddet i nævnte Lager. - Forstaaeligt, at disse Fanger, som de gode *Nordens-Sønner* de jo var, ikke mindst p.G.a. klimatiske (varme) og paaklædningsmæssige Forhold ønskede snarlig Hjemsendelse inden Kulden begyndte derhjemme. - Sagen oversendt til *SjM* til videre Behandling. -
- Fl.10 : *Klaus Berntsen*, MF, anmoder i sit Brev til *UM*, dateret *Malmøgade 4* (i *København*) den 23/6-1919 om Hjælp til Hjemsendelse af *Fr. Berendsen*, født i *Holsten*, men siden sin Barndom opholdt sig i *Slesvig*. - Anmodningen videresendt af *UM* til *SjM* den 4' Juli 1919. -
- Fl.11 : *Pastor A-Troensegaard* anmoder *LiP* den 16' Juli 1919 fra *P/W Camp Feltham Middlesex* om Hjemsendelse af fire *nordslesvigske* Krigsfanger, nemlig :
 1) *Officersstedfortræder Johannes Pørksen*, født den 28/3-92 i *Ballum, Tø*, boende i *Højer*, anbragt i *Camp St. Martin de Ré, Chareule Infer., France*. -
 2) *Underofficer Linnet*, - Inf. Reg. 41/9 No.2811, *Dépôt Vitri s/Marne*, hjemhørende i *Skydstrup*. -
 3) *Lorenz Nissen*, - 27120 *Cie.P.G.R.L.5-6, Parc L, Dépôt de Luneville*, født og hjemmehørende i *Flensborg*.
 4) *Jens Jensen*, -509 *Dépôt Cambrai,R.86.5 co.No.284 Comp.III Gr.født.16 Juni-88* i *Uge, Aabenraa*. -
- Fl. 12 : *Otto Zahle, Dansk Røde Kors* i *Paris*, meddeler i *LiP*, at der i den tyske Officerslejr under fransk Kontrol, *Boyardville, Ile d'Oléon, Charente Inf.* (paa en Halvø, *St. Pière* ude i *Atlanten*, vest for *Rochefort* ?), befandt sig en dansktalende Sønderjyde, *Theodor Dall*, født i *Tønder*, boende i *Haderslev*, som var blevet taget til Fange ved *Chemin de Dames* den 16' April 1917. -
- Fl. 13 : *LiP* anmoder den 4' August 1919 den tidligere nævnte Direktør for det franske Krigsfangerkontor i 48, *Avenue de Saxe, Paris*, paa Baggrund af et Møde mellem Kaptajn *Callaud* og Lt. *Hjemfeldt*, i seks *fiches* (Notater) om sønderjyske Fanger (som var blevet bemærket af andre *Slesvigere* i Lejren *Rouen-Levasseur*), hvorvidt disse Fanger kunde frigives med Henblik paa Hjemsendelse med Krydseren *Hejmdal* efter dennes forventede Ankomst til *Rouen* i Begyndelsen af den kommende Uge. -
 En biføjet Liste, dateret *Rouen* den 1ste August 1919, (som muligvis ikke vedrører den nævnte Anmodning), omtaler følgende :
 1) fra Fangelejren *Ile de Pré* ved *La Rochelle* :
Rudolf Stein, ca. 27 Aar, født og bosiddende i *Sønderborg*. - Blyantsbemærkning : god.
Johannes Pørksen, ca. 25 Aar, født og bosiddende i *Højer*. - Blyantsbemærkning : god.
Karsten Hansen, født og bosiddende i *Ellund* ved *Flensborg*. - Blyantsbemærkning : god.
 2) *Citadelle de Blaye - Gironde* (nær *Bordeaux*) :
August Brukat, - ca. 32 Aar, født og bosiddende i *Tønder*. - Blyantsbemærkning : god.
 3) *Dépôt des Officiers P.G. - Albertsville (Savoie)* :
Grev Blucher, - ca.35 Aar, født paa *Louisenlund* ved *Slesvig*, bosiddende i *Flensborg*. - (Ingen Bemærkning)
H.Hinrichsen, - ca.30 Aar, født i *Haderslev*, bosiddende i *Sønderborg*. - Blyantsbemærkning : god.

- 4) 4 Officerer, ankomne fra *Parmiers* (syd for *Toulouse*) til *Camp-Levasseur* :
Wilh. Seffers, - født i *Holsten* i 1893, siden Fødsel været i *Flensborg*. - Blyantsbemærkning : g
Johannes Glusing, født & bosiddende i *Tolk* mellem *Slesvig* og *Flensborg*. - Ingen Bemærkninger. -
Bernhard Elsner, født i *Norddorf* paa *Amrum*. - Blyantsbemærkning : god.
Karl Feddersen, - født i *Leck* vest for *Flensborg*. - Blyantsbemærkning : må være Læk i
Tønder Kreds, men jeg skal undersøge ham i *Morgen*. -

Lt. *Helmfeldt* anfører med Blyant : ovennævnte er "gode" med Undtagelse af *Grev Blücher* og *Johannes Glusing*.

Fl. 14 : Antagelig i Forbindelse med *S/S St. Thomas'* Afsejling den 7' August fra *Rouen* underskrev den 3' August 1919 de nedennævnte saalydende Erklæring :

Ich erkläre hiermit, dass ich auf dänischen Gebiet und im Abstimmungsgebiet keine Uniform tragen werde.
(Om de saa ellers havde Lyst dertil...)

- 1) *W. Krüger*, - Off.Stellvtr. 3/464
- 2) *Schnell*, - Lt.d.Res. I.R. 84
- 3) *N. Jürgensen* - ?
- 4) *Klint, Ludvig*, - der skrev : *Jer erklærer, at jeg i det danske Afstemningsomraade ikke vil bære tysk Uniform.*
Og tilsvarende underskrev :
- 5) *Herum (?) Jürgens*
Og ligesaa :
- 6) *Jensen, Nis.*
Men atter paa Tysk :
- 7) *Lud (?) Warfram (?)*, - Lt.der Reserve....Inf.Regiment
- 8) *J.Glining (?)*, - Lt. D.R. - Inf. Reg. 444
- 9) *C. Christophersen*, - Offz. Stellv.. Feldt Regt. 6/45.

Fl. 15 : *UM* oplyser den 3' September, at *LiP* har meddelt, at Lt. *Pohl* er Søn af en Præst, der er Medlem af Bestyrelsen for den evangeliske Mission i *Sønderjylland*. -

Fl. 16 : I et Telegram, indleveret den 11' September 1919 Kl. 8 (No.1) fra *Lohf* i *Riungsberg* (med Tilføjelsen *Schl.*) til *MM*, spørger han, hvorvidt *Johannes Lohf Flensborg* er ankommet med *Krydser Valkyrien*.
Svartelegram synes at være blevet forudbetalt med 1,10 Kr. til *Statstelegraf* for 10 Ord og med Gyldighed i 42 Dage fra den 11' September 1919 at regne. -
Svar blev afsendt samme Dag Kl. 1,40 Em., med *MM* som Afsender og med Angivelse af Telefon No.201. -

Fl. 17 : *KiD* skriver den 4' Oktober 1919 til *LiP*, at de (nedenfor) nævnte :

- Geise, August*, - født i *Wyk* paa *Föhr*
Krix, Johannes, - født i *Flensborg*
Lassen, Ferdinand, -født i *Flensborg*
Paulsen, - født i *Maasbølle*

stadig var i Fangenskab i *Dépôt de Dunkerque*, og at Firmaet *Nourricière Centrale d'Evacuation de Dunkerque* anmodede om en direkte Tilladelse fra de øverste Myndigheder, - d.v.s. via den øverste Officer, til Overførsel af de nævnte Fanger til *Rouen*. - En Tilladelse, der forventedes at blive givet uden Vanskeligheder. -
M.H.t. en *Carl Hansen*, oplystes det, at han var født i *Menkirchen*, nær *Flensborg*. -

LiP blev samtidigt mindet om :

- Jensen, Johannes*, - fra *Forsballing (Satrup)*
Reiche, Albert, - fra *Willespang*
Nissen, - fra *Satrup*

Fl. 18 : Den 11' Oktober 1919 sender Pastor *Troensegaard* fra *Camp Feltham* en Anmodning til *LiP* at søge Muligheder for Hjemsendelse af nedennævnte Fanger :

- 1) *Husen, Hugo*, - født i *Uetersum (?)* paa *Føhr*. - Han havde før Krigen været i *Mexico*, og siden August 1914 tilbragt 4 Aar i *fransk* Fangenskab paa *Ile Langue*, og nu befandt sig i *Vize-Calavados* som interneret Civilfange, - med samtidigt Bemærkning : *han er eneste Søn...*
- 2) *Wending, Friederich*, - født i *Tønder*. No. 14062 Inf.R.851 - Cie P.G.R.L.255 (tidligere No. 251). - Anmodningen er (vistnok) blevet fremsat af *le Commandant départemental des formations P.G.R.L. de l'Aisne-Laon*. -
- 3) *Aggel (eller Appel ?), Anders*, - fra 1ste Zone -, formentlig *Agerskov* i *Haderslev* Amt. Anmodningen er (vistnok) blevet fremsat af *le Bureau de renseignement de l'Ecole militaire Somme-Amiens*. -
- 4) *Schilling, Johann*, - født i *Vojens*, bosat i *Flensborg*. - Fra Fangelejren i *Arlon*, 11 Co. 10381.
- 5) *Schmidt, Hans Thomsen*, - fra *Lambjerg Skov, Hørup*. - Res.Inf.Reg. 215/3. Co. Fangelejr 599, tidligere. *Bordeau St.Louis -5293 Det.955*. -
- 6) *Jessen, Jens*, - født i *Uge (SSW for Aabenraa)*, - Fangelejr 509 *Cambrai*, 284 Co. 3' Grp. -

Pastoren paapeger den Mulighed, at nogle af de anførte muligvis allerede var kommet hjem. -

- Fl.19 :* Allerede er i *Fl.15* omtalt Pastor *Pohl's* Søn, Lt. *Pohl*, hvorefter omtalte *Martin Pohl* den 29' September 1919 fra Officersfangelejren *Montanban, Tam-et Garonne*, sender en paa *fransk* haandskrevet Anmodning til *H.E. Minister Hans(s)en* om Hjælp til Hjemsendelse, hvilken Anmodning fremsendes til *UM* fra det *franske* *UM* via *LiP* og videresendt til *SjM* den 3' December. -
 Han blev født den 5/10-1888 i *Waltaire Andhra Prad* i det østlige *Indien*, som 2den Søn af Missionspræsten *Ernst Pohl* fra *Slesvig-Holsten*. - Kom til *Husum* i 1892 og blev Student i 1908. - Studerede Teologi i *København* i 1913, og fik Tjeneste i *Haderslev*. - Indkaldt til Militærtjeneste og udnævnt til Løjtnant i December 1914. - Alvorligt saaret i 1915, men tog alligevel 2den Del af Teologieksamen i Paasken 1916. - Den 10' Oktober 1916 tilfangetaget af *Franskmændene* ved *Ablancourt/Somme*. -
 Han var da Løjtnant af Reserven ved Inf.Reg. 206. -
 Notater paa Brevet : *Traduction certifié conforme* (og derefter noget ulæseligt...)- Og yderligere : *Certifié conforme a l'originale*. - *Le com' au depot*. - Ulæselig Underskrift. -
- Fl. 20 :* En, for Krigsfange *Gustav Rabben's* Fader, *G. Raben*, boende *Rainvilleterrase 2* i *Altona*. Den 28' September 1919 p.t. i *Haderslev*, til *UM* tilsendte *pinlige* Anmodning om Løsladelse af Sønnen nævnes i Forbifarten. - *Gustav Raben*, - født den 11' April 1888 i *Taaning* ved *Christiansfeldt* -, var blevet civilinterneret i *Frankrig*. - I Begyndelsen af September 1919 afrejste han fra *Viviers* til *Rouen*, for derfra at rejse til *Danmark* ombord paa Krydseren *Hejmdal*. - Men p.G.a. *takløs Opdragelse, udsluttet fra Befordring med "Hejmdal"*. - Hvorfor Konsulen i *Rouen (?)*, som Fader *Raben* iøvrigt formodede at være i *København*, blev paa *det hjerteligste* anmodet om at gøre sin Indflydelse gældende i den for Fader og Søn *saare* *pinlige* Sag. - *Gustav Ravens* Fødselsattest blev iøvrigt vedlagt Anmodningen. -
- Fl. 21.* Advokat *Chr. Ravn*, med Kontor i Raadhusgade 19,1 Etage i *Flensborg*, skriver den 1' December 1919 til *Dansk Røde Kors* i *København* en Bøn om, at en Del Officerer, nemlig de nedenfor nævnte Løjtnanter :
- Anthou*
Lausen
Happich
Ehlers
Dr. Rathje (Reserve Stabslæge)
Møller (Styrmand) - o.s.v. (...?!?...)
- som alle sad i *Camp Levasseur* ved *Rouen* sammen med 110 Menige, alle maatte komme hjem til Jul. - Han havde modtaget det ene sørgelige Brev efter det andet med samme Bøn om Hjemkomst til Julen. De nævnte blev betegnede som *gode Folk alle sammen*. -
 Og tilføjet : *Saa jeg synes, man virkelig godt kunne gøre noget for dem, - uden Hensyn til, hvad de altsynske Fange-Agitatorer hér og Manden i Haderslev laver*. -
 Advokaten vil være meget taknemmelig for en kort Meddelelse om, hvornaar Fangerne - *med Bestemthed* - kan ventes hjem. - Svaret herpaa er mig ubekendt. -

Fl.22 : Den danske Legation i *Bryssel* meddeler den 8' December 1919, at det *belgiske* Krigsministerium havde oplyst, at det af Lister over hjemsendte Krigsfanger fremgik, at følgende Krigsfanger :

Martin Brodersen
Christian Christensen
Friederich Knudsen
Julius Petersen
Hans Lorentzen

er blevet sendt til *Dunkerque* den 2' Juni d.A. (altsaa 1919) til Kasernen *Guilleminot* for at blive hjemsendte med den danske Dampner "St.Thomas", samt at

Max Clausen
Henri Muxfeldt
Hans Moldt
Peter Bierman
Laurits Lassen Lind

ikke fandtes paa Listerne over Krigsfanger, og maatte formodes at være blevet hjemsendte ad samme Vej. - Gesandtskabet havde iøvrigt den 28' Oktober underrettet *Røde Kors* i *København*, at Krigsfangerne i *Aubange* (i det sydøstlige *Belgien*, syd for *Arlon*), - her iblandt

Schilling, Johann

var blevet hjemsendt den 3' Oktober.

Fl.23 : *Frederik Lund* fra *Haderslev* som ifl. sit Brevpapir havde en Telegram-Adresse : *Fredelund*, og Telefonnummer 178, samt Bankkonto i *Haderslev Bank*, havde erfaret, at Krydseren *Valkyrien* ogsaa medbragte Fanger fra *Malta*. -

For Faderen, *Frederik Lund*, var det Spørgsmaalet, hvorvidt hans Søn, *Kristian Lund*, født den 11/12-1884 i *Haderslev*, ogsaa var med Krydseren.-

Faderen kunde oplyse, at hans Søn. lige fra Krigens første Dage, havde deltaget paa tysk Side i *Øst-Afrika*, hvor han blev saaret og taget til Fange af *Englænderne*. - Og, efter at have været anbragt i flere Fangelejre, var han landet for ca. 2 Aar siden paa *Malta*. -

Da Forældrene ikke havde set deres Søn i over 7 Aar, var det vel forstaaeligt, at de ønskede at modtage ham ved Ankomsten, saa deres Bøn til *Krigsministeriet* var, om de kunde erholde Meddelelse 2-3 Dage forinden om Krydserens Ankomsttidspunkt. -

Om en saadan Meddelelse tilgik Forældrene, tør jeg ikke udtale mig, men derimod, at *Kristian Lund* stod opført som No. 2366 paa *Liste over Passagerer fra Fangelejren Verdala paa Malta (Fl.2)*, underskrevet af Kommandør *Kiær* paa *Middelhavet* den 24' August 1919. - Ganske vist under Navnet *Christian*. -

Fl.24 : Det *franske* UM's politiske Afdeling skriver den 8' November 1920 (altsaa 2 Aar efter Vaabenstilstanden), som Svar paa en Forespørgsel, hvorvidt de *franske* Myndigheder havde Oplysninger om følgende Slesvigere, - en Forespørgsel, rettet til danske Myndigheder, fra de paarørende til

Frandsen, Christian
Knudsen, Christian Pedelsen (?)
Kronsgaard, Peter Mathis
Lausen, Hans

Desværre meddeltes det, at ingen af disse Krigsfanger stod opførte paa de fra *Bureau des Renseignements sur les prisonniers de guerre* modtagne Lister. -

Een, blandt mange tusinde Tragedier i Krigens Kølvannd ?

Med Rette kan der spørges, hvorvidt saa detaljerede Redegørelse for "enkeltstaaende Tilfælde" har været nødvendigt. Svaret herpaa kan glimrende blive et *Nej !* - Alligevel forekommer det mig rigtigt at give mange Enkeltheder for at faa rette Indtryk af det store Arbejde, der fra alle tænkelige Instanser blev gjort for at hver og én af de tusindevis Krigsfanger kunde "bringes paa Plads". -

Hvert Navn blev baaret af et Menneske af Kød og Blod, med Følelser for Godt og Ondt, for Smerte og Velvære, for Glæde og Sorg. - Ja, hele Spektret af det, som tilhører og lever i et Menneske.-

Mennesker, som gennem kortere eller vel normalt længere Tid, har oplevet Rædsler, og derfor kunde være alvorlig præget deraf. - Skrevne Beretninger giver klare Udtryk derfor. - Rimeligt godt for os i Dag at erindre os derom. -

Herefter følger saa Fortegnelse over de Lister over Krigsfanger, som er blevet fundet især i Arkiverne fra *SjM* :

Afsnit 35.

Navnelister over sønderjyske Krigsfanger fra forskellige Dele af Verden

FL.No.	Land	Antal ca.	Angivelse med ja/nej af Navne Lejre		evt. særlige Bemærkninger
25	Ægypten	32	ja	ja	formentlig udfærdiget af <i>SjM</i> ifl. Liste fra Kommandør <i>Kiær</i> , vedhæftet hans Indberetning af 29/8-1919.
<i>V.116</i>	do	121	ja	ja	
26a	Malta	22	ja	nej	afsejlet med <i>S/S Semiramis</i> d. 6/12-1919 til Venedig. -
26b	do	2	ja	nej	afsejlet med <i>S/S Pylos</i> d. 28/11-1919 til <i>Hamborg</i> .
26c	do	26	ja	nej	afsejlet med <i>S/S Filog</i> d. 18/12-1919 til <i>Hamborg</i> .
26d	Malta	44	ja	ja	ifl. Liste fra Kommandør <i>Kiær</i> , d. 24/8-1919
26e	Malta	(46)	ja	nej	udfærdiget af <i>KiM</i> . (?) -
26f	do	(7)	ja	ja	udfærdiget af <i>SjM</i> (?). -
27a	Azorene	11	ja	ja	<i>SjM</i> havde den 8' September 1919 oplyst <i>UM</i> , at 12 Fanger ifl. Konsulen i <i>Lissabon</i> var afrejst med <i>S/S Moskou</i> (AZ.1) - Muligvis er de dog hjemført med D.F.D.S.'s <i>S/S Minsk</i> (AZ.2) og/eller <i>S/S Flora</i> (Az.3). -
27b	do	1	ja	ja	Drejer sig om en interneret Civilfange. -
28	Japan	23	ja	ja	<i>SjM</i> ' Fortegnelse bærer en Blyantspaategning <i>Tokyo 12/5-19</i> .
29	Indien	10	ja	ja	
30	Australien	18	ja	ja	<i>SjM</i> ' Fortegnelse omtaler 18 Fanger, men ikke No.467, <i>Nann Erick Erwin Petersen</i> , som ifl. Skrivelse af 6/9-1919 fra <i>UM</i> til <i>SjM</i> (Au.1) skulde være repatrieret ombord paa <i>S/S Willochra</i> , med Ankomst til <i>Plymouth</i> den 25/7-1919. -
31	Sydafrika	5	ja	ja	
32a & b	Natal	2	ja	ja	Den danske Konsul i <i>Durban</i> i Sydafrika har til <i>UM</i> oplyst, at to internerede Fanger, <i>Hugo Christiansen</i> og <i>Rudolf Matosen</i> , i Maj var blevet frigivet fra <i>Pietermaritzburg</i> i <i>Natal</i> provinsen og hjemsendte med <i>S/S Fieldmarshall</i> , (Skb.F.37) som afsejlede fra <i>Cap Town</i> til <i>Europa</i> den 16/5.1919, hvilket <i>UM</i> oplyste <i>SjM</i> den 5/8-1919 (SA.1) Krigsfangerne ses ikke paa anførte Liste.
33	Argentina	2	ja	ja	Civilfanger.- Den ene sendt med <i>S/S Trafalgar</i> (Skb.F.38) - Den anden c/o Peru's Konsulat i <i>Buenos Aires</i> . -
34a	Brasilien	1	ja	ja	Civilfange
34b	do	6			<i>Max Reimer</i> muligvis forhyret med <i>S/S Persia</i> , tidl. Rederiet <i>HAPAG</i> . - Krigsfange <i>Christof Dall</i> c/o <i>Sanatorio Naval, Novo Freiburgo</i> i <i>Rio Janeiro</i> . -

FL.No.	Land	Antal ca.	Angivelse med		evt. særlige Bemærkninger
			Ja/nej af Navn	Lejre	
35	Cuba	4	ja	ja	Afsejlede fra <i>New York</i> den 20/9-1919 med <i>S/S Oscar II</i> . (<i>Skb.F.20</i>) Navnene figurerer under FL.36d, Navnet figurerer under FL.36d.
	do	1	ja	ja	
36a	U.S.A.	5	ja	ja	Alle Søfolk fra det tyske Krigsskib <i>Comoran</i> (<i>Kskb.F.23</i>) 1 Fange, <i>S/S Meran</i> (<i>Skb.F.46</i>). <i>Demer & Bemittl., Montevideo.</i>
36b	do	15	ja	ja	Fra Fangelejr retteligt betegnet som <i>Fort Mc. Pherson, Georgia.</i>
36c	do	2	ja	ja	I Fortegnelse paa 29 Sider, omfatter Navnene paa 112 Krigs- fanger og 9 civilinternerede Fanger, fra <i>Fort Oglethorpe, Fort</i> <i>Pehrson</i> i <i>Georgia</i> samt <i>Fort Douglas</i> i <i>Utah</i> . -
36d	do	121	ja	ja	5 Fanger fra <i>Havana</i> , 1 Fange fra <i>Peru</i> og 1 Fange fra <i>Uruguay</i> . 21 Fanger er i 1919 hjemsendte for dansk eller egen Regning. 93 for tysk Regning., 7 er forblevet i U.S.A. - d. 23/6 : afrejst 1 Sønderjyde (egen Regning), Skib ubekendt. d. 30/6 : - 21 - (tysk -), - - d. 2/8 : - 5 - (dansk -), <i>S/S Oscar II</i> d. 9/8 : - 1 - (- -), <i>S/S Hellig Olav</i> d. 11/9 : - 5 - (- -), Skib ubekendt d. 26/9 : - 8 - (- -), <i>S/S Pochantas</i> d. 13/11 : - 1 - (egen -), Skib ubekendt Hvilke Skibe de øvrige Fanger er hjemrejst med, ses ikke oplyst. -
36e.	U.S.A.				
36f	do	5	ja	ja	I Navnelisten, udfærdiget af <i>HQ of Prison Barracks No. 1</i> i <i>Fort</i> <i>Mc. Pehrson</i> , er anført Afgangs- og Ankomsttider for Togrejsen til <i>New York</i> , hvor den danske Generalkonsul forventes at modtage dem. - Statspolitiets Ankomststempel ved Indrejse til København er dateret den 14' August 1919. -
37	do	1	ja	?	En Fange (<i>Ths. Meyer, No. 2642</i>), blev repatrieret ifl. <i>LiL</i> via <i>UM</i> , (Skrivelse af 17/9-1919) fra <i>Canada</i> den 24/7-1919 ombord paa <i>S/S Sicilian</i> (<i>Skb.F.44</i>) via <i>Rotterdam</i> . -
38	Sibirien	11	ja	?	Ø.K. tilbød <i>UM</i> den 30/5-1919 (FL.38a) Hjemtransport fra <i>Singapore</i> af Fanger fra <i>Sibirien</i> , 10 fra <i>Indien</i> , 20 fra <i>Ægypten</i> (<i>Port Saïd</i>) og 10 fra <i>Malta</i> med <i>S/S Mitau</i> , der alligevel skulde til <i>Siam</i> med siamesiske Soldater. - Da dette Skibs Afrejse fra <i>Singapore</i> blev udsat til 20' September skønnede <i>UM</i> den 2/8- 1919 (FL.38b) at de i <i>Japan</i> værende slesvigske Fanger kunde naa frem rettidigt til <i>S/S Mitaus</i> Afrejse. - I Skrivelse af 4' Juli 1919 fra <i>UM</i> til <i>SjM</i> (FL.38c) redegøres for de store Vanskeligheder, der var forbundet med Behandlingen af sønderjyske Krigsfanger i <i>Sibirien</i> , uagtet Vice-Konsul <i>I.S. Møller-Holst</i> store Indsats, jfr. <i>UM's</i> Skrivelse af 28' Maj 1919 (FL.38d). -
38e	do	11	ja	nej	
39	Spanien	6	ja	ja	1 Fange hjemrejst paa <i>S/S Norma</i> (<i>Skb.F.47</i>) fra <i>Valencia</i> (?). -

FL.No.	Land	Antal ca.	Angivelse med ja/nej af		evt. særlige Bemærkninger :
			Navn	Lejre	
40	Schweiz	8	ja	ja	
41a1-2-3	Belgien	(59)	ja	ja	Navne, opført paa de følgende Lister og Breve (vedr. Fanger, hjemhørende i 1' Zone) optræder formentlig paa Lister vedr. Hjemtransporter med <i>S/S St. Thomas</i> eller <i>Hejmdal</i> . -
41b	do	(12)	ja	ja	do do
41c	do	(19)	ja	ja	Liste over Krigsfanger, hjemmehørende i 2' Zone. -
41d	do	(42)	ja	nej	Hjemrejse formentlig med <i>S/S St. Thomas</i> i December 1919
42	Frankrig, England & Belgien				“Fangelisterne” fra disse Lande, hvorfra Hjemtransporterne er sket, omfatter generelt Sønderjyder fra de tre nævnte Lande, hvorfor Antallet vil blive angivet under eet fra disse Lande. - Det bemærkes til Orientering, at <i>Franskmændene</i> , <i>Englænderne</i> og <i>Amerikanerne</i> havde hver deres Fangelejr i Frankrig. - Listerne er (formentlig) blevet udarbejdet af <i>SjM</i> . -
	i britiske Lejre :				
42a	i England	(64)	ja	ja	
42b	i Skotland	(5)	ja	ja	
42c	i England	(27)	ja	ja	
42d	i England	(59)	ja	ja	
42e	i Frankrig	(116)	ja	ja	
	i franske Lejre :				
42f	i Frankrig	(66)	ja	ja	
42g	i Frankrig	(17)	ja	ja	
42h	i Frankrig	(1)	ja	nej	Ifl. Brev fra <i>UM</i> af 4' Juli 1919 vedr. Klaus Berntsens Henvendelse om Krigsfange Fr. Berendsen. -
	i amerikanske Lejre :				
					<i>LiP</i> har i sin Skrivelse af 16' Juli 1919 til <i>UM</i> (FL.42h) anført forskellige Vanskeligheder med “at faa anbragt” forskellige Krigsfanger i de “rette Baase”. - Herunder at faa dem betids nok frem til Afsejling. - En Sønderjyde, betegnet som <i>Krøbling</i> , blev hjemsendt den 15' April. Tyske Lejr-Forstandere gav ogsaa Hovedbrud. Hertil kom rette Stednavnes geografiske Placering i Sønderjylland. -
42i	i Frankrig	(23)	ja	ja	<i>SjM</i> underrettes via <i>UM</i> d. 18/9-1919 om <i>LiP</i> 's Problemer, tilsvarende de i FL.42h anførte. -
42j	i Frankrig	(84)	ja	ja	
43	i England	(1)	ja	ja	Civilfange, interneret i <i>Scaper Flow</i>
44	i Frankrig	(1)	ja	ja	Civilfange, interneret i <i>St. Tropez</i>
45	i Frankrig	---	---	---	Ifl. Brev af 5/3-1920 fra <i>UM</i> til <i>SjM</i> skulde samtlige civil-internerede i Frankrig være blevet hjemsendte i Løbet af Oktober-November 1919. -
46	i <i>Ententelandene</i> (177)		ja	ja	Ifl. Tilbagesendelses-Skrivelse af 3' Juli 1919 fra <i>UM</i> til <i>SjM</i> : en paa Tysk affattet Optegnelse af forskellige Krigs- og civil-

Fl.No.	Land	Antal ca.	Angivelse med ja/nej af Navne Lejre		evt. særlige Bemærkninger :
47					internerede Fanger i forskellige klart hovedsagelig <i>franske</i> Lejre rundt omkring i Frankrig. - Ifl. en udateret Liste, udarbejdet af Pastor <i>Troensegaard-Hansen</i> , der angiver følgende Navne og Steder, og hvoraf en Del Navne er blevet overstreget :
	i Ægypten	(62)	ja	(nej)	
	paa Malta	(22)	ja	ja	
	i Palestina	(1)	ja	(ja)	
	i Syrien	(26)	ja	nej	
	i Natal	(9)	ja	nej	8 Navne er overstreget.
	paa New Zealand	(1)	ja	ja	
	Australien	(20)	ja	ja	heraf er 11 Navne blevet overstreget.
	Østafrika	(1)	ja	nej	fra Dar-Es-Salaam
	Syrien	(1)	ja	nej	
	Khar Sirako (?)	(1)	ja	nej	
	Balkan	(3)	ja	nej	
	Canada	(2)	ja	ja	Navnene er overstreget. -

De følgende Lister over Fanger angiver faktisk kun Navne paa Sønderjyderne, uden særlige Angivelser om de Lejre ellign., hvorfra de kommer, og deres videre Skæbne. - Listerne er kun medtaget for "Fuldstændighedens Skyld". - Navnene kan meget vel være angivet paa andre Lister. -

48	Frankrig	(38)	ja	ja	Liste, udfærdiget i Paris den 2' Oktober 1919 af det franske Ums politiske Kontor vedr. <i>Europa.</i> -
49	Frankrig	(476)	ja	nej	Alfabetisk Navneliste, udskrevet i Haand paa Papir med <i>Hotel Continental's</i> Navn og Adresse (3, <i>Rue Castiglione - Paris</i>)
50	?	(177)	ja	nej	En haandskreven Liste, omfattende Oplysninger om Fornavne og Efternavne, P.G-Numre (?), Regimentsnumre Fødested, p.t. Bopælsangivelser (?) og ægteskabelig Status.

Nogle yderligere Oplysninger i Forbindelse med de angivne Hjemsejlinger bør nok ogsaa kunne medtages hér

:

ad FL.No Land yderligere Oplysninger :

27a	Azorerne	Identification af et Par Krigsfanger gav Anledning til nogen Telegramudveksling, men løstes dog (AZ 4-5 & 6) - UM meddelte den 9' December, at den kgl. Konsul i <i>Lissabon</i> havde oplyst, at alle (sønderjyske) Krigsfanger i <i>portugisiske</i> Fangelejre var løsladte (AZ.6)			
29	Indien	Den kgl. danske Konsul i <i>Bombay</i> underretter den 27' November 1919 det danske General-konsulat i <i>London</i> (Adresse 8/9 <i>Byward Str. E.C.3</i>), at han med P. & O.'s Skib <i>S/S Manora</i> (Skb.F.48) har hjemsendt 17 navngivne Sønderjyske Krigsfanger, med <i>Bernhard (?) Kayser</i> (boende paa <i>Westerland</i> paa <i>Sylt</i> som deres Leder (Ind.1). - F:a <i>Gray, Dawes & Co</i> (122 <i>Leadenhall Str., London E.C.3</i>) underretter dels General-konsulatet, dels <i>Scandinavian Sailors House, West India Dk Rd.</i> , at <i>S/S Manora</i> forventedes til <i>Tilbury Pier to morrow</i> (den 23' December 1919), (Ind.2). -			

ad Fl.No. Land yderligere Oplysninger :

Nævnte *Bernhard Kayser*, som imidlertid underskrev sig som *E. Kayser*, havde nok at gøre for sine Kammerater. - Dels sørge for, at den med Lungebetændelse ramte *G. Paulssen* blev indlagt paa Hospital (*Ind.3*), *The Seamen's Hospital* i *Greenwich* (*Ind.3a*), men ogsaa sørge for at al Bagage blev transporteret til det danske Skib (*S/S A.P. Bernstorff*). (*Ind.4*). - Denne Transport udløste imidlertid en større Procedure. - Den fung. danske Generalkonsul skrev saaledes til det engelske Toldvæsen, at det drejede sig om i alt 18 navngivne sønderjyske Krigsfangers Transitbagage, (*Ind.5*) givende nøje Specification af hvad hver enkelt Sønderjyde medbragte sig. - Dette være sig Mængden af Cacao, Peber, Kaffe, Cigarer, gammelt Tøj, Sæbe etc.- etc. med samtidig Angivelse af ansl. Værdi., alt opført paa 5 Sider (*Ind.6*).- Samtidigt blev det ogsaa oplyst, at Hr *C. Andersen* og Hustru fra *Flensborg*, ankomne fra *Bombay* med *S/S Devanha* (*Skb.F.49*), ogsaa skulde til *Danmark*. -

- 29 Indien fortsat Generalkonsulatet orienterede sig om førnævnte *Georg Arthur Paulsens* Tilstand (*Ind.7*) og foranledigede hans Hjemsendelse *Esbjerg* den 16' Januar 1920 med *S/S J.C. LaCour*, hvilket *Esbjergs Kommunalbestyrelse* blev orienteret om ved Skrivelse af 16/1-1920 (*Ind.8*). Transporten i England af i alt 40 Stk. Bagage viste sig noget besværlig at faa gennemført. - Hr. *Emil Kayser* skriver saaledes den 15' Januar fra *Westerland*, at Bagagen endnu ikke var *eingetroffen*, hvorfor man var *in grossen Verlegenheit*, hvortil Generalkonsulatet i London den 26' Januar kunde oplyse ham om, at de var sendt afsted den 17' Januar med *S/S LaCour*. (*Ind.9*). - Hvilken Forsendelsesekspedition iøvrigt kostede £51.15w.7d. til F: a *Thos. Cook & Son, Ludgate Circus* i *London E.C.4* (*Ind.10*). - At Jernbaneselskabet saa havde kludret i det, ved at glemme rette Betaling for Transport fra *Victoria Docks* til *Parkestone Quay* med £2-13s.-10d. (*Ind.10a*) gjorde ikke Ekspeditionen lettere, og Beløbet blev derefter betalt pr. 12' Februar 1920 (*Ind.10b, -10c -10d*). - Men kom saa al Bagage vel frem ? - Ifl. Skrivelse af 26' Januar fra Generalkonsulatet til tidligere nævnte Hr. *Carl Andersen, Nørregade 66* i *Flensborg*, (*Ind.11*) manglede der Bagage til Hr. *J. Thomsen*, hvilket søgtes efterlyst. - En Henstilling til *Thos. Cook & Son* om Erstatning, blev blank afvist p..G. af manglende Bagageforsikring (*Ind.1*). - Sagen sluttede med at søge Erstatning hos den tyske Regering. - Ja, intet Nyt under Solen.....! -. Sønderjydernes Ophold i London, den syge Sønderjydes Hospitalsophold og deres videre Rejse til *Danmark* beløb sig til i alt £73-0s.-2d, som blev betalt til *United Shipping Company* (D.F.D.S.), hvortil kom Udgifterne til Indlogering paa Sømandshjemmet : £2-3s-11d, og til Cigaretter : £1-10s-0d. - I alt £78-0s-2d, som blev refunderet Generalkonsulatet (*Ind.13*)
-
- Ja, i Sandhed en yderst detaljeret Redegørelse for en Snes Sønderjyders Transitrejse til Danmark. - Arbejds- og omkostningsmæssigt en stor Belastning for hele Systemet. Hvordan forholdt det Hele sig i Forbindelse med alle øvrige Sønderjyders Hjemrejse ? -
- 30 Australien UM kunde den 6' September 1919 oplyse, at den omspurgte Krigsfange No. 467, *Nann Erik Erwin Petersen* ifl. Oplysninger fra det engelske Udenrigsministerium var repatrieret paa *S/S Willochra*, med Ankomst til *Plymouth* den 25' Juli 1919 (*Aus.1*). -
- 35 Kuba (Cuba) UM kunde den 27' November 1919, via Telegram fra Gesandtskabet i *Washington*, meddele Navnene paa de fire paa *Kuba* internerede sønderjyske Krigsfanger, som den 20' September 1919 var blevet hjemsendt med *S/S Oscar II* fra *New York*. (*Cu.1*)
- 36a U.S.A. UM kunde den 6' August 1919, via Telegram fra Gesandtskabet i *Washington*, meddele Navnene paa de 5 internerede Sønderjyder fra den tyske Krydser, *Cormoran* (*Kskb.F.23*), som afsejlede fra *New York* den 2' August 1919 med *S/S Oscar II* (*US.1*). -

ad Fl.No	Land	yderligere Oplysninger :
36d	U.S.A.	UM kunde den 18' August 1919, via Telegram fra Gesandtskabet i <i>Washington</i> , meddele at den internerede Fange, <i>Carl Jørgensen</i> , var blevet afskibet med <i>S/S Hellig Olav</i> i <i>New York</i> den 9' August 1919 (<i>U.S.I.</i>). -
	do	I en længere Skrivelse, dateret den 25' August 1919 fra <i>UM</i> til <i>SjM</i> anføres, at 14 af de paa en Liste fra (<i>SjM</i>) opførte 17 sønderjyske Krigsfanger, internerede i <i>U.S.A.</i> kunde frigives. Dog mente man ikke, at to navngivne Fanger var internerede i <i>U.S.A.</i> , men muligvis den ene i <i>Montevideo</i> , den anden løsladt fra den amerikanske Hær i <i>Frankrig</i> , og den tredje saa man ugerne løsladt p.G.a. hans Pralerier med at være <i>tysksindet</i> og <i>tysk-talende</i> , og saa endog paa den danske Stats Regning, komme før hjem end andre fra <i>Slesvig (U.S.3)</i> . -
36d	U.S.A.	Den særlige Liste paa 29 Blade er af <i>UM</i> den 28' Januar 1920 fremsendt til <i>SjM (U.S.4)</i> . -

Og saaledes er nogle Enkeltheder omkring Hjemrejsen fra store Dele af Verden med forskellige Skibe blevet omtalt. - For imidlertid at faa et andet Overblik over, paa hvilke Skibe, Hjemsejladserne foregik, kan følgende oplyses i :

Afsnit 36.

Oversigt over Hjemsejladser med div. Skibe fra andre Lande end *England* og *Frankrig* 1918-1920 :

Hvortil bør tilføjes, at Hjemrejserne fra *Ægypten* og (delvis fra) *Malta* vil blive angivet nedenfor i et særligt Afsnit om Krydserne *Valkyrien* og *Hejmdal*, samt *Ø.K.s S/S St. Thomas* og *D.F.D.S.' S/S Moskø*.

Skibsnavn	Skb.F.	Afgang fra Havn	den	Ankomst til Havn	den	Antal ifl. Fanger		Henvisning til
<i>S/S Pylos</i>	11	Malta	28/11-18	Hamborg	?	2	<i>KiM</i>	<i>FL.26b</i>
<i>S/S Semiramis</i>	12	Malta	6/12-18	Venedig	?	22	<i>KiM</i>	<i>FL.26a</i>
<i>S/S Filog</i>	40	Malta	18/12-18	Hamborg	?	26	<i>KiM</i>	<i>FL. 2626c</i>
<i>S/S Moskø</i>	7	Lissabon	2/9-19	København ?	?	12	<i>SjM</i>	<i>Az.1-FL.27a & 27b</i>
<i>S/S Minsk</i>	8	Lissabon	1/10	København ?	?	5	<i>SjM</i>	<i>Az..2</i>
<i>S/S Flora</i>	9	Lissabon ?	?	København ?	?	1	<i>SjM</i>	<i>Az.3 - FL.27b</i>
<i>S/S Mitau</i>	10	Singapore	12/5	København ?	?	23	<i>SjM</i>	<i>FL.28</i>
<i>S/S Mitau</i>	10	Singapore	20/9	København ?	?	10	<i>Ø.K.</i>	<i>FL.29a -38a</i>
<i>S/S Manora</i>	48	Bombay	ca.26/11	London	2/12-19	18	<i>SjM</i>	<i>Ind.1</i>
<i>S/S Willochra</i>	36	Australien ?	?	Plymouth	25/9	1	<i>SjM</i>	<i>Aus.1</i>
?	---	Australien ?	?	?	?	18	<i>SjM</i>	<i>FL.30</i>
?	---	Sydafrika	?	?	?	5	<i>SjM</i>	<i>FL.31</i>
<i>S/S Fieldmarshall</i>	37	Cape Town	16/5	Europa	?	2	<i>SjM</i>	<i>Sa.1-FL.32</i>
<i>S/S Trafalgar</i>	38	Rio de Janeiro (?)	12/5 (?)	Europa	?	7	<i>SjM</i>	<i>FL.34a & b</i>
<i>S/S Trafalgar</i>	38	Argentina (?)	6/6 (?)	Europa	?	2	<i>SjM</i>	<i>FL.33</i>
<i>S/S Oscar II</i>	20	Cuba via						
		New York	20/9	København	?	4	<i>UM</i>	<i>Cu.1 - FL.35</i>
?	?	New York (?)	23/6	København ?	?	1	<i>UM</i>	<i>FL.36d</i>
?	?	New York	30/6	København ?	?	21	<i>UM</i>	<i>FL.36d</i>
<i>S/S Oscar II</i>	20	New York	2/8	København	14/8 (?)	5 *)	<i>UM</i>	<i>FL.36d</i>
<i>S/S Hellig Olav</i>	21	New York	9/8	København	?	1	<i>UM</i>	<i>FL.36d</i>
?	?	New York (?)	11/9	?	?	5	<i>UM</i>	<i>FL.36d</i>
<i>S/S Pocahontas</i>	22	New York	26/9	?	?	8	<i>UM</i>	<i>FL.36d</i>
?	?	New York (?)	13/11	?	?	1	<i>UM</i>	<i>FL.36d</i>
<i>S/S Sicilian</i>	43	Canada (?)	24/7	Rotterdam	?	1	<i>UM</i>	<i>FL.37</i>

Skibsnavn	Skb.F.	Afgang Fra Havn	den	Ankomst	den	Antal Fanger	ifl.	Henvisning til
<i>S/S Mitau</i>	10	Singapore	20/9	København	?	11	<i>UM & Sjm</i>	<i>Fl.38b & 38e</i>
<i>S/S Norma</i>	47	Valencia	Juni ?	?	?	1	<i>Sjm</i>	<i>Fl.39</i>
?	?	fra Spanien	?	?	?	5	<i>Sjm</i>	<i>Fl.39</i>
Herudover :								
<i>S/S Primula</i>	42	Hull	12/3	København	15/3	ca 300	**)	<i>Prim.14</i>
<i>S/S Ficaria</i>	44	Hull	ca. 15/3	København	18/3	177	***)	<i>Fic.1-2</i>

*) Disse Sønderjyder hidrører fra det tyske Krigsskib *Comoran* (Kskb.F.23)

***) *Politiken*, den 16' Marts 1919 - ***) *Nationaltidende*, den 18' Marts 1919

Det samlede Antal af Sønderjyder, hjemsejlet med de nævnte Skibe udgør (ca.) 218.

Udover de hér nævnte Sønderjyders Hjemtransporter skal ogsaa meddeles en Oversigt i

Afsnit 37.

Om Krydserne *Valkyriens* og *Hejmdals* Hjemsejladser fra *Ægypten, Malta, England* og *Frankrig* i 1919.
Tillige med *Ø.K.'s St.Thomas* og *D.F.D.S.'s S/S Moskov* og *S/S Vidar* fra *Frankrig* og *England* i 1919.

	Afgang fra	den	Ankomst til	den	Antal af Fanger	ifl.	Henvisning til
<i>Valkyrien :</i>							
1' Rejse	Skagen	13/7	Leith	15/7		<i>Kiær</i>	<i>V.23</i>
	Leith	18/7	Funchal	27/7		<i>Kiær</i>	<i>V.24 - V.28.</i>
	Funchal	1/8	Gibraltar	4/8	0	<i>Kiær</i>	<i>V.49 - V.50</i>
	Gibraltar	5/8	Alexandria	15/8		<i>Kiær</i>	<i>V.57 - V.73</i>
	Alexandria	19/8	Malta (Valetta)	23/8	121	<i>Kiær</i>	<i>V.80 - V. 83</i>
	Malta (Valetta)	23/8	København	10/9	<u>44</u>	<i>Kiær o.a</i>	<i>V.83 - V.137.</i>
			I alt		165	<i>Kiær</i>	<i>V.137</i>
2' Rejse	København	19/11	Amsterdam	23/11		<i>Skibsjournalen</i>	
	Amsterdam	27/11	Bordeaux	2/12		do	
	Bordeaux	7/12	Le Havre	10/12	0	do	
	Le Havre	12/12	Rouen	13/12		do	
	Rouen	16/12	Rudkjøbing	22/12	135 - (134 ?)	<i>Sjm - UM - V.II-5 - V.II-8</i>	
	Rudkjøbing	23/12	København	23/12		<i>Skibsjournalen</i>	
<i>Hejmdal :</i>							
1' Rejse	København	5/8	Hull	9/8		<i>Gad</i>	<i>H.14 - H.23</i>
	Hull	12/8	Horsens	14/8	213	<i>Gad</i>	<i>Fl.H.1a</i>
2' Rejse	Horsens	16/8	Hull	19/8		<i>Gad</i>	<i>H.27</i>
	Hull	22/8	Fredericia	25/8	180	<i>Gad</i>	<i>H.28 -H.29-H.31</i>
3' Rejse	Fredericia	28/8	Hull	31/8		<i>Gad</i>	<i>H.47-H.49</i>
	Hull	3/9	Korsør	6/9	183	<i>Gad</i>	<i>H.51-H.51a</i>
4' Rejse	Korsør	8/9	Rouen	17/9		<i>Gad</i>	<i>H.58-H.62</i>
	Rouen	17/9	Assens	21/9	200	<i>Gad & Sjm.</i>	<i>H.62 - 58a</i>

5' Rejse	Assens	23/9	Faaborg	23/9		<i>Gad</i>	<i>H.78</i>
	Faaborg	24/9	Hull	2/10		<i>Gad</i>	<i>H.79-H.83</i>
	Hull	8/10	Gravesend	10/10		<i>Gad</i>	<i>H.91-Skibsjournal</i>
	Gravesend	10/10	Kerteminde	13/10		<i>Gad</i>	<i>H.97-H.98-H.99</i>

Afslutning	Kerteminde	14/10	København	15/10		<i>MM</i>	<i>H.100</i>
------------	------------	-------	-----------	-------	--	-----------	--------------

S/S St. Thomas III

1' Rejse :	København	19/3	Dunkerque	23/3		<i>Oplysninger via Rigsarkivet</i> <i>S.Ths. 1a-1b</i>
	Dunkerque	24/3	København	31/3	324	

2' Rejse :	København (?)	2/4	Dunkerque	6/4		<i>Oplysn. via R.A. & KiD</i> <i>S.Ths. 2a-2b</i>
	Dunkerque	9/4	Odense	13/4	340	

3' Rejse :	København (?)	20/5	Dunkerque	23-24		<i>Oplysn. via R.A. & LiP</i> <i>Fl.41c</i>
	Dunkerque	26/5 (?)	Hull	7/5	17	
	Hull	28/5	Aarhus	1/6	<u>138</u> 155	

SjM *S.Ths. III-1a-1b*

4' Rejse :	Oplysninger, - med Forbehold, - bortset fra Ankomst til					<i>Randers Amtsavis</i> <i>Sths. IV-2 - Ø.25.</i>
	Hull (?)	10/7	Randers	13/7 (?)	105	

5' Rejse :	Randers	14/7	Rouen	18/7		<i>Oplysn. via R.A.</i> <i>do & SThs. V-1</i>
	Rouen	19/7	Vejle	23/7	238	

6' Rejse :	Vejle	23/7	Rouen	28/7		<i>SThs. VI-1</i> <i>Sths. VI-1-2-3</i>
	Rouen	28/7	Esbjerg	30/7	319 (325 ?)	

7' Rejse	Esbjerg	31/7	København	1/8 (?)		<i>SThs. VI-2</i>	
	København	2/8 (?)	Rouen	6/8			
	Rouen	7/8	Dunkerque	8/8	261**)		<i>UM</i> <i>SThs. VII-1*)-7</i> <i>Fl.41a2 - 2**)</i>
	Dunkerque	9/8	Esbjerg /	11/8	<u>59**)</u>		
			Varde/Ribe		320		
		+ danske Passagerer		11	<i>*) næppe alle paa denne</i> <i>Liste har været med ombord.</i>		

***) Der hersker for mig Usikkerhed om rette Antalsangivelse, idet Liste *Sths. VII-4* angiver Antallet til 156. - Da det samlede Antal udgjorde (ca.) 320 Sønderjyder ifl. *Vestjyllands Soc. Dem.* af 11/8-19 (*Sths. VII-3*), maa Antallet af 261 Sønderjyder fra Rouen reduceres.

8' Rejse	København	23/8	Rouen	27/8		<i>SjM</i>	<i>Sths. VIII-1</i>
	Rouen	28/8	Svendborg	31/8	318	<i>SjM</i>	<i>SThs. VIII-2</i>
			+ danske Passagerer		8	<i>KiR</i>	<i>SThs. VIII-2a</i>

S/S Vidar

Dunkerque	24/10 (?)	København	26/10 (?)	4*)		<i>UM & SjM</i>	<i>Vidar-1-1b</i>
-----------	-----------	-----------	-----------	-----	--	---------------------	-------------------

**) UM* oplyser i sit Brev af 25/10-19 otte navngivne Sønderjyder. Listen (*Vidar-1b* angiver kun 4)

S/S Moskov :

København ca.	1/2-1920	Rouen	4/2-1920			<i>SjM</i>	<i>Mos.-15</i>
Rouen	4/2	Svendborg	8/2	615*)		<i>UM & SjM</i>	<i>Mos -9-10</i>

**) UM* angiver via *LiP* Antallet til 615. - *SjM's* Fortegnelse angiver 192. - Dette Antal kan muligvis refererer sig til Sønderjyder, kun fra 1' og 2' Zone, jfr. bl.a. *UM's* Skrivelse af 12/2-20 (*Mos. 11*). -

Resumé :

De to Krydsere :	<i>Valkyrien</i> :	300 Sønderjyder
	<i>Hejmdal</i> :	<u>921</u> do
	eller i alt :	1.221 Sønderjyder
<i>Ø.K.'s</i>	<i>S/S St. Thomas</i> :	2.124 Sønderjyder (Muligvis er der Tale om et højere Antal)
<i>D.F.D.S.'</i>	<i>S/S Vidar</i> :	4 Sønderjyder (do do do do)
	<i>S/S Moskov</i> :	<u>615</u> do (Talangivelsen er usikker, jfr. ovenfor)
		619 Sønderjyder

Saaledes oplyst - og med alle mulige Forbehold taget - udgør det samlede Antal, der kom tilbage fra Fangenskab, som Hovedregel via *Danmark*, henved **4000 Sønderjyder**. - Ja, muligvis væsentlig flere, muligvis færre. -

ad *S/S St. Thomas' 6' Rejse, fra Rouen den 28' Juli 1919*
med Ankomst til *Esbjerg* den 30 Juli, - jfr. Side 58 :

Som tidligere anført, er *S/S St. Thomas' s 6' Rejse fra Rouen den 28' Juli 1919, med Ankomst til Esbjerg den 30' Juli 1919* ikke blev omtalt, uagtet meget kan berettes derom. -

Grunden til, at jeg først nu kan berette om Ankomsten til *Esbjerg* skal ses paa Baggrund af, at det nok anede mig, at Skibet havde været udenlands for at "*fragte*" en ny Sending Krigsfanger til *Danmark*. -

Men ved Nærlæsning af Avisreferater fra *Esbjerg-Kanten* kom Fornemmelsen, at *S/S St. Thomas* muligvis kort Tid forinden havde gjort Turen fra *Frankrig til Esbjerg*, hvilken Formodning klart blev til Virkelighed ved at læse *Esbjerg Avis Vestkysten* fra hhv. den 31' Juli og 1' August 1919 (*St.Ths VI. 3-4*), samt *Vestjyllands Social-Demokrat* fra den 31' Juli 1919 (*St.Ths VI-5*), og hvorfra nogle Ord bør drages frem. -

Morgen solens Straaler varslede for de unge glade Mænd, at Trængslernes Tid nu endelig var forbi. - Blot anede de ikke de Trængsler, der stod foran dem ved den store Festivitas, de nu skulde møde og føres igennem i *Esbjerg*.....

Guirlander smykkede Havnen, Flag gik til Tops. - Modtagelses komitéen sammen med uendelig mange *Esbjergensere* flokkes til Havnen, hvor Inspektør fra *Ø.K.*, Kaptajn *Jensen*, nøje skulde paase, at *Krigsfangerlasten* kommer vel fra Borde. - Hvorefter han ville sejle tilbage med Skibet til *København*. -

Ogsaa Løjtnant *Becker* fra Modtagelseskomitéen for Krigsfangers Hjemsendelse i *Hamborg* var til Stede for at hjælpe og orientere og samtidigt agere Tolk for ikke-dansk talende Sønderjyder. -

Vanskeligheder p.G.a.tiltagende Ebbe forsinkede selve det, at lægge til Kaj. - Men Problemerne blev overvundet, hvorpaa de allerførste Glædesgensyn udløste lykkelige Smil og et Væld af Glædestaarer. - Hver og én af de frem-mødende og de tilsejlende havde deres Pund af Sorg og Glæde at bære paa. -

En ung Dame, Frøken *Petersen*, Datter af Postmesteren i *Højer*, kysser sin skæggede, med Taarer i Øjnene fyldte, men glade Kæreste fra *Flensborg, alt imedens hun over Rælingen fæster en stor rød Rose i hans Knaphul*. -

Den ældre sønderjyske Kvinde, Fru *Ketelsen* fra *Tønder* og hendes Søn, staaende lidt tilbage, vinker op til en anden Søn og hendes egen Broder, som de ikke havde set i tre Aar - Siden Tilfangetagelse ved *Laon*. -

En anden Dame skynder sig hen til Rælingen med to Børn for at gense sin Broder, der for 5 Aar siden var blevet taget til Fange i *Belgien*. - Hendes Svigerinde var i Mellenntiden død, efterladende Broderes to Børn. -

Som nu blev genforenet med deres Fader....! - Og Ansigterne lyste op !

Som der bemærkes : der var ikke mange Sønderjyder, som ikke fandt dem, de ventede at finde blandt *Krigsfangerne*.

Men den officielle Modtagelse skulde afvikles. - Musikken spillede "*Modermaalet*" og Borgmester *Holch* bød paa hjerteligste Maade de hjemvendende Velkommen oppe fra den granklædte Tribune, og mange Hurraraab lød. -

Derefter Vandring hen til *Havnstationen* for Uddeling af Legitimationskort, Ernæringskort til Køb af 40 Pund Levnedsmidler samt Udbetaling af 25 Kr.(i 2003 : ca. 530 Kr.) samt Kvarterbillet. - Dernæst Vandring til Badeanstalten, hvor 325 Sønderjyder gik ind ad en Dør som *snavsede og trætte Krigsfanger, og kom ud af en anden Dør som unge friske Gentlemænd i nyt Tøj og renvaskede (med Sæbe) og overspujede med koldt og varmt Vand*. - Alt, under Bademester *Christensens* kyndige Ledelse af *Renselsprocessen*. - Og saa hjem til Kvarterværterne....

Jeg tillader mig at nævne nogle Samtaler, som Bladets Medarbejdere havde ombord paa Skibet. - Bl.a. med en Gaardejer fra *Haderslevvegnen*. - Udspurgt bl.a. om Kosten, saa havde den været sløj ude ved Fronten, medens de, der var bag denne, *de fik alt det, de kunde proppe i sig*. -

Journalisten havde iøvrigt bemærket, da han stod ved Landgangen, at mange paa en ejendommelig Vis skælvede i hele Kroppen, da *de satte Foden fast paa Fædrelandets Jord*. -

Holdets Fører, *Kr. Østerberg*, blev ogsaa udspurgt om mangt og meget. - Han kunde fortælle, at de fleste kom fra 1ste og 2den Zone, d.v.s. fra *Haderslev, Flensborg og Tønderregnen*. - "Kun" ca. 100 forstod og talte *Dansk*. -

Problemer havde der været med *at faa sigtet de egentlige Sønderjyder fra*. - Blandt alle dem, der naturligvis ønskede en hurtig Hjemfart, var der saamen ogsaa nogle fra *Østprøjsen*. -

To *Dansk-Amerikanere*, *Mr. Hundertmark* og *Mr. Timsen*, begge i *amerikanske* Uniformer, talte med de to danske Sygeplejersker fra den danske Ambulance i Paris, *Frøkenne Magnus og Frederiksen*. -

Sidstnævnte havde været med til at tilbagesende *russiske og franske* Krigsfanger. -

Hun nævnte, at der blandt Krigsfangerne var en Del, der vitterligt havde taget Skade paa Sjælen tillige, og endog talte om en *Revanchekamp* mod Frankrig. (Spiren til.....?). -

Helt udenfor Fortælling om sønderjyske Fanger *vover* jeg at gengive lidt fra Samtalen, som Journalisten havde med *Skibets Ærespassager*, - *en tapper fransk-dansk Soldat*. - Ved Navn *Fenger*. -

Nevø til den, i sin Tid, ikke helt ubekendte Provst *Fenger* fra *Holmens Kirke* i København. -

Samtalen foregik i *en lille Kahyt for sig selv*, hvor Journalisten møder *Ærespassageren*, *halvt oprejst i sin Køje og rygende paa en Cigaret* (Uha da da....!). - Og i et Hjørne af Kahytten stod der et Par funklende nye *Krykker*. -

Fenger kom ind i den *franske Fremmedlegion* i 1915. - Haardt saaret ved Slagene ved *Somme* i April 1917 (Knust et Laar, Beskrivelse i Detaljer kan læses i Avisen (*SThs.VI-2*)). - Ben lagt i Gips i 10 Maaneder, sengeliggende i 15 Maaneder. -

Tilladelse til Orlov fra *Fremmedlegionen* i 3 Maaneder (bl.a. for at komme i Pleje i København). -

Fint Khakisæt hængende, smykket med Tapperhedsmedaljer og med en rød og grøn Snor. - Tegn, som kun anvendtes i to Regimenter i Frankrig Dels i *Fremmedlegionens* (den røde Snor), dels *Krigskorsets* (formentlig Bærere af *Croix de Guerre*). - Han fortsatte Sejladsen videre til København. -

Under Tilsyn af Dr. *Benny Meyer*, der var *fuld af Beundring for den unge Fengers Standhaftighed og gode Humør*. -

Torsdag den 31 Juli, blev indledt med Gudstjester i *Vor Frelzers Kirke* og i *Zionskirken*. -

I førstnævnte Kirke talte Pastor *Nørgaard* over Davids 103' Salme : *Min Sjæl, lov Herren*, og i Zionskirken messede Pastor *Roosen* over samme Salme, Versene 1-6 og 10-11, og hans Tale gik ud fra Profeten *Jeremias* Kap. 31, Versene 15-17. - Kendte Salmer lød i de smukt udsmykkede Kirkerum, som var fyldte med Sønderjyderne, deres tilrejsende Familier og Menighederne. - For mange Sønderjyder var det en Takkegudstjeneste !

Kl. 4 om Eftermiddagen var der Musik paa Torvet, til Glæde for alle. - Og to Steder var der Festmiddag for Sønderjyderne og deres Familier/Værter, med *Esbjerg Kommune* som Indbyder -

Paa Menuen stod god og kraftig Kost (Kalvekød og Rødgrød), som der dog kun blev spist lidt af, (trods særdeles god Appetit), idet Skibslægen havde advaret mod at spise for meget paa een Gang. -

Et utvivlsomt godt Raad til Sønderjyderne, som næppe havde været vant til særlig megen god og kraftig Mad....

Paa *Paladshotellet* samledes 75 Sønderjyder og deres Værter. - Bordene var særdeles smukt pyntede med *et rigt Væld af Crimsom Ramble, skænket af ORSagfører Wulff, og som Byens Damer, Fruerne Esmann og Kongstad i Spidsen havde anbragt paa en smagfuld og smuk Maade*. -

Borgmester *Holck* bød Velkommen, Entreprenør *Magnus Petersen* oplæste *Vestkystens* Velkomsthilsen, Sønderjyden *Lysing* fra *Flensborg* takkede *Esbjerg By*, *Hr. Konradt* fra Sønderborg tolkede varme Følelser for *Danmark*, Pastor *Nørgaard* berørte Spørgsmaalet om, hvor de fremtidige Grænsepæle skulde staa. Rigtigt bemærkede ham, at urigtig Anbringelse kun ville skabe Ufred. - Agent *Mathiesen* holdt en Tale paa *Plattysk* og Pastor *Hansen* fra *Jerne* mindedes 1864-Krigen. - Løjtnant *Petersen* fra *Haderslev* gav praktiske Oplysninger. - Gartner *Behrens* læste et Digt op, skrevet af en gammel Mand fra *Als*. -

Dr. *Darum*, og Fru *Petersen* sang Solosange hvortil føjede sig Underholdning af *Sommer-theatrets* Personale. -

Et Tableau med *Dybbøl Mølle*, malet paa et Bagtæppe og med sønderjyske Piger i Forgrunden, vakte Begejstring. - Glæde, ogsaa for *Karl Petersen* fra *Rødding*, der ved Bordet fik Meddelelse om, at hans Fader stod udenfor Døren. -

Paa *Hotel Spangsborg* samledes ca. 250 Sønderjyder og deres Værter. - Byens Velkomst blev tolket af...*Redaktør Sundbo*. - Eksportør *Finnemann* talte for Sønderjyderne og det gjorde ogsaa Pastor *Roosen*. - Bogtrykker *Rosendahl* mindedes de tunge Krigsaar, hvor (hvor *S/S St. Thomas* blev antydnet som værende *Fredsskibet*). -

Bogtrykker *Hallberg* fra *Neumünster* (!) takkede paa hans Kammeraters Vegne for den festlige Modtagelse og udbragte en Skaal for Værterne. -

Hans Kæreste var før nævnte Datter af Postmesteren i *Højer*, Frk. *Petersen* - De havde ikke set hinanden i fem Aar.....

Møbelhandler *Beck* omtalte gamle Sønderjyders Trængselsaar og *Redaktør Sundbo* talte for de sønderjyske Hjem. -

Med lidt Sangunderholdning af *Dr. Darum* og *Frk. Backhausen* sluttede saa Festen. -

Muligheder for at spise for meget, blev utvivlsomt, - takket være den stærke Strøm af smukke Taler - en god Støtte for Skibslægens Spiseraadgivning.....!

Jo, naturligvis blev der sunget, og sunget meget. Glæde herskede, - men Sorg for en Sønderjyde, indkvarteret hos Lodsoldermand *Ibsen*, som fik Meddelse om, at hans Hustru og Børn var døde under Fangenskab. -

Fredag den 1ste August var Afrejsedag. - Kø, og dermed store Problemer ved den eneste Billetluge paa Banegaarden, da alle 325 Sønderjyder paa een Gang skulde købe Billet til Grænsen (*Vamdrup* eller *Vedsted*). -

Hvortil kom, at de reserverede *Boggienvogne* til de nævnte Byer var blandet sammen med hinanden, saa ingen kunde finde ud af at komme ind i den rette Vogn !

Men Afskeden var smuk med Sang og Hurraraab og paa Gensyn blev sagt paa *Tysk*, - og utvivlsomt ogsaa mange Gange paa *Dansk*. - Ja, Sproganvendelsen : *Tysk/Dansk* var et levende og stadigt Problem, Danskerne og Sønderjyderne imellem. - *Sindelaget* burde vel snarere have optaget alle Parter....!

Afsnit 38

Nogle Oplysninger om D.F.D.S.'s Skibes Andele i Hjemtransporter efter 1ste Verdenskrig af Krigsfanger fra Tyskland til Danmark, England og Frankrig.

Da Sigtet med min Redegørelse om sønderjyske Krigsfangers Rejser tilbage til deres Hjemstavne paa (hovedsageligt) danske Skibe, vil det jo være lidt af en Kursændring at begynde at undersøge Forholdene den "Stik modsatte Vej". - Imidlertid fik danske Skibe i stort Omfang Opgaven dermed. - Og i den helt fortræffelige Bog v/ Søren Thorsøe om D.F.D.S.s Historie fra 1866 til 1991 har jeg fundet et Væld af Oplysninger og Fotografier om Rederiets forskellige Skibes Andele i de Opgaver, som jeg hér har søgt at give et lille Indblik i. -

Og hertil kommer en helt ypperlig Oversigt over de medvirkende Skibe, Antallet af Rejser og Antallet af *engelske* og *franske* Fanger, og hvorfra og hvortil Rejserne gik. -

Og i *Politikken* fra den 19/11-1918 omtales kommende Fangetransporter af Krigsfanger. -

Jeg tillader mig herefter - paa Baggrund af de givne Oplysninger - i skematisk Form - at give en lille Oversigt over Transporter af *Ententemagternes* Soldater i *tysk* Krigsfangenskab fra *tyske* Havne (især fra Østersøhavnene *Warnemünde-Lübeck-Stettin*) til Danmark resp. til *U.K.* og *Frankrig* :

Skibsnavn	fra	til	Antal Rejser	i Perioden fra/til i 1918 og 1919	Antal Fanger ca.	Nationalitet
<i>S/S A.P. Bernstorff</i> (<i>Skb.F.-34</i>)	Østersøhavne	U.K.	5	27/11-1918 til 9/1- 1919	3.000	Britiske
	København	Hull	12½	13/2- 19/10	ej oplyst	ej oplyst
<i>S/S Cimbria</i> (<i>Skb.F.-70</i>)	Østersøhavne	København	10	i 1918/1919	3.600 400	Britiske + Franske

Skibsnavn	fra	til	Antal Rejser	i Perioden fra/til i 1918/19	Antal Fanger ca.	Nationalitet
<i>S/S C.P.A. Koch</i> (<i>Skb.F.-62</i>)	Østersøhavne	København	12	i 1918/19	5.000 1.000	Britiske + Franske
<i>S/S Dronning Maud</i> (<i>Skb.F.-53</i>)	Tyskland	U.K.	15	22/11-1918 til 8/1 - 1919	11.250 ej oplyst	Britiske Franske
	Tyskland	Frankrig	1 (?)	9/1 - 11/1		
<i>S/S Express</i> (<i>Skb.F.-61</i>)	?	?	2	?	1.600	Franske
<i>S/S Flora</i> (<i>Skb.F.-9</i>)	Østersøhavne	København	2	1/1- 11/1	1.600	Franske
<i>S/S Frederik VIII</i> (<i>Skb.F.-64</i>)	Østersøhavne	U.K.	5	23/12-1918 til 20/1 -1919	7.500	Britiske
<i>S/S Kong Haakon</i> (<i>Skb.F.-16</i>)	Tyskland	U.K.	16	22/11-1918 til 13/1 - 1919	12.000 ej oplyst	Britiske Russiske
	København	Finland	2 (?)	31/3 -22/4		
<i>S/S I.C. LaCour</i> (<i>Skb.F.-35</i>)	Østersøhavne	U.K.	5	27/11-1918 til 10/1-1919	2.000	Britiske
<i>S/S Niels Ebbesen</i> (<i>Skb.F.-23</i>)	Østersøhavne	København	12	i 1919	3.000 600	Britiske + Franske
<i>S/S Primula</i> (<i>Skb.F.-42</i>)	Østersøhavne	U.K.	6	25/11-1918 til 17/3 - 1919	ikke oplyst	Britiske

Samlet kan siges, at der af *D.F.D.S.*'s Skibe blev udført 95 Ture, med i alt 56.130 Krigsfanger, hvoraf 34.850 var *engelske* Fanger, som blev transporteret fra *tyske* Østersøhavne til *København*. - Hertil kom, at 16.080 *engelske* Fanger blev sejlet fra Østersøhavne eller *København* til *England*. - Og endelig blev 5.200 franske Krigsfanger transporteret fra Østersøen til *København*. -

Men ogsaa andre end *D.F.D.S.*'s Skibe medvirkede i lignende Transporter, bl.a. *Ø.K.*'s *S/S Birma* (*SKkb.F.69*) med *siamesiske* Krigsfanger, *S/S St. Croix (III)* (*Skb.F.66*) tog flere Rejser med *britiske* Fanger fra *baltiske Lande*, ligesom *S/S Russia* (*Skb.F.65*) - eller hed den *S/S Rossija* ? - deltog i Arbejdet med Tilbagesendelserne. -

Alt i alt maa det formodes, at tæt ved 100.000 Krigsfanger fra *de allierede Lande* blev transporteret væk fra *Tyskland* paa *danske Skibe*. - En Opgave, hvis Omfang vistnok ikke erindres særligt stærkt i *Dag*. -

Afsnit 39.

Om Slesvigeres Ansøgninger om Arbejde i Danmark efter Genforeningen i 1920.

Tilbage til deres Hjemstavn kom de sønderjyske Krigsfanger. - Dette, paa den ene eller paa den anden Maade. - Hjem til Familie, Venner og Bekendte. - Et Hjem, der maaske laa syd for vores nuværende Grænse. - Til idel Lykke, daglig Arbejde og Forventninger om en god Fremtid under harmoniske Omgivelser. - Med Sjæl og Legeme i fin Stand og Balance i det Hele. - Dette trods Krig og Ulykke ? - Næppe for alle....! Uanset Hjemstavn Nord eller Syd for vores Grænse. - Vel bedst. - i Danmark. - Jeg fandt i Arkivmapperne nogle sigende Ansøgninger fra (*dansksindede*) *Sydslesviger*, der søgte Arbejde hér i Landet.

Muligvis er de to nedenfor omtalte Ansøgninger typiske for de Tanker, som rørte sig hos tidligere Krigsfanger. -

Den 15' August indsender *Hans Johannsen Kromand* en Ansøgning til *MM* via *SjM* om Ansættelse indenfor Ministeriets Lønningskontor. (Ans. 1) - Han anfører i sin Ansøgning, at han var født i *Skærbæk* den 21' Januar 1891. - Hans Fader, som havde været Konduktør, kom fra *Skærbæk*. - Skolegang (Kommuneskole) i *Skærbæk* og *Tønder* (4 Aar i Real- skole). - Han havde tjent i den tyske Marine, herunder deltaget i Slaget i *Skagerak* paa det tyske Krigsskib *König*. (Kskb.F.16). -

Begrundelse for Afslaget lød: *da der ikke haves ledig Stilling, svarende til den, den paagældende har beklædt.* -

Noget anderledes stillede det sig m.H.t. en Ansøgning fra Marine-Feldwebel *Theodor Christian Duus* (Ans.2), der den 15' Maj 1919 fra *Norderney* sendte sin Ansøgning til *Det danske Krigsministerium for den danske Marine, København*, gennem *H.P. Hanssen*, der den Gang boede i *Aabenraa*. -

Hvilket skete efter Aftale med *H.P. Hanssen's* Svigersøn, *Hr. Thomsen*. -

Ansøgningen sigtede paa en lignende Stilling indenfor det danske Søflyvervæsen, eller som Konsulatsembedsmand ved det danske Konsulat (monstro i *Flensborg* ?). -

En lille Omtale af hans Levnedsløb kunde maaske finde Plads hér ?

Fødselsdatoen er ikke oplyst. - En maritim "civil" og en militær Uddannelse har han gennemgaaet, ligesom han angiver flere Gange at have sejlet til flere europæiske og amerikanske Lande. -

Forliste med den tyske Krydser *Mainz* (Kskb.F.17) under Træfningerne ved *Helgoland*, den 28' August 1914, og kom i engelsk Fangenskab, men udtusket tilbage til Tyskland i Februar 1915. -

Efter 16 Dages Ophold paa Lazaret ført tilbage til sit Stamkompagni, for i Marts 1915 at blive overført til 2' Søflyveafdeling, hvor han tillige beskæftigede sig med Organisation paa Statstjenestemand's Niveau. -

Bedstefaderen deltog som dansk Soldat i Kampene ved *Idsted* og *Fredericia*. -

Hans Broder er Flyvelærer, med Kommando i *Flensborg*. -

Ansøgningen, der tilgik *Det af Statsministeriet nedsatte Udvalg, Holmens Kanal Nr. 15* (*SjM* var jo endnu ikke oprettet), fik en haandskreven Paategning af *jhv. Rigsdagsmand H.P. Hanssen, Aabenraa*, med dennes anbefaling og med Bemærkningen : *han er dygtig i sit Fag, og de Erfaringer, han har indvundet under Krigen, vil...(?). med Fordel kunne udnytttes.* -

Med denne anbefaling videresender Udvalget den 20' Juni Sagen til *MM*, som den 4' Oktober erindres af *SjM* efter fornyet Henvendelse af 24' September fra *Theodor Duus*, hvilken Erindringskrivelse blev fremsendt via *Hr. Chr. Thomsen*, i *Aabenraa*. -

I Skrivelser af 4' Oktober henstilles til en Imødekommelse af Ansøgningen, med Bemærkningen : *da man efter alle Oplysninger, der foreligger om Andrageren, vilde anse det for værdifuldt, om han overgik til dansk Tjeneste.* -

Og med Blyant yderligere paategnet : *Henlægges ikke.* - (Ans.3). - Formodningen taler for, at han fik en Stilling i Danmark indenfor det danske Søflyvervæsen, som jo var under Opbygning. -

Afsnit 40.

Der handler lidt om Økonomi

Selvsagt maatte det koste Penge at faa de sønderjyske Krigsfanger hjembragt fra Nær og Fjern til Slesvig. -

Belyst er Maaden, hvorpaa Hjemsendelserne fandt Sted. - I stort Omfang ad Søvejen. -

Fortalt er det Arbejde, som blev udført af Statsadministrationen, som arbejdede paa det Grundlag, som en stort set enig Rigsdag havde besluttet og som havde den danske Befolknings Tilslutning. -

I alt Fald f.s.v. angik de humanitære Aspekter og de Udgifter, der var forbundet med Hjælpen til de hjemvendte.

Dette sidste vidner de mange Oplysninger om Donationer til *Det Sønderjyske Fond* om. -

Rigsdanskerne modtog *Slesvigerne* med aabne Arme, og stærke menneskelige Baand blev knyttet ud i Fremtiden, hvad f.Eks.de mange *sydslesvigske* Børns mange senere Sommerophold i Danmark viser. - Ja, faktisk helt op til vore Dage. -

Og Danskheden syd for den "nye" Grænse blev ikke glemt ved Tilskud til danske Skoler, Foreninger etc..

Udgifter, som selv i det nye Aartusinde staar opført paa Danmarks Finanslov.med et ikke ubetydeligt Beløb. -

Naa, dette just skrevne maa nok betragtes som et lille Sidespring fra Spørgsmaalet, endnu ikke stillet : hvad kostede det at faa de mange Krigsfanger sejlet til Danmark ? Svaret kender jeg ikke, og Svaret er faktisk underordnet. - Men et Indblik i nogle Udgiftsposter kan maaske give et Billede af andre Sider i Sagen end "derfra og dertil..." I Arkiverne fra *SjM* findes saaledes mange Regnskabsoplysninger og Bilag, hvoraf en Del - "i tilfældig Orden og Sammenhæng" - nedenfor vil blive skitseret. -

Naar Beløb i 1919 oplyses i udenlandsk Mønt, og samtidigt anføres i danske Kroner og Øre, og muligvis ogsaa er angivet i 2003's Værdi, saa skal alle Tal og Beløb tages med yderste Forbehold. - Angivelserne i fremmed Mønt fremgaar naturligvis af Regninger, Opgørelser, Skrivelser etc. Ofte vil der være noteret et Beløb i Kroner, svarende til Datidens Modværdi. - Beløb, angivet i 2003-Niveauet, bygger paa Oplysninger fra *Statistisk Departement (Ø.1)*, allerede nævnt i Bilag *V.30*, hvorefter Værdien af 1 Kr. i 1919 svarer til 21,36 Kr. i 2003 (*Ø.1*) og 1 Kr. i 1920 svarer til 17,85 Kr. i 2003 (*Ø.1a*) og endelig, at 1 Kr. i 1920 svarer til 18,05 Kr. i 2004 (*Ø.1b*) - En ønskelig Omregning til Nutidens Prisniveau skulde herefter være mulig, idet man maa erindre sig, at mange af Dagligdagens Priser angiver Beløb *incl. Moms*. - Det maa i denne Sammenhæng tillige bemærkes, dels at *Øre-Beløb* er angivet med tre Cifre, idet en helt nøjagtig Kursangivelse er nødvendig ved store Pengetransaktioner, - dels, at Kurserne ikke altid tager i Betragtning de ofte store Omkostninger, der kunde være i Forbindelse med Pengeoverførsler. - Som i Dag, saaledes ogsaa den Gang : Pengeinstitutionerne skulde jo ogsaa gerne leve....

De forskellige Valutakurser kunde iøvrigt svinge fra Dag til Dag, for ikke at sige : fra Time til Time, idet ikke mindst Inflationen (særligt udpræget i *Tyskland*) prægede Europa. -

I *Rigsarkivets* Mappen fra *SjM* har jeg taget nogle Oplysninger om de Indtægts-/Udgiftsmeddelelser, der forelaa i den Mappe, der vedrørte denne Side af Sagen, og hvortil der henvises (*Ø.1c*). - Nogle Dertaljer omkring nogle af disse Poster vil kunde læses i mine Notater, vedlagt som Bilag (*Ø-0*)

Afsnit 41.

Om Sønderjyders Rejser fra Kongeriget Danmark til Afstemning i Sønderjylland i Februar 1920.

Hovedformaalene med de sønderjyske Krigsfangers Hjemtransport paa (hovedsageligt) danske Skibe var naturligvis først og fremmest, at faa dem frigjorte fra Krigsfangenskab, bringe dem tilbage til Hjemstavn og - vel ikke helt uvigtigt - : at give dem Mulighed for at stemme derhjemme om deres fremtidige nationale Tilhørsforhold. -

I selve Danmark var der rundt omkring en del Sønderjyder, der var berettigede til at stemme derom, og for disse blev der givet Muligheder for Transport til Sønderjylland. -

Og herom har *Nationaltidende* i sine Udgaver fra Lørdag den 7' og Mandag den 9' Februar 1920 (*Afstm. 1-3*) nogle Beretninger. -

Herom kunde Avisens Korrespondent, *Carl Muusmand*, skrive i Avisens Udgave den 7' Februar (*Afstm. 1*), at der ved Langeliniekajen i *København* laa fire Skibe : *S/S Kong Haakon (Skb.F.16)* , *SS Dronning Maud, (Skb.F. 53)*.som skulde sejle til hhv. *Sønderborg* og *Aabenraa*. - Ligeledes laa sejlklare *S/S Heimdal (Skb.F.56)* og *S/S Freja (Skb.F.55)*, som begge skulde til *Haderslev*. -

Ved Middagstid strømmede store Skarer af Mennesker ud til Langelinie. - Vel var der ingen Flag, der vajede, men alligevel saa alt festligt ud. - Herrerne med et lille Sølvemblem med *de to Løver* (skænket af Grosserer *Thomas S. Lorenzen*) og *i Knaphullet* : et Dannebrogflag. - Damerne kunde pynte sig med større eller mindre Blomsterbuketter, som uden Undtagelse alle var i hvide og røde Farver, nemlig hvide Syrener og røde Tulipaner. -

De forsinkede, som kom med Automobiler, havde svært ved at trænge igennem Menneskemængden, men fik til Gengæld et Hurra med paa Vejen. -

Oppe paa Skibene saa man kendte Ansigter, som f.Eks. Professorinde *Julie Fischer*, som kunde fortælle, at der var Køjlepladser til alle og at der iøvrigt var hyggeligt og rart ombord. -

Som Vært paa *S/S Dronning Maud* fungerede Direktør *Anton Petersen* fra *Wivels Restaurant* og paa *S/S Kong Haakon* var det Hr. *Carl Jørgensen* fra *Industricaf en*, der stod for Forplejningen. - I de to andre Skibe var der ogsaa kendte Restauratører, der stod for denne Opgave, - dog uden Navns Nævnelse. - Dog anfører *Nationaltids* i sin *Mandags-Udgave (Afstm. 3)*, at *S/S Freja* havde været under Ledelse af *Skydebanens Vært*, Hr. *Asbye Hansen*. - Politibetjente og akademiske Skytter paatog sig en høfligt Vagttjeneste og lod dem, der skulde med passere langs Kajen, medens Tilskuerne havde fin Udsigt fra Molens høje Terrasse. - Stilhed, - ja men kun indtil *S/S Kong Haakon* var kommet blot et Par faa Meter fra Bolværket ud paa sin Sejlads. Da lød Hurraraabene fra Skib og Kaj, og en lille bleg snehvid Solskive brød forsigtigt gennem Rimtaagen. -

To røde Silkebannere foldede sig ud under en forgyldt Spidsod i Skibets Forstavn, og de tusinder af Mennesker brød ud i Sang for hvert Skib, der lagde ud fra Kajen. - Avisen angiver Afsejling med i alt ca. 1.250 Vælgere paa de fire Skibe. - Det var Journalisten, Hr. *Haagen*, der havde berettet om denne Affart fra København. -

Mandag den 9' Februar kunde *Nationaltidende* berette om Afsejling fra *Korsør*, hvor de tre *tidlige Morgentog* fra *København*, nemlig dem med Afgang Kl. 5,50 - Kl. 6 og Kl. 6,10, bragte de sidste 650 sønderjyske Vælgere frem til Kajen (*Afstm. 2*). - Et af de frivillige Akademikeres Skytters Orkester modtog Sønderjyderne paa Hovedbanegaarden. - Mange af dem var kommet til Banegaarden siden Kl. 4 om Morgenen i *de fuldt oplyste* Sporvogne. - Avisens Medarbejder, Pseudonymet *H.F.*, tog Plads i Toget Kl. 6 (benævnt "*De gamles Tog*") og fik paa II'Klasse Lejlighed til at tale med flere af de lidt  ldre Sønderjyder, der kunde berette eet og andet. - Dr. *Baagø* og to uddannede Sygeplejersker samt otte Samaritterdamer tog Vare paa dem, som havde Behov derfor. - Bl.a. blev det konstateret, at en ung *energisk* Pige, som var taget af Sted med høj Feber, havde faaet *den spanske Syge*. -

Hun blev anbragt i en særlig Kup  med en Sygeplejerske. - Og fra *Korsør* sendt tilbage a.H.t. Smittefaren. - Efter smaa korte Ophold i bl.a. Roskilde, hvor mange Mennesker var mødt frem for at hylde Sønderjyderne, naaede Toget frem til *Korsør*, og modtaget d r med Hornmusik og Sang og til Tonerne af "*Den Gang jeg drog af Sted*" marcherede man over til Færgen, hvor Grosserer *Thomas Lorenzen* og Direktør *Valdemar Petersen* fra *Angleterre bød* Velkommen om Bord til *en god Frokost*, serveret af *Langeliniepavillonens Vært*, Hr. *Franz Christensen*. - Det siger sig selv, at By, Havn og Moler var flagsmykkede paa det festligste. - Lidt uklart staar det for mig, naar det anføres i Avisen, at de allerede fire nævnte Skibe stod ud af *Korsørs Havn* sammen med *S/S Møen (Skb.F.54.)*, naar det iøvrigt blev anført, at Togpassagererne *blev ført over til Færgen*. - Maaske skulde denne sejle til Sønderjylland, og ikke, som normalt : til *Nyborg*. - Naturligvis genlød det ene Hurra efter det andet. - Og i rette Øjeblik kom Solen skinnende frem med et *Foraarssmil*. -

Samme Dag, Mandag den 9' Februar 1920, kunde *Nationaltidendes* Medarbejdere, bl.a. *Carl Muusmand*, skrive om Ankomster til sønderjyske Havnebyer med stemmeberettigede sønderjyske Vælgere (*Afstm. 3*). - Saaledes i *Haderslev*, Søndag den 8' Februar, hvor *S/S Freja* med sine 160 Passagerer naaede frem til Byen efter en Sejltur Nord om *Sjælland* i Maaneskin, og ned gennem *Lillebælt* til Udmundingen af *Haderslev Fjord*, hvortil man naaede ved Solopgangstide. - Sejturen gennem den tyndt isbelagte Fjord form de sig som et helt Triumftog langs den flagsmykkede Fjordkyst frem til Byen. - Til en festlig Modtagelse, hvor klare Barnestemmer sang danske Fædrelandssange. - *Haderslevs Gasv rks* store Sirene havde allerede ved 8-Tiden forkyndt, at Damperne havde passeret *Aarøsund*. - Blandt Sønderjyderne var der adskillige gamle Mennesker, som ikke havde set deres Sønderjylland i over 50 Aar. Gensynet fremkaldte Glædestaarer og Gl dessmil. - Store Menneskem ngder havde samlet sig ved Bolværket, hvor unge Piger i Nationaldragter og raske Spejdere fungerede som Ordensvagter, og hvor et Hornorkester bidrog til den gode Stemning. - Ved 9½-Tiden kunde Formanden for Borgerrepræsentationen, Direktør *Christensen*, byde Velkommen, og L gen, Dr. *Jørgen Jensen*, som havde ledsaget Sønderjyderne ombord paa *S/S Freja*, takkede for Modtagelsen. - Under Ledelse af Raadmand *Thorkild Møller* foregik Fordelingen til de forskellige *Smaabanetog*, som blev benyttet af Hovedparten af de ankomne til deres videre Rejse frem til de Byer, hvor de skulde stemme. -

Naturligvis hjalp Sygeplejersker og andre Personer de gamle og svagelige til Rette. -

Og m.H.t. Indkvartering hos Kvarterværterne ydede Spejderne, som altid, deres uvurderlige Hjælp. -

Et pulserende Liv herskede i Byens Gader, hvor de mange franske Officerer, de Tilrejsende og Byens Borgere alle var i Festhumør. - Og de mange Automobile, pyntede med engelske og franske Flag, gav det Hele Kolorit. -

De franske Patrouiller havde sikkert ikke meget Besvær med at opretholde Ro og Orden i Gaderne !

Carl Muusmand sluttede sin Beretning fra *Haderslev* med følgende Ord : *Som Danske i sluttet Trop med Musik og Faner at kunne marchere gennem Haderslevs Gader, - det er en Følelse, som kun den forstaar, der er født Sønderjyde.* -

Allerede om Lørdagen den 7' Februar var Automobile ankommet til *Haderslev* fra *Kolding* med Stemmeberettigede. - Ved Grænsen ved *Frederikshøj* var der blevet rejst en Æresport, og andre lignende Porte var ogsaa blevet rejst paa Vejen ind til *Christiansfeld*. -

Forlydender om, at *Tyskerne* ville ødelægge disse foranledigede Udsættelse af *danske* Vagter.... -

Pr. Bane kom ogsaa mange til *Haderslev*, hvor Stemmeberettigede fra Nord og Syd forinden var mødtes ved Grænsestationen ved *Vojens*. - En Station nærmest Grænsen var *Farris*, lidt syd for *Vamdrup*. -

Der forlyder intet om, at der til Afstemningerne kom nogen med Flyvemaskine. -

Til *Aabenraa* ankom *S/S Dronning Maud* ved 8-Tiden efter at den - for ikke at komme for tidligt ind til Byen - havde krydset lidt omkring i Fjorden. -

Modtagelsen af de ca.400 Vælgere blev, som forventelig, stor og hjertelig og med Musik og Sang. -

Arkitekt *Fink* bød Velkommen, og Fru *Skrumsager Madsen* takkede, hvorefter Ilandstigningen begyndte. -

I Procession marcherede man - syngende danske Fædrelandsange - gennem adskillige Æresporte op til *Nørretorv*. -

Ogsaa Vælgere syd fra kom til Byen, mange med Tog, og de deltog ogsaa i Processionen. -

Ved Ærsporten paa *Nørretorv* vendte de sig (stiltfærdigt) imod denne og sang *Slesvig-Holsten-Visen*. -

Sangerkrig - ikke paa *Wartburg* - men paa *Nørretorv* i *Aabenraa* ??

Folkel hjemmet fungerede som Valgkontor og hjalp de Tilrejsende med deres forskellige Problemer i Forbindelse med Valghandlingen. -

I et saa "speget" Omraade, rent nationalt set, maatte der selvfølgelig opstaa "Gnidninger", og Bøllestreger forekom. -

Extra-Tog kørte ind med Vælgere, men alt forløb dog rimeligt fredeligt og godt. -

De nationale Farver markerede Forskellen, - et Valgs Kendetegn. -

Byens Forretninger holdt lukkede saavel om Mandagen, men ogsaa Tirsdagen og den følgende Onsdag. -

Frederiksklubben holdt Mandag Aftenen Fest for de franske Officerer fra *La Marseillaise* ude paa *Aabenraa's Rhed*. -

Under Overskriften : *De danske Vælgere strømmer til Als*, beretter *Nationaltidende* fra den 9'Februar 1920 (*Afstm.2*) at der Søndag Eftermiddag og hen paa Natten, den 8' Februar, ankom hele tre *Jernbanetog Nord fra* til Banegaarden i *Sønderborg*. - Det var for første Gang, at *dansk* Jernbanetog kom til Byen. -

Alle tre Gange modtaget af en jublende Menneskeflok. - Mest festlig var den første Modtagelse Kl. 3 af det allerførste *danske Tog* med *dansk* Personale. - Kaptajn *Moldt* bød Velkommen, og et Folketog dannedes, som med Musik forrest i Spidsen gik gennem Byens Gader over *Pontonbroen* og op mod *Dybbøl Banke*. -

Fra Raadhusets Balkon talte den tidligere Landdagsmand *Nissen*, og ved *Sønderborghus* talte *Peter* og *Andreas Grau*.

Klokken 6,30 og Kl. 9 om Aftenen kom saa de to sidste Tog fra *Danmark*, - ogsaa modtaget paa festligste Vis. -

Tyskerne overlod (generelt) til *opfanatiserede Realskoledrenge* at lave Ballade. - Om Natten gik *Tyskerne* ret konkret til Værks ved f.Eks.at ødelægge Flagstænger (til de danske Flag, naturligvis), ligesom en gammel Kone, der bar et Dannebrogflag paa Brysrtet blev slemt tilredt af Slag i Hovedet med en Flagstang, angrebet af nogle *tyske Kulturbærere*.... -

Tilstedeværelsen og Indgriben af de *franske Tropper*, har givetvis haft en gunstig Indvirkning paa Brushoveder. -

Nævnes skal tillige, at samme Søndag den 8' Februar ankom om Aftenen Kl. 8 til Banegaarden paa *Sundevedsiden* et Tog med *kongerigske* Vælgere fra *Vejle*, som af en Folkeskare med Musik blev ført ind i Byen, hvor flere tusinde samlede sig foran Raadhuset. - Fransk Musik blev spillet af et *fransk* (?) Militærorkester. -

Magistraten og Byraadets Medlemmer tog Plads paa Raadhusets Balkon, hvorfra fhv. Landdagsmand *Nissen* (igen) holdt en Tale ud fra Ordene, at "*Hjertebaand ikke kan briste*". - En Tak til *Franskmændene* blev ogsaa fremsat. -

Men ikke blot med Jernbane kom sønderjyske Vælgere. - *S/S Kong Haakon* havde allerede ud for *Sønderborg* kastet Anker, Søndag Morgen. - Men ved 8-Tiden lettede Skibet og sejlede ind i Havnen, hvor den store Modtagelse fandt Sted. Festkomitéen var paa Pletten sammen med Musikkorps, og Spejderne mødte med et stort Dannebrogflag. - (Husk stadig i al denne dansk-nationale "Beruselse", der vitterligt herskede, at "Nordslesvig" stadig formelt var *tysk* Landomraade og stadig underlagt tyske Retsregler og Jurisdiktion.) - En Borger fra Byen bød Velkommen, og ORSagfører *Peter Paulsen* fra *Ekspeditionen* takkede. - Han og Bankdirektør *Filskov* udtrykte iøvrigt fuld Tilfredshed med Sejlturen, hvor ingen var blevet søsyge. - I Optog gik det til Banegaarden, hvorfra et Særtog bragte Størsteparten af Vælgerne til *Tønder*. -

Lidt *uventet* kom samtidigt *S/S Moskov* til *Sønderborg* med 615 Krigsfanger fra *Rouen*, som tidligere beskrevet. - Musikkorpsset gik tilbage til Havnen, men *Tyskerne* fik hurtigt samlet sine Tropper og mødte frem med deres Faner. - En *tysk Latinskolelærer* bød *Velkommen hjem til det tyske Fædreland*. - En *dansk Mand* bød derefter *Velkommen*, hvorpaa *Tyskerne* istemte "*Deutschland über alle*", fuldstændigt overdøvet af "*Der er et yndigt Land*". -

Det viste sig iøvrigt, at det store Flertal af de 615 Krigsfanger var fra *Sydslesvig* og kun ca. 50 *Nordslesvigere*. - Jovist, fra alle Egne af Landet strømmede Sønderjyder til deres "eget" Land. - Saaledes ogsaa dem fra *Lolland og Falster*. -

Atter kunne *Nationaltidende* i sin Udgave fra Mandag den 9' Februar 1920 (*Afstm. 3*) berette om de ca 25 Vælgere, der om Søndagen den 8' Februar med Toget rejste fra *Nakskov*, hvor mange forsamlede Mennesker gav dem 3-foldige Hurraraab med paa Vejen. - I *Maribo* var der hejst Flag, men intet ellers markerede Begivenheden. - Hvorimod i *Nykjøbing F. havde Skarerne fra de lolland-falsterske Byer truffet et festligt Arrangement*. *Sønderjysk Forening* havde sørget for, at Banegaardspladsen og Perronerne var *smagfuldt* dekorerede med Flag. - Ved 2-Tiden afgik et Særtog med 1ste Del af de stemmeberettigede til Sang- og Musikledsagelse med sønderjyske Vælgere, og det samme gentog sig senere paa Eftermiddagen, da Eftermiddagstoget kom med de sidste fra *Lolland*. - De ca. 200 Sønderjyder kørte til *Korsør*, hvor de overmattede, for næste Dags Formiddag at sejle videre til forskellige Havne i 1ste Zone. -

Man kan med nogen Ret spørge, hvorvidt den ovenfor angivne Beskrivelse egentlig høre hjemme i den egentlige Opgave : at give et Par smaa Glimt om *sønderjyske Krigsfangers Hjemfart paa danske Skibe* ?
Beskrevet er hér rigtigt nok sønderjyske Vælgere, men ikke *Krigsfanger* i dette Begrebs egentligste Betydning. - Nej, ganske rigtigt. - Men dog Sønderjyder, der af den ene eller anden og muligvis ret nødvendig Grund havde fundet et Hjemsted i Udlandet (Danmark), og som følte sig knyttet til *Slesvig-Omraadet*. - En aktuel Tilknytning til et Landomraade, som gav dem en *formel* Ret (Retten til at deltage i Afstemningen) til Medbestemmelse af dette Landomraades fremtidige nationale Tilhørsforhold. - Men ligegyldigt hvad, saa skulde min Beskrivelse gerne have givet et lille Indtryk af de Følelser, der gjorde sig gældende i det, vi i Dag kalder for *Nordslesvig*, -den Gang (endnu) en Del af det *tyske Rige*. - Og saa kom mange jo sejlede derned paa *danske Skibe*....

For egen Regning iøvrigt....! - Et fremhævet "Nødskrig" i *Nationaltidende* fra den 7' Februar 1920 (*Afstm. 1*) vidner om, at der var virkelig mange, som ikke havde Midler til at betale for Rejsen, og dermed afskaaret fra at stemme (vel underforstaaet fra Avisens Side : *stemme dansk*), hvorfor Bladet opfordrede kraftigt sine Læsere om økonomisk Støtte og Tøj, idet det oplyses, at - Citat - *Tyskerne hér i Byen klæder deres Vælgere paa og giver dem 75 Kr. i Rejsepenge*. *Nationaltidendes* Kontor *Ved Stranden 18, 2 Sal* var aabent til Kl. 12 Aften den Dag....
Jovist, hver Stemme talte i dette Spil ! -

Afsnit 42.

Nogle faa Linier om den franske Krydser *La Marseillaise*' Tilstedeværelse i Afstemningsomraaderne. -

I forskellige Sammenhænge er dette *franske* Krigsskib blevet nævnt. - Saa et Par Linier om dets Virke i Forbindelse med Afstemningen i Slesvig kunde maaske være paa sin Plads. -

Man har naturligvis kunnet forestille sig, at Brydningerne i Slesvigomraaderne kunde udvikle sig paa ufredelig Vis, med Optøjer, Slagsmaal og deslige, bevirkende alvorlig Uro omkring selve Valgshandlingerne og Tiden forinden. - Tilstedeværelsen af "fremmede" Tropper, (som ogsaa blev betegnet som "Besættelsestropper") kunde have en fornuftig afkølende Virkning paa Uromagere, - og det var vel ogsaa det, som blev Resultatet. - I alt Fald synes det som om, at alt i Realiteten forløb stille og roligt i Tiden til efter Afstemningerne var sluttet. -

Tilstedeværelsen af bl.a. *franske* Krigsskibe i dansk Omraade har givet Problemer af alvorlig Art for de *franske* Marinemyndigheder. -

I et Brev, dateret den 12' August 1919 (*Mars. 1*) anmoder Marineattachéen ved den *franske* Legation i København *MM* v/ Marinekaptajn (!) *Reichnitzer* om Oplysninger, hvorvidt der gjaldt særlige Regler, i hvilken Rækkefølge Afspilning af nationale Hymner skulde foregaa, naar flere Landes Marinefartøjer laa paa en Rhed. -

Den *franske* Marine ville være lykkelig (*heureux*) over at kende saadanne Regler, hvis de da fandtes indenfor den *danske* Marine. - *MM*'s Svar er mig desværre ubekendt. -

Allerede den 5' August 1919 blev *UM* af den *franske* Gesandt i København forespurgt, om *La Marseillaise* maatte anløbe *Københavns Havn* (*Mars. 2*), hvilket Ønske blev imødekommet (*Mars 2a*). -

Allerede den 31' Juli 1919 (*Mars. 3*) tilskrev den daværende *franske* Gesandt, M. *A.R. Conty*, i sit Brev til *MM*, at hans Efterfølger i Embedet, M. *Paul Claudel*, ville komme til København med *La Marseillaise*, som ville forlade *Dunkerque* den 1' August, og at man ville være glad, saafremt alle Formaliteter i den Anledning kunde bringes i Orden. -

Gesandten anførte samtidigt, at Krydseren ville være Sæde for den Kommission, som ville blive nedsat i Forbindelse med Folkeafstemningen. -

Paa Side 236 i Bogen *Københavnervliv 1912-1920* (*Mars. 4*), staar angivet, at *La Marseillaise* (*SkbF. 5/KSkb.F22*) den 9' Januar 1920 om Aftenen stod ind i *Københavns Havn* med en Besætning paa 600 Mand samt 600 franske Fodfolksoldater, som skulde udgøre *Frankrigs* Besættelsestropper under Afstemningen. -

Og i Dagene derefter kom der ogsaa *engelske* Tropper til København, som den 13' Januar afsejlede fra *Københavns Frihavn* til *Sønderjylland*. -

Den 12' Januar havde der iøvrigt været en *pompøs og hjertelig* Fest paa *Glyptoteket* i København for Officererne.

Men allerede i August 1919 havde *La Marseillaise* været i det endnu *tyske* *Sønderjylland*, idet Avisen *Vestkysten* den 26' August 1919 kort kunde berette om Skibets Ankomst til *Aabenraa*. (*Mars. 5*), hvor *Befolkningen hejser Dannebrog*. - Og om Eftermiddagen ville en Deputation af Danskere, med Kaptajn *C.C. Finsen* i Spidsen, gaa ombord for - ifl. Bladet *Hejmdal* : at give Kommandanten og Besætningen en Hilsen fra den *danske* Befolkning i *Sønderjylland*, og samtidigt give Udtryk for, at man ser *Frankrig* og de *Allierede* som Befriere fra det aarelange Fremmedherredømme. -

Om Tirsdagen den 26' August ved 5,30-Tiden om Eftermiddagen ankom *La Marseillaise* til *Aabenraa*, men under Protest fra det *tyske* Admiralitet, som ifl. det *tyske* Blad i *Aabenraa* : *Apenrader Tageblatt*, havde sendt en traadløs Protest til Skibets Kommandant mod Skibets Besøg i *Aabenraa*, *Flensborg* og *Haderslev*, idet Anmodning derom ikke var indgivet betids nok, og ej heller var begrundet i Vaabenstilstandsbetingelserne og følgelig ikke tilladt (*Mars. 6*). - Hvilken Indsigelse Kommandanten aabenbart ganske ignorerede. -

Nogle mindre Uoverensstemmelser i nævnte Avis foreligger m.H.t Tids- og til Dels Stedangivelser for Skibets Bevægelser og Opankninger. - Saaledes oplyses, at *La Marseillaise* forlod *Aabenraa* Kl. 7 om Morgenen for at ankre op Kl. 8 om Eftermiddagen mellem *Holnæs* og *Brunsnæs* i et Par Timer. - I et andet Indlæg staar anført, at den *franske* Krydser ankom om Eftermiddagen til *Flensborg Fjord*, for at ankre op ud for *Kollund* Kl. 5,15. -

Ligeegyldigt hvad, saa kom Skibet ind i Fjorden, hvor den blev modtaget af en Skare Motorbaade og Vinken fra Mennesker paa Bredden. - En Deputation med *dansk-sindede Flensborgere*, med Redaktør *Christiansen* som Ordfører, bød Krydseren hjerteligt Velkommen. -

Besøget i ved *Flensborg* maa have været af kortere Varighed, idet *Nationaltidende* den 28^e August (*Mars. 7*) kunde oplyse, at *La Marseillaise* ankom Onsdag Morgen den 27^e August til *Sønderborg*, hvor den kastede Anker paa Yderreden ved *Hemming Bund*, hvor ud til en Deputation paa ca. 20 Personer sejlede for at byde Velkommen. -

I Deputationen befandt sig bl.a. Gaardejer *P. Grau* fra *Pøl* (nær *Nordborg* paa *Als*), *N. Nissen*, *Skiby*, *H. C. Hanssen* *Nørremølle*, *Andersen*, *Gunderup*, Redaktørerne *Andreas Grau* og *T. Filskov*, *Matthias Koch*, Arbejderforeningens Formand, *Christensen* samt *Dr. Korberg*. -

Det var Professor *Verrier*, der modtog Deputationen i Kommandantens Kahyt, hvor *Dr. Koberg*, paa *Fransk*, paa en indholdsrig Maade fik takket *Frankrig* og de *Allierede* for at de medvirkede til Opfyldelse af *Pragerfredens* § 5, til Gavn for Sønderjyderne. - Og *Peter Grau* talte paa *Dansk* i samme Aand, ligesom *Niss Nissen* rettede en Tak til Professor *Verrier*. - Og sluttelig takkede Kommandanten dem alle i sin Svartale. -

Lad det være tilføjet, at en *fransk Barkasse* befordrede Folk fra *By*, *Omegn* og *Land* ud til et Besøg paa Skibet. - Om Aftenen fremvistes en *Lysbilledeserie* og Dagen sluttede med selskabelig Sammenkomst. -

Samme Avis kunde samtidigt oplyse om en pinlig Episode i *Dybbøl*, hvor fire *tyske* Marinesoldater fjernede Gaardejer *Philipsens* Flag, sat op i Anledning af *La Marseillaise's* Besøg. -

Hr. *Philipsens* Svoger, *Christensen*, blandede sig i Konflikten, men blev brutalt slaaet ned, og stærkt medtaget bragt under Lægebehandling. -

Bladet *Dybbøl-Posten* kunde iøvrigt oplyse, at to af Soldaterne ogsaa havde deltaget i *Spejderoptøjerne*. -

Om *La Marseillaise's* Besøg i *Haderslev*.....Ja, hér er det glippet for mig....!

Lad disse forskellige smaa Oplysninger omkring *La Marseillaise's* Togt til *Sønderjylland* blive afsluttet med at mindes Historien om den 34-aarige Sekretær, Frøken *Ebba Brønniches Signet*... , som Forlagsredaktør *Mogens Rud* har gengivet (her : *Mars 8*). -

Afsnit 43.

Enkelte Betragtninger over "lidt af hvert" - Og Resten til Papirkurven.....!

Iste Verdensrigs Rædsler i Europa blev Danmark/Norden stort set forskaanet for. -

Jo vist : Tab af sænkede 305 Handelsskibe, som tog 667 danske Søfolk med i Døden ("*Lah. 14*") - Ej at forglemme. -

Mindesmærke om dem kan vi se i Dag paa *Langelinie* i *København*. -

Og vore "egne" Sønderjyder, der faldt "derude", for en Sag, som de nok ikke alle følte var deres Sag at kæmpe og dø for, kan vi mindes i bl.a. *Mindeparken* i *Aarhus* med Navne paa 4.140 faldne Sønderjyder. -

Og husk ogsaa at se *danske Kirkegaardenes* mange Gravstene, hvor man formentlig ogsaa finder mange i *Sydslesvig*. -

De mange allierede Krigsfanger, der kom til Danmark, som beskrevet bl.a. i *Bent Blüdnikow's* Bog om dem (pag. 124-136 - "*Lah. 1*") satte ogsaa deres Præg, og mindede om, at ikke alt havde været eller var Idyl. -

I Danmark blev der efterladt mange Soldater, som døde hér i Landet. - Saaledes ogsaa italienske Soldater, som ikke naaede tilbage til deres *bella Italia* (f. Eks. med det *engelske* Hospitalsskib *S/S Berbice* (*Skb. F. 57*), men fandt Hvile i et særligt Omraade ude paa *Vestre Kirkegaard* i *København*, hvor de hvert Aar den... mindes af herboende Italianere. -

At der maatte have været mange italienske Krigsfanger, som sejlede tilbage til deres Hjemland fra *Frihavnen* i *København*, tyder et Postkort med et Billede af en Afsejling fra *Frihavnen* paa (*Lah" 2*). -

Og monstro alle de *Franskmænd*, som kom med Skibet *S/S Orizha* (*Skb. F. 58*) til *Helsingør* den 5/1-1919, for at derfra at marchere videre ud til *Horseshøllejren*, klarede denne Del af Hjemrejsen til deres *patrie* ?

Danmark ydede en vis humanitær Indsats under og efter Krigen. - Til Gavn for begge Parter i Krigen. - Udstationerede Ambulancer med Personale gjorde deres gode Arbejde. -

Wienerbørnernes Ophold her i Landet efter Krigen er et Kapitel for sig. - Ja, allerede den 7^e November 1919 (-?) ankom med Tog ca. 400 Børn fra *Østrig* til *København*, hvoraf ca. 150 fortsatte til *Fyen* og *Jylland* ("*Lah" 3*). -

En Hjælp, der i Slutfasen (naturligvis) stærkt koncentrerede sig om Sønderjyderne. -

Men -, lad os ej heller glemme, at det lille neutrale Land Danmark havde en ganske givtig Handel med de krigsførende Parter. - Ubetinget bør dog glemmes d'Herrer *Gullaschbaronerne*. -

Tiderne under og efter 1ste Verdenskrig dannede en Skillelinie i Fh.t. Livet fra 1864 til 1914. -
 En Periode i Danmarks Historie, med Opblomstring paa mange Omraader. - Tænk blot paa Malerkunsten, Musik, Litteratur, Teknik, Videnskab, Handel, Industri og Landbrug. - Og de borgerlige Dyder, ej at forglemme. -
 Den nationale Bevisthed vaagnede til Daad, men Udsyn til den store Verden lod sig ogsaa ane. -
 De sociale Vilkaar bedredes noget - Uagtet at mange havde følt sig fristede til en Emigrants Liv *over there*...
 Livsførelse under Krigen strammedes selvsagt op p.G.a. Varemangel.
 Og det Faktum, at Krigen buldrede derude lige syd for vores Grænse, bevirkede, at mange var indkaldte til Forsvarets Sikringsstyrker, som bevirkede, at megen produktiv Arbejdskraft ikke var til Raadighed. -
 Og indenfor Militæret blev streng Mandstugt, som saa ofte omtalt, iagttaget. - For den Sags Skyld fra Top til Taa. -
 Ogsaa efter Krigen. - Rejsetilladelse for Officerer skulde søges (intet Nyt heri), som f.Eks. da Plt. *Augsburg* ("Lah"4) ønskede Tilladelse til at se sin Familie i *Slesvig* i Tiden 29' Juni til 5' Juli 1919 (*begge Dage inclusive*). -

Eller Kaptajn *V.U.Malihe-Bruun* der den 14' August 1919 anmoder om Orlov med Rejsetilladelse til Udlandet (til *Aqui i Piemonte i Norditalien*) efter Raad fra hans Læge. -

Tilladelsen søgtes for Tiden fra den 1' September til den 13' Oktober 1919 ("Lah"5). -
 At *Prins Axel* har været i *Frankrig* i September 1919 kunde et Telegram fra ham til *MM* tyde paa, idet han deri oplyser at han opholdt sig paa *Hotel Regina* i *Cauterets* (?) i *Hautes Pyrenees France*. ("Lah"6). -
 Naturligvis skulde der ogsaa (som omtalt) være Orden med Søofficerenes Ægteskaber, hvor f.Eks. Marinekaptajn *Emmanuel Briand de Crevecoeur* den 30' April 1919 (allerunderdanigst) ansøgte *Kongen* (gennem vedkommende maritime Myndighed) om Tilladelse til et Giftermaal med Frøken *Marie Louise Scavenius* ("Lah"7). -
 Et "Kongebrev" i gammel formel Betydning har det næppe drejet sig om ! -

Tyskland maatte betale en dyr Pris for sin Krig. - Et Europakort i det *engelske* Blad, *The Times*, gengiver i sin Udgave fra Lørdag den 28' Juni 1919, dels (Dele af) *the Treaty of Peace*, som forelagt i *Versailles* til Tyskernes Godkendelse, dels et Kort over et Europa, med markerede Omraader, med Folkeafstemninger. ("Lah"8). -

For os Danske er "naturligvis" Sønderjylland tegnet, men ogsaa i *Østprøjsen* og det sydøstlige *Polen* er angivet Omraader for nationale Folkeafstemninger. -

Yderligere markeres Landomraader, med kommende ændret national Status, f.Eks. *Vestprøjsen*, *Memel*, *Posen*, *Saar* og *Elsass-Lothringen*. Et Omraade ved *Malmédy* skulde tilgaa *Belgien*. -

Og medens vi er ved Folkeafstemninger og Sønderjylland, saa sendte *UM* den 10' Maj 1919 til *SjM* en Afskrift (paa *Dansk* og *Fransk*) af Sektion XII af et fra *LiP* modtaget Résumé af Fredstraktaten. - Herunder omtales ogsaa et Par Fejl vedr. Halvøen *Ejdersted* ("Lah"9). -

Jovist, Tysklands Tab var store, - i Menneskeliv, i Landomraader, i Prestige, og da ogsaa i Krigsskibe. -

En fortrolig Indberetning (No. 14) af 6' Juli 1919 fra Marineattachéen ved Det kgl. danske Gesandtskab i *Berlin N.W.* af 6' Juli 1919, Baron *Gyldenkrone*, oplyser i Detaljer den *tyske* Mariens Tab i Verdenskrigen ("Lah"10)

Oplyst er f.Eks. Antal og Sted for Tab af Skibene. - I alt opgjort til 71.659 Personer, heraf 2.654 var Officerer, "Undertofficerer": 13.896, og Menige (incl. Søkadetter) : 55.100. - Ialt de nævnte 71.659 Mand. -

Nogle Korrektioner blev dog foretaget i Tallene ud fra, hvilke Marienheder, der var medtaget (*Hochseeflotte- Das Marinekorps, Ostseeflotte, Tropper i Tsingtau o.s.v.*). - Men Antallet : 71.659 skulde dog staa fast. -

Hvormange af disse var Folk fra Sønderjylland ???

Krigen var rigtigt nok afsluttet, men allierede Krigsskibe sejlede dog stadig rundt i Farvande nær Danmark.

Hvilket tude fremgaa af en Rapport, dateret *Skagen* den 1ste September 1919, fra Inspektionsskibet *Diana* (*Kskb.*31) over de Krigsskibe, som var blevet observeret (herunder bemærket at Krydseren *Hejmdal* den 6/8 Kl. 2 Em. var ankret op i *Aalbæk-Bugten*, og at den d. 7/8 Kl. 800 Fm passerede *Skagen* for nordgaaende ("Lah"11). -

Lidt kuriøst for os fra det 2det Aartusinde er det vel at læse, at 2 *engelske* Minestrygere (bemærk : *Hjuldampere*) passerede *Skagen* den 14/8 Kl. 3,30 Em. - Iøvrigt foretog *Diana* (*Kskb.F.31*) en Del Minestrygning i Farvandet ved *Skagen*.

Mere normale Tider var dog ved at indtræffe. - En gammel Ret fra den 5' September 1903 om Ret for *Chefen for Søtransportvæsen* at beslaglægge (efter Udstedelse af Mobiliseringsvarsel) private *danske* Dampskibe kunde Krigsministeriet dog ikke tillade *MM* at ophæve, jfr. Krigsministeriets Skrivelse af 18' September 1919 ("Lah". 12). -

Og *SjM's* Arbejde med Repatriering lakkede mod Enden. - I et Brev, dateret den 7' Februar 1920, fra *SjM* til *UM* meddeler, at *Efternølernes Hjemrejse* ønskes ordnet via *England* ("Lah. 13). - Altsaa en Opgave for *LiL*. -

Om netop det Arbejde, som det danske Gesandtskab (Legation) i London udførte i Forbindelse med Sønderjydernes Hjemsendelser, lykkedes det mig ikke at finde frem paa *Rigsarkivet* til de Akter, der havde Relation til dertil. - Erindres maa det, at Legationen jo ikke var en mindre Grøntsagsbutik med et Par Folk ansatte. - Rigsarkivets Lister over Arkivalier fra London er virkelig store og lange, og at finde frem til de for mig "interessante" Arkivmappen havde jeg ikke, da jeg arbejdede med Sagen, Tid og Taalmodighed nok til....
Rent bortset fra Problemer, ogsaa for *Rigsarkivet*.... -

Men et lille Hjertesuk faldt jeg tilfældigt over : et haandskrevet Brev fra den 17' Juli 1919 paa atten Sider fra en Marineattachée (?) ved Gesandtskabet, *Dornonville de la Cosir* (?), som skriver, - at nu, hvor Kommandør *Bloch*, skulde hjem - at tilsende Hr. Admiralen et "direkte" Brev, som gaar uden om *Censuren af hvilken som helst Art, og i hvilket jeg følgerig kan tale rent ud af Posen om Personer og Ting*. -

Lad mig straks og klart sige : Det følgende har i n t e t at gøre med sønderjyske Krigsfangers Hjemfart at gøre....!

En Gennemlæsning afslører nu ikke de store "intime Sandheder", men koncentrerer sig mest om Beklagelse over flere konkrete Forhold. -

Først om en (dræbende) Sendrægtighed hos besluttende Myndigheder vedrørende Minerydning af danske (altsaa neutrale) Farvande. - Om Behov for at have en (fast) Marineattachée, tilknyttet det danske Gesandtskab i *London*. -

Og om hvem, der kom med (og ikke-med) til en af den *engelske Konge* afholdte tre *Garden Parties* paa *Buckingham Palace*, og i hvilken (rangmæssige) Orden, disse blev afviklet. -

Marineattachéen mente det nødvendigt og af Betydning, at have nogen med ved en *hydrografisk Conference*, f.Eks. en Søofficer, der kendte til *de mange snøklede Corridorer i White Hall* -

Og samtidigt faa Muligheder for at komme med paa forskellige *Udflugter*. -

Der omtales hans Invitationer til private Besøg (endog i *private* Hjem) hos *most important persons*, som f.Eks. *Commodore Skipwith* (?), *Admiral Parry* o.a.- Noget som han, - ret beset lav i Rang -, blev set paa med *Misundelse* af hans Kolleger. - Men visende, at han var "velanskreven" i *London* og naaet op i *Commodorenes Kredse*. -

Han forventede iøvrigt at træde ind i *Admiralernes, Sealordernes og de ledende Politikeres Kredse*. -

Altsammen (kun ?) for *at kunne faa noget frem af Betydning*. -

Denne gode Marineattachée analyserede iøvrigt paa en ganske fin Maade Forholdene mellem den *engelske Marine* og de *engelske* Politikere (Relationer, som ikke var de allerbedste). Herunder *Englands* (lidt nedladne ?) Syn paa *Frankrig og Italien*, og om de "Rystelser", som *Scapa-Flow Historien*, medførte. -

Denne "Historie" gik iøvrigt ud paa, at tyske Krigsskibe, der i November 1918 maatte overgive sig, blev ført til Internering i *Scapa-Flow*, paa Øen *Pomona*, i Ø-Gruppen *Orkney-Øerne*, Nord for *Skotland*. -

Den 21' Juni 1919 borede det *tyske* Mandskab - efter Ordre fra den *tyske* Admiral, *v. Reuter* - Skibene i Sænk, hvorefter 11 Panseskibe, 5 Slagkrydsere, 8 lette Krydsere og 50 Jagere lagde sig paa Bunden....! -

Næsten et Forbillede for det, der skete den 29' August 1943 ude paa Holmen...

En Uddybning med den *dygtige og sympatiske Rear Admiral Bennick*, som var *Naval Assistant* hos "The first Lord", *Mr. Walterlong* (Marineminister), om den danske Marines Betydning som Vogter af Adgangen til *Østesøen*, ændrede Admiralens Syn paa Betydningen af og Behovet for Tilstedeværelsen af de *danske Kystforsvarsskibe*. -

Den 21' Juni tog han til *Canterbury* for at repræsentere den *danske Konge* under en Sørehøjtidelighed i Katedralen, til Minde om de faldne fra det *engelske Regiment*, "The Buffs", hvor Kong *Christian den X'* - og efter ham Kong *Frederik d. IX* - var *Æresoberst*. -

I Galla, fra Kl. 9 Morgen til Kl. 7 Aften. - Paa en meget varm Sommerdag....! *Jeg blev modtaget og behandlet som selve Hans Majestæt, og ved Lunch'en blev jeg opvartet af 2 Generalmajorer, som sprang som Kakerlaker for at sørge for mig.* - Som Søofficer i Gallaniform følte han sig blandt alle de høje Landofficerer ikke helt vel til Mode. - En længere Beskrivelse af selve Ceremonien paa *the Parade-ground* er lang, men læseværdig. - Med Gesandten, Kammerherre *Castenschiold*, kom han det godt ud med, *uagtet at han jo er en meget resereveret Mand*, der behandlede ham *med megen Hensynstagen*. - *Marineattachéens Arbejde*, som efter eget Ønske omfattede *alt*, hvor hans Viden kunde gøre Nytte. - Han måtte dyrke Selskabelighed for at træffe *de rette Mennesker*, gennemlæse fem Dagblade á 26 Sider foruden tre ugentlige Faggskrifter. - Og de mange Rejser, de lange Afstande, de mange Møder, - og utvivlsomt et drøjt og tungt arbejdende Administrationsarbejde - gav rigeligt med Stof til Eftertanke. - Han slutter sit Brev til den *danske Admiral med at sige*, at en officiel Rapport om hans Arbejde ville blive tilsendt. - Men at det maaske ville være rart for Admiralen at sige Tingene i "klart Sprog". -

Jamen i Himmels Navn, hvorfor dog skrive alt dette her? - Hvad vedkom det Sønderjyderne? - Intet? - Ja, ærligt talt nærmest intet. - Nærmest? - Hans Udvirken under stor Møje og Anvendelse af al Diplomati og Brug af etablerede "gode Forbindelser" og Løben frem og tilbage fik i det Hele taget en **særdeles gunstig Betydning**, herunder f. Eks. en Udvirkning af den endelige Tilladelse til Levering af Kul i *Leith* den 15' Juli. til *Valkyrien*. - Ja, hvad havde Resultatet været, saafremt denne Tilladelse ikke var blevet givet....?

Jeg tror, at jeg er stærkt paa Vej ud dér, hvor Vandet er for dybt til at dykke, men for lavt til at sejle videre, og for ejheller helt at tabe Landkending vil jeg nu tænke paa en lille Opsummering i det følgende, ved

Afsnit 44.

at skrive en lille Epilog om enkelte Glimt fra sønderjyske Krigsfangers Hjemfart til deres Hjemstavne og om Modtagelserne af dem i Danmark efter 1ste Verdenskrig.

Epilog -et Efterskrift - ? - Er der ikke allerede blevet skrevet nok om Emnet? - Jo, fra min Side : mere end rigeligt....

Man begynder med Lysten til at undersøge et Forhold af statsretslig Karakter og falder rent tilfældigt over noget, der handler om sønderjyske Krigsfangers Hjembringelse paa et dansk Krigsskib fra en lille Ø i Middelhavet. - Og nu ender med at have fortalt vidt og bredt om alle de Mennesker og Instanser, der medvirkede til at sønderjyske Krigsfanger kom tilbage til Hjemstavne og som via en Stemmeseddel tog Medansvar om deres Egns Fremtid. -

Fortælle lidt om Sejladserne fra de Lande, hvor Sønderjyder forlod Fangenskabet, til Modtagelse i en dansk Havn. - Det har jeg gjort -

Og tillige gjort mig nogle Betragtninger om politiske Forhold og Livet i al Almindelighed. -

Maaske gengivet noget subjektivt.

Roligt kan jeg konstatere Rigtigheden i Ordene : *naar man begynder at spise, saa vækkes Appetitten....!*

Hele det *sønderjyske Spørgsmaal* har levet siden 1864, hvor paa man fandt en Løsning i 1920. -

For i Tiden 1933-1945 at ulme - Og atter at blusse op kort efter Afslutningen af 2den Verdenskrig. -

Og i Dag? Er der stadig noget, der hedder "*Den sønderjyske Sag*"? - Ret beset og Haanden paa Hjertet : Nej !

Min Barndoms Møde ved Krusaa-Grænsen : paa den tyske Side at se Prøjsere med Pikkelhjælme, som afløstes af Nazister i deres Uniformer. - Lige efter Krigen : allierede Besættelsestropper med deres ret nidkære Undersøgelser af Visa, Pengebeholdning etc. etc., -Ja, og saa kom venlige og (næsten) altid høflige tyske Toldere og Paspoliti. -

Og i Dag - i 2006 : jamen, hvor er Toldbygningerne og Grænsebommene? - Er de der stadig og bemandede?

Svaret er : Nej -

Hele denne Udvikling har Gang paa Gang passeret min Bevisthed. -

Selv har jeg haft Indstillingen : "Danmark til Ejderen" -
 I Dag kan jeg næsten sige : at Danmarks Sydgrænse gaar noget nær ned til Middelhavet og ender ved *La Linea* -
 Ved *Grænsebommene* mellem *Spanien* og *Gibraltar*. - Langt paa den anden Side af *Ejderen*. -

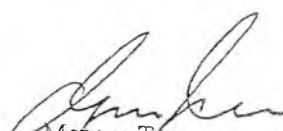
At faa Fornemmelsen af og en Anelse af Forstaaelse for en historisk Udvikling forudsætter, at man graver sig ned i gamle Dokumenter og Beretninger om Emnet. - Hvilket skete for mit Vedkommende. -
 Mange Ting har jeg lært og fornemmet ved at arbejde med de Arkivalier, som jeg har haft Lejlighed til at gennemse. -

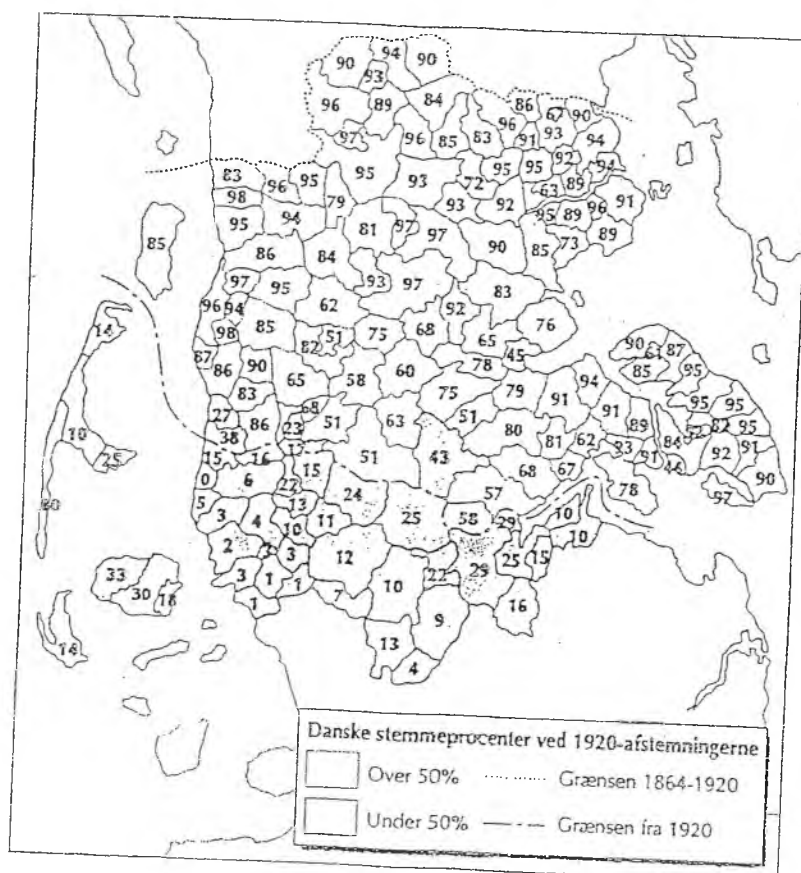
Maaske er der andre ligesindede. - Som i foregaaende Afsnit kan finde en "*København-Nøgle*" til nogle af de Skåbe, som jeg fik Mulighed for at aabne, og i hvilke der ligger virkelig mange Dokumenter, som kunde danne Grundlag for en egentlig videnskabelig Behandling af det ret specielle Emne :

Sønderjyske Krigsfangers Hjembringelse paa dansk Køl efter Iste Verdenskrig

Jeg glæder mig til en Dag at kunne køre over "*Den gamle Grænse*" ved *Frederikshøj*, og aflevere alt det Materiale, som har dannet Grundlag for min Redegørelse om Emnet, til

Genforenings - og Grænsemuseet

 Mogens Tvermøes

Endnu et P.S. :

Efter yderligere at have gennemlæst det foreliggende Materiale omkring min Beretning om *sønderjyske Krigsfangers Rejser* tilbage til deres Hjemegne i Slesvig paa hovedsagelig danske Skibe efter deres Løsladelse som Krigsfanger efter 1ste Verdenskrig, maa jeg erkende, at meget lader sig tilbage at ønske om en bedre Beskrivelse herom. -

Fejl, Fejltagelser, Skrive- og Stavefejl og manglende Informationer vil saaledes kunde findes. -

Dette, uagtet den meget store Hjælp, som jeg har modtaget fra cand.polit. *Hasse Lander* fra Aarhus, som har luget mangt og meget væk for mig, og for hvilket jeg skylder ham en stor Tak. Et Arbejde, som min Hustru, *Irene Benedictsen*, saa sandelig ogsaa har deltaget i. -

Ikke kun begge de nævnte, men mange andre har paa hver sin Vis hjulpet mig med dette, mit Amatørarbejde, og hvem jeg i mit Forord har ønsket at takke. -
Hvor til jeg gerne vil fremhæve og takke for den Hjælp og udvist Taalmodighed, som er blevet ydet og udvist af Medarbejderne paa Ringkøbing Bibliotek. -

Efterhaanden, som jeg kom ind i Stoffet, dannede der sig Ønsket :

Gid blot een Person ville kunne finde Oplysninger om et Familiemedlem (eller nogen anden), som ad Søvejen kom tilbage til sin Hjemegn paa et danske Skib i 1919-1920 !

Ved et Tilfælde kom jeg paa et Seminar, som Marinehjemmeværnet i dets historiske Regi afholdt paa Slipshavn nær Nyborg, til at tale med en af mine Kammerater fra Krusaa om mit Arbejde. -

Det viste sig, at hans (vistnok) Fader var blandt dem, som i Sommeren 1919 blev hjembragt paa Krydseren "*Valkyrien*" fra Alexandria i Ægypten. -

Paa "Fangelisten" fra denne "Fangetransport" figurerede Faderens Navn, og nærmere Oplysninger om hans Hjemrejse kunde derefter meddeles min Kammerat.....

Mit Ønske blev saaledes opfyldt....!

Gid blot, at jeg ogsaa senere hen vil blive lige saa heldig ?

M.Tv.